

STRATEGIA REGIONALNYCH INWESTYCJI TERYTORIALNYCH SUBREGIONU PÓŁNOCNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

W imieniu Subregionu Północnego Województwa Śląskiego zatwierdzam Strategię Regionalnych Inwestycji
Terytorialnych Subregionu Północnego Województwa Śląskiego

Prezydent Miasta Częstochowy

PREZYDENT
MIASTA CZĘSTOCHOWY
Krzysztof Matyjaszyk
Krzysztof Matyjaszyk

Częstochowa, 26 listopada 2015

Spis treści

Rozdział 1. Podstawa prawna Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego.	4
Rozdział 2. Obszar wsparcia Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego.	8
Rozdział 3. Aspekty przestrzenne rozwoju Subregionu Północnego.	10
Rozdział 4. Diagnoza społeczno-gospodarcza Subregionu Północnego	13
4.1. Gospodarka i aktywność zawodowa w Subregionie Północnym.	13
4.2. Spójność społeczna Subregionu Północnego.....	24
4.3. Gospodarowanie zasobami w Subregionie Północnym.	33
Rozdział 5. Mobilność Subregionu Północnego - diagnoza strategiczna.	42
5.1. Infrastruktura transportowa.....	42
5.2 Uwarunkowania społeczne i środowiskowe.....	47
5.3. Komunikacja zbiorowa	52
Rozdział 6. Analiza SWOT Subregionu Północnego.....	68
Rozdział 7. Terytorialny wymiar wsparcia.....	72
Rozdział 8. Wizja, cele, priorytety RIT Subregionu Północnego w perspektywie 2020 roku - zakres wsparcia.	77
Rozdział 9. Wiązki projektów RIT Subregionu Północnego.	112
Rozdział 10. Zasady i kryteria wyboru projektów realizujących Strategię.	147
Rozdział 11. Zakres odpowiedzialności w procesie wdrażania Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego.	153
Rozdział 12. Wdrożenie Strategii z wykorzystaniem włączenia społecznego.	162
12.1. Przebieg przygotowania Strategii RIT Subregionu Północnego	162
12.2. Wykorzystanie włączenia społecznego we wdrażaniu Strategii RIT Subregionu Północnego	165
Rozdział 13. Monitoring, ewaluacja i sprawozdawczość w Subregionie Północnym.	169
Rozdział 14. Indykatywna tablica finansowa Strategii.	171
Spis tabel	204

Lista stosowanych skrótów:

EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EFS	Europejski Fundusz Społeczny
GUS	Główny Urząd Statystyczny
IP RIT	Instytucja Pośrednicząca właściwa dla RIT Subregionu Północnego
IP WUP	Instytucja Pośrednicząca Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach
IZ	Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020
JST	Jednostki Samorządu Terytorialnego
KM RPO	Komitet Monitorujący Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020
LPR	Lokalny Program Rewitalizacji na lata 2014-2020
MZDiT	Miejski Zarząd Dróg i Transportu w Częstochowie
MPK	Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacji w Częstochowie
OSI	Obszar Strategicznej Inwestycji
PI	Priorytet Inwestycyjny
POIS	Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020
PKP	Polskie Koleje Państwowe
RIT	Regionalne Inwestycje Terytorialne
RIT SPn	Regionalne Inwestycje Terytorialne Subregion Północny
RPO	Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020
SPn	Subregion Północny
SRW	Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”
STRATEGIA	Strategia rozwoju Subregionu Północnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020
UM	Urząd Miasta
ZIT	Zintegrowane Inwestycje Terytorialne
ZRID	Zezwolenie na Realizację Inwestycji Drogowej
IOK	Instytucja Organizująca Konkurs
KOP	Komisja Oceny Projektów

Rozdział 1. Podstawa prawna Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego.

Strategia Regionalnych Inwestycji Terytorialnych (RIT) jest narzędziem, które służy wdrażaniu Regionalnych Inwestycji Terytorialnych. Podczas jej tworzenia uwzględniono wszelkie wymagania dotyczące tzw. Strategii RIT, a jej postanowienia dotyczą zakresu interwencji RIT wskazanego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Na mocy Uchwały Zarządu Województwa Śląskiego nr 1276/261/IV/2013 z 11 czerwca 2013 r. Subregion Północny jest obszarem podlegającym interwencji z wykorzystaniem instrumentu RIT. RIT jest instrumentem rozwoju terytorialnego realizowanym w ramach RPO na zasadach wskazanych w Umowie Partnerstwa i w RPO. W zakresie RIT, strategia uwzględnia zapisy rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady:

- nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006;
- nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006.;
- nr 1304/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylającego rozporządzenie Rady (WE) nr 1081/2006.

Regionalne Inwestycje Terytorialne, są realizowane na zasadach właściwych dla Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych tj. zgodnie z art. 36 Rozporządzenia ogólnego 1303/2013 z 17 grudnia 2013 r. oraz art. 7 Rozporządzenia EFRR 1301/2013 z 17 grudnia 2013 r.

Projekt Strategii stał się podstawą przyjęcia decyzji Klubu Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów i Starostów o stworzeniu partnerstwa dla opracowania i realizacji Regionalnych Inwestycji Terytorialnych. W dniu 6 marca 2015 r. 34 jednostki samorządu terytorialnego Subregionu Północnego podpisały Porozumienie dotyczące realizacji RIT w subregionie. Porozumienie jest dobrowolnym samorządowym zrzeszeniem gmin i powiatów, powołanym do realizacji instrumentu terytorialnego RIT.

W dniu 5.12.2012 r. wybrana została Reprezentacja subregionu w składzie:

- Prezydent Miasta Częstochowy – jako lider subregionu,

- Starosta Powiatu Częstochowskiego,
- Starosta Powiatu Kłobuckiego,
- Starosta Powiatu Myszkowskiego

oraz zespół roboczy ds. przygotowania RIT-u składający się z przedstawicieli:

- Urzędu Miasta Częstochowy,
- Starostwa Powiatowego w Częstochowie,
- Starostwa Powiatowego w Kłobucku,
- Starostwa Powiatowego w Myszkowie,
- Urzędu Miejski w Kłobucku,
- Urzędu Miasta w Myszkowie.

Przedmiotem Porozumienia jest określenie zasad współpracy Stron Porozumienia przy programowaniu, wdrażaniu, koordynacji, finansowaniu, monitorowaniu i rozliczaniu Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (zwane dalej RIT) oraz powierzenie Gminie Miasto Częstochowa funkcji Lidera Subregionu Północnego. Projekty realizowane w formule RIT muszą być zgodne ze wskazaniami Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego oraz zaakceptowanym przez Komisję Europejską Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020. Wpisywać się powinny w cele i priorytety wskazane w Strategii.

W skład Porozumienia wchodzi 34 JST z obszaru Subregionu Północnego tj. Gmina Miasto Częstochowa, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski, Gmina Kłobuck, Miasto Myszków, Miasto Blachownia, Gmina Krzepice, Gmina Koniecpol, Gmina i Miasto Kozięgłowy, Gmina Żarki, Gmina Dąbrowa Zielona, Gmina Janów, Gmina Kamienica Polska, Gmina Kłomnice, Gmina Konopiska, Gmina Kruszyna, Gmina Lelów, Gmina Lipie, Gmina Miedźno, Gmina Mstów, Gmina Mykanów, Gmina Niegowa, Gmina Olsztyn, Gmina Opatów, Gmina Panki, Gmina Poczesna, Gmina Popów, Gmina Poraj, Gmina Przyrów, Gmina Przystajń, Gmina Rędziny, Gmina Starcza i Gmina Wręczyca Wielka. Porozumienie jest zinstytucjonalizowaną formą partnerstwa JST powołaną m.in. w celu skutecznego wdrożenia RIT w Subregionie Północnym. Działania podejmowane przez Porozumienie realizowane są w duchu zasady partnerstwa i wielopoziomowego zarządzania, zgodnie z art. 5 Rozporządzenia ogólnego 1303/2013 z 17 grudnia 2013 r. Strategia pełni rolę „strategii określającej zintegrowane działania służące rozwiązywaniu problemów gospodarczych, środowiskowych, klimatycznych, demograficznych i społecznych, które mają wpływ na obszary miejskie”, o której mowa w art. 7 Rozporządzenia w sprawie EFRR 1301/2013 z 17 grudnia 2013 r. Ramy Strategii odpowiadają wytycznym podanym w dokumentach:

- Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020 (art. 30 ust. 8),
  - Zasady realizacji Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych w Polsce, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, lipiec 2013 r.
  - Ramy koncepcyjne w zakresie przygotowania i oceny Strategii ZIT, JASPERS Warszawa – Grupa zadaniowa ZIT, Warszawa, 11.04.2014 r.
  - Umowa Partnerstwa, Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, Warszawa, 23.05.2014 r.
- W aspekcie metodycznym uwzględniono także rekomendacje zawarte w dokumencie: Place-based territorially sensitive and integrated approach¹.

Zapisy STRATEGII odwołują się do zapisów:

- Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 z 18 grudnia 2014 r.

zatwierdzonych przez Komisję Europejską. Strategia jest zgodna z postanowieniami: Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju „Polska 2030”, Strategii Rozwoju Kraju 2020, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego, Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, krajowych strategii sektorowych, Strategii SRW, Koncepcji Regionalnej Polityki Miejskiej Województwa Śląskiego, Strategii Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego, Strategii Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego, Programu Ochrony Powietrza Województwa Śląskiego, Planu Gospodarki Odpadami dla Województwa Śląskiego, Programu usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do roku 2032, Strategii Subregionu Północnego.

Ramy realizacji przedsięwzięć w ramach RIT w województwie śląskim zostały opisane w rozdziale 4. RPO, gdzie ustanowiono m.in. co następuje: „Zgodnie z zapisami UP działania na rzecz zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich będą realizowane w szczególności z zastosowaniem instrumentu ZIT. W ramach RPO WSL 2014-2020 na obszarze Subregionu Północnego Województwa Śląskiego będzie realizowany instrument Regionalnych Inwestycji Terytorialnych (wzorowany na instrumencie ZIT). RIT zgodnie z regulacjami unijnymi i krajowymi powinny być instrumentem zwiększającym zaangażowanie miast i ich obszarów funkcjonalnych w zarządzanie środkami strukturalnymi UE na rzecz wdrażania przedsięwzięć realizujących wspólną wizję rozwojową. Celem projektów RIT jest niwelowanie problemów Subregionu Północnego, wskazanych w Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych. Podstawą interwencji w ramach RIT Subregionu Północnego jest niniejsza Strategia uwzględniająca wspólne strategiczne wybory uzgodnione przez jednostki wchodzące w skład partnerstwa. Jej cele pozostają w spójności z celami RPO WSL 2014-2020. Mierniki efektów realizacji działań wskazanych do realizacji w formule RIT są powiązane z systemem wskaźników RPO oraz wpisują się w system monitorowania postępów i efektów wdrażania

¹ Place-based territorially sensitive and integrated approach, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, 2013

programu. Tym samym interwencja RIT przyczyni się do efektywnej realizacji wskaźników produktu dla poszczególnych osi priorytetowych RPO, w których zastosowano instrument RIT. Pełna lista wskaźników, których osiągnięcie będzie możliwe dzięki realizacji zadań w formule RIT, znajduje się w Aneksie nr 1.

Ważnym elementem realizacji Strategii jest zapewnienie zdolności instytucjonalnej do udziału we wdrażaniu RPO. Podmiot zarządzający i administrujący realizacją RIT, którym dla Subregionu Północnego jest Miasto Częstochowa spełnia warunki związane z systemem realizacji, monitorowania i sprawozdawczości określone przez IZ RPO. Miasto Częstochowa pełni rolę IP RIT dla RPO, co stanowi odniesienie do zapisów art. 123 ust. 6. Rozporządzenia ogólnego 1303/2013 z 17 grudnia 2013 r.

Jego rola została zdefiniowana w RPO w następujący sposób: „Zakres powierzenia władzom lokalnym, w tym miejskim zadań związanych z realizacją programu w ramach RIT określa pisemne porozumienie pomiędzy władzami lokalnymi (w tym miejskimi) i IZ RPO. Zgodnie z art. 123 ust. 6 rozporządzenia 1303/2013 władze lokalne (w tym miejskie) realizują zadania związane przynajmniej z wyborem projektów do dofinansowania. Minimalny zakres powierzenia zadań oznacza, że władze lokalne (w tym miejskie) przedkładają IZ RPO listy projektów wybranych do wsparcia bądź - w przypadku trybu pozakonkursowego - zidentyfikowanych w Strategii RIT, spriorytetyzowanych w oparciu o kryteria zatwierdzone przez KM RPO dotyczące stopnia zgodności z celami Strategii RIT. IZ RPO dokonuje ostatecznego sprawdzenia kwalifikowalności projektów do dofinansowania, zgodnie z art. 7 ust. 5 rozporządzenia 1301/2013, chyba że porozumienie przewiduje inaczej. Techniczna organizacja naboru i pełna ocena projektów pod względem formalnym i merytorycznym może być dokonywana przez władze lokalne, w tym miejskie lub IZ RPO, z udziałem w stosownych przypadkach ekspertów zewnętrznych, zgodnie z postanowieniami porozumienia.”

Koszty wdrażania RIT w uzgodnionym zakresie są finansowane głównie z RRO WSL 2014-2020.

Rozdział 2. Obszar wsparcia Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego.

Zgodnie z zapisami RPO, w wyniku uzgodnień Instytucji Zarządzającej RPO z partnerami lokalnymi, Regionalne Inwestycje Terytorialne są realizowane na obszarach funkcjonalnych trzech subregionów tj.: Północnego, Południowego i Zachodniego.

Podejście to pozwala na kontynuację dotychczasowych działań na rzecz rozwoju terytorialnego w Subregionie Północnym, przyczyni się do włączenia partnerów lokalnych w proces wyboru przedsięwzięć do dofinansowania oraz wzmocni współpracę na rzecz osiągnięcia celów Strategii RIT Subregionu Północnego.

Subregion Północny znajduje się w północnej części województwa śląskiego i obejmuje cztery powiaty: miasto na prawach powiatu Częstochowa, częstochowski, kłobucki i myszkowski.

W skład Subregionu wchodzi 34 jednostki samorządu terytorialnego. Gminy i powiaty wchodzące w skład Subregionu Północnego przedstawiono na mapie 1:

Mapa 1. Podział administracyjny Subregionu (miasta, gminy miejsko-wiejskie i wiejskie).

Tabela 1. Gminy i powiaty Subregionu Północnego Województwa Śląskiego

Gminy i powiaty Subregionu Północnego Województwa Śląskiego		
Miasta	Gminy miejsko - wiejskie	Gminy wiejskie
Powiat Częstochowski		
Gmina Miasto Częstochowa	Miasto Blachownia	Gmina Dąbrowa Zielona
	Gmina Koniecpol	Gmina Janów
		Gmina Kamienica Polska
		Gmina Kłomnice
		Gmina Konopiska
		Gmina Kruszyna
		Gmina Lelów
		Gmina Mstów
		Gmina Mykanów
		Gmina Olsztyn
		Gmina Poczesna
		Gmina Przyrów
		Gmina Rędziny
		Gmina Starcza
Powiat Kłobucki		
	Gmina Kłobuck	Gmina Lipie
	Gmina Krzepice	Gmina Miedźno
		Gmina Opatów
		Gmina Panki
		Gmina Popów
		Gmina Przystajń
		Gmina Wręczyca Wielka
Powiat Myszkowski		
Miasto Myszków	Gmina i Miasto Koziegłowy	Gmina Niegowa
	Gmina Żarki	Gmina Poraj

Rozdział 3. Aspekty przestrzenne rozwoju Subregionu Północnego.

Historycznie subregion stanowił część Małopolski, ukształtowaną osadnictwem XIV w. Zaczątkiem jego współczesnego kształtu był istniejący od XIV w powiat lelowski województwa krakowskiego. W tym też okresie powstała sieć najważniejszych ośrodków osadniczych, lokowanych na prawach miejskich (Częstochowa, Krzepice, Koniecpol, Lelów, Przyrów, Mstów). W okresie rozbiorów Polski, w XIX w., subregion znajdował się pod zaborem rosyjskim, w strukturach administracyjnych Królestwa Kongresowego. Do czasów reformy w 1867 r. północno-zachodnia część obecnego subregionu (z miastem Częstochowa i powiatem kłobuckim) należała do województwa kaliskiego, południowo-wschodnia przypisana była powiatowi olkuskiemu w województwie krakowskim. Po 1867 r. większość obszarów subregionu znajdowała się w Guberni Piotrkowskiej; obejmował je powiat częstochowski. Ciągłość historyczna stworzyła swoistą tożsamość Ziemi Częstochowskiej, wzmocnioną pamięcią o istnieniu w latach 1975-1998 Województwa Częstochowskiego.

Kulturowe i historyczne powiązania wyznaczają subregionowi naturalną funkcję Bramy do Górnego Śląska - północnego zwornika najbardziej zurbanizowanego obszaru Europy Środkowej wyznaczonego takimi ośrodkami jak Kraków, Katowice, Bielsko-Biała, Ostrawa. To tranzytowe położenie na głównych szlakach handlowych od średniowiecza wpływało na rozwój miast subregionu. Przez subregion prowadził historyczny Szlak Bursztynowy łączący południe Europy z wybrzeżem Bałtyku. Istotną funkcję gospodarczą odgrywał też przecinający go równoleżnikowo Szlak Wołowy (Mołdawia - Ukraina - Lublin - Wrocław - Drezno). Rozwój Częstochowy, a także Żarek, Krzepic i Kłobucka związanym był z tzw. Szlakiem Królewskim łączącym Kraków z Poznaniem. Historycznie ukształtowane korytarze transportowe (szlaki handlowe) nadal mają istotne znaczenie dla rozwoju regionalnego. Dawny Szlak Bursztynowy jest dziś transeuropejskim korytarzem wpisanym do sieci TEN-T. Wyznaczają go droga krajowa nr 1 (DK1), planowana autostrada A1, równoległa do niej DK91 oraz linie kolejowe: nr 1 (Katowice - Częstochowa - Warszawa), linia Górny Śląsk - Porty oraz Centralna Magistrala Kolejowa. Ponadregionalne znaczenie zachował też przecinający subregion korytarz dawnego Szlaku Wołowego (nazywany dziś korytarzem Szlaku Staropolskiego) łączący Lublin z Wrocławiem. Osią kolejową korytarza jest linia nr 61 Kielce - Fosowskie. Układ drogowy tworzy tu DK46 (Kielce - Jędrzejów - Lelów - Częstochowa - Lubliniec - Opole i dalej w kierunku Kłodzka i granicy czeskiej) oraz równoległe połączenie drogi wojewódzkiej nr 786 (DW786) Kielce - Częstochowa przez Koniecpol i DW494 Częstochowa - Olesno - Wrocław. Zachował swoje ponadregionalne znaczenie także dawny Szlak Królewski wyznaczony DK43 Częstochowa - Poznań i DW791 łączącą Częstochowę z Krakowem. Uzupełnieniem tego układu

jest połączenie kolejowe Częstochowa – Kraków oraz dwie równoległe linie kolejowe łączące subregion z Wielkopolską (z Częstochowy i z Herbów).

Walory komunikacyjne subregionu zwiększa także bezpośrednie sąsiedztwo Międzynarodowego Portu Lotniczego Katowice – Pyrzowice. W pobliżu znajdują się również porty lotnicze Kraków – Balice i Łódź – Lublinek.

Krajobraz subregionu północnego cechuje duże zróżnicowanie. Współtworzą go następujące krainy fizjograficzne: Niecka Włoszczowska, Próg Lelowski Wyżyna Częstochowska, Wyżyna Wieluńska, Obniżenie Górnej Warty, Obniżenie Krzepickie, Obniżenie Liswarty i Próg Woźnicki. Najwyższe wypiętrzenia - powyżej 350 m. n.p.m. cechują Wyżynę Częstochowską, będącą częścią Jury Krakowsko-Częstochowskiej. Grzbietem Wyżyny przebiega dział wodny między dorzeczem Wisły i Odry.

Pod względem geologicznym obszar subregionu od zachodu budują wapienie triasowe, na wschodzie przykryte osadami jurajskimi i kredowymi. Osady jury dolnej i środkowej zawierają znaczne pokłady rudy żelaza, eksploatowane na terenie subregionu przez blisko 600 lat. Pod względem krajobrazowym najatrakcyjniejszy jest krasowy krajobraz Wyżyny Częstochowskiej. Zbudowana jest ona z wapieni wieku jurajskiego, które łagodnie pochylają się w kierunku południowo-zachodnim, na zachodzie tworząc wysoki próg zwany kuestą. Charakterystyczne dla Wyżyny są wychodnie górnourajskich wapieni skalistych, tworzące malownicze ostańce. Zjawiska krasowe rozwijały się na obszarach jurajskich także w głębi masywów skalnych, tworząc - w postaci jaskiń - system odwadniający masywy wapienne. Na obszarze Wyżyny znajduje się ponad 300 jaskiń i schronisk skalnych, których atrakcyjność buduje bogata rzeźba nacieków.

Centralny obszar Jury, w okolicach Zawiercia, stanowi obszar źródeł trzech wielkich rzek: Warty, Pilicy i Przemszy. Wody z terenów jurajskich zasilają Nidę, Małą Panew, Liswartę. Sieć rzeczna zachowała w dużym stopniu swoje naturalne walory; ograniczona zdolność retencyjna przy charakterystycznym dla rzek górskich, szybkim przepływie wody, powoduje zagrożenie powodziowe. O bezpieczeństwie subregionu stanowią dwa zbiorniki retencyjne chroniące Częstochowę: zbiornik Poraj i zbiornik Blachownia.

Rozwój obszaru osadniczego może mieć zasadniczy wpływ na niekorzystne zmiany klimatyczne. W ostatnim 50-leciu średnia roczna temperatura wynosiła ok. 8 st C, amplitudy wahań w ciągu roku przekraczały 20 st. C. Średnie roczne opadów wynosiły 612 mm, maksymalną wielkość odnotowano w 1974 r. - 882 mm, najniższą w 1989 r. - 401 mm. Wskazuje to na konieczność utrzymania, a nawet powiększenia obszarów retencji wodnej. Średni czas nasłonecznienia wynosi 1490 godzin rocznie. Wysokie jest ono w miesiącach wiosennych i letnich, najniższe zimą. W ciągu roku notuje się średnio 42 dni z mgłą. W dolinach o podmokłych dnach, najczęściej o przebiegu N - S lub NW - SE i innych zagłębieniach terenu, jak również u podnóży stoków istnieją warunki do tworzenia się zastoisk chłodnych mas powietrza i powstawania mgieł. W Częstochowie dominują wiatry zachodnie,

południowo-zachodnie i południowe. Najrzadziej wieją one z północnego wschodu. Udział ciszy jest niski – zaledwie 9%. Średnia prędkość wiatru wynosi ok. 3-3,5 m/s. Lokalne różnice klimatyczne na terenie Częstochowy (w dobowym rozkładzie temperatur, wilgotności powietrza, usłonecznieniu, występowaniu mgieł, przymrozków oraz w ruchu mas powietrza) wynikają z warunków topoklimatycznych i zabudowy miejskiej. Wzgórza otaczające miasto stwarzają niekorzystne warunki przewietrzania niżej położonych terenów. Konieczne wydaje się utrzymanie naturalnych korytarzy wentylacyjnych, w tym związanych z dolinami rzek: Warta, Konopka, Liswarta, Szarlejka; Ważną też rolę spełnia zachowanie dużych, zwartych obszarów leśnych oraz niezabudowanych obszarów rolniczych tworzących na terenie zurbanizowanej aglomeracji tereny naturalnej retencji wód opadowych oraz „fabryk tlenu”. Warunki przyrodnicze, w tym konieczność ochrony zbiornika wód podziemnych, narzucają obowiązek rygorystycznej ochrony przed zanieczyszczeniami, w tym prowadzenie właściwej gospodarki wodno-ściekowej i gospodarki odpadami.

Obszary leśne stanowią ok. 30% powierzchni subregionu. Dominuje bór świeży i bór mieszany świeży. Panującymi gatunkami są sosna i modrzew. Zróżnicowanie przyrodnicze wynika z występowania mozaikowego układu różnych, często skrajnie odmiennych biotypów; od terenów piaszczystych do bagiennych torfowisk. Przez subregion przebiegają granice zasięgu występowania znacznej liczby gatunków flory. Wiele gatunków ma tu stanowiska wyspowe lub reliktowe oderwane od zwartego zasięgu. Występują tu endemity i relikty, a także ostoje gatunków chronionych i rzadkich. W celu ochrony walorów przyrodniczych ustanowiono tu Parki Krajobrazowe: Park Krajobrazowy „Lasy nad Górną Liswartą”, Park Krajobrazowy Orlich Gniazd, Park Krajobrazowy „Stawki”.

Rozdział 4. Diagnoza społeczno-gospodarcza Subregionu Północnego

4.1. Gospodarka i aktywność zawodowa w Subregionie Północnym.

Możliwości rozwojowe subregionu uwzględnić muszą zachodzące przemiany w globalnej gospodarce. W XX w. obszary subregionu przechodziły okres przemysłowego rozwoju tworząc silny ośrodek przemysłu metalurgicznego i włókienniczego w Częstochowie, regionalne ośrodki przemysłowe w Myszkowie i Kłobucku oraz lokalne „wyspy” przemysłowe np. Koniecpol. Rozwój przemysłu oparty był na trzech podstawowych zasobach: dostępność tanich terenów inwestycyjnych z dużymi zasobami wód powierzchniowych (niezbędnymi przy stosowanych technologiach w metalurgii, włókiennictwie, przetwórstwie spożywczym, wytwarzaniu papieru); dostępność lokalnych surowców (ruda żelaza, surowce mineralne, zasoby drzewne), dostępność taniej siły roboczej wyposażonej w techniczne umiejętności. Nowa gospodarka wymaga innych zasobów; najistotniejszym bogactwem staje się człowiek: jego wiedza, kreatywność, zdolność adaptacji nowych rozwiązań.

Przyjąć można, że w perspektywie najbliższych kilkudziesięciu lat trwać będzie rozwój dwutorowy. **Będziemy mieli do czynienia z wzmocnionym nowymi technologiami rozwojem „starego przemysłu” oraz z nowymi formami „przemysłu jutra”, którego dziś nie da się nawet precyzyjnie określić.** W obu jednak wypadkach zachowane zostaną podstawowe determinanty rozwojowe: dostępność zasobów i właściwy poziom skomunikowania umożliwiający zarówno transport surowców i produktów, jak i odpowiednią prędkość przesyłu informacji.

W ograniczonym stopniu na rozwój gospodarczy wpłynąć może wykorzystanie zasobów surowcowych. W pasie pod Myszkowem występują złoża cennej rudy wolframu, są także pozostałe po 600 – letniej eksploatacji złoża rud żelaza. Koszty środowiskowe wydobycia tych kopalin mogą być jednak wyższe niż potencjalne zyski. Wątpliwa jest także opłacalność wydobywania gazu ziemnego rozpoznanego w łupkach w pasie między Myszkowem a Przystajnią (obecnie na podstawie wydanych koncesji dwie firmy prowadzą rozpoznanie złóż na terenie subregionu).

Przedmiotem gospodarczego wykorzystania są **zasoby surowców mineralnych.** Kamień wapienny wydobywa i przetwarza cementownia Cemex w Rudnikach, prowadzona jest eksploatacja łąk na potrzeby lokalnych cegielni, wydobywane jest także kruszywo budowlane. Zasoby tych surowców mają znaczenie jedynie lokalne. Wydobycie niektórych surowców jest niewskazane ze względu na zagrożenie cennych walorów środowiskowych Subregionu.

Gospodarczo wykorzystywane są zasoby drzewne Lasów Państwowych, przy czym największe zapotrzebowanie tworzy sektor energetyczny.

Cennym zasobem są podziemne wody pitne, w oparciu o wydobycie ze zbiorników jurajskich dynamicznie rozwijają się takie zakłady przetwórstwa spożywczego, jak rozlewnia wód „Jurajska” w Postępie pod Myszkowem, czy rozlewnia „Złoty Potok”. Poziom naturalnego nasycenia minerałami wód jurajskich jest bliski idealnej proporcji (520-550 mg/l), subregion dysponuje jednymi z najlepszych zasobów wody pitnej w Polsce. Istotnym problemem jest ochrona wysokiej jakości wód podziemnych przed zanieczyszczeniem.

Wartością godną wykorzystania są tereny przemysłowe. Względy przyrodniczo-krajobrazowe nakazują oszczędną gospodarkę przestrzeni. W sposób bardzo ostrożny należy pójść do wyznaczania nowych obszarów inwestycyjnych typu greenfield pod przemysł. Korzystniejsze jest zachowanie wysokiej jakości środowiskowej wpływającej pozytywnie na zdrowotne warunki rozwoju osadnictwa mieszkaniowego czy wykorzystanie ziemi w celach rolniczych.

W pierwszym rzędzie należy zogniskować **działania na rewaloryzacji i ponownym wykorzystaniu terenów przemysłowych, w które obfituje Subregion**. Tereny te nie są odpowiednio wykorzystane. Z analizy zasobów tego typu terenów wynikają następujące wskazania stref aktywności gospodarczych wyznaczonych pod rozwój przemysłu:

- **Częstochowa:** obszary b. Huty Częstochowa, tereny po ZGH Sabinów, obszary po zakładach włókienniczych Gnaszyn, strefa Aniołów, strefy miejskie: Skorki, Kusięcka,
- **Kłobuck** – tereny zwolnione przez przemysł ciężki,
- **Poczesna - Konopiska** – tereny powojenne związane z węzłem autostrady A-1 Częstochowa – południe,
- **Myszków** – tereny po zakładach „Światowit” i Papierni,
- **Koniecpol** – obszar przemysłowy,
- **Poraj – Osiny** – tereny po dawnych kopalniach rud i lokalnym przemyśle,
- **Błachownia** – tereny pohutnicze,
- **Rudniki** – obszar sąsiadujący z Zakładami Chemicznymi.

Dodatkowo istnieją wolne przestrzenie pod lokalizację stref aktywności gospodarczej adresowanej m.in. pod rozwój podmiotów branży logistycznej:

- Częstochowa – tereny przy DK1 Rząsawa
- Kłobuck – węzeł przy planowanej autostradzie A-1 i obszary przy DK43
- Poczesna – obszar przy skrzyżowaniu DK1 z DW791
- Rudniki – lotnisko i obszar przyległy,
- Konopiska - tereny Podczęstochowskiej Strefy Aktywności Gospodarczej przy węźle Częstochowa-Południe autostrady A1 i drodze wojewódzkiej DW908.

Mapa 2. Tereny typu brownfield na obszarze Subregionu Północnego.

Źródło: Opracowanie własne

Na dochody i potencjał gospodarczy Subregionu Północnego pracuje ponad 50 tysięcy podmiotów gospodarczych. W 2014 roku było ich dokładnie 51 523 i, co warto podkreślić, oznaczało to przyrost w porównaniu z rokiem 2013 z 51 442 – wzrost o 81). W zestawieniu podmiotów gospodarczych wg klas wielkości (zgodnie z dyrektywą Komisji Wspólnot Europejskich; 0-9, 10-49, 50-249, 250-999 i powyżej tysiąca zatrudnionych) widać wyraźną dominację firm mikro, których w subregionie było 48 961, oraz odpowiednio; firm małych (2 136), średnich (377), dużych (43) i bardzo dużych (6). Analiza rynku pod kątem „ruchu” podmiotów w poszczególnych klasach wskazuje, że ilościowy przyrost (o 81 firm) był przede wszystkim efektem pojawienia się 78 nowych mikro przedsiębiorstw, a w tej grupie - jak wynika z bazy ewidencji gospodarczej – głównie podmiotów indywidualnych. Biorąc pod uwagę, że równocześnie nieznacznie zwiększyła się liczba firm klasyfikowanych jako małe (zatrudniające 10 – 49 pracowników; wzrost z 2 128 do 2 136) i zmniejszyła się liczba firm średnich (spadek o 2), oraz zmalała ogólna liczba pracujących - ten ogólnie pozytywny bilans można z jednej strony uznać za efekt państwowego i unijnego wsparcia firm rozpoczynających działalność, ale z drugiej za konsekwencję likwidacji lub redukcji zatrudnienia w firmach większych. Statystyka wskazuje na wyjątkowo **niski poziom aktywności gospodarczej w północnozachodniej i skrajnie zachodniej części Subregionu** (tłumaczony ich rolniczym charakterem), zagęszczenie podmiotów gospodarczych w samych miastach i ich okolicach tworzący pas aktywności prowadzący od Częstochowy do Myszkowa i dalej do centrum obszaru metropolitalnego. Zróżnicowanie terytorialne w zakresie aktywności gospodarczej potwierdza analiza wskaźników w poszczególnych gminach; słabe wskaźniki na tradycyjnie rolniczych obszarach wokół Kruszyzny, Kłomnic, Przyrowa czy Dąbrowy Zielonej w powiecie częstochowskim, Lipia i Opatowa w kłobuckim oraz dobre i bardzo dobre

w Częstochowie, Kłobucku i Myszkowie. Warto na tym tle wyróżnić Koziegłowy miasto, które ze wskaźnikiem 1940 podmiotów gospodarczych na 10 000 ludności jest absolutnym liderem w województwie i w ścisłej czołówce w kraju. Pozytywnym zjawiskiem jest fakt **systematycznego wzrostu wskaźnika aktywności gospodarczej w całym subregionie**. Pomimo wzrostu wskaźnika poziom aktywności gospodarczej jest niższy niż w pozostałej części województwa śląskiego. Analizowane dane wskazują na rosnące zagrożenie spójności społecznej i gospodarczej w rozwoju subregionu, utrwalając podział na silne centrum i słabiej rozwijające się obszary peryferyjne. **Pod względem wysokości zarobków Subregion Północny wypada nie najlepiej**. Ze średnią wynagrodzeń – 3332,27 (w 2014 roku) znajdował się nie tylko zdecydowanie poniżej stosunkowo wysokiej średniej dla województwa (4100,51 – 102,4 średniej krajowej), ale także poniżej przeciętnej płacy w większości podregionów. W stosunku do średniej krajowej poziom wynagrodzeń w subregionie sięgał 83,2 procent, a w poszczególnych powiatach wyglądał następująco: częstochowski – 77,4% (3097,47 zł), kłobucki – 71,7% (2871,64zł), myszkowski – 79,2% (3171,04 zł). Znacznie poniżej średniej krajowej i wojewódzkiej kształtowały się też zarobki w mieście Częstochowa; poziom wynagrodzeń w wysokości 3526,81 zł oznaczał 88,1% średniej w Polsce i 86% przeciętnej dla województwa.

Poziom zarobków obniża poziom konsumpcji, a tym samym zmniejsza chłonność i możliwości rozwojowe rynku. Z drugiej stanowi niewątpliwy atut inwestycyjny, zwłaszcza w kontekście wysokiego poziomu wykształcenia mieszkańców subregionu.

Tabela 2. Wyniki finansowe przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 10 osób I-XII 2013 (mln zł)

Wyniki finansowe przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 10 osób I-XII 2013 (mln zł)					
Nazwa	Przychody	Koszty	Wynik finansowy	Wynik finansowy brutto	Wynik finansowy netto
Woj. śląskie	336 280,5	323 010,7	13 269,8	13 274,2	11 644,3
Częstochowa	13 922,7	13 751,8	170,9	171,5	148,9
Bielsko-Biała	34 870,9	33 423,7	1 447,1	1 447,4	1 336,7
Gliwice	26 601,2	25 049,6	1 551,6	1 551,6	1 369,9
Katowice	14 473,6	14 220,5	253,1	253,2	154,7
Rybnik	8 387,1	8 129,6	257,5	256,9	208,5
Sosnowiec	1 814,9	1 737,7	77,2	72,2	75,5
Tychy	19 124,4	17 963,5	1 160,9	1 162,1	1 108,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 3. Relacje ekonomiczne w podmiotach powyżej 10 zatrudnionych

Relacje ekonomiczne w podmiotach powyżej 10 zatrudnionych						
Nazwa	Wskaźnik kosztów	Wskaźnik rentowności obrotu		Wskaźnik płynności finansowej		
		brutto	netto	I stopień	II stopień	III stopień
Woj. Śląskie	96,1	3,9	3,5	39,9	93,5	135,2
Częstochowa	98,8	1,2	1,1	21,0	70,9	107,8
Bielsko-Biała	95,8	4,2	3,8	39,8	108,5	145,2
Gliwice	94,2	5,8	5,1	60,9	145,7	200,8
Katowice	96,0	4,0	3,3	26,1	74,7	107,3
Rybnik	96,9	3,1	2,5	30,8	113,2	147,4
Sosnowiec	96,7	3,3	3,2	19,4	80,4	108,9
Tychy	93,9	6,1	5,8	33,6	102,3	131,4

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 4. Podmioty gospodarcze w wybranych miastach Województwa Śląskiego.

Podmioty gospodarcze (stan na 31.03.2014 r.)				
Nazwa	Ilość ogółem	Osoby fizyczne	Spółki handlowe	Spółki handlowe z kapitałem zagran.
Woj. Śląskie	460 481	337 366	41 698	6 504
Częstochowa	26 725	19 956	2 751	455
Bielsko-Biała	25 447	17 888	3 142	602
Gliwice	24 091	15 281	2 946	499
Katowice	45 203	27 728	8 902	1 345
Rybnik	13 587	10 098	1 231	132
Sosnowiec	23 641	18 325	1 658	195
Tychy	13 901	10 354	1 448	291

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Tabela 5. Podmioty gospodarcze w Subregionie Północnym.

Podmioty gospodarcze w Subregionie Północnym (stan na 31.12. 2014r.)				
Rodzaj	Powiat częstochowski	Powiat kłobucki	Powiat myszkowski	Częstochowa
Ogółem	10 481	7 082	7 293	26 667
Publiczne	372	194	200	579
Prywatne	10 108	6 886	7 092	26 085
Osoby fizyczne	8 625	5 847	5 956	19 085
Spółki handlowe	446	282	348	2 844
Spółki handlowe z kapitałem zagranicznym	52	39	46	468

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W subregionie północnym produkt krajowy brutto oszacowany został na koniec 2012 r. w wysokości 18 701 mln zł. Wskaźnik na 1 mieszkańca wyniósł 35 384 zł, co oznacza 84,4% średniej krajowej i 79% średniej w województwie śląskim. Wartość dodana brutto w cenach bieżących wyniosła 16 571 mln zł. Wskaźnik na 1 pracującego wyniósł 90 745 zł (88,1 średniej

krajowej i 82% średniej województwa śląskiego). **Pod względem gospodarczym Subregion jednym z najsłabiej rozwiniętych podregionów w województwie.**

Na koniec 2013 r. wartość nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach oszacowano w subregionie na kwotę 1214,6 mln zł, w tym w przemyśle i budownictwie 832,4 mln zł (68,5% ogółu), w handlu i usługach 321,6 mln zł (26,5%). Wartość środków trwałych w przedsiębiorstwach brutto wynosiła 14573,6 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 10 793,5 mln (74,1%), handel i usługi 1 504,7 mln zł (10,3%). Wskaźnik nakładów inwestycyjnych na 1 mieszkańca wyniósł 2308,1 zł, wskaźnik wartości środków trwałych – 27 733,1 (66,1 średniej krajowej).

W Częstochowie nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach wyniosły 694,8 mln zł; w przemyśle i budownictwie 459, 5 mln (66,1%), w handlu i usługach (27,5%). Wartość środków trwałych: 10 401 mln zł, w tym w przemyśle i budownictwie 7 523,0 mln zł (72,3%), w handlu i usługach 1 046,5 mln zł (10,1%). Na 1 mieszkańca wartość nakładów inwestycyjnych wyniosła 2981,1 zł, wartość środków trwałych brutto: 44 774,2 zł.

W powiecie częstochowskim nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach wyniosły 308,0 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 196,0 mln zł (63,7%), handel i usługi 107,7 mln zł (35%). Wartość środków trwałych: 1854,1 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 1500 mln zł, handel i usługi 202,1 mln zł (10,9%). Na 1 mieszkańca nakłady inwestycyjne wyniosły 2272,5 zł, wartość środków trwałych 13 678,8 zł.

W powiecie kłobuckim nakłady inwestycyjne wyniosły 100 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 85,9,0 mln zł (85,9%), handel i usługi 9,2 mln zł (9,2%). Wartość środków trwałych: 935,8 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 757,3 mln zł, handel i usługi 92 mln zł. Na 1 mieszkańca nakłady inwestycyjne wyniosły 1167,4 zł, wartość środków trwałych 10 935,9 zł.

W powiecie myszkowskim nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach wyniosły 111,8 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 91 mln zł (81,4%), handel i usługi 13,5 mln zł (12,1%). Wartość środków trwałych: 1382 mln zł, w tym przemysł i budownictwo 1013,2 mln zł (73,3% mln zł, handel i usługi 164,1 mln zł (11,9%). Na 1 mieszkańca nakłady inwestycyjne wyniosły 1551,7 zł, wartość środków trwałych 19 181,6 zł. Nakłady inwestycyjne w Subregionie w przeliczeniu na mieszkańca są jedne z najniższych w województwie.

Dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Katowicach dotyczące zarejestrowanego bezrobocia na koniec 2014r. przedstawiały następujące informacje:

Podregion częstochowski: ogółem zarejestrowanych: 30 370, w tym kobiet 14 441 (47,6%), osób z prawem do zasiłku 5 169, osób zamieszkałych na wsi 12 837, stopa bezrobocia 14,2;
Powiat Częstochowski: ogółem 8 432 osób, w tym kobiet 3 931 (46,6%), osób z prawem do zasiłku 1 600, osób zamieszkałych na wsi 7 241, stopa bezrobocia 18,9;

Powiat Kłobucki: ogółem 4 738, osób, w tym kobiet 2 201 (46,5%), osób z prawem do zasiłku 910, zamieszkałych na wsi 3 653, stopa bezrobocia 14,2;

Powiat Myszkowski: ogółem 4 565 osób, w tym kobiet 2 198 (48,1%), osób z prawem do zasiłku 1 007, zamieszkałych na wsi 1 943, stopa bezrobocia 17,4;

Miasto Częstochowa: ogółem 12 635, w tym kobiet 6 111 (48,4%), osób z prawem do zasiłku 1 652, stopa bezrobocia 11,5;

Wśród zarejestrowanych w końcu 2014 r. było:

Powiat częstochowski: ogółem 8 160 osób, kobiet 3 891, osób z wykształceniem wyższym 1 039, z policealnym i średnim zawodowy 1 964, średnim ogólnokształcącym 590, zasadniczym zawodowym 2 523, gimnazjalnym i niższym 2 044, osób pozostających ponad 12 miesięcy bez pracy 3 737;

Powiat kłobucki: ogółem 4 183 osób, kobiet 1 952, osób z wykształceniem wyższym 552, z policealnym i średnim zawodowy 982, średnim ogólnokształcącym 348, zasadniczym zawodowym 1 394, gimnazjalnym i niższym 907, osób pozostających ponad 12 miesięcy bez pracy 1 573;

Powiat myszkowski: ogółem 4 071 osób, kobiet 1 997, osób z wykształceniem wyższym 606, z policealnym i średnim zawodowy 1 024, średnim ogólnokształcącym 413, zasadniczym zawodowym 1 118, gimnazjalnym i niższym 910, osób pozostających ponad 12 miesięcy bez pracy 1 606;

Częstochowa: ogółem 12 232 osób, kobiet 6 005, osób z wykształceniem wyższym 2 219, z policealnym i średnim zawodowy 3 009, średnim ogólnokształcącym 1 045, zasadniczym zawodowym 2 924, gimnazjalnym i niższym 3 035, osób pozostających ponad 12 miesięcy bez pracy 5 533.

Pod względem wieku:

Powiat częstochowski: ogółem 8 160, od 18-24 lat: 1 059, 25-34 lat: 2 220, 35-44: 1 850, 45-54: 1 686, 55-59: 977, 60 i więcej: 360; w tym długotrwale bezrobotnych: 4 750

Powiat kłobucki: ogółem 4 183, od 18-24 lat: 836, 25-34 lat: 1 169, 35-44: 784, 45-54: 755, 55-59: 442, 60 i więcej: 197; w tym długotrwale bezrobotnych: 2 115;

Powiat myszkowski: ogółem 4 071, od 18-24 lat: 576, 25-34 lat: 1 214, 35-44: 923, 45-54: 792, 55-59: 424, 60 i więcej: 142; w tym długotrwale bezrobotnych: 2 227;

Częstochowa: ogółem 12 232, od 18-24 lat: 986, 25-34 lat: 2 956, 35-44: 2 783, 45-54: 2 698, 55-59: 1 988, 60 i więcej: 821; w tym długotrwale bezrobotnych: 7 304.

Występujący poziom bezrobocia rzutuje na cały rynek pracy. Według Spisu w 2011 r. w Częstochowie na 207 309 osób w wieku powyżej 15 lat, aktywnych zawodowo było: 108 150 osób, w tym 92 872 pracujących i 15 278 bezrobotnych. Osób biernych zawodowo (emeryci, renciści, uczący się) było 89 307. Wskaźnik aktywności zawodowej wynosił 54,8%, wskaźnik zatrudnienia – 47,0%. Praca najemna poza rolnictwem stanowiła źródło dochodów 79 079 osób, praca na własny rachunek – 11 811 osób, emerytura - 48 622 osób, renta - 11 405

osób. Aktywność osób pracujących na własny rachunek w znikomym stopniu zależy od wieku. W grupie osób w wieku 20-34 lat (ogółem 43 639), pracujących na własny rachunek było 4 342. W przedziale wiekowym 50-64 lata (48 515 osób) – na własny rachunek pracowało 4 321 osób. **Subregion ma jeden z najwyższych wskaźników bezrobocia w województwie śląskim.**

Średnia płaca w Częstochowie wynosząca 3308,53 zł, była wyższa od średniej płacy w subregionie – 3 125,06 zł. Poziom bezrobocia w mieście był niższy niż wskaźnik bezrobocia w sąsiadujących powiatach. Oznacza to stały napływ osób poszukujących pracy, gotowych zgodzić się na gorsze warunki płacowe. Dążąc do konkurencyjności małe i średnie przedsiębiorstwa ograniczają do minimum koszty płacowe, stąd coraz większy zasięg zatrudniania na tzw. „umowy śmieciowe” lub bez umowy. Realna stawka płacy w handlu i gastronomii na stanowiskach podstawowych wynosi (według przeprowadzonego sondażu): 5-7 zł za godzinę pracy. Powszechnie stosowaną jest metoda omijania rygoru płacy minimalnej; formalnie zatrudnieni na część etatu pracownicy pracują przynajmniej 8 godz. dziennie, zarabiając netto poniżej 1000 zł. Nadwyżka podaży niskowyzwalifikowanych lub niedoświadczonych pracowników powoduje akceptację tego typu form zaniżania kosztów pracy.

Z analizy tendencji wieloletnich wynika, że **podstawową barierą aktywności zawodowej jest niskie wykształcenie** (zwłaszcza w grupie osób 50+). Oznacza to, że nawet przy zwiększonej dynamice rozwoju gospodarczego część osób nie będzie w stanie znaleźć pracy; ten rodzaj „bezrobocia naturalnego” można szacować w subregionie na 5%. Wśród młodych ludzi z wyższym wykształceniem najtrudniejsza wydaje się sytuacja kobiet - absolwentek uczelni. Prawdopodobną blokadą jest obawa pracodawców przed ponoszeniem kosztów społecznych opieki nad młodymi matkami.

Niepokojącym zjawiskiem jest wysoki udział w grupie bezrobotnych osób w najbardziej produktywnym okresie życia – 25–34 lata (7 559 w 2014 r.). W subregionie stanowili oni ponad 26 procent bezrobotnych. Kolejną grupę wiekową stanowili bezrobotni w przedziale wiekowym 35-44 lata, wyprzedzając kolejną, bardzo produktywną grupę 45-54 lata.

Bezrobocie rzutuje na poziom wydatków socjalnych w gminach. Według danych MOPS w Częstochowie ubóstwo powodowane bezrobociem dotykało w mieście w 2010 r. 3 422 rodziny liczących 8 167 osób, w 2011 liczba takich rodzin wzrosła do 3 576 (8 469 osób), a w 2012 do 3 852 (8 806). Ze stałej pomocy (zasiłki) korzystało w 2010r. 2 597 rodzin, w 2011 – 2 663, w 2012 – 2 903. Dane MOPS ukazują, że pomimo pewnego spadku poziomu bezrobocia wzrasta liczba rodzin zagrożonych wykluczeniem z tytułu utraty dochodów z pracy. Liczba osób niepełnosprawnych zarejestrowanych jako bezrobotna utrzymuje się na stałym od kilku lat poziomie 9-10% ogółu osób z orzeczeniem dla niepełnosprawności. W Częstochowie

w latach 2010-2012 liczba bezrobotnych niepełnosprawnych wzrosła nieznacznie z 1360 do 1450 osób. Z ankiet przeprowadzonych przez MOPS wynika, że główną barierą blokującą zdobycie pracy są uprzedzenia pracodawców (wskazania 22,8% respondentów) i nieprzystosowanie zakładów do potrzeb osób niepełnosprawnych (22,7%).

Odnotowane przez Wojewódzki Urząd Pracy główne tendencje na rynku pracy dotyczące Subregionu Północnego Województwa Śląskiego wskazują:

- poziom bezrobocia w subregionie był wyższy niż średnia województwa śląskiego i średnia ogólnopolska. **Najwyższy poziom bezrobocia w skali województwa występował w powiatach częstochowskim i myszkowskim.** Dynamika przyrostu bezrobocia w Częstochowie i powiecie częstochowskim była wyższa niż średnia w województwie.
- zmniejsza się odsetek bezrobotnych kobiet. Zdecydowana większość kobiet poszukujących pracy była poprzednio zatrudniona. Szybciej wzrasta liczba bezrobotnych mieszkańców wsi niż miast. Bezrobocie agrarne cechuje także większa sezonowość – wzrost liczby bezrobotnych w okresie zimowym.
- **większość bezrobotnych nie posiada prawa do zasiłku.** Oznacza to, że podstawowy ciężar pomocy osobom bezrobotnym spoczywał na samorządach, obciążając budżety wydatkami na cele pomocy socjalnej.
- **wśród osób długotrwale bezrobotnych dominują osoby o niskiej jakości wykształcenia i z małym doświadczeniem zawodowym.**
- stosunkowo zmniejsza się wskaźnik bezrobocia wśród młodzieży do 25 lat. Najniższy poziom widoczny jest w Częstochowie. Niski jest też udział osób młodych w grupie długotrwale bezrobotnych.
- **najtrudniejsza jest sytuacja bezrobotnych w wieku 50+.** Przeważają tu mężczyźni, z których prawie połowa jest długotrwale bezrobotna. Najwyższy wskaźnik bezrobocia osób 50+ występuje w Częstochowie. Ich sytuację utrudnia niski poziom wykształcenia.
- **zwiększa się bezrobocie wśród osób niepełnosprawnych.**
- **rośnie liczba bezrobotnych z wykształceniem wyższym.**

Analizę WUP potwierdzają dane GUS na koniec 2014r. Liczba bezrobotnych w Subregionie Północnym wynosiła 28 646 osób, w tym na wsi 12 015, w miastach - 16 631. Wśród bezrobotnych było 14 801 mężczyzn i 13 895 kobiet. Liczba bezrobotnych niepełnosprawnych wyniosła 2 107 (w tym 1 145 mężczyzn i 962 kobiet). Odnotowano 1 170 bezrobotnych w wieku 18-24 lat, pozostających bez zatrudnienia powyżej 6 miesięcy. Bezrobotnych w wieku 55-64 lata pozostających bez pracy powyżej 1 roku było 2 948 (2 023 mężczyzn i 925 kobiet). Bezrobotnych z wykształceniem wyższym było 4 416, z średnim zawodowym - 6 979, z średnim ogólnokształcącym - 2 396, z zasadniczym zawodowym 7 959, z gimnazjalnym i niższym - 6 896.

Wskaźnik bezrobocia w Subregionie wynosił 13,6, w odniesieniu do Polski (100) - 118. W powiecie częstochowskim bezrobocie dotyczyło 8 160 osób, wskaźnik 18,4, w stosunku do Polski - 160. W powiecie kłobuckim - 4 183, wskaźnik 13%, w odniesieniu do Polski 113. W powiecie myszkowskim: 4 071, wskaźnik 16,2 (140,9). Miasto Częstochowa - 12 232, wskaźnik 11,2% (97,8). Województwo śląskie miało wskaźnik bezrobocia 9,6, w stosunku do Polski - 83,5.

W Subregionie wysokie wskaźniki poziomu i struktury bezrobocia świadczą o niedostosowaniu szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy.

Badania prowadzone w ramach „Programu Rozwoju Szkolnictwa Zawodowego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020”, w którym analizy prowadzono w układzie subregionalnym doprowadziły do obserwacji natury ogólnej:

- skłonność do nauki w zasadniczych szkołach zawodowych rośnie w każdym z subregionów. Największy wzrost zanotowano w Subregionie Północnym – przeciętnie o 3,2% z roku na rok. W Subregionie Zachodnim współczynnik skolaryzacji rósł przeciętnie o 2,8% z roku na rok, w Centralnym o 1,7%, a w Południowym o 0,7%.
- skłonność młodzieży do podejmowania nauki w szkołach średnich zawodowych była podobna w ujęciu subregionów i wahała się od 37,5% (w Północnym) do 47,1% (w Zachodnim).

Z kolei w zakresie dopasowania oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy w „Programie Rozwoju Szkolnictwa Zawodowego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020” przywoływane są jedynie wyniki badań ankietowych i fokusowych, jednak już prowadzonych na poziomie regionalnym. Wnioski z tych badań stanowią, że:

- aby dostosować ofertę edukacyjną szkół do obecnych i przyszłych potrzeb rynku pracy, należałoby śledzić trendy na rynku pracy, analizować spisy zawodów deficytowych i tworzyć kierunki dostosowane do potrzeb lokalnego i regionalnego rynku pracy.
- będzie występowało zapotrzebowanie na absolwentów kierunków: informatycznych (ponad 50% respondentów), budowlanych (nieco ponad 45%), turystycznych (ponad 40%), a także mechatronicznych i elektrycznych.
- ewoluujący stale rynek będzie stale stwarzał zapotrzebowanie na pracowników w zupełnie nowych, nieistniejących dotychczas obszarach, jednak należy także mieć na względzie, że rynek potrzebuje pracowników w zawodach wydawałoby się już zanikających i archaicznych. Dotyczy to np. niektórych zawodów budowlanych – cieśli, zduna, dekarza itp.
- kompetencje najbardziej adekwatne do potrzeb rynku pracy posiadają absolwenci kierunków technicznych (54,8%), informatycznych (46,8%), gastronomiczno-hotelarskich (43,5%) i mechanicznych (40,3%).

Tabela 6. Szkolnictwo zawodowe w Subregionie Północnym

Szkolnictwo zawodowe w Subregionie Północnym (2014r.)		
Rodzaj szkoły	Liczba szkół	Liczba uczniów
Zasadnicza szkoła zawodowa specjalna	3	153
Zasadnicza szkoła zawodowa	15	2 331
Technikum	22	6 523
Technikum uzupełniające dla dorosłych	7	112
Szkoła artystyczna	3	389

Szkolnictwo zawodowe na poziomie zasadniczym w 2014 r. realizowało w subregionie 15 szkół kształcących ogółem 2 331 uczniów. W 2007 r. było 17 szkół kształcących 2 599 uczniów. W powiecie częstochowskim 1 szkoła kształciła 100 uczniów (113 w 2007 r.), w kłobuckim - w trzech uczyło się 473 uczniów (494 w 2007 r.), w myszkowskim szkoły kształciły 308 uczniów (244), w 13 częstochowskich placówkach uczniów było 1 604. Sześć lat wcześniej szkół było 12, a uczniów 1 748. Zlikwidowane zostały licea profilowane, jeszcze w 2012 r. istniało w subregionie 1 liceum profilowane – w Częstochowie, kształcące 17 uczniów. W 2007 r. takich liceów było w subregionie 13, a naukę pobierało w nich ogółem 1 019 uczniów. 8 placówek funkcjonowało w Częstochowie, 3 w powiecie myszkowskim, 2 w kłobuckim. W 2014 r. techników było w subregionie 22, a ich uczniów – 6 523. Sześć lat wcześniej 23 technika radziły sobie z 8 455 uczniami. W 2014 r. funkcjonowały w subregionie trzy szkoły artystyczne kształcące 389 uczniów.

W 2014 r. sieć szkolnictwa zawodowego ponadgimnazjalnego obejmowała następujące formy edukacji:

- zasadnicze szkoły specjalne przysposabiające do zawodu: 3 placówek, kształcono w nich ogółem 153 osoby;
- zasadnicze szkoły zawodowe dla młodzieży: 15 placówek, w tym 5 powiatów ziemskich, 8 miasta na prawach powiatu, 2 organizacji pozarządowych; kształcono 2 331 osoby;
- technika dla młodzieży: 22 placówki, w tym 7 powiatów ziemskich, 11 miasta na prawach powiatu, 3 organizacji pozarządowych, 1 inne; kształcono 6 523 osoby;;
- technika uzupełniające dla dorosłych: 7 placówek, kształcono 112 uczniów;
- szkoły artystyczne nadające uprawnienia zawodowe: 3 placówki prowadzone przez Ministerstwo Kultury; 389 uczniów;
- szkoły policealne dla młodzieży: 7 placówek, w tym 1 miasta na prawach powiatu, 6 podmiotów innych niż jst; uczniów 867;
- szkoły policealne dla dorosłych: 24 placówek, 3 powiatów ziemskich, 1 miasta na prawach powiatu, 1 samorządu wojewódzkiego, 1 Ministra Kultury, 5 organizacji pozarządowych, 12 innych podmiotów niepublicznych; kształcono 3 336 osób.

4.2. Spójność społeczna Subregionu Północnego.

Podstawowym czynnikiem wpływającym na trwałość rozwoju Subregionu Północnego jest jakość posiadanego kapitału społecznego i ludzkiego. W diagnozach sytuacji społecznej wymiernymi wskaźnikami można określić jakość kapitału ludzkiego. Na podstawie danych statystycznych określić można cechy związane ze stanem zdrowotności (przewidywalna długość życia, zachorowalność, udział osób niepełnosprawnych na tle ogółu populacji, obciążenia demograficzne), wykształcenia, wydajności pracy zasobów ludzkich. Mniejsze są możliwości oceny jakości kapitału społecznego, a więc zakorzenionych w danej społeczności cech obywatelskich, takich jak wzajemne zaufanie, umiejętność współdziałania, troska o dobro wspólne. Są to jednak cechy bez których nie jest możliwe pełne wykorzystanie dla rozwoju posiadanego kapitału ludzkiego czy materialnego.

W Krajowym Raporcie o Rozwoju Społecznym Polski 2012 - sporządzonym w ramach programu United Nations Development Programme, przy współpracy Szkoły Głównej Handlowej, na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, dotyczącym obszaru całego kraju, w którym oceniany był poziom zamożności, szanse edukacyjne i zdrowotność, wśród powiatów Częstochowa zajęła tu daleką 89 pozycję, powiat kłobucki został sklasyfikowany na miejscu 186, myszkowski na 192, a powiat częstochowski dopiero na 252.

O jakości kapitału społecznego świadczyć mogą dane z zakresu trwałości małżeństw. W 2014r. średni wskaźnik rozwodów na 1000 mieszkańców nie odbiegał od średniej województwa śląskiego (1,8), przy tym w powiatach ziemskich wskaźnik ten wynosił od 1,3 w powiecie kłobuckim do 1,8 w powiecie myszkowskim. Najmniejszy poziom trwałości małżeństw występuje w Częstochowie (2,1); w województwie śląskim wyższy wskaźnik mają Siemianowice Śląskie: 2,6, Bielsko-Biała: 2,4 oraz Bytom, Gliwice, Sosnowiec: 2,2. Zauważalny jest wpływ trwałości małżeństw i wieku ich zawierania na zjawisko dzietności. W Częstochowie średni wiek zawierania małżeństw (dla kobiet: 26,4 lat, dla mężczyzn: 28,3) jest o ponad rok wyższy niż w gminach wiejskich. Dużo niższy jest wskaźnik dzietności: 1,1, przy średniej w gminach wiejskich: 1,8.

Dobrą samoocenę mieszkańców w zakresie bezpieczeństwa i niskiego poziomu zjawisk patologii społecznych potwierdzają dane ze statystyki przestępczości i wykroczeń. W 2014r. w województwie śląskim odnotowano 131 033 przestępstw, w tym 3 239 przeciw życiu i zdrowiu. W Subregionie Północnym było 9 774 przestępstw, w tym 321 przeciw życiu i zdrowiu; w mieście i powiecie częstochowskim: 7 463, w tym 257 przeciw życiu i zdrowiu, w powiecie kłobuckim: 1 044 (38 przeciw życiu i zdrowiu), w myszkowskim: 1 267 (26). Średnia wojewódzka wykrywalności przestępstw wynosiła 69%, w tym przestępstw kryminalnych 54%; w Częstochowie było to 71%, w tym przestępstw kryminalnych 62%,

w powiecie częstochowskim było to odpowiednio 77% i 63%, w powiecie kłobuckim 81% i 66%, a w myszkowskim 83% i 73%.

Zjawiska patologiczne zostały szczegółowo zdiagnozowane wyłącznie w Częstochowie: ok. 2% (4 600 osób) populacji uzależniona jest od alkoholu, ok. 5-7% populacji nadużywa alkoholu w sposób szkodliwy, ofiarami przemocy domowej jest rocznie ok. 11 000 osób. Mniej precyzyjne są dane dotyczące używania substancji psychoaktywnych: kontakt z nimi miało ok. 30% uczniów szkół ponad gimnazjalnych; najczęściej młodzież sięga po dopalacze (zażywa je ok. 11% młodzieży szkolnej), w dalszej kolejności odurza się klejem, marihuaną i amfetaminą. Zagrożenie wykluczeniem społecznym dotyczy w Częstochowie ok. 10 tys. osób, w tym ubóstwo powodowane bezrobociem dotyka ponad 3 tys. rodzin (8,6 tys. osób). Ponad 1000 rodzin zdiagnozowanych zostało przez służby socjalne, jako rodziny wykazujące bezradność w funkcjach opiekuńczo - wychowawczych lub bytowych.

Częstochowa, jak i Subregion Północny, odczuwa zmiany demograficzne powodujące **starzenie się populacji**. Proces ten nie występuje równomiernie. W samej Częstochowie do dzielnic o największym tempie starzenia się należą Tysiąclecie (31% mieszkańców powyżej 65 roku życia), Północ, Wrzosowiak (25%), Śródmieście (24%). Do stosunkowo „młodych” dzielnic należy Parkitka (12% powyżej 65 roku życia). Najmniejszy ubytek mieszkańców w wieku do 18 lat widoczny jest w dzielnicach peryferyjnych (Błeszno, Mirów, Kiedrzyn, Lisiniec); największy w dzielnicy Tysiąclecie, Raków, Śródmieście. Podobna nierównomierność widoczna jest w gminach otaczających Częstochowę. Wyraźny przyrost dzieci i młodzieży w wieku do 18 lat widoczny jest w Rędzinach, Olsztynie, Poczesnej, Konopiskach, Wręczycy Wielkiej. Do gmin o populacji starzejącej się należą Koniecpol, Przyrów, Dąbrowa Zielona (wschód subregionu) oraz Krzepice, Popów, Lipie (północny zachód).

Zgodnie z definicją Światowej Organizacji Zdrowia (WHO), zdrowie to stan dobrego samopoczucia fizycznego, psychicznego i społecznego, a nie tylko brak choroby lub niepełnosprawności. Zdrowy człowiek ma większe szanse na samorealizację, satysfakcjonujące pełnienie ról społecznych, czy też dobrą adaptację do zmian środowiska. Tylko zdrowe społeczeństwo może tworzyć dobra materialne i kulturowe oraz zapewnić rozwój społeczny i gospodarczy.

Tabela 7. Stan zdrowia dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej

Rozpoznanie - według najczęstszych schorzeń		Rok	
		2010	2011
Niedokrwistość		403	421
Niedożywienie		194	205
Otyłość		488	543
Zaburzenia refrakcji i akomodacji		1 632	1 685
Alergie	dychawica oskrzelowa	1 746	1 899
	pokarmowe	697	587
	skórne	539	500
Zniekształcenia kręgosłupa		1 357	1 219
Choroby układu moczowego		241	209
Zaburzenia rozwoju, w tym:	fizycznego	185	243
	psychomotorycznego	134	141

Źródło: Opracowanie Wydziału Zdrowia UM na podstawie danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

W zestawieniu dotyczącym leczenia dzieci i młodzieży w podstawowej opiece zdrowotnej zwraca uwagę liczba występujących alergii, schorzeń kręgosłupa oraz zwiększająca się liczba dzieci leczonych z powodu otyłości.

Tabela 8. Stan zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej

Rozpoznanie - według najczęstszych schorzeń	Lata	
	2010	2011
Choroby tarczycy	2 544	2 933
Cukrzyca	7 821	7 943
Choroby układu krążenia	28 637	30 249
Przewlekły nieżyt oskrzeli, dychawica oskrzelowa	4 729	5 187
Przewlekłe choroby układu trawiennego	7 279	7 743
Choroby układu mięśniowo- kostnego i tkanki łącznej	8 982	9 803

Źródło: Opracowanie Wydziału Zdrowia UM na podstawie danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

W przypadku osób dorosłych wśród przyczyn wizyt w podstawowej opiece zdrowotnej dominują choroby układu krążenia, choroby przewodu pokarmowego oraz przewlekły nieżyt

oskrzeli, dychawica oskrzelowa. Wśród chorób zakaźnych nadal zdarzają się przypadki szkarlatyny (71 w roku 2011), krztuśca (39 w roku 2011) oraz wirusowego zapalenia wątroby (30, w tym 13 typu b, w roku 2011). Rozpoznane zachorowania na gruźlicę w skali roku nie przekraczają 190 przypadków.

Do najczęstszych przyczyn zgonów w Częstochowie należą: choroby układu krążenia, nowotwory oraz tzw. zewnętrzne przyczyny zgonów.

Tabela 9. Przyczyny zgonów Częstochowian w latach 2009-2010 (współczynnik na 10 tys. mieszkańców)

Nowotwory		Choroby układu krążenia		Zewnętrzne przyczyny	
2009	2010	2009	2010	2009	2010
288,5	289,0	504,9	538,5	59,1	70,4

Źródło: Opracowanie Wydziału Zdrowia UM na podstawie danych Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach.

Prawie połowa zgonów spowodowana jest przez choroby układu krążenia. Obserwowany wzrost liczby zgonów z powodu tej przyczyny można tłumaczyć z jednej strony efektem starzenia się populacji, a z drugiej poprawą statystyki rejestrowania przyczyn zgonów odnotowywanych w tzw. karcie zgonu. Drugą przyczyną zgonów w Częstochowie jest umieralność z powodu chorób nowotworowych. Nie można wykluczyć, że wpływ na zaistniałą sytuację mają zagrożenia środowiskowe, w tym zawodowe oraz starzenie się populacji. Trzecią najczęstszą przyczyną zgonów są tzw. zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonu.

Pod względem liczby ludności przypadającej na 1 łóżko w szpitalach ogólnych wskaźnik dla Subregionu (251 osób) jest najniższy wśród pozostałych podregionów województwa śląskiego i niższy od średniej dla województwa (181 osób). Pod względem ilości placówek ambulatoryjnej opieki zdrowotnej na 10 tys. ludności: 6, Subregion plasuje się na poziomie średniej wojewódzkiej, lecz widoczne jest zróżnicowanie między dostępnością tych usług na terenach wiejskich (Lelów - 2, Opatów - 3) a miastami.

Stosunkowo ubogo wygląda w Subregionie Północnym opieka nad małymi dziećmi. Statystyka za 2014 r. podaje istnienie 4 żłobków, sześciu klubów dziecięcych, dysponujących 268 miejscami, opiekujących się 413 dziećmi. W gestii samorządu pozostają 3 żłobki - miejsc 158, dzieci 275. Z ogółu dzieci w wieku do 3 lat (13 324, w tym 7 449 miasta i 5 875 wieś) objętych opieką było 1,7% dzieci (2,8% miasta, 0,4% wieś). 3 żłobki opiekujące się 200 dziećmi ulokowane są w Częstochowie, jeden, dla 20 dzieci - w Kłobucku. Gmina Dąbrowa Zielona przewiduje inwestycję w postaci remontu żłobka. W Subregionie dominuje tradycyjna forma opieki nad dzieckiem, sprawowana przez matki.

W 2012r. w Subregionie Północnym funkcjonowało 16 placówek pomocy społecznej dysponujących 1 279 miejscami. Zarówno **pod względem ilości placówek pomocy**

społecznej, jak i oferowanych przez nie miejsc sytuacja w subregionie była najgorsza w województwie śląskim. Najwięcej placówek było zlokalizowanych w Częstochowie (9 z 698 miejscami) i w powiecie częstochowskim (5 z 445 miejscami). Pozostałe rozlokowane były w powiecie myszkowskim, w Myszkowie (1 – 36 miejsc) i Poraju (1 – 100 miejsc). Powiat kłobucki nie dysponował ani jedną tego typu placówką. Duże potrzeby w zakresie pomocy społecznej sygnalizuje liczba korzystających zarówno ze świadczeń rodzinnych, jak i środowiskowej pomocy społecznej. W 2011 roku zasiłki rodzinne na 35 790 dzieci pobierało w subregionie 19 940 rodzin, a środowiskową opieką objęto 31 705 osób w 13 042 rodzinach. W obu przypadkach były to liczby największe wśród podregionów województwa śląskiego.

Niskie są także wskaźniki dostępu do podstawowych usług z zakresu upowszechniania kultury. Z liczby 880 bibliotek obsługujących województwo śląskie, jedynie 105 funkcjonowało w Subregionie Północnym. Mniejsza też od wskaźników wyznaczających średnią wojewódzką jest dostępność do usług domów kultury, teatrów, muzeum czy sal koncertowych.

Zmieniająca się sytuacja demograficzna tj. ubytek dzieci i młodzieży w stosunku do sytuacji dzisiejszej, oznacza - w perspektywie do roku 2020, zmniejszone zapotrzebowanie na infrastrukturę oświatową, a jednocześnie umożliwia bardziej indywidualne podejście do potrzeb tej grupy wiekowej. Należy także spodziewać się wzrostu liczby osób w wieku senioralnym. **Należy podejmować działania zarówno w obszarze opieki, jak i aktywizacji osób w wieku senioralnym.**

Wraz ze starzeniem się populacji wzrasta liczba osób niepełnosprawnych. Osoby niepełnosprawne są bardzo zróżnicowaną grupą, konieczna jest zatem polityka, która będzie respektować tę różnorodność. Szczególnej uwagi wymagają osoby o złożonych, wielorakich potrzebach uzależniających je od pomocy innych oraz ich rodziny. Niepełnosprawni są często gorzej wykształceni, co zdecydowanie utrudnia ich funkcjonowanie na rynku pracy. Rodziny posiadające niepełnosprawne dzieci wymagają szczególnej uwagi jeżeli chodzi o ich edukację i aktywny udział w społeczeństwie. Sporych wysiłków wymaga rehabilitacja społeczna i zawodowa osób chorych psychicznie, których systematycznie przybywa oraz budowa dla tej grupy osób systemu wsparcia. Przyjąć można, że nadal problemem społecznym będzie rozpad rodzin i opieka na dzieckiem pozbawionym rodziny.

Stopniowo zmienia się krajobraz miejskich obszarów zdegradowanych technicznie i społecznie. W latach 90-tych ujawnił się problem społeczny zdegradowanych Starówek miejskich (centrum Częstochowy, Kłobucka, Koniecpola i innych ośrodków miejskich Subregionu). Problemy społeczne rodziły się także w dawnych osiedlach robotniczych związanych z likwidowanymi zakładami pracy (częstochowski Raków i Ostatni Grosz, myszkowski „Światowid”). Powstałe w subregionie lokalne programy rewitalizacyjne koncentrują swoją działalność na tych obszarach. W bliskiej perspektywie nowe **problemy rodzić będzie społeczna degradacja dzielnic powodowana zjawiskami demograficznymi** (starzenie się populacji zamieszkałej w osiedlach powstałych w latach 60-

70 – tych XX w.). Proces rewitalizacji społecznej i gospodarczej powinien uprzedzająco uwzględniać owe problemy.

W roku 2013 r. w Subregionie Północnym funkcjonowało 151 przedszkoli, 593 oddziały przedszkolne. Dysponowały one 13 360 miejscami, uczęszczało do nich 12 809 dzieci. Dzieci w wieku 2 lat - 229, 3 lat - 2 737, 4 lat - 3 598, 5 lat - 3 536, 6 lat - 2 645.

Wychowaniem przedszkolnym objętych było w 2013r.: w powiecie częstochowskim: 3 195 dzieci, 76,6% dzieci w wieku 3-5 lat (miasto: 84,1%, wieś: 73,5%), w powiecie kłobuckim: 2 047 dzieci, 74,4% dzieci w wieku 3-5 lat (w miastach: 476, 91,9%, wieś: 1 501, 70,1%), w powiecie myszkowskim: 1 625 dzieci, 76,8% dzieci w wieku 3-5 lat (miasta: 957, 79,6%, wieś: 688, 73,3%), w Częstochowie: 5 942 dzieci, 84,4% dzieci w wieku 3-5 lat.

Najmniejszy poziom uprzedzszkolnienia oraz konieczność stworzenia nowych grup przedszkolnych występuje w gminach powiatu częstochowskiego, kłobuckiego, myszkowskiego. Z danych z 2013 r. wynika, że Częstochowa dysponuje trwałą nadwyżką miejsc przedszkolnych, gwarantującą opiekę nad wszystkimi dziećmi w wieku 3-5 lat.

Sieć istniejących w trzech powiatach subregionu północnego przedszkoli nie odpowiada zmieniającej się sytuacji demograficznej. W 2013r. Częstochowa dysponowała 66 placówkami z 6 356 miejscami, przy liczbie wychowanków 5 942, natomiast w powiecie częstochowskim w istniejących 46 placówkach były 3 262 miejsca, liczba wychowanków – 3 195. Dzieci w wieku 3-5 było ogółem 4 214. Za trzy lata liczba dzieci w rocznikach podlegających opiece przedszkolnej zmniejszy się do 3 589 osób. W powiecie kłobuckim, w 25 placówkach, było 2 080 miejsc, liczba wychowanków: 2 047. Ogólna liczba dzieci w wieku 3-5 lat wynosiła 2 609, za trzy lata liczba ta spadnie do 2 311. W powiecie myszkowskim w 14 placówkach dysponujących 1 662 miejscami wychowywało się 1 625 dzieci. Ogólna ilość dzieci w wieku przedszkolnym wynosiła 2 142, za trzy lata spadnie do 2013. W mieście Częstochowa w 66 placówkach, dysponujących 6 356 miejscami wychowywało się 5 942 dzieci. Liczba dzieci w wieku przedszkolnym wynosiła 6 289, za trzy lata zmniejszy się do 5 921.

Tabela 10. Liczba dzieci wg wieku.

Przedział wiekowy	Częstochowa	Powiat częstochowski	Powiat kłobucki	Powiat myszkowski	Subregion Północny
Ludność ogółem	233 211	135 484	85 667	71 939	526 301
0 - 1	1 829	1 105	767	664	4 365
1 - 2	2 008	1 228	774	644	4 654
2 - 3	2 084	1 256	770	705	4 818
3 - 4	2 068	1 349	892	715	5 024
4 - 5	2 257	1 458	902	753	5 370
5 - 6	2 241	1 407	865	674	5 187

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Tabela 11. Spodziewany deficyt/nadwyżka miejsc przedszkolnych na koniec 2016r.

	Częstochowa	Powiat częstochowski	Powiat kłobucki	Powiat myszkowski	Subregion Północny
Dzieci w przedziale wiekowym 0-2	5 921	3 589	2 311	2 013	13 834
Dostępne istniejące miejsca przedszkolne	6 356	3 262	2 080	1 662	13 360
Deficyt/nadwyżka miejsc przedszkolnych	+435	-327	-231	-351	-474

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Banku Danych Lokalnych

Liczbę miejsc w przedszkolach należy odnieść do populacji dzieci w wieku 3-5 lat. Z danych z 2013 r. wynika, że Częstochowa dysponuje trwałą nadwyżką miejsc przedszkolnych, gwarantującą opiekę nad wszystkimi dziećmi w wieku 3-5 lat. W powiecie częstochowskim istnieje, w stosunku do ilości dzieci, deficyt 952 miejsc, za trzy lata deficyt ten zmniejszy się do 327 miejsc. W powiecie kłobuckim deficyt wynosi 529 miejsc, za trzy lata zmniejszy się do 231. W powiecie myszkowskim deficyt wynosi 480 miejsc, perspektywicznie zmniejszy się do 351.

Operowanie wskaźnikami deficytowymi tworzyć może obraz daleki od rzeczywistości. Deficyty ujawnić się mogą tylko w przypadku wprowadzenia przymusu wychowania przedszkolnego obejmującego wszystkie dzieci w wieku przedszkolnym. Zakorzeniona tradycja powoduje, że znaczna ilość rodzin, zwłaszcza na terenach wiejskich nie decyduje się na kierowanie dziecka do przedszkola. Istnieje też bariera materialna (koszt wychowania przedszkolnego) powodująca, że wskaźnik uprzedzskolnienia jest niższy, tam gdzie występuje strukturalne bezrobocie (Koniecpol, niektóre dzielnice Myszkowa). Dyskusyjne jest także powiązanie miejsc przedszkolnych z miejscem zamieszkania dzieci. Dla części rodzin, tam gdzie dojeżdża się do pracy w Częstochowie, istotniejsze jest umieszczenie dziecka w pobliżu miejsca pracy. Stosunkowo niski deficyt miejsc przedszkolnych nie odzwierciedla jakości placówek. Zdecydowana większość placówek przedszkolnych mieści się w budynkach powstałych 40-50 lat temu, o niskiej jakości technicznej. Część placówek nie spełnia wymaganych przepisami prawnymi norm sanitarnych, bezpieczeństwa pracy i ochrony przeciwpożarowej. Zróżnicowany jest poziom wyposażenia placówek w sprzęt dydaktyczny, podobnie widoczne są dysproporcje (zależne od ofiarności rodziców) w prowadzonych w placówkach programach zajęć dodatkowych. Na poziomie przedszkolnym uwidacznia się wyraźne zróżnicowanie w szansach korzystania z dobrej edukacji, zróżnicowanie upośledzające rodziny biedne. Tym samym rozwój powszechnej opieki przedszkolnej nie sprzyja zmniejszeniu zjawiska wykluczenia społecznego.

Ludność Subregionu cechuje **dość dobre wykształcenie**. Szczególnie widoczne jest to w stolicy Subregionu – Częstochowie. W ogólnej liczbie mieszkańców Częstochowy wyższe wykształcenie posiada (według spisu powszechnego z 2011 r.) 45 883 osoby, w tym ok. 25 tys. kobiet i 20 tys. mężczyzn. Średnie wykształcenie: 77 904 osoby, w tym średnie zawodowe: 45 504. Wykształcenie zasadnicze posiadało: 38 576 osób. Bez wykształcenia (ukończona lub nie ukończona szkoła podstawowa) było 30 013 ludzi. Wskaźniki powyższe zależne są od wieku mieszkańców. W grupie wiekowej 20-34 lat, liczącej 43 639 mieszkańców, wyższym wykształceniem legitymowało się 19 558 osób. Wśród osób w wieku 55-64, w grupie liczącej 38 405 osób, wyższe wykształcenie posiadało zaledwie 5 413 osób, przy jednoczesnej liczbie 4 247 osób z wykształceniem podstawowym lub niższym.

W 2013r. w Subregionie w 218 szkołach podstawowych kształciło się 27 387 uczniów, w 111 gimnazjach: 15 378, w 19 szkołach zawodowych: 2 485, w 21 technikach: 6 787, a w 30 liceach: 9 364 uczniów.

Mimo malejącej liczby uczniów (ok. 10 % w stosunku do 2007 roku) na każdym poziomie kształcenia, liczba placówek szkolnych pozostała w zasadzie bez zmian. System oświatowy subregionu uzupełniało w 2012 roku 49 szkół policealnych z 6 463 uczniami. W 2007 r. tego typu szkół było 46, a uczniów 6 488.

Częstochowski ośrodek akademicki tworzą następujące uczelnie: Politechnika Częstochowska (7 861 studentów na studiach stacjonarnych, 3 632 na studiach niestacjonarnych, ogółem 11 493); Akademia im. Jana Długosza (5 242 studentów na studiach stacjonarnych oraz 1 285 na studiach niestacjonarnych, ogółem 6 527); Akademia Polonijna (1 388 studentów); Wyższa Szkoła Zarządzania (597 studentów); Wyższa Szkoła Hotelarstwa i Turystyki (364 studentów); Wyższa Szkoła Lingwistyczna (68 studentów na studiach stacjonarnych i 848 na niestacjonarnych); Centrum Języków Europejskich i Papieska Akademia Teologiczna – Wyższe Seminarium Duchowne. Ogółem na częstochowskich uczelniach kształci się 21 tys. osób.

Jakość dydaktyczna pracy szkół w subregionie uwidacznia się wynikami sprawdzianów zewnętrznych przeprowadzonych przez OKE w Jaworznie. W sprawdzianie uczniów klas 6 szkół podstawowych średni wynik w województwie w 2015 r. wyniósł 65,81 pkt.; w Częstochowie: 68,67, w powiecie częstochowskim: 67,15, w powiecie kłobuckim: 68,21, w myszkowskim: 65,95 pkt. w 2015r. na egzaminie gimnazjalnym z języka polskiego przy średniej wojewódzkiej 61,88 pkt., w Częstochowie uzyskano 65,22 pkt., w powiecie częstochowskim: 60,21, w kłobuckim: 61,34, w myszkowskim: 62,11. Na egzaminie z matematyki przy średniej wojewódzkiej 47,25 pkt., Częstochowa odnotowała wynik: 49,42, powiat częstochowski: 46,89, kłobucki: 46,25, myszkowski: 46,68. Na egzaminie z języka angielskiego przy średniej 67,62 pkt. Częstochowa osiągnęła 69,84 pkt., powiat częstochowski: 64,12, kłobucki: 62,70, myszkowski: 65,29 pkt. Wyniki świadczą o dobrym poziomie kształcenia, choć wyraźna jest

potrzeba wzmocnienia nauczania matematyki i języków obcych, zwłaszcza w szkołach znajdujących się w gminach wiejskich.

Tabela 12. Wyniki egzaminów maturalnych w 2015 r. ogłoszonych przez OKE w Jaworznie.

Powiat	Liczba uczniów	Wynik ogólny	Język polski	Matematyka
		Średnia (%)	Średnia (%)	Średnia (%)
Miasto Częstochowa	1637	68,67	76,23	60,67
częstochowski	1210	67,15	73,65	60,28
kłobucki	784	68,21	74,18	61,89
myszkowski	630	65,95	73,28	58,21
Woj. Śląskie		65,81		

4.3. Gospodarowanie zasobami w Subregionie Północnym.

Zużycie energii na potrzeby gospodarki rośnie z roku na rok. Energochłonność przemysłu może znacznie ograniczać możliwości rozwoju gospodarki w najbliższej dekadzie. Działania wsparcia efektywności energetycznej skierowane do przedsiębiorstw, jak i do jednostek samorządu terytorialnego są niezbędne, aby uniknąć przeciążenia systemu energetycznego.

Obecnie dobrze oceniana jest sytuacja Subregionu Północnego w zakresie zaopatrzenia w energię elektryczną. Przez teren miasta Częstochowa przebiegają linie najwyższych napięć będące w eksploatacji PSE - Południe Sp. z o.o.:

- linia 400 kV Joachimów – Trębaczew - odcinek o dł. 4,03 km,
- linia 220 kV Joachimów – Aniołów - odcinek o dł. 6,63 km,
- linia 220 kV Joachimów – Huta Częstochowa - odcinek o dł. 0,46 km,
- linia 220 kV Wrzosowa – Huta Częstochowa - odcinek o dł. 1,52 km,
- linia 220 kV Łagisza – Wrzosowa - odcinek o dł. 0,87 km.

Zaopatrzenie miasta w energię elektryczną realizowane jest za pośrednictwem dwóch systemowych stacji elektroenergetycznych 220/110 kV:

- ANI 220/110kV (Aniołów) – zlokalizowanej na terenie Częstochowy, w jej północno-wschodniej części – w okolicy skrzyżowania Wałów Dwernickiego z Aleją Wojska Polskiego;
- WRZ 220/110kV (Wrzosowa) – zlokalizowanej poza granicami miasta (przy jego południowo-wschodnim obrzeżu) - na terenie gminy Poczesna, przy ulicy Fabrycznej.

W Subregionie Północnym z dostaw energii elektrycznej w 2010 r. korzystało 211 401 rodzin, zużywając łącznie 403,1 Gwh (761,3 kWh na 1 mieszkańca). Poziom zużycia energii jest zbliżony do średniej wojewódzkiej, nie uwidaczniają się także dysproporcje między powiatami. Najniższe zużycie energii na 1 mieszkańca odnotowano w powiecie myszkowski 755,9 kWh/1 os; najwyższe w Częstochowie – 764,3. **Mankamentem jest wysoki poziom energochłonności nie tylko w przemyśle i usługach, lecz przede wszystkim wynikającej z funkcjonalności budynków mieszkalnych.** Zdecydowana większość budynków mieszkalnych wielorodzinnych w subregionie powstawała w okresie 1950-1990, budowana była w sposób powodujący ich wysoką energochłonność. Podobnie **wysoka energochłonność cechuje obiekty użytku publicznego (szkoły, placówki kulturalne, obiekty służby zdrowia, budynki administracyjne).** Realizowane projekty termomodernizacyjne wskazują, że możliwa jest poprawa ich efektywności energetycznej o ponad 50%.

Możliwe jest także **większe wykorzystanie energii pochodzącej z źródeł odnawialnych.** Badania prowadzone na zlecenie Zarządu Województwa Śląskiego pokazały **wysoki potencjał energetyczny OZE** występujący w Subregionie Północnym: energetyka

solarna (160kWh/m²/rok dla energii elektrycznej i 1,6 GJ/m²/rok dla energii cieplnej), energia wiatrowa, siła przyływu wód powierzchniowych (rzeki Warta, Liswarta, Pilica, Młynkówka, Wiercica, Białka). Występują także możliwości wykorzystania biomasy: metanu (z oczyszczalni ścieków, składowisk odpadów, ferm zwierząt hodowlanych) oraz niewykorzystanych w inny sposób surowców rolniczych lub drewna leśnego. Potencjał biogazu możliwego do pozyskania z oczyszczalni ścieków w powiecie częstochowskim określono na 1 mln m³/rok, w kłobuckim: 640 tys./rok, w myszkowskim: 545 tys./rok. Możliwości czerpania z metanu powstającego na składowiskach odpadów określono na: 9,9 mln. m³ w powiecie częstochowskim, 6,6 mln m³ w powiecie kłobuckim i 5,4 mln m³ w powiecie myszkowskim. Około 30 mln m³ biogazu możliwe jest do pozyskania z gospodarstw rolniczych. Rolnicze obszary subregionu możliwe są także do zagospodarowania plantacjami roślin energetycznych. Pod obszarami gminy Olsztyn rozpoznano zasoby wód termalnych o temperaturze 22-25 st., na prawdopodobnej głębokości 400-500 m. Wydajność z ujęć tych wód szacowana jest na 100 m³/h, potencjał energetyczny wyliczony przy wydajności 50 m³/h wynosi 9 TJ/rok.

Dysproporcje rozwojowe widoczne są w zaopatrzeniu w gaz sieciowy. W 2011 roku sieć gazowa w województwie śląskim liczyła 16 212 km. przyłączonych do niej było 334 135 budynków, średnie zużycie na 1 mieszkańca wynosi 102 m³. W Subregionie Północnym długość sieci wynosiła 1 532 km., podłączonych do niej było 36 875 budynków, a średnie zużycie na 1 mieszkańca sięgało 81,2 m³. Gęstość sieci: 44,7 km na 100 km² powierzchni była i jest najniższa wśród wszystkich podregionów województwa, m.in. niemal 4-krotnie ustępując wskaźnikowi gęstości w subregionie południowym (167,6) i niemal 3-krotnie – w subregionie zachodnim i centralnym. Na poziomie subregionu najdłuższa sieć gazociągów jest w powiecie częstochowskim: 623 km. Sieć dociera do 7531 gospodarstw średnio zużywających 48,1 m³ gazu. W powiecie myszkowskim długość gazociągów wynosi 374 km, liczba połączeń sięga 8318, a średnie zużycie: 80,4 m³. W Częstochowie do 513 kilometrowej sieci podłączonych było 20 832 budynków a średnie zużycie gazu sięgało 129,1 m³. Na przeciwległym biegunie jest powiat kłobucki: tylko 21 km sieci, 194 podłączone budynki i średnie zużycie na mieszkańca: 2,1 m³. Z sieci gazowej korzystają przy tym wyłącznie mieszkańcy gminy Kłobuck. W powiecie częstochowskim sieć nie obejmuje gmin: Blachownia, Dąbrowa Zielona, Janów, Koniecpol, Kruszyna, Lelów i Przyrów, w myszkowskim – Niegowej.

Możliwości rozwoju zaopatrzenia subregionu w gaz sieciowy zależne są od inwestycji w sieci przesyłowe. Gaz ziemny dostarczany jest do Częstochowy gazociągami wysokiego ciśnienia (o ciśnieniach 6,3 MPa i 4,0 MPa) z jednym głównym punktem węzłowym. Gazociąg o ciśnieniu 6,3 MPa relacji Trzebiesławice (gdzie jest podłączony do gazociągu Tworóg – Tworzeń DN 500, PN 6,4 MPa) – Częstochowa, doprowadzony jest z rejonu Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i po drodze służy zasilaniu między innymi takich miast jak Zawiercie, Siewierz i Myszków. Gazociąg o ciśnieniu 4,0 MPa, relacji Bobry (w pobliżu Radomska) – Częstochowa łączy Częstochowę z obszarem Mazowsza. Wyżej opisaną sytuację

zmienił wybudowany gazociąg przesyłowy Lubliniec – Częstochowa DN 500, PN 8,4 MPa (oddany do eksploatacji w połowie września 2010 r.), który ma bardzo istotne znaczenie dla zwiększenia bezpieczeństwa energetycznego Częstochowy w zakresie zaopatrzenia w gaz. Gazociąg ten będzie również służył wzmocnieniu całego krajowego systemu gazowniczego, poprawie zasilania Górnośląskiego Okręgu Przemysłowego i aglomeracji łódzkiej, a także pozwoli na zasilenie w gaz gmin, przez które będzie przebiegać. To ostatnie w szczególności dotyczyć będzie gmin Boronów, Herby i Blachownia.

Będący w „Planie Rozwoju OGP GAZ-SYSTEM S.A. na lata 2007-2009” gazociąg wysokiego ciśnienia relacji Częstochowa – Bobry DN 500, PN 8,4 MPa (i dalej w kierunku na Piotrków Trybunalski oraz na Mory pod Warszawą) nie został uwzględniony w aktualnym „Planie Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych GAZ-SYSTEM S.A. na okres od 1 maja 2009 do 30 kwietnia 2014 roku” - OGP GAZ-SYSTEM S.A. zrezygnował z budowy tego gazociągu. Jest to decyzja wyjątkowo **niekorzystna dla rozwoju gospodarczego terenów północno-wschodniej części subregionu.**

Niski poziom rozwoju sieci gazowej powoduje, że podstawowym surowcem, zwłaszcza w zakresie produkcji energii cieplnej do ogrzewania budynków mieszkalnych pozostaje węgiel. W efekcie **subregion narażony jest na nadmierną emisję zanieczyszczeń.** Stan jakości powietrza w Subregionie Północnym został zdiagnozowany w przyjętym 17 listopada 2014 r. Programie ochrony powietrza dla terenów województwa śląskiego" (uchwała Sejmiku Województwa Śląskiego nr IV/57/3/2014). Zauważalna jest poprawa: w ciągu ostatnich trzech lat emisja PM10 zmniejszyła się na terenie Częstochowy o 5%, emisja PM2,5 o 36%. Najniższe na terenie Subregionu, w odniesieniu do całego obszaru województwa są wskaźniki przekroczenia norm emisji benzo(a)pirenu (przekroczenia 400 % normy). **Największe zagrożenie emisją PM10 występuje na terenie Aglomeracji Częstochowskiej** (Częstochowa, gminy Konopiska, Poczesna, Rędziny, Mykanów) oraz **na obszarze Kłobucka.** W powiecie kłobuckim najistotniejszym źródłem zagrożenia emisja PM10 jest "niska emisja" z budynków mieszkalnych i usługowych (44% emisji). Istotnym źródłem zanieczyszczeń dla całego Subregionu jest emisja komunikacyjna (Częstochowa 19%, powiat częstochowski 17%, myszkowski 14% ogółu emisji).

Nowy program podtrzymał konieczność kontynuacji działań zaplanowanych na obszarze Miasta Częstochowy oraz w strefie częstochowsko-lublinieckiej, w ramach Programu z 2008r. W strefie częstochowsko - lublinieckiej konieczność podjęcia działań wynika z przekroczeń dopuszczalnego stężenia pyłu zawieszonego PM10 oraz benzo(a)pireny, w szczególności w miastach o wysokim średniorocznym stężeniu: Blachowni, Kłobucku, Lublińcu, Koszęcinie Myszkowie. Na przekroczenia zanieczyszczeń powietrza benzo(a)pirenem w tych miastach zasadniczy wpływ ma emisja komunalna, w szczególności pochodząca z wykorzystania do ogrzewania węgla i spalania go w mało sprawnych piecach ceramicznych. Na emisję z większych miast nakłada się emisja z budownictwa rozproszonego wokół tych miast.

Przyjęty w Programie kierunek działań zakłada wspieranie energetyki rozproszonej, w tym budowanie małych sieci energetycznych eliminujących konieczność utrzymywania indywidualnych systemów grzewczych.

W przypadku Miasta Częstochowy obszar przekroczeń stężeń normatywnych pyłów, jak i benzo(a)pirenu obejmuje praktycznie całą centralną część miasta, w tym dzielnice: Śródmieście, Stare Miasto, południową część Dzielnicy Północ, Wyczerpy- Aniołów, Zawodzie, Dąbie, Raków, Wrzosowiak, Błeszno, Ostatni Grosz, Bór, Stradom, Podjasnogórska, Trzech Wieszców i Parkitkę. Występuje on na powierzchni ok. 31,5 km² i jest zamieszkiwany przez ok. 80% populacji Częstochowy, czyli ok. 200 tys. osób.

Walory przyrodnicze Subregionu, a także konieczność skutecznej ochrony cennego zasobu wód podziemnych, powoduje **konieczność prowadzenia skutecznych form ograniczania niebezpieczeństwa zanieczyszczenia powierzchni ziemi odpadami stałymi i płynnymi.**

Na obszarze powiatu częstochowskiego wytworzonych było w 2010 r. 13 750,43 Mg odpadów, w tym w gospodarstwach domowych 11 643,04 Mg; w powiecie kłobuckim: 9 372,8 Mg, w tym gospodarstwa domowe 8 805,92 Mg, w powiecie myszkowskim: 12 513,89 Mg, w tym gospodarstwa domowe: 8 827,87 Mg, w Częstochowie: 66 852,51 Mg, w tym w gospodarstwach domowych: 48 404,51 Mg. Subregion częstochowski w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami włączony został do rejonu I, obejmującego powiaty: Częstochowa, powiat częstochowski, kłobucki, lubliniecki, myszkowski i zawierciański. W tym Rejonie wytwarzanych jest 229 959 Mg odpadów, w tym 124 421 Mg odpadów ulegających biodegradacji. Zrealizowane i zaplanowane do realizacji (finansowane z innych niż RIT źródeł) inwestycje regionalnego zakładu gospodarki odpadami oraz wprowadzone przez gminy zasady zbiórki i recyklingu „u źródeł” odpadów komunalnych, wskazują na możliwość realizacji w Subregionie unijnych wskaźników zmniejszenia składowania odpadów. Wyznaczonym centrum, instalacją o regionalnym znaczeniu w gospodarce odpadami komunalnymi jest częstochowski Zakład Zagospodarowania Odpadów Częstochowskiego Przedsiębiorstwa Komunalnego Sp. z o. o. znajdujący się w Sobuczynie gm. Poczesna. Dodatkowo istnieją składowiska rezerwowe: Zawiercie, Konopiska – Pałysz, Krzepice, Lipie, Koszęcin, Sadów, Radoszewnica. Istnieją także instalacje przetwarzania odpadów w: Konopiskach firmy Waldemar Strach, ZGK w Zawierciu, w Lublińcu. Planowany jest rozwój instalacji firmy Waldemar Strach w Konopiskach, firmy Remondis w Częstochowie, sortowni w Osinach, kompostowni w Koszęcinie, kompostowni w Zawierciu. Istniejący i planowany potencjał przekracza zapotrzebowanie subregionu północnego; konieczne jest współdziałanie, by sformatować i sprofilować rozwój gospodarki odpadami zgodnie z określonymi potrzebami. Występuje deficyt firm na terenie subregionu zajmujących się utylizacją odpadów niebezpiecznych. Wykorzystywane są w tym celu instalacje znajdujące się w centrum województwa, a ich zdolność przerobowa dotychczas była wystarczająca na obsługę

subregionu. W samej Częstochowie funkcjonują trzy firmy przetwarzające sprzęt elektroniczny i elektryczny: ich łączne możliwości przerobowe szacowane są na 5 000 Mg/rok. Niezbędne wydaje się zwiększenia potencjału i uzyskanie poziomu gwarantującego ochronę środowiska w komercyjnych instalacjach przetwarzających wycofane z użytkowania samochody. Licznie funkcjonujące punkty prywatne (tzw. szroty) nie gwarantują skutecznej ochrony środowiska przed zanieczyszczeniami.

Problemem oczekującym pilnego rozwiązania jest utylizacja suchej masy osadów pościekowych z komunalnych oczyszczalni. Tylko aglomeracja częstochowska przysparza rocznie 3,4 tys. Mg suchej masy osadów. Poziom zanieczyszczeń osadów uniemożliwia wykorzystanie większości masy osadowej w celach rolniczych lub dla rekultywacji terenów. Istnieje możliwość ich termicznej utylizacji w cementowni CEMEX w Rudnikach, przy ewentualnym wykorzystaniu popiołów do produkcji betonowej masy dla pokrywania nawierzchni dróg.

Problemem istotnym pozostaje **usuwanie i unieszkodliwianie z obiektów mieszkalnych i przemysłowych materiałów zawierających azbest.** Brak lokalnych możliwości składowania odpadów zawierających azbest zwiększa koszt ich usuwania. Stosowane przez samorzady zachęty materialne są niewspółmiernie niskie w stosunku do kosztów. Pilnym wyzwaniem jest usuwania materiałów z azbestem z bloków mieszkalnych (materiał ten powszechnie używany był jako forma docieplania budynków) oraz z dachów budynków mieszkalnych i gospodarczych na obszarach wiejskich.

Tabela 13. Ilość płyt azbestowo-cementowych w gminach Subregionu w Mg

Jednostka samorządu terytorialnego	Ilość u osób fizycznych	Ilość u osób prawnych
Częstochowa	849	1261
Powiat częstochowski		
Dąbrowa Zielona	3829	
Janów	449	
Kamienica Polska	136	
Kłomnice	2783	26
Koniecpol	117	
Konopiska	2723	
Kruszyna	1596,5	
Lelów	2811	
Mstów	110	
Mykanów	167	
Olsztyn	1211	
Poczesna	310	
Przyrów	224	

Rędziny	141	
Starcza	20	
Powiat kłobucki		
Kłobuck	7035	
Krzepice	2811	
Lipie	1415	
Miedźno	1531	
Opatów	935	
Panki	495	
Przystajń	68	
Wręczyca Wlk	2610	
Powiat myszkowski		
Koziegłowy	2723	
Myszków	167	
Niegowa	670	
Poraj	497	
Żarki	228	211

Źródło: Program usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do 2032 r. (projekt z 2009). Dane aktualność 2009 r. na podstawie badań ankietowych.

Tabela 14. Ilość płyt cementowo-azbestowych w powiatach Subregionu Północnego

Powiat	Ilość płyt u osób fizycznych w Mg	Ilość u osób prawnych w Mg	Łącznie	Wskaźnik występowania Mg/km ²	Wskaźnik zagrożenia kg/mieszkańca/km ²
Częstochowa	849	1261	2110	13,2	9
częstochowski	20040	26	20066	13,2	150
kłobucki	9538	2705	12243	13,8	144
myszkowski	4706	0	4706	9,8	66

Źródło: Program usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do 2032 r. (projekt z 2009). Dane aktualność 2009 r. na podstawie badań ankietowych.

Tabela 15. Koszty usunięcia u osób fizycznych – kalkulacja 47 zł/ m² wg cen 2009

Powiat	Ilość	Koszt demontażu	Koszty nowych materiałów
Częstochowa	849	2547 tys zł	3651 tys zł
częstochowski	20040	60120 tys zł	86 172 tys zł
kłobucki	9538	28 614 tys zł	41 013 tys zł
myszkowski	4706	14 118 tys zł	20 236 tys zł

Źródło: Program usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do 2032 r. (projekt z 2009). Dane aktualność 2009 r. na podstawie badań ankietowych.

W 2012r. bardzo słabo na tle województwa śląskiego wyglądała gęstość sieci kanalizacyjnej; jej wskaźnik: 46,0 km. na 100 km² była ponad dwukrotnie niższa niż w subregionie południowym (110,1), ponad trzykrotnie niższa niż w zachodnim (139,0) i tyle samo, średnio, odbiegała od wskaźnika dla podregionów subregionu centralnego. W ramach subregionu średnie dla powiatów są zbliżone (29,4 – częstochowski i kłobucki, 30,7 – myszkowski, 343,2 – Częstochowa), ale zróżnicowanie na poziomie gmin jest już zdecydowane: od 5,76 w Dąbrowie Zielonej, 7,6 w Kozięglowach do 107,5 w Starczy i 108,3 w Kamienicy Polskiej. Bliższy średniej dla województwa jest wskaźnik korzystających z kanalizacji w stosunku do liczby ludności (58,4) wskazuje to jednak, że gęstość infrastruktury kanalizacyjnej jest w znacznej mierze pochodną gęstości zaludnienia, choć i tu występuje znaczne zróżnicowanie na poziomie gmin – od 1,3% w Dąbrowie Zielonej, 3,4% w Kozięglowach po 65,0% w Starczy. W miastach subregionu wskaźnik ten sięgnął 81,2% a na terenach wsi – 26,3%.

Ten niski poziom rozwoju sieci kanalizacyjnych jest pochodną zaniedbań w inwestycjach infrastrukturalnych sięgających czasów PRL. **Dysproporcja rozwojowa Subregionu Północnego w stosunku do pozostałej części województwa widoczna jest także w sieci wodociągowej.** Sieć wodociągowa w Subregionie Północnym liczyła w 2011 roku 3412,4 km i było do niej przyłączonych 99 916 budynków, z czego w Częstochowie: 23 643, w powiecie częstochowskim: 35 542, w kłobuckim: 22 964 i myszkowskim: 17 767. W przeliczeniu na 100 km² powierzchni długość sieci wynosiła 111,9 km, co oznaczało wartość zdecydowanie najniższą wśród pozostałych subregionów województwa śląskiego (południowy: 155,1, zachodni: 219,1) – zarówno jeśli chodzi o gęstość sieci w miastach (214,8), jak i na terenach wiejskich (94,8). W ramach subregionu współczynnik ten był najwyższy w Częstochowie (366,1) a w powiatach wyglądał następująco: częstochowski: 88,0, (z maksymalną wartością w Rędzinach (146,0) i Starczy (135,9), kłobucki: 101,9 (z maksymalną wartością we Wręczycy Wielkiej: 140,9 i najniższą w Dąbrowie Zielonej: 46,1), myszkowski: 121,6, z największą gęstością w Poraju (175,6) i Myszkowie (162,8) oraz najniższą w Niegowej (47,2). Podobnie kształtował się wskaźnik korzystających z instalacji wodociągowej w % ogółu ludności; jego średnia wartość w subregionie: 90,8%, była lepsza jedynie od wskaźnika dla podregionu bielskiego. W miastach wskaźnik ten kształtował się na poziomie 94% a na wsiach: 86,2%. W powiecie częstochowskim wyniósł 90,8% (z najniższymi wartościami w gminach Dąbrowa Zielona (69,07%) i Koniecpol (59,9 %) a najwyższymi w Kruszyńcu (97,3 %), Olsztynie (96,2%), Poczesnej (94,5 %) i Janowie (93,4 %), w powiecie kłobuckim: 92,1 % (z najwyższymi wartościami we Wręczycy Wielkiej (94,6%) w Miedźnicy (94,5%), Lipiu (94,2%) i najniższymi w Pankach (84,6%) i Popowie (88,7 %), a w myszkowskim: 82,6%, (najwięcej w Niegowej (91,6) a najmniej w Kozięglowach (65,2). W Częstochowie kształtował się na poziomie 96,1 %.

Średnie zużycie wody na 1 mieszkańca w subregionie wyniosło w 2011 roku 31,7 m³, w tym 35,7 m³ w miastach a 26,5 m³ na wsiach. Istnieje duża dysproporcja w zaopatrzeniu w wodę obszarów miejskich i wiejskich, szczególnie widoczne jest to na peryferiach Subregionu.

Tabela 16. Gospodarka wodno - ściekowa w Subregionie Północnym

Gospodarka wodno-ściekowa w Subregionie Północnym (2014r.)				
	Częstochowa	Powiat częstochowski	Powiat kłobucki	Powiat myszkowski
Długość wodociągu (km)	600,3	1396,7	916,1	588,8
Ilość przyłączy (szt)	24 317	36 864	23 051	18 001
Roczne zużycie wody na 1 mieszkańca (m ³)	37,0	26,5	27,1	26,9
Długość kanalizacji (km)	562,0	537,4	343,9	159,6
Ilość przyłączy kanaliz. (szt)	18 285	13 566	10 787	5 686
Ścieki (dam ³)*	9 754	1 812	1 328	1 183
Zużycie wody ogółem (dam ³)	14 325,6	13 956,5	3 419,1	3 760,2
Zużycie wody w przemyśle (dam ³)	2 879,0	384,0	228,0	1 545,0
Zużycie wody przez gospodarstwa domowe (dam ³)	8 558,1	3 595,4	2 315,2	1 939,5
Oczyszczalnie ścieków (szt)	5	23	14	8
Ludzie korzystający z oczyszczalni	191 935	56 731	40 378	34 493
Ścieki ogółem (dam ³)	10 764	12 377	1 442	1 332
Ścieki oczyszczone (dam ³)	10 688	2 086	1 442	1 319
Odpady (tys. ton)	194,6	7,0	3,0	24,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych * dam³ (1 dekametr sześcienny) = 1 000 metrów sześciennych

Niezbędne inwestycje prowadzące do wyrównania dysproporcji w zakresie podstawowej infrastruktury bytowej prowadzone powinny być ze szczególnym poszanowaniem posiadanych zasobów. Użytkowe wody podziemne występują na terenie subregionu w czterech piętrach wodonośnych: czwartorzędowym, kredowym, jurajskim i triasowym. Największą wartość dla zapewnienia zaopatrzenia mieszkańców mają podziemne zbiorniki wodne jurajskiego piętra wodonośnego. Stanowią one źródło zaopatrzenia wody pitnej dla mieszkańców Aglomeracji Częstochowskiej. Wysoka jakość wody, zawierającej niezbędne dla zdrowia ludzkiego mikroelementy (wapń, magnez), stanowi o ich znaczeniu jako najcenniejszego zasobu naturalnego. Możliwe do eksploatacji zasoby wód jurajskich szacowane są na ponad 26 tys. m³/h, przy zapotrzebowaniu na pobór do 17 tys. m³/h. Oprócz zasobów, z których woda czerpana jest ujęciami w Wierzchowisku, Mirowie i Olsztynie istnieją niewykorzystane rezerwy zbiorników wód jurajskich w Juliance oraz w pradolinie Warty (na południe od Działoszyna). Posiadane zasoby wody wysokiej jakości, przy jej skutecznej ochronie, pokryją potrzeby

mieszkańców subregionu w perspektywie dłuższej niż 100 lat. Uwidaczniają się jednak zagrożenia. **Dostrzegalne są skutki infiltracji skażeń szkodliwymi metalami** (nikiel, chrom) z hałd odpadów przemysłowych lokalizowanych w północnych rejonach Częstochowy (Aniołów, Kiedrzyń). **Niebezpieczne są skażenia biologiczne, będące pochodną przepływów z zanieczyszczonych wód powierzchniowych i z „dzikich” składowisk odpadów.** Zbiorniki wód podziemnych ulokowane są pod przepuszczalnymi warstwami skał wapiennych, nie są więc naturalnie chronione przed zanieczyszczeniami.

„Rozlewanie” się zabudowy sprzyja marnotrawieniu wody (straty przesyłowe), zwiększa niebezpieczeństwo zanieczyszczania powierzchni ziemi ściekami komunalnymi. Coraz poważniejszym problemem dla środowiska stają się także zanieczyszczone wody deszczowe odprowadzane z dróg, ulic i placów publicznych.

Ukształtowanie krajobrazowe subregionu powoduje, że obszar ten jest poważnie narażony na skutki globalnych zmian klimatycznych. W centrum Jury Krakowsko-Częstochowskiej znajduje się obszar źródliskowy Warty, Pilicy i Przemszy; w przypadku zwiększonych opadów wody spływające ze stromych zboczy jurajskich powodują katastroficzne skutki. Subregion doświadczył poważnych zniszczeń w czasie powodzi 1996 r., 1997 r. oraz 2010 r. Jednocześnie ten sam obszar cechuje mała zdolność retencji wód opadowych, co w przypadku okresów bezdeszczowych skutkuje pogorszeniem warunków życia i prowadzenia działalności rolniczej.

Nie wykorzystany jest potencjał terenów w przeszłości zagospodarowanych pod przemysł i mieszkalnictwo. W przeszłości rozwijający się przemysł zajmował tereny ulokowane w centrum miast, upadek tradycyjnych form XIX w. gospodarki lub wdrażane zmiany technologiczne, spowodowało postanie obszarów wolnych, choć zdegradowanych, możliwych do włączenia w tkankę miasta. Tego typu obszary przemysłowe występują w Częstochowie, Myszkowie, Kłobucku, Blachowni, Koniecpolu. Wyzwaniem rewitalizacyjnym są także osiedla robotnicze, niegdyś budowane przez przedsiębiorstwa przemysłowe. Do takich w Częstochowie należą powstałe na przełomie XIX/XX w. osiedla robotnicze Huty Częstochowa (Raków) oraz zakładów włókienniczych Wełnopol, Elanex. W mniejszym zakresie – kilku lub kilkunastu budynków mieszkalnych – podobne formy występują w innych dzielnicach Częstochowy (Gnaszyn, Ostatni Grosz, Stare Miasto, Dźbów) oraz w Myszkowie, Żarkach, Blachowni, Kłobucku, Koniecpolu, w gminach Poczesna, Rędziny i innych. Na obszarach wiejskich występują także, wymagające niezbędnych działań rewitalizacyjnych, budynki mieszalne pracowników zlikwidowanych PGR-ów.

Rozdział 5. Mobilność Subregionu Północnego - diagnoza strategiczna.

5.1. Infrastruktura transportowa

Subregion częstochowski przecina transeuropejski korytarz transportowy VI relacji: (Helsinki) Sztokholm - Gdańsk - Katowice - Żylina - (Budapeszt - Ateny), z odgałęzieniem VIB dla relacji Częstochowa - Ostrawa (Wiedeń - Wenecja). Decyzją 1692/96 Parlamentu Europejskiego i Rady Europy z dnia 23 lipca 1996 r. wyznaczone w tym korytarzu drogi zostały wpisane do sieci TEN-T (Trans-European Transport Networks). W zakresie transportu drogowego w Subregionie Północnym dotyczy to arterii: Gdynia/Gdańsk - Toruń - Włocławek - Łódź - Piotrków Trybunalski - Częstochowa - Katowice - Bielsko-Biała - Żywiec - Zawardoń oraz w zakresie transportu kolejowego linii: Gdynia - Gdańsk - Tczew - Iława - Warszawa - Zawiercie - Katowice - Bielsko-Biała - Zawardoń/Zebrzydowice. W sieci TEN-T znajduje się także obsługujący subregion Międzynarodowy Port Lotniczy w Pyrzowicach. Zgodnie z decyzjami KE z lat 2004-2005 do 30 priorytetowych projektów sieci TEN-T należą: Railway Axis Gdańsk - Warszawa - Brno/Bratislava - Wien (23 miejsce) oraz Motorway Axis Gdańsk - Brno/Bratislava - Wien (25 miejsce). W sieć TEN-T wpisany jest także projekt budowy autostrady A1 od Gdańska przez Toruń, Łódź, Częstochowę, Gliwice do granicy państwa z Czechami.

W województwie śląskim sieć przebiega w osi północ - południe: od granicy z województwem łódzkim, następnie wokół Częstochowy, w okolicach lotniska w Pyrzowicach, przez Bytom, węzeł z autostradą A-4 w Gliwicach aż do granicy w Gorzyczkach. Docelowo na terenie województwa śląskiego sieć TEN-T będzie miała długość 166,8 km. Podstawową osią komunikacyjną w transeuropejskim korytarzu pozostaje DK1, przejmująca na terenie subregionu tranzyt międzynarodowy północ-południe. DK1 w granicach Miasta Częstochowy (16 km) zarządzana jest przez samorząd; koszt jej utrzymania, zgodny z parametrami dróg ekspresowych, szacowany jest na 1,6 mln zł. rocznie. **Droga powinna być dostosowana do nośności 11,5 t/oś. Wymogów TEN-T nie spełnia także odcinek DK1 między Częstochową a południową granicą subregionu. Brakuje m.in. węzłów dwupoziomowych, na skrzyżowaniu z drogami wojewódzkimi.**

Układ dróg krajowych w subregionie tworzą: DK43 (Częstochowa-Wieluń), DK46 (Kłodzko - Lubliniec - Częstochowa - Szczekociny), DK91 (Piotrków Trybunalski - Częstochowa), DK-42 - (Namysłów - Starachowice) - mały fragment w północno-zachodniej części SP przebiega w granicach woj. Śląskiego.

Opracowania Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (GDDKiA), nie obejmujące obszaru miasta Częstochowy, wskazują, że **zły stan techniczny dotyczy w Subregionie 38**

km DK1, 3,5 km DK43, 1,5 km DK46 i 5,0 km DK91. Remont tych odcinków przewidziany jest bliskiej perspektywie. W okresie ostatnich lat drogi krajowe przebiegające przez powiaty ziemskie Subregionu zostały zmodernizowane, zyskując nowe nawierzchnie. Nie zostały jednak rozwiązane rzutujące na bezpieczeństwo problemy przestrzenne związane z przebiegiem dróg krajowych. Dotyczy to zwłaszcza drogi krajowej DK-43, przebiegającej przez centra dużych miejscowości: Olsztyn, Janów, Lelów. Inwestycje modernizujące stan dróg krajowych prowadzone przez GDDKiA nie obejmują dróg w granicach miasta na prawach powiatu Częstochowy (45,4 km dróg krajowych). Częstochowa własnymi siłami, wspierana dotacjami unijnymi i państwowymi prowadziła w ostatnich latach remonty na DK-1 (budowa dwóch węzłów dwupoziomowych, modernizacja mostów, naprawa nawierzchni) oraz DK-91 (przebudowa od centrum miasta do jego granic).

Transport Subregionu obsługują drogi wojewódzkie przechodzące przez Częstochowę: DW 483 (Częstochowa- Nowa Brzeźnica-Szczerców-Łask), DW 491 (Częstochowa – Łobodo – Działoszyn), DW 494 (Częstochowa - Wręczyca Wielka - Olesno - Bierdzany), DW 786 (Częstochowa – Św. Anna – Koniecpol-Włoszczowa-Kielce), DW 908 (Częstochowa – Kalety – Tarnowskie Góry). Miasto pełni przez to funkcję węzła komunikacyjnego o znaczeniu krajowym. Istotnym mankamentem jest przebieg przez miasto tych dróg, wyznaczony w odległej przeszłości, **powodujący spiętrzenie ruchu samochodowego w ściśle zabudowanym centrum**. Zasadnicze znaczenie dla obsługi transportu samochodowego na terenie subregionu ma także droga wojewódzkie DW791 będąca połączeniem DK-1 przez przemysłowe obszary Myszkowa i Zawiercia w kierunku Krakowa. Układ drogowy: DW789, DW906, DW905 i DW807 tworzy zwarty system zewnętrznej obwodnicy Aglomeracji Częstochowskiej umożliwiający poprowadzenie tranzytu wschód-zachód z pominięciem zurbanizowanych terenów miasta Częstochowy.

Stan techniczny dróg wojewódzkich w części nie spełnia wymagań i oczekiwań użytkowników, szczególnie niebezpieczny jest stan nawierzchni. Brak dwupoziomowych skrzyżowań dróg wojewódzkich z DK1 stanowi dziś podstawową barierę w płynnym transzycie wschód – zachód.

Mapa 3. Przebieg DK i DW na terenie Subregionu Północnego.

źródło: www.targeo.pl

Sieć dróg gminnych w Subregionie Północnym liczy 1923,2 km, w tym o nawierzchni ulepszonej - 1538,6 km. Drogi utwardzone w SP na 100 km² 91,5 km; w województwie śląskim: 188 km. Zróżnicowane źródła dostępności środków na budowę dróg gminnych, w tym możliwość korzystania przez gminy wiejskie z środków Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich, powodują, że stosunkowo lepszy jest stan dróg w mniejszych gminach. **Pod względem stanu technicznego najgorzej wygląda sieć dróg gminnych i powiatowych w Częstochowie.** W całym Subregionie nadal występują wielkie potrzeby w zakresie modernizacji istniejących odcinków i budowy nowych. Sytuacja taka spowodowana jest m.in.:

- nieuporządkowaniem pod względem technicznym i organizacyjnym – hierarchizacja sieci, **niski poziom parametrów przepustowości** oraz wieloletni okres funkcjonowania wielu elementów bez istotnych, nadążających za potrzebami zmian;
- **niezadowalającym poziomem technicznym odpowiadającym niskiej hierarchii klas ulic**, wyróżniającym się m.in.: złym stanem nawierzchni, niewłaściwą geometrią jezdni, niedostatecznymi przekrojami poprzecznymi, bliskością sąsiadującej zabudowy, różnorodną infrastrukturą pod jezdnią, wielofunkcyjnością (co powoduje, że ulice jednocześnie obsługują powiązania metropolitalne, powiązania międzydzielnicowe, zespoły osiedli mieszkaniowych i dzielnice przemysłowe);
- **brakiem obwodnic zewnętrznych oraz „niedomkniętymi” drogami obwodowymi miast**, nierównomiernością geometrii, parametrów technicznych i warunków ruchowych ciągów dróg miejskich obciążonych ruchem zewnętrznym, wielofunkcyjnością dróg i ulic, powodującą przeplatanie się ruchu zewnętrznego i wewnętrznego (zwłaszcza na obszarach miejskich);
- zróżnicowaniem cech ilościowych i jakościowych ruchu ze względu na przeciążenie ruchowe

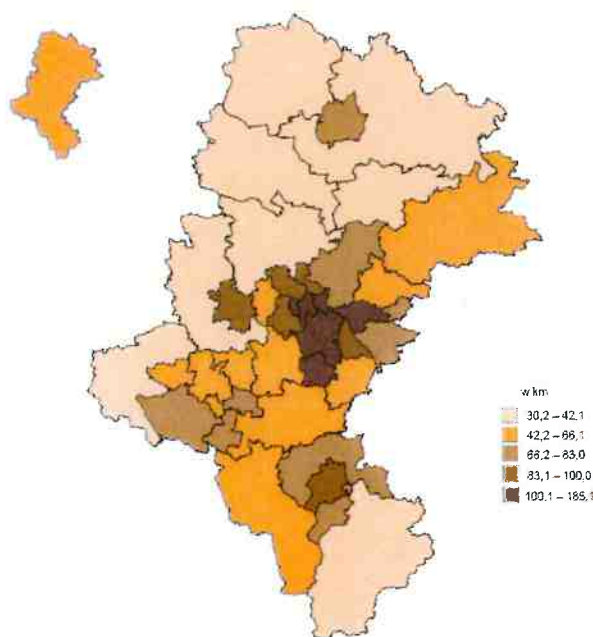
na ulicach intensywnie "obudowanych", a historycznie zaliczonych do podstawowego układu przenoszącego ruch (dotyczy to zarówno ulic obsługujących śródmieścia miast, tranzyt międzydzielnicowy, jak i ruch zewnętrzny), **brak dróg alternatywnych**, umożliwiających rozproszanie ruchu na najbardziej obciążonych relacjach. co generuje uciążliwości dla mieszkańców, wyrażające się efektem kanionu i rozcięciem sąsiedztwa, brak spójności kierunków i struktury zagospodarowania przestrzennego z rozwojem układu drogowo - ulicznego, często nadmierne postulatyczne stosowanie środków i technik organizacji ruchu, prowadzące do ograniczenia przepustowości układu drogowo-ulicznego.

- **niskim poziomem bezpieczeństwa niektórych dróg powiatowych (także gminnych)** z uwagi na brak elementów bezpieczeństwa ruchu, segregacji ruchu: chodniki, ścieżki rowerowe.

Znaczna część dróg powiatowych o nawierzchni utwardzonej, bitumicznej budowana była w okresie lat 60-70 XX, bez właściwej podbudowy przewidującej duże obciążenia ruchem ciężkim. Zły stan tych dróg wynika z technicznego zużycia, wymagają dziś ponownej budowy.

Mapa 4. Drogi powiatowe o nawierzchni twardej według powiatów na 100 km² w 2013 r.

DROGI POWIATOWE O NAWIERZCHNI TWARDEJ WEDŁUG POWIATÓW NA 100 KM² W 2013 R.
Stan w dniu 31 XII

Źródło: Transport w Województwie Śląskim w 2013 r. Urząd Statystyczny w Katowicach.

Tabela 17. Drogi powiatowe i gminne oraz ścieżki rowerowe w Subregionie Północnym:

Długość i gęstość dróg w km	Powiat	Powiat	Powiat	Miasto
	Częstochowski	Kłobucki	Myszkowski	Częstochowa
Drogi powiatowe: - utwardzone	550,3	362,9	162,3	128,2
- ulepszone	545,7	362,9	160,6	128,2
- gruntowe	27,6	19,3	9,6	0,8
Drogi gminne: - utwardzone	861,2	478,4	398,1	264,3
- ulepszone	661,1	371,5	350,9	251,4
- gruntowe	567,2	231,1	266,2	188,8
Gęstość dróg razem na 100 km ²	92,8	94,6	117,1	245,3
Gęstość dróg razem na 10 tys. os.	104,1	98,3	77,8	16,9
Ścieżki rowerowe	23,2	3,6	11,3	44,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Ważną rolę dla obsługi transportu pasażerskiego i towarowego w Subregionie Północnym spełniają linie kolejowe. Rada Ministrów w drodze rozporządzenia wprowadziła do wykazu linii o znaczeniu krajowym następujące linie kolejowe obsługujące subregion: nr 1 Warszawa – Katowice, nr 4 Grodzisk Mazowiecki – Zawiercie (CMK), nr 61 Fosowskie – Kielce, nr 146 Wyczerpy – Chorzew Siemkowice. W wykazie są także istotne dla ruchu towarowego linie boczne: nr 700 (Częstochowa – Częstochowa Stradom) i nr 702 (Częstochowa Towarowa Częstochowa Stradom). Duże znaczenie ma wpisanie do wykazu linii nr 572 trasy Włoszczowa Północna – Żeliszawice. W ostatnim okresie czasu PKP PLK przeprowadził całkowitą modernizację linii kolejowej nr 61 na odcinku przebiegającym przez Subregion Północny (Włoszczowa - Koniecpol- Lubliniec), zwiększając dopuszczalną tu prędkość przejazdu do 120 km/h. W trakcie kończącej się modernizacji jest linia nr 1, na przebiegającym przez Subregion odcinku Radomsko-Częstochowa-Myszków- Zawiercie. Także i tu uzyskany będzie parametr dopuszczalnej prędkości do 120 km./h. Zły stan techniczny spowodował ograniczenie przejazdu na linii 146 (Wyczerpy – Chorzew-Siemkowice) do 40 km/h; tym samym linia straciła swoje znaczenie komunikacyjne. W planach PKP PLK jest modernizacja tej linii, jako uzupełniającej do trasy kolejowej wpisanej w TEN-T Śląsk – Porty (Tarnowskie Góry – Gdynia).

Istotne znaczenia dla obsługi komunikacyjnej Subregionu Północnego ma także Międzynarodowy Port Lotniczy „Pyrzowice”. Położony zaledwie 40 km od granic Częstochowy, dobrze skomunikowany z całym subregionem w wystarczającym stopniu zabezpiecza potrzeby

jego mieszkańców. MPL „Pyrzowice” jest jednym z najdynamiczniej rozwijających się polskich portów lotniczych. Korzystna dla subregionu jest także bliskość drugiego Międzynarodowego Portu Lotniczego „Kraków – Balice”. Warunki techniczne umożliwiają też wykorzystanie dla przewozów czarterowych zarządzanego przez Aeroklub Częstochowa lotniska „Częstochowa – Rudniki”. Pełne przystosowanie tego lotniska dla regularnych połączeń pasażerskich możliwe jest po wykonaniu szacowanych na 20-30 mln zł inwestycji (wzmocnienie pasa startowego, doposażenie w systemy naprowadzania, budowa właściwego terminalu). Istotną **blokadą rozwoju funkcji lotniska „Częstochowa – Rudniki”, zwłaszcza w obsłudze transportu towarowego, jest brak skomunikowania drogami odpowiedniej jakości.**

5.2 Uwarunkowania społeczne i środowiskowe

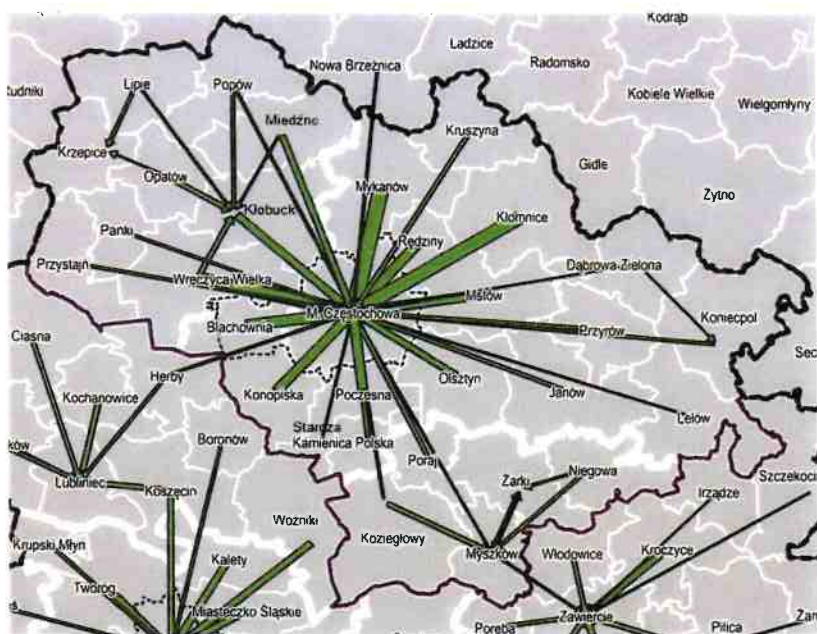
Według danych Centrum Analiz Regionalnych, wykonanych na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego, Częstochowa jest drugim w województwie centrum generującym ruch dojeżdżających do szkół i miejsc pracy. Codzienna migracja szacowana jest na 40 tys osób, w tym 22 tys. stanowią dojazdy do pracy. Według analiz CAR, zawartych w Diagnozie układu transportowego Województwa Śląskiego **subregion północny ma zdecydowanie monocentryczny charakter, z głównym ośrodkiem Częstochową, dominującym zdecydowanie w strukturze powiązań.** Oprócz niego można wyróżnić jedynie dwa inne ośrodki mające stosunkowo duże znaczenie jako generatory ruchu. Są nimi Kłobuck, generujący duże przyjazdy z zachodniej części subregionu i Myszków, generujący przyjazdy z południowego krańca subregionu. Myszków, jako jedyny ośrodek, oprócz Częstochowy, posiada istotne powiązania zewnętrzne z innym subregionem.

Analiza struktury przyjazdów do szkół ponadgimnazjalnych z gmin zewnętrznych wskazuje, że **największy udział w całej liczbie przyjazdów na obszarze województwa ma Częstochowa** (ponad 11% wszystkich dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych w województwie śląskim). Na kolejnych miejscach znajdują się: Bielsko-Biała (ponad 7%), Tarnowskie Góry (6,7%), Żywiec (5%), Wodzisław Śląski (4,8%), Racibórz (4,4%), Cieszyn (4,4%) i Katowice (4,3%).

Analiza kierunków i natężenie dojazdów do szkół ponadgimnazjalnych w subregionach wskazuje, że subregion północny charakteryzuje się najmniejszą sumą powiązań w tym zakresie spośród czterech subregionów województwa śląskiego. Na jego obszarze zlokalizowany jest jednak **największy w skali województwa ośrodek dojazdów do szkół,** którym jest Częstochowa. Jest ona generatorem ponad 6 tys. codziennych dojazdów do szkół z gmin zewnętrznych. Stanowi główny ośrodek dojazdów nawet z oddalonych o około 50 kilometrów gmin położonych wzdłuż wschodniej granicy subregionu takich jak np. Koniecpól. Siła jej oddziaływania jest słabsza jedynie w północno-zachodniej części subregionu, gdzie

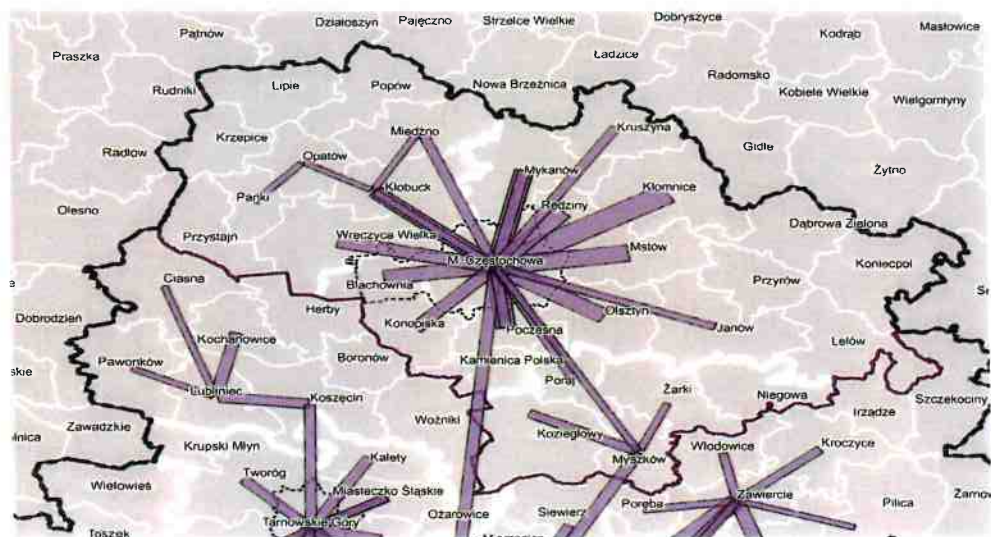
dominują dojazdy do Kłobucka oraz w południowej części, gdzie silnymi ośrodkami są Myszków i Żarki. Powiązania zewnętrzne subregionu z innymi subregionami są stosunkowo niewielkie i dotyczą one głównie przyjazdów do Częstochowy z gminy Herby oraz wyjazdów z Myszkowa do Zawiercia. Jedynym zidentyfikowanym powiązaniem powyżej 50 uczniów z innym województwem, są przyjazdy do Częstochowy z gminy Nowa Brzeźnica w województwie łódzkim.

Mapa 5. Dojazdy uczniów do szkół ponadgimnazjalnych województwa śląskiego (powiązania powyżej 50 uczniów)

Źródło: *Diagnoza Systemu Transportu Województwa Śląskiego (2013)*

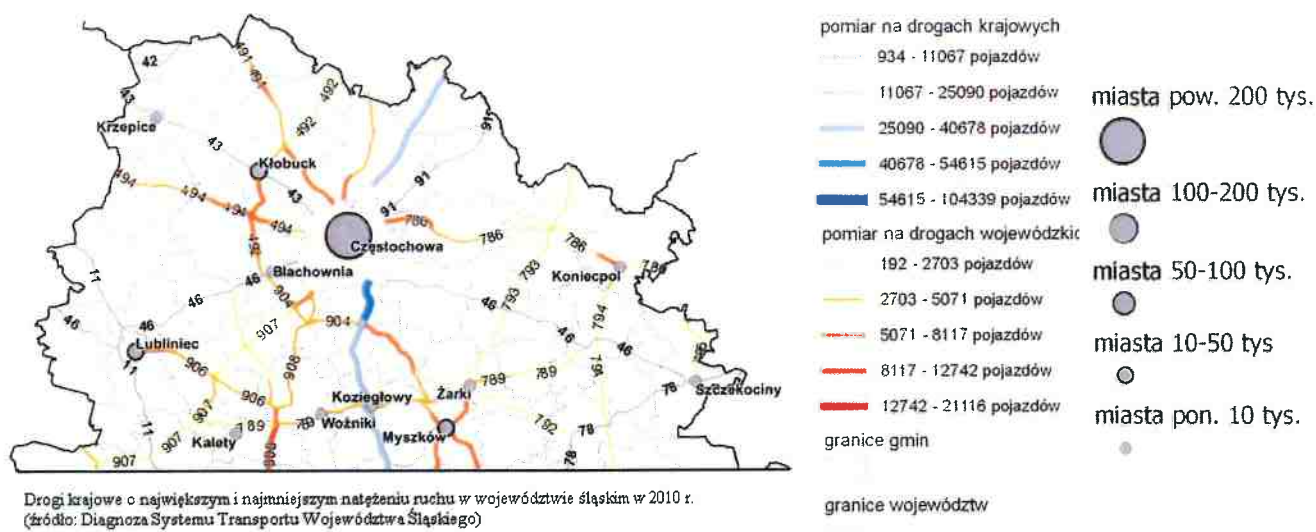
Mapa 6. Dojazdy do pracy subregionie północnym województwa śląskiego (powiązania powyżej 250 osób) w 2010 r.

Źródło: *Diagnoza Systemu Transportu Województwa Śląskiego (2013)*

Mapa 7. Drogi krajowe o największym i najmniejszym natężeniu ruchu w województwie śląskim w 2010 r.

Drogi krajowe o największym i najmniejszym natężeniu ruchu w województwie śląskim w 2010 r. (źródło: Diagnoza Systemu Transportu Województwa Śląskiego)

Źródło: *Diagnoza Systemu Transportu Województwa Śląskiego (2013)*

Pomiary ruchu na drogach krajowych i wojewódzkich wykonane w 2010 r. przez GDDKiA pokazują, że największe potoki osób występują na kierunku Częstochowa-Katowice, a także Częstochowa-Łódź. Subregionalnie wysokie potoki występują na relacji Częstochowa-Kłobuck, a także w kierunku Myszkowa, przy czym w tym kierunku większość osób wybiera drogę krajową nr 1 jako główną trasę.

Wielkość i zapotrzebowanie mieszkańców na wybierany rodzaj transportu ukazują wyniki badań przeprowadzonych na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego przez organizację Zielone Mazowsze (Studium zapotrzebowania na regionalne przewozy pasażerskie w otoczeniu komunikacyjnym sieci kolejowej w województwie śląskim. 2011 r.).

Tabela 18. Zapotrzebowanie mieszkańców subregionu na wybierany rodzaj transportu.

Relacja	Komunikacja Kolejowa	Komunikacja autobusowa	Komunikacja Indywidualna
Częstochowa-Kłomnice	5 709	4 187	16 839
Korwinów-Częstochowa	8 050	338	60 837
Poraj-Częstochowa	7 834	252	60 837
Myszków-Zawiercie	7 440	282	7 332
Częstochowa-Koniecpol 741	1 008	9 157	

Częstochowa-Cykarzew	97	742	6 763
Częstochowa-Blachownia	1 595	3 400	17 850

Źródło: Studium zapotrzebowania na regionalne przewozy pasażerskie w otoczeniu komunikacyjnym sieci kolejowej w województwie śląskim. 2011 r.

Z tych wybranych danych wynika wyraźna preferencja dla komunikacji indywidualnej samochodowej. Taką tendencję potwierdzają dane dotyczące ilości zarejestrowanych w Subregionie samochodów.

Tabela 19. Samochody zarejestrowane w Subregionie Północnym w 2013 r.

Rodzaje pojazdów	Powiat Częstochowski	Powiat Kłobucki	Powiat Myszkowski	Miasto Częstochowa
Samochody - ogółem	136 431	73 633	61 089	102 252
- osobowe	108 396	53 672	45 855	74 665
- ciężarowe	18 317	8 538	8 038	11 243
Liczba samoch. na 1000 mieszk.	X	X	X	X
- ogółem	587	860	848	754
- osobowych	466,6	627,2	636,4	550,8
- ciężarowych	84,7	107,3	122,3	91,6

Źródło: Bank Danych Lokalnych

W woj. Śląskim zarejestrowanych jest ogółem 2798,7 tys. (10,9% kraju); na 1000 mieszkańców przypada 494 sam os. Najwięcej samochodów osobowych w przeliczeniu na liczbę mieszkańców jest w powiatach myszkowski i kłobucki; najmniej w Chorzowie (389) i Świętochłowicach (390). Wskaźnik ten oznacza, że liczba samochodów nie jest wyznacznikiem materialnego poziomu życia, lecz brakiem alternatywnych możliwości komunikacyjnych. Zdecydowana większość mieszkańców powiatów ziemskich Subregionu Północnego mieszka w odległości większej niż 5 km od przystanków linii kolejowych. Dalece niezadowalający jest poziom obsługi komunikacją autobusową. Takie nasycenie ilością pojazdów, przy niskiej jakości układu drogowego, przenosi się zarówno na stan nawierzchni, jak i wskaźniki wypadków drogowych. Na ogólną ilość kolizji jakie miały miejsce w województwie w 2010 r.: 5035 aż 908 zdarzyło się w Subregionie Północnym (w katowickim 638, bielskim 654, rybnickim 465). Liczba wypadków ma oczywiste przełożenie na ilość ofiar. Przy 347 ofiarach śmiertelnych i 6115 rannych w całym województwie na drogach częstochowskich śmierć poniosło 65 osób a 1117 zostało rannych. **Na tle subregionu**

zdecydowanym liderem we wskaźnikach drogowej wypadkowości są powiat i miasto Częstochowa: odpowiednio 694 i 604 wypadki (33 na 10 tys. zarejestrowanych pojazdów). W mieście i powiecie bielskim było to odpowiednio 265 i 6, w Katowicach: 308 i 16. **Dwukrotnie wyższy poziom wypadków drogowych jest wymowną ilustracją stanu układu komunikacyjnego Subregionu Północnego na tle reszty województwa.**

Obciążenie indywidualnym ruchem samochodowym staje się poważnym zagrożeniem dla jakości środowiska. Przyjęty przez samorząd Województwa Śląskiego w 2014 „Program ochrony powietrza” wskazuje zagrożenie emisją PM10 występuje na terenie Aglomeracji Częstochowskiej (Częstochowa, gminy Konopiska, Poczesna, Rędziny, Mykanów) oraz na obszarze Kłobucka. W powiecie kłobuckim najistotniejszym źródłem zagrożenia emisja PM10 jest "niska emisja" z budynków mieszkalnych i usługowych (44% emisji). Istotnym źródłem zanieczyszczeń dla całego Subregionu jest emisja komunikacyjna (Częstochowa 19%, powiat częstochowski 17%, myszkowski 14% ogółu emisji). Podobnie znaczący jest udział emisji komunikacyjnej w zanieczyszczeniu PM 2,5. Przyjęty „Program ochrony powietrza dla Aglomeracji Częstochowskiej” zakłada w zakresie ograniczenia emisji liniowej:

- skierowanie ruchu tranzytowego w osi północ - południe na obwodnicę (A1). Według ocen ograniczyć przez to będzie można natężenie ruchu tranzytowego przez centrum miasta o ok. 60% samochodów ciężarowych i o ok. 30% samochodów osobowych;
- usprawnianie tranzytu przez miasto w osi wschód – zachód, w perspektywie budowa obwodnicy południowej w ramach Szlaku Staropolskiego;
- rozwój transportu publicznego, w tym budowa nowych linii tramwajowych;
- wymiana autobusów komunikacji publicznej na pojazdy spełniające normy Euro IV;
- wprowadzenie inteligentnych systemów zarządzania ruchem ulicznym;
- promowanie stosowania samochodów elektrycznych (w latach 2012-2020 przewiduje się powstanie 1000 punktów ładowań);
- tworzenie stref ograniczonego ruchu w dzielnicach Śródmieście i Stare Miasto.

Przyjęty w 2015 r. Program Ochrony Środowiska dla Województwa Śląskiego wskazuje także, że mieszkańcy Subregionu należą do grupy najbardziej narażonej na hałas komunikacyjny przekraczający 75 dB. Wpływ mają na to niezabezpieczone ekranami akustycznymi odcinki DK-1 oraz przebiegające przez Subregion inne drogi krajowe i wojewódzkie.

Walory przyrodniczo-krajobrazowe Subregionu stanowią także poważną barierę dla rozwoju indywidualnej komunikacji samochodowej. Ograniczenia narzuca program ochrony Parków Krajobrazowych; nie jest zwłaszcza możliwe dopuszczenie do zwiększenia obciążenia ruchem DK-43 przebiegającej przez obszary jurajskiego Parku Krajobrazowe.

5.3. Komunikacja zbiorowa

Komunikacja kolejowa

Przewozy kolejowe dalekobieżne realizowane są przez spółkę PKP IC. Ich organizacja nie leży w kompetencjach władz województwa śląskiego, samorzady Subregionu nie mają wpływu na ustalanie połączeń i rozkładu jazdy

Obecnie PKP IC realizuje połączenia kolejowe w następujących ciągach linii kolejowych, przebiegających przez obszar Subregionu:

- Warszawa / Łódź – Częstochowa – Katowice
- Opole – Lubliniec – Częstochowa – Kielce / Kraków
- Gdynia – Częstochowa – Koniecpol – Kraków
- Warszawa – Częstochowa – Wrocław
- Kraków- Częstochowa -Szczecin

Przewozy dalekobieżne uzupełniane są także pociągami Interregio spółki Przewozy Regionalne, w tym zwłaszcza, na ważnym dla mieszkańców Subregionu kierunku do Warszawy i Łodzi. W zakresie przewozów dla których organizatorem jest województwo śląskie, do października 2011 roku głównym operatorem pasażerskich przewozów kolejowych była spółka Przewozy Regionalne Sp. z o.o., która obsługiwała 100% pasażerskich przewozów kolejowych. Dnia 17 lutego 2010 roku została powołana spółka Koleje Śląskie, która od 1 października 2011 roku rozpoczęła działalność przewozową i powoli zaczęła przejmować część przewozów kolejowych. Obecnie spółka Przewozy Regionalne, na podstawie umowy z województwem śląskim, realizuje obsługę linii łączących województwo śląskie z sąsiednimi regionami. W ramach tego porozumienia operator ten w całości przejął obsługę tras:

- Częstochowa – Radomsko (Łódź) – połączenie to w ciągu doby obsługiwane jest przez 13 par pociągów,
- Częstochowa – Kielce – połączenie to w ciągu doby obsługiwane jest przez 6 par pociągów.

W zakresie pozostałych połączeń kolejowych organizowanych przez województwo śląskie, od roku 2013 głównym operatorem pasażerskich przewozów kolejowych w województwie jest spółka Koleje Śląskie. Obsługa mieszkańców Subregionu przez Koleje Śląskie dotyczy tylko jednej, lecz najważniejszej dla mieszkańców linii S1 Gliwice – Katowice – Częstochowa.

Dane przedstawione w diagnozie Centrum Zrównoważonego Transportu (*Pasażerskie przewozy kolejowe na tle Europy – casus województwa śląskiego w kontekście Kolei Śląskich. Stanisław Biega, Krzysztof Rytel. Warszawa 2013 r*), pokazują, że przewozy z Częstochowy w kierunku Katowic i odwrotnie charakteryzują się największą w województwie liczbą pasażerów sięgająca, łącznie, w godzinach szczytu 600-700 osób. Autorzy raportu wskazują, że obciążenie jednostki przewozowej kolei w Unii Europejskiej rzędu 110 pasażerów

uzasadnia ekonomicznie utrzymanie połączeń. Na linii S1 Częstochowa – Katowice ten poziom dotyczy wszystkich połączeń.

Gorsze są wyniki realizowanych przez Przewozy Regionalne połączeń Częstochowa – Radomsko. Tu poziom ponad 100 pasażerów utrzymywał się w połowie połączeń, realizowanych w tzw. godzinach szczytu (godziny dojazdu i powrotu z pracy i szkół).

Diagnoza obciążenia ruchem pasażerskim nie uwzględniała pociągów linii Częstochowa – Koniecpol. Nieaktualne są dane dotyczące połączeń Częstochowa - Lubliniec i Częstochowa – Chorzew-Siemowice ze względu na rezygnację z obsługi tych kierunków przez organizowany transport kolejowy regionalny. Z analiz historycznych dokonanych w raporcie CZT, dotyczących wybranych odcinków na terenie województwa śląskiego, dostrzec można stan zapaści powodowany organizacją przewozów.

Na odcinku Widzów – Częstochowa (fragment S1 do Radomska) w 2005 r. przewieziono 3398 pasażerów, w 2011 r. ilość spadła o 6%, do 3196, w 2013 r. nastąpił spadek o 20% do 2557. W okresie po 2011 r., zmniejszono liczbę połączeń, czas przejazdu do Radomska został wydłużony, skutkiem prowadzonych prac modernizacyjnych.

Odcinek Ważne Młyny – Częstochowa (linia 146 Częstochowa – Chorzew-Siemowice), w 2005 r. przewieziono 507 pasażerów, w 2011 liczba ich spadła do 99 (o 80%), w 2013 r. połączenie zlikwidowano. Po 2005 r. ze względu na stan techniczny ograniczono na tej linii prędkość przejazdu do 40 km/ h, powodując, że pokonanie 100 km trasy trwało blisko 3 godziny.

Odcinek Lubliniec – Częstochowa, w 2005 r. przewieziono 1195 pasażerów, w 2011 r. 738, w 2013 - 303. Po 2005 r. ze względu na stan techniczny ograniczono prędkość jazdy, wydłużając czas przejazdu, potem zlikwidowano część połączeń. Po 2013 r. połączenia na tej linii zlikwidowano na czas trwania remontu modernizacyjnego. Modernizację zakończono w 2014 r., prędkość dopuszczalna wynosi 120 km./h; połączeń lokalnych jednak nie przywrócono.

Dane przytoczone ilustrują **postępującą degradację lokalnej komunikacji pasażerskiej kolejowej**. Zmniejszanie ilości pociągów, wydłużanie czasu przejazdu, pogarszający się komfort obsługi, czasowe zawieszanie obsługi niektórych linii, prowadziły do trwałej utraty pasażerów. Znaczenie komunikacji kolejowej utrzymało się jedynie na głównej linii S1 (Częstochowa – Katowice i Częstochowa – Radomsko). Odbudowa zaufania do pasażerskiej komunikacji kolejowej wymaga długoletnich, konsekwentnych starań. Zwrócić tu uwagę należy na **działania organizacyjne dostosowujące transport kolejowy do oczekiwań potencjalnych pasażerów**. Do takich działań należy **uspójnienie systemu informacji i sprzedaży biletów, dostosowanie taboru do obsługi konkretnych linii, odpowiedni poziom obiektów obsługujących pasażerów (dworców i przystanków), dostosowanie usług przewozowych do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych**.

W zakresie wymiany taboru kolejowego największy postęp widoczny jest na linii Częstochowa – Katowice. Wyrażna poprawa komfortu przejazdu będąca efektem zakupu przez Województwo Śląskie nowoczesnych składów przenosi się na zwiększenie zainteresowania korzystaniem z usług przewozowych na tej linii. Niezbędna jest podobna poprawa komfortu na linii Częstochowa – Radomsko. Niższe zainteresowanie przewozami na liniach Częstochowa – Koniecpol i Częstochowa – Lubliniec uzasadnia kierowanie tu do obsługi autobusów szynowych, dostosowanych do przewozu 70-100 pasażerów (taki rodzaj taboru kieruje na obsługę trasy Częstochowa – Kielce Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego). Wprowadzenie autobusów szynowych znacząco zmniejszy koszty eksploatacyjne przy jednoczesnym poprawieniu komfortu. Wymienione inne działania organizacyjne, poprawiające komfort pasażerów, omówione zostaną w punkcie poświęconym zintegrowaniu różnych rodzajów transportu pasażerskiego i tworzeniu węzłów przesiadkowych.

Komunikacja autobusowa

Do 1990 r. województwo częstochowskie obsługiwane było przez oddziały ogólnopolskiego przedsiębiorstwa państwowego PKS. 1.07.1990 r. wdrożono reformę likwidującą ogólnopolski system, tworzącą 100 lokalnych przedsiębiorstw pod wspólną nazwą PKS. Teren województwa częstochowskiego obsługiwały przedsiębiorstwa: PKS Częstochowa z oddziałami Pajęczno i Kłobuck, PKS Myszków, PKS Lubliniec i – częściowo - PKS Zawiercie oraz PKS Włoszczowa. Po likwidacji województwa obsługa systemu komunikacji autobusowej na terenie Subregionu Północnego stała się domeną, przekształconych w 2005 r. w spółki akcyjne PKS Częstochowa SA (z oddziałem w Pajęcznie) oraz PKS Myszków SA. Uzupełnieniem były przewozy spółek PKS z innych miast oraz coraz liczniejsze prywatne przedsiębiorstwa przewozowe.

Istniejący od 1949 r., przekształcony w 2005 r., PKS Częstochowa SA dysponuje na terenie Częstochowy bazą warsztatowo-biurową na ul. Krasieńskiego, dworcem autobusowym wybudowanym w latach 80-tych XX, dostosowanym do jednorazowej obsługi 20 autobusów oraz dworcem autobusowym w Kłobucku. W większości miejscowości powiatu częstochowskiego i kłobuckiego PKS posiada przystanki wyposażone w wiaty i ławeczki dla podróżnych. Spółka oferuje także przewozy regularne dalekobieżne (Zakopane, Kraków, Krynica, Wrocław itd.), czarteruje również swój tabor pod indywidualne zamówienia. PKS Częstochowa SA dysponuje 176 autobusami, w tym największy udział mają zakupione w latach 80-tych autobusy Autosan (114 różnych rodzajów). Przewoźnik dysponuje także nowszymi modelami, w tym Mercedesami, Volvo, Solbus, Man. Różnorodność taboru i jego zużycie powoduje wysokie koszty ich napraw i eksploatacji. Spółka funkcjonuje na krawędzi opłacalności ekonomicznej, z tego względu ogranicza swoje koszty likwidując obsługę mniej opłacalnych linii. Od kilku lat Ministerstwo Skarbu deklaruje wolę zbycia spółki, nie może jednak wybrać inwestora strategicznego. Likwidacja lub ograniczenia w obsłudze mniej

rentownych linii prowadzą do degradacji roli transportu autobusowego. W praktyce opłacalne staje się dla PKS Częstochowa SA obsługiwanie jedynie większych ośrodków, w zwykłe dni tygodnia, w godzinach dojazdów do szkół i pracy.

Obsługujący powiat myszkowski PKS Myszków SA został w 2013 r. postawiony w stan likwidacji. Do czasu zakończenia procesu likwidacyjnego obsługuje jedynie najbardziej rentowne linię (Myszków – Kozięgłowy, w okresie turystycznym Myszków – Mirów). Na przetarg wystawiony został myszkowski dworzec PKS ulokowany w pobliżu dworca PKP. Na obszarze miasta Myszków transport publiczny autobusowy jest zorganizowany w drodze przetargu przez konsorcjum firm PKS Południe Sp. z o.o. z siedzibą w Świerkłańcu, oraz LZ Apolinary Lazar Marcin Lazar Spółka Jawna z siedzibą w Zendku, które obsługuje 7 linii.

System transportu autobusowego uzupełniają na obszarze Subregionu przedsiębiorstwa prywatne dysponujące autobusami i busami. Powiat myszkowski obsługuje firma Mat-Bus z Żarek, przejmując od likwidowanego PKS obsługę wsi i miasteczek gmin Niegowa, Żarki, Kozięgłowy od także obsługę terenu miasta Myszków. Znaczącymi dla mieszkańców Częstochowy, powiatu częstochowskiego i kłobuckiego przewoźnikami są: UniMetal (linie z Częstochowy do Wrocławia, Krakowa, Tarnowskich Gór, Żarębic, Szczekocin, Lelowa), PTS M.Mazur (z Częstochowy do Blachowni, Wręczyca, Kłobucka), Gepard-Bus (Częstochowa – Pajęczno), Czarbud (Częstochowa – Kłomnice). Komercyjne przewozy busami i autobusami prywatnych firm uzupełniane są sporadycznie przewozami zamawianymi przez zakłady pracy (TRW, Huta ISD, zakłady Wkrętmetu) i dowozami do hipermarketów (Auchan Poczesna). Głównym punktem odjazdów dla prywatnych przewoźników w Częstochowie są przystanki usytuowane między dworcem PKP i PKS (między al. Wolności a ul. Orzechowskiego). Nie istnieje publiczny, spójny system informacji o rozkładach jazdy prywatnych przewoźników.

Powiaty Subregionu Północnego nie posiadają aktualnych Planów Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Publicznego. Miasto Częstochowa i powiat częstochowski są w trakcie opracowywania. W praktyce samorzady nie wykonują przypisanej ustawą funkcji organizatora transportu ustalającego linie i rozkłady jazdy dla przewoźników wykonujących usługi transportowe. **Nie istnieje przez to żaden system koordynacji tych usług w Subregionie.**

Komunikacja miejska i podmiejska

System komunikacji miejskiej istnieje w Subregionie tylko na obszarze Aglomeracji Częstochowskiej. Do 1990 r system ten oparty był o model funkcjonowania przewoźnika publicznego MPK, obsługującego miasto i gminy sąsiadujące (Kłobuck, Wręczyca, Blachownia, Konopiska, Poczesna, Kozięgłowy, Olsztyn, Janów, Mstów, Rędziny). Pod kątem obsługi takiego obszaru planowano ilość taboru, zaplecze warsztatowe i obiekty obsługi. Wyznaczone były dwa place, dworce obsługi autobusów publicznych (place przy ul. Focha i ul. Piłsudskiego).

Obecnie w Częstochowie organizatorem gminnego transportu zbiorowego jest Miejski Zarząd Dróg i Transportu w Częstochowie, natomiast operatorem realizującym zadania przewozowe jest Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w Częstochowie sp. z o. o. Transport publiczny w kilku okolicznych gminach zapewnia również Miejskie Przedsiębiorstwo Komunikacyjne w ramach umów (porozumień międzygminnych) o współfinansowaniu kursów linii podmiejskich pomiędzy Urzędem Miasta Częstochowa a poszczególnymi samorządami gmin. System transportu miejskiego w Częstochowie składa się obecnie z 3 linii tramwajowych dziennych, 1 linii tramwajowej nocnej, 32 linii autobusowych dziennych, w tym 24 linii miejskich oraz 8 linii podmiejskich, przy czym na niewielkich odcinkach poza granice miasta wyjeżdżają również autobusy 5 linii miejskich, a także 4 linii miejskiej komunikacji autobusowej nocnej. Na obszarze Częstochowy długość wszystkich linii wynosi 125,2 km, a poza nią: 263,4 km, co stanowi odpowiednio 32,2 % i 67,8 % (razem sieć transportu miejskiego ma długość 388,6 km). Sieć komunikacyjna w przypadku linii miejskich, opiera się głównie na połączeniach dzielnic leżących zazwyczaj przeciwległe względem Śródmieścia z częścią trasy przebiegającą przez centralne ulice Częstochowy. Układ taki został uformowany kilkadziesiąt lat temu i dotąd stosunkowo dobrze się sprawdza. Wyjątek wśród linii miejskich dziennych stanowią linie typowo międzydzielnicowe, które w omijają Śródmieście w odległości kilku kilometrów. Są to linie nr 29, 35, 36 i 38. W przypadku linii autobusowych nocnych, zastosowanie ma układ promienisty – wszystkie cztery linie prowadzą ze Śródmieścia w kierunkach większych dzielnic mieszkaniowych, za wyjątkiem tych obsługiwanych przez tramwaje nocne. Linie podmiejskie, obsługujące gminy Poczesna i Olsztyn, rozpoczynają kursy zwykle od przystanku przy ul. Piłsudskiego w Śródmieściu, po czym kierują się do al. Wojska Polskiego i dalej w kierunku wymienionych gmin. W tym przypadku wyjątek stanowi linia nr 69, łącząca pętlę przy ulicy Orzechowskiego poprzez południowo-zachodnie dzielnice Częstochowy z zachodnią stroną gminy Poczesna (miejscowości Sobuczyna, Młynek, Mazury i Nierada).

W ramach podpisanych porozumień MPK od roku 2010 r. obsługuje gminy: Poczesna, Blachownia, Olsztyn, od roku 2012 gminę Mstów i od roku 2013 gminę Konopiska. Obsługa ta dotyczy całości gminy Poczesna, części gminy Olsztyn (Olsztyn, Kusięta, Biskupice) oraz wybranych miejscowości, położonych w pobliżu granic administracyjnych miasta w innych gminach. Nie można dziś mówić o przywróceniu modelu sprzed 1990 r w zakresie obsługi całej aglomeracji. Uzupełnieniem w obsłudze komunikacji na obszarze aglomeracji są przewozy GZK Rędziny, przewoźnika komunalnego utworzonego w 1991 przez gminę Rędziny. Przewoźnik ten obsługuje 3 linie z Częstochowy do Konina, Karoliny i Marianki Rzędzińskiej. Dysponuje 10 autobusami niskopodłogowymi typu Solaris Urbino. W związku z faktem długotrwałej eksploatacji istniejącego taboru autobusowego w Gminnym Zakładzie Komunikacji w Rędzinach oraz planowanym uruchomieniem dodatkowych linii GZK do ościennych miejscowości – **zachodzi konieczność zakupu dodatkowego taboru autobusowego**

gwarantującego zaspokojenie potrzeb komunikacyjnych mieszkańców gminy Rzędziny oraz ościennych miejscowości jak również spełniającego normy EURO-VI.

Tabela 20. Tabor MPK Częstochowa

TABOR TRAMWAJOWY

ilość inwentarzowy taboru w (szt.)	Struktura wiekowa taboru w %						ilość niskopodłogowych	
	marka	do 5 lat	5 - 10 lat	powyżej 10 lat	powyżej 15 lat	powyżej 20 lat		średni wiek
KONSTAL 105Na						45	30,6	0
PESA TWIST		7					3	7
KONSTAL 102N (zabytkowy) prod 1972						4N/1 (zabytkowy) prod 1958		

TABOR AUTOBUSOWY PRZED REALIZACJĄ PROGRAMU GAZELA I DOSTAWĄ 3 SOLBUSÓW

ilość inwentarzowy taboru w (szt.)	Struktura wiekowa taboru w %					% autobusów niskopodłogowych	% autobusów z silnikami EURO 5, EURO 6	% autobusów napędzanych innym paliwem niż ON
	do 3 lat	3 - 6 lat	6 - 10 lat	powyżej 10 lat	średni wiek			
150	10	25	34	81	13,7	58,7	23,3	0

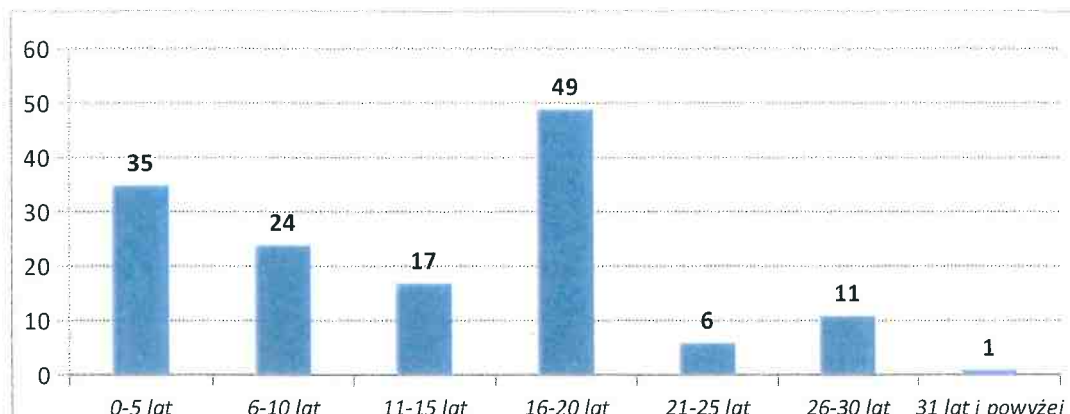
TABOR AUTOBUSOWY PO REALIZACJI PROGRAMU GAZELA I DOSTAWIE 3 SOLBUSÓW

ilość inwentarzowy taboru w (szt.)	Struktura wiekowa taboru w %					% autobusów niskopodłogowych	% autobusów z silnikami EURO 5, EURO 6	% autobusów napędzanych innym paliwem niż ON
	do 3 lat	3 - 6 lat	6 - 10 lat	powyżej 10 lat	średni wiek			
150	53	25	34	38	6,99	80,7	52	26,7

Źródło: Dane MPK Częstochowa Sp. z o.o.

Potrzeby związane z tworzeniem spójnego układu obsługi komunikacją zbiorową aglomeracji częstochowskiej wymagają doinwestowania zasobów MPK w Częstochowie. Obecnie średni wiek taboru autobusowego użytkowanego przez MPK w Częstochowie Sp. z o.o. wynosi blisko 13 lat. Autobusy są technicznie przestarzałe, nie spełniają aktualnie obowiązujących norm emisji spalin, a zastosowane jednostki napędowe to przestarzałe konstrukcyjnie, „paliwożerne” silniki o dużej pojemności skokowej. Autobusy są wysokopodłogowe, uciążliwe dla pasażerów, w tym przede wszystkim dla pasażerów niepełnosprawnych i dla rodziców przewożących dzieci w wózkach. 62 autobusy są w stanie technicznym rokującym ich dużą awaryjność na przestrzeni kolejnych lat, wobec czego rekomenduje się sukcesywne ich wycofywanie z eksploatacji z uwagi na brak ekonomicznego i

technicznego uzasadnienia ich naprawy oraz z powodu zmniejszającej się podaży części zamiennych. Wiek i stan autobusów zniechęcają pasażerów do korzystania z pojazdów komunikacji miejskiej. W chwili obecnej tabor MPK w Częstochowie Sp. z o.o. składa się ze 150 pojazdów. Rozkład wieku autobusów przedstawia poniższy wykres:

Podjęmowane w ostatnim okresie działania, w tym pozyskanie środków z programu realizowanego przez NFOŚiGW na zakup 30 autobusów o napędzie gazowym., są podyktowane troską o zmniejszenie negatywnego wpływu transportu publicznego na środowisko naturalne. Celem jest wprowadzenie do użytkowania nowoczesnych autobusów spełniających najnowszą normę EURO-VI i wycofanie z użytkowania autobusów o wysokim poziomie emisji zanieczyszczeń. Perspektywicznie zadaniem MPK powinna być obsługa komunikacyjna aglomeracji tworzonej przez Częstochowę, Kłobuck i 10 otaczających gmin; wymaga to posiadania taboru autobusowego 120-150 sztuk. Niezbędny do tego jest zakup przynajmniej 65 nowych autobusów spełniających normy EURO-VI. Przy założeniu ograniczenia obsługi do obszaru miasta Częstochowy i najbliższego otoczenia (stan dzisiejszy) potrzeby takowe wynoszą 40 autobusów. Wpływ na obsługę aglomeracji częstochowskiej może mieć także doinwestowanie gminnego przewoźnika GZK Rędziny.

Kręgosłupem częstochowskiego układu komunikacji miejskiej są linie tramwajowe. Z Północy w kierunku Estakady kursują trzy linie na tym samym odcinku, po czym następuje rozgałęzienie tras: linie nr 1 i 2 zmierzają na wschód w kierunku al. Pokoju, po czym na wysokości ul. Kuncewiczowej również i one się rozdziałają – linia nr 1 kontynuuje jazdę na wschód do pętli na Kucelinie, a linia nr 2 skręca w lewo, by po pokonaniu ok. 200 metrów osiągnąć pętlę Raków – Dworzec PKP. „Dwójka” swoje powrotne kursy wykonuje już jako linia nr 1 ze względu na identyczny przebieg trasy i powielanie się wszystkich kolejnych przystanków. Z kolei na zachód od Estakady kursuje linia nr 3, otwarta w 2012 roku i w większości obsługiwana tramwajami niskopodłogowymi. Jej trasa wiedzie ulicami: Jagiellońską, Orkana, al. 11 Listopada, Jesienną, Rakowską oraz Limanowskiego. Nocna linia

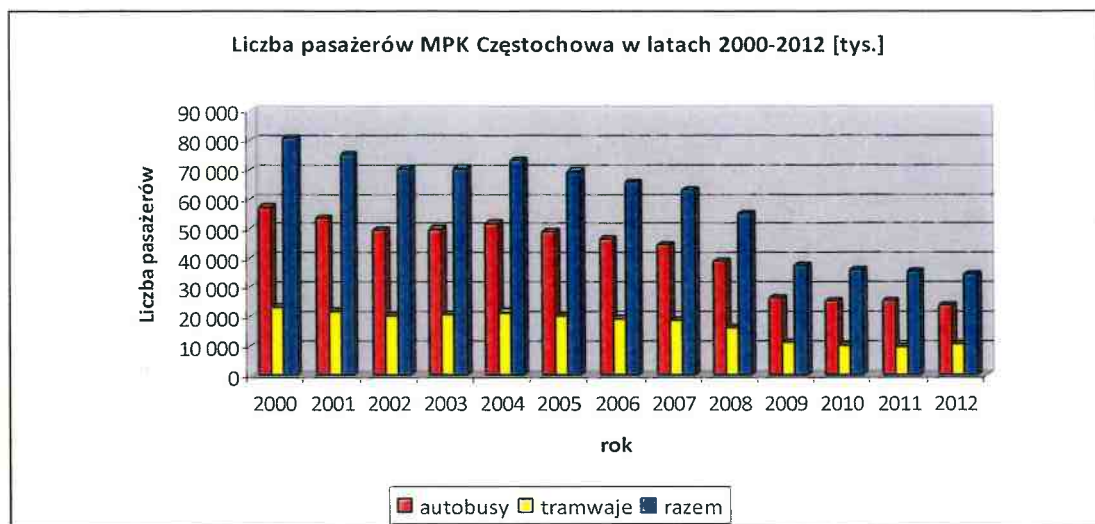
tramwajowa w Częstochowie jest oznaczona jako „N0” i kursuje na trasie tożsamej z dzienną linią nr 3, przy czym 3 jeżdżące pojedynczo wagony typu 105Na zapewniają takt 30-minutowy. W 1959 roku, czyli w momencie uruchomienia komunikacji tramwajowej w Częstochowie, oddano do użytku 7,1 km toru podwójnego. W latach 1959 – 1984 infrastruktura tramwajowa została rozbudowana o kolejne 3,1 km i w takim kształcie funkcjonowała aż do 2012 roku, w którym dzięki dofinansowaniu z Unii Europejskiej w ramach RPO WSL 2007 – 2013 rozszerzyła się o kolejne 4,6 km toru podwójnego. Infrastruktura torowa, która istniała przed rozbudową w roku 2012, w 70% ma już 55 lat, w 17% ma 43 lata a pozostałe 13% ma 30 lat. Z 10,2 km torowiska, które istniało przed oddaniem nowego fragmentu w 2012 roku, tylko 37% jest w dobrym stanie technicznym, niewymagającym interwencji w najbliższym czasie. Pozostałe 63% wymaga pilnego działania. Aktualny stan torowiska, mimo że jest ono wydzielone od jezdni, nie pozwala na osiągnięcie dla pasażerów wszystkich korzyści związanych z tą formą transportu. Stan torowiska uniemożliwia osiągnięcie optymalnych prędkości w ruchu tramwajów, powoduje emisję drgań i nadmiernego hałasu oraz uniemożliwia (na niektórych odcinkach) poruszanie się tramwajów niskopodłogowych. Zła jakość infrastruktury utrudnia dalszy rozwój sieci torowej a także powoduje protesty mieszkańców, którym hałas i drgania szkodzą.

Dla rozwoju tramwajowej komunikacji publicznej niezbędne jest także podjęcie działań mających na celu modernizację taboru tramwajowego. MPK w Częstochowie Sp. z o.o., dysponuje 46 wagonami typu Konstal 105 Na oraz 7 nowoczesnymi składami 129 Nb „Twist”, które zostały zakupione dzięki współfinansowaniu środkami z Unii Europejskiej. Tramwaje te w sposób znaczący zachęciły mieszkańców do wygodnego korzystania z komunikacji publicznej, do czego przyczyniły się ich nowoczesna konstrukcja i wyposażenie. W przeciwieństwie do całego pozostałego taboru, są niskopodłogowe, co ułatwia podróż i zdecydowanie poprawia dostępność komunikacji publicznej osobom niepełnosprawnym i rodzicom z dziećmi w wózkach. Potrzeby w zakresie wymiany taboru tramwajowego wymagają zakupu przynajmniej 15 nowych wozów.

Budowa nowej linii tramwajowej w dzielnicy Błeszno – Raków, mierzącej 4,5 km, była pokłosiem przyjętej w 2006 r. Strategii rozwoju transportu publicznego. Koszt inwestycji wynosił 162 mln zł, w tym dotacja unijna 128 mln zł. Oprócz budowy linii zakupiono do jej obsługi 7 nowoczesnych składów typu Twist.

Pomimo doinwestowania MPK w nowoczesny tabor i powstania nowej linii tramwajowej, w Częstochowie regularnie spada ilość przewożonych pasażerów. Frekwencja z roku na rok jest coraz niższa, co potwierdza poniższy rysunek, ilustrujący liczbę pasażerów komunikacji miejskiej od roku 2000 do 2012.

Wykres 1. Liczba pasażerów komunikacji miejskiej w Częstochowie w latach 2000 – 2012

Źródło: Dane MPK Częstochowa Sp. z o.o.

Rosną jednocześnie koszty funkcjonowania transportu miejskiego.

Tabela 21. Zestawienie kosztów działalności publicznej i przychodów ze sprzedaży biletów w latach 2010 - 2014

Koszty działalności publicznej i przychody ze sprzedaży biletów					
Wyszczególnienie	2010	2011	2012	2013	2014
Koszty działalności publicznej	71 581 116	78 296 045	85 701 561	87 879 745	86 391 532
Przychody ze sprzedaży biletów	39 182 286	37 467 470	38 907 984	38 954 212	37 386 039

Źródło: Dane MPK Częstochowa Sp. z o.o.

Przygotowywany nowy plan zrównoważonego rozwoju transportu publicznego powinien odpowiedzieć na podstawowe kwestie:

1. Kierunki rozwoju linii tramwajowej. **Niezbędne są inwestycje modernizujące główną linię łączącą Północ z hutą Częstochowa na Rakowie.** Istotne jest tu pytanie o opłacalność utrzymywania odcinka między mieszkaniową dzielnicą Raków a bramą główną Huty na Mirowie; zdecydowanie spada ilość osób korzystających tu z dojazdu do pracy. W ramach planowanej modernizacji **potrzebna jest budowa „trójkąta manewrowego” w dzielnicy Tysiąclecie**, by w przypadku katastrof i uszkodzeń nie wyłączać z użytkowania całej linii. Strategia z 2006 i opracowania powstające w kolejnych latach wskazywały następujące kierunki budowy nowych linii:

- linia uzupełniająca obsługująca dzielnicę Północ (pętla długości 2,5 km),
- linia prowadząca z dzielnicy Tysiąclecie ul. Dekabrystów do dzielnicy Parkitka i szpitala wojewódzkiego/ zamiennie: linia na Parkitkę wzdłuż al. Jana Pawła II,
- linia łącząca stadion „Raków” z pętlą tramwajową przy dworcu kolejowym Raków (zamknięcie pętli łączącej z Al. Pokoju z nową linią w dzielnicy Raków – Błeszno),
- linia łącząca ul. 1 Maja i ul. Pułaskiego dworce PKP Główny i Stradom i dalej w okolice Jasnej Góry oraz do dzielnicy Parkitka.

2. Model docelowy organizacji ruchu autobusów miejskich. Przyjęty kilkadziesiąt lat temu model zakładał krzyżowanie linii autobusowych w centrum miasta; punktem węzłowym był pl. Biegańskiego. Przebudowa Alei Najświętszej Marii Panny i placu Biegańskiego ograniczała w tym miejscu możliwości tworzenia węzła komunikacyjnego. Pytaniem istotnym jest zasadność utrzymania modelu krzyżującego; alternatywą jest przejście na model **zwiększenia połączeń bezpośrednio między peryferyjnymi dzielnicami**.

3. System organizacyjny tworzący spójny system obsługi komunikacyjnej całej Aglomeracji. Istotne jest rozważenie czy model ten ma bazować na ekspansji jednego przewoźnika MPK, czy też koordynować i łączyć działania różnych przewoźników.

4. Wyznaczenie parametrów technicznych dla autobusów obsługujących Aglomerację, przy założeniu ich niskiej szkodliwości dla środowiska (transport niskoemisyjny) i przystosowania do obsługi osób niepełnosprawnych.

5. Wyznaczenie w organizacji i oznakowaniu ruchu ulicznego **preferencji dla komunikacji zbiorowej** (bus-pasy itp).

Integracja systemu, węzły przesiadkowe i systemy inteligentnego sterowania.

Wyzwaniem dla samorządów Subregionu Północnego jest zintegrowanie różnych form transportu, przy jednoczesnym ograniczeniu jego niekorzystnego oddziaływania na środowisko. Taki cel wyznacza zarówno Strategia Rozwoju Transportu dla województwa śląskiego jak i Program Ochrony Środowiska i zbieżny z nim Program Ochrony Powietrza. Konieczność aktywnej podjęcia polityki transportowej wskazana także została we wszystkich dokumentach strategicznych programujących rozwój powiatów Subregionu Północnego. Osiągnięcie korzyści generowanych przez zrównoważoną mobilność wymaga po stronie organizacyjnej transportu m.in. wdrażania innowacyjnych i mniej kosztownych rozwiązań w miejskim transporcie zbiorowym, poprzez wsparcie infrastruktury transportowej za pomocą technologii ITS dla jej lepszego wykorzystania i uzyskania dodatkowej przepustowości. Jak wskazano w „*Programie ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego...*” wprowadzenie np. inteligentnego systemu zarządzania ruchem może przyczynić się do zmniejszenia negatywnego oddziaływania transportu na jakość powietrza.

Właściwe dla Subregionu Północnego kierunki działań to **rozwój inteligentnego systemu transportu miejskiego**, realizowanego poprzez takie działania jak:

- budowa zintegrowanych systemów zarządzania miejskim transportem zbiorowym i informacji o zdeterminowanej przez potrzeby konfiguracji modułów systemu ITS, do których zalicza się moduły: sterowanie ruchem drogowym, zarządzanie taborem transportu miejskiego, poboru opłat – e-biletu, priorytetu przejazdu środków transportu miejskiego, pomiaru potoków pasażerskich, informacji pasażerskiej wewnętrznej i dynamicznej informacji pasażerskiej, zapewniających maksymalne wykorzystanie istniejącej infrastruktury, optymalizację pracy zaangażowanych środków transportu i sprawną obsługę pasażerów;
- sukcesywne przekształcanie infrastruktury transportu miejskiego w inteligentną infrastrukturę realizującą maksymalne monitorowanie i gwarantującą interoperacyjność różnych form transportu miejskiego przy wykorzystaniu komunikacji między infrastrukturą a pojazdami;
- rozwój innowacyjności transportu miejskiego opartej na regionalnym i lokalnym transferze wiedzy, poprzez podejmowanie współpracy z jednostkami B+R w regionie dla kreowania rozwiązań z zastosowaniem telematyki transportu.

Podjęte w Częstochowie dotychczasowe rozwiązania wdrażają elementy systemu ITS. Obecnie w mieście funkcjonują dwie wagi do preselekcyjnego ważenia pojazdów. Są zlokalizowane na wlocie do miasta od strony Katowic oraz na Al. Marszałkowskiej/Korytarzu Północnym – wlot od strony Warszawy. Mają na celu identyfikację pojazdów przeciążonych, których masa ma znaczący wpływ na pogarszanie się stanu miejskich dróg. Docelowo ma powstać 17 stanowisk do preselekcyjnego ważenia ciężarówek na wszystkich wlotach do miasta. Preselekcja umożliwi rejestrację danych samochodu i jego wagi online. We wrześniu 2015 roku zostanie uruchomiony system do rejestracji pojazdów przejeżdżających na czerwonym świetle. Kamery zostaną zamontowane w rejonie skrzyżowania Al. Wojska Polskiego z ul. Krakowską i Rejtana. Miejski Zarząd Dróg i Transportu w Częstochowie przygotowuje duży projekt celem uruchomienia pełnego systemu ITS dla miasta. W założeniu ITS będzie odpowiedzialny za sterowanie ruchem na najważniejszych drogach i skrzyżowaniach w mieście z uwzględnieniem priorytetów dla komunikacji miejskiej. Przewidywalnymi korzyściami dla miasta będą: zwiększona przepustowość ulic, poprawa bezpieczeństwa ruchu drogowego, zmniejszą się koszty zarządzania taborem drogowym, utrzymania nawierzchni, nastąpi także redukcja emisji spalin. **Ze względu na rolę Częstochowy jako głównego węzła komunikacji w Subregionie wdrożenie ITS ma zasadnicze znaczenie dla poprawy transportu na całym obszarze północnej części województwa śląskiego.** Wprowadzanie ITS powinno być poprzedzone przygotowanym planem organizacji ruchu ulicznego uwzględniającego zasady zawarte w Planie transportowym dla woj. Śląskiego, a w tym wskazującym:

- trasy, gdzie preferowana jest komunikacja zbiorowa,
- strefy uspokojonego ruchu samochodowego,

- trasy dopuszczające ruch ciężarowy powyżej 8 t/oś,
- węzły przesiadkowe integrujące komunikacje zbiorową z indywidualną,
- strefy o ograniczonej dostępności dla pojazdów nie spełniających norm emisyjnych.

W ramach systemu ITS wskazane jest wprowadzenie rozwiązań koordynujących różne systemy komunikacji zbiorowej. Ogólnie dostępne platformy informacyjne powinny umożliwiać odbiorcy planowanie podróży z uwzględnieniem rozkładów jazdy obsługujących Subregion przewoźników komunikacji miejskiej i podmiejskiej, publicznej i prywatnej komunikacji regionalnej autobusowej oraz komunikacji kolejowej. Optymalnym byłoby uzupełnienie tych funkcji o możliwość opłacenia podróży z wykorzystaniem różnych form komunikacji.

Strefy uspokojonego ruchu samochodowego, z ograniczeniem prędkości przejazdu do 30 km/h, dotyczyć mają osiedli mieszkalnych i niektórych obszarów ścisłego centrum; wskazaniem powinny być zapisy planów zagospodarowania przestrzennego. Koniecznością ze względu na uciążliwość dla mieszkańców, zagrożenia dla środowiska, a także dla nieprzystosowanej infrastruktury drogowej, jest **wyznaczenie tras dla pojazdów ciężarowych**. Wskazane tu byłoby udrożnienie dla tego typu pojazdów wyznaczonych stref przemysłowych.

Organizacja ruchu powinna, ze względu na uciążliwość zniechęcać do wjazdu samochodami indywidualnymi w obszar ścisłego centrum. Temu służyć powinna polityka opłat w strefie płatnego parkowania. Zachętą pozytywną może być **dogodność miejsc przesiadkowych z parkingami typu park&ride**. Zwrócić tu uwagę należy, że pomimo korzystnego układu linii tramwajowej, gwarantującej dojazd z północnej lub południowej części do centrum w czasie 20 min., brak jest w pobliżu północnych i południowych pętli tramwajowych dogodnych parkingów umożliwiających tam pozostawienie samochodu. Ten defekt skutkuje zmniejszonym zainteresowaniem przewozami tramwajowymi.

Według danych MZDiT naturalnymi punktami przesiadkowymi w komunikacji miejskiej są:

- Plac Biegańskiego,
- Estakada,
- Promenada Niemena- Hala Polonia,
- Aleja Jana Pawła II,
- Raków Dworzec PKP,
- III Aleja Najświętszej Maryi Panny,
- Rondo Trzech Krzyży,
- Wyczerpy Dolne,
- Stradom Dworzec PKP.

W Subregionie takimi naturalnymi miejscami przesiadkowymi są centra miejscowości będącymi stolicami gmin oraz miejsca w pobliżu dworców i przystanków kolejowych.

W Planie transportowym dla województwa śląskiego Częstochowa wskazana jest jako lokalizacja głównego punktu przesiadkowego. Jako miejsca posiadające potencjał do spełnienia

funkcji węzła przesiadkowego wskazano: Koniecpol i Myszków. Zgodnie z planem węzły przesiadkowe służące komunikacji miejskiej powinny być wyposażone w elektroniczne nośniki informacji. Wiadomości prezentowane na elektronicznych nośnikach informacji to m.in. nazwa przystanku, numer linii, prognozowany lub/i rozkładowy czas odjazdu, komunikaty specjalne (informacja o utrudnieniach w ruchu, objazdach, cenach biletów, itp.), dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Węzły przesiadkowe powinny być zaplanowane w taki sposób, aby pasażer miał zapewnione sprawne przesiadanie się (najlepiej aby droga przemieszczania się pomiędzy peronami, umiejscowiona była na jednym poziomie). Wiaty i poczekalnie powinny umożliwiać pasażerom wygodne oczekiwanie na kolejny pojazd.

Umiejscowienie w Częstochowie głównego węzła przesiadkowego nie przesądza o jego konkretnej lokalizacji. Przez kilkadziesiąt lat w sposób naturalny rolę głównego węzła pełnił obszar przyległy do dworców PKP i PKS, ze znajdującymi się w pobliżu przystankami autobusów podmiejskich, miejskich i tramwajów oraz miejscami przystankowymi dla busów. Pewien problem wynikał z rozłożenia węzła na obszary zachodniej (od strony al. Wolności) i wschodniej (od ul. Piłsudskiego) części. Zmiany jakie zaszły w ostatnich latach utrudniają realizację tu wspólnego węzła przesiadkowego. Występują trudności z porozumieniem z dysponentami dworców PKS i PKP, przy tym niejasna jest przyszłość PKS (organ założycielski poszukuje inwestora strategicznego). Obsługa dalekobieżnych pociągów InterCity rozłożona została na dwa dworce: Częstochowa – Główna i Częstochowa – Stradom, co utrudnia tworzenie jednolitej oferty przesiadkowej. Poważnym mankamentem dla ruchu autobusowego jest trudny wyjazd z dworca w kierunku północnym, blokowany jest przez związaną z Alejami Najświętszej Marii Panny strefą uspokojonego ruchu. Wymienione problemy nie zmieniają jednak faktu, że w tym miejscu tradycyjnie, w sposób naturalny dokonuje się integracja różnych form komunikacji. Wskazywane są także inne lokalizacje uzupełniające główny węzeł komunikacyjny. Takimi są obszary w otoczeniu dworców Stradom i przystanku Raków. Trudno jednak prognozować czy inwestycje w tych miejscach zyskają akceptację podróżnych.

W przypadku Myszkowa węzeł przesiadkowy lokalizowany jest w okolicach dworca PKP, integrując się z sąsiadującym dworcem PKS. Trudniejszy jest ewentualny wybór lokalizacji w Koniecpolu. Dworzec PKP umiejscowiono w sąsiedztwie dawnej dzielnicy przemysłowej. Po likwidacji tutejszego przemysłu lokalizacja ta jest niezbyt dogodna dla mieszkańców, zbyt odległa od centrum. Centrum (rynek) stał się węzłem komunikacji autobusowej i busów.

Transport rowerowy

Negatywne skutki środowiskowe powodowane rosnącą ilością użytkowanych przez mieszkańców samochodów powinny skłaniać władze publiczne do preferowania innych form transportu, w tym upowszechniania transportu rowerowego. Sprzyja temu swoista moda na zdrowe życie przekładająca się na przyrost amatorów rekreacyjnej jazdy rowerowej.

Wzmocnieniu tych pozytywnych trendów powinna służyć transportowa polityka Subregionu promująca:

- rozwój infrastruktury (ścieżki rowerowe, parkingi, wydzielone pasy na drogach publicznych) umożliwiające bezpieczne korzystanie z transportu rowerowego w drodze do szkół, pracy, punktów handlowych i usługowych,
- rozwój infrastruktury rekreacji i turystyki rowerowej,
- zmiany w organizacji ruchu i oznakowaniu w sposób zwiększający bezpieczeństwo pieszych i rowerzystów,
- promowanie form uzupełniającego współdziałania komunikacji zbiorowej pasażerskiej z komunikacją rowerową (węzły bike&ride, możliwość przewozu roweru taborem komunikacji zbiorowej, preferencje dla tych form transportu w organizacji ruchu drogowego),
- upowszechnianie właściwej kultury użytkowników dróg publicznych, prowadzącej do zwiększenia bezpieczeństwa pieszych i rowerzystów.

Podobnie jak w przypadku innych form transportu, brak jest koordynacji rozwoju komunikacji rowerowej w skali Subregionu. Do pozytywnych wyjątku należy tu współpraca gmin jurajskich tworzących spójny system rekreacyjno-turystycznych szlaków rowerowych.

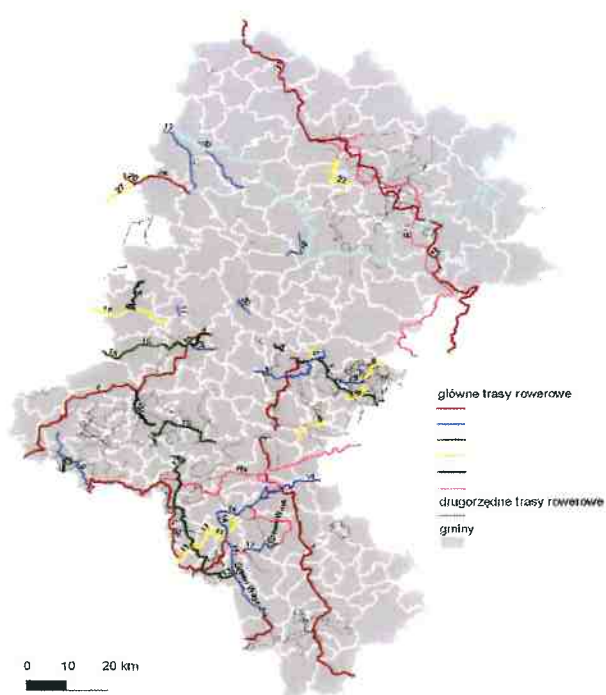
Atrakcyjność krajobrazowa Jury Krakowsko-Częstochowskiej przenosi się tu na rozwój turystyki rowerowej. Przez Jurę prowadzi międzynarodowa trasa wpisana Eurovello jako R11 (Ateny – Saloniki – Skopje – Belgrad – Koszyce – Kraków – Częstochowa – Warszawa – Suwałki – Kowno – Wilno – Ryga – Tallin – Helsinki – Przylądek Północny - 5984 km). Wyznaczone są także szlaki turystyczne rowerowe PTTK, w tym wskazane w koncepcji „Rowerem po Śląsku” przygotowanej przez Śląski Związek Gmin i Powiatów. Do wzorcowych przykładów odpowiednio przygotowanej infrastruktury rekreacyjno-turystycznej należy pętla dróg rowerowych łącząca miejscowości gmin Żarki, Niegowa, Janów; ścieżka rowerowa „Dolina Wiercicy” w gminie Janów, ścieżki w gminie Olsztyn. Znacznie **gorsza jest infrastruktura w powiecie kłobuckim**. W Częstochowie zbudowana została służąca rekreacji trasa rowerowa nad Wartą, łącząca centrum miasta (skrzyżowanie DK-1 i al. Jana Pawła II) z południowymi dzielnicami (Raków, Zawodzie-Dąbie). **Mankamentem pozostaje brak dogodnych turystycznych dróg rowerowych łączących Częstochowę z atrakcyjnymi miejscowościami podmiejskimi** (Olsztyn, Mstów, Blachownia) i tamtejszymi ścieżkami rowerowymi.

Brak we wszystkich powiatach koncepcji rozwoju dróg rowerowych prowadził do inwestowania w ścieżki, jako części większej inwestycji drogowej. Szczególnie widoczne to było w Częstochowie, gdzie budowane „przy okazji” odcinki dróg rowerowych stanowiły rozerwaną mozaikę nie gwarantującą bezpiecznego tranzytu przez całe miasto. W ciągu ostatnich kilku lat udało się połączyć rozerwane fragmenty tworząc połączenia bezpiecznymi drogami rowerowymi z najliczniej zamieszkałych dzielnic (Parkitka, Północ, Bleszno, Raków, Ostatni Grosz)

z centrum miasta. Podobnie jednak jak ścieżki rekreacyjne, ten system nie gwarantuje bezpiecznego dojazdu do miejscowości podmiejskich.

Fragmentaryczny przyrost odcinków dróg rowerowych na terenach powiatów ziemskich nie poprawił w sposób istotny bezpieczeństwa rowerzystów. Najtrudniejsza pod tym względem jest sytuacja w miejscowościach rozwijających się wzdłuż, obciążonych dużym ruchem samochodowym, dróg krajowych. Przykładem tego takie wsie jak Przymiłowice w gminie Olsztyn, gdzie 3-kilometrowy ciąg zabudowy wzdłuż DK46 nie obsługuje oddzielona od ruchu samochodowego ścieżka rowerowa. Nie jest to przykład wyjątkowy, lecz reguła dotycząca wsi ułożonych wzdłuż dróg krajowych i wojewódzkich. Przenosi się to na wzrost wypadków, którymi ofiarami stają się rowerzyści, w tym dojeżdżające do szkół dzieci.

Mapa 8. Przebieg tras rowerowych głównych i drugorzędnych.

Źródło: Śląska Inicjatywa Rowerowa na podstawie informacji ze Śląskiego Klubu Znakarzy Tras Turystycznych.

W Częstochowie i w Subregionie Północnym widoczny jest **brak preferencji dla działań łączących komunikację zbiorową z rowerową**. Nawet widoczny spadek liczby pasażerów korzystających z usług komunikacji zbiorowej, nie przekłada się na zmianę stosowanej polityki. W miejscach będących węzłami komunikacyjnymi **brak jest bezpiecznych (monitorowanych) parkingów typu Bike&Ride**. Tylko tabor pociągów lokalnych (PR i KŚ) przystosowany jest do transportu rowerów. W odróżnieniu od organizatorów komunikacji zbiorowej moda na rowery została zauważona i skonsumowana

przez handlowe i usługowe podmioty komercyjne. Standardem nowopowstających większych punktów handlowo-usługowych jest doposażanie ich w stanowiska parkingowe dla rowerów. W stosunku do rosnących potrzeb zbyt mało jest takich stanowisk przed obiektami publicznymi.

Budowa dróg i ścieżek rowerowych, tworzenie systemu bezpiecznych parkingów, w tym typu Bike&Ride, może przyczynić się do poprawy bezpieczeństwa, a tym samym zwiększyć zainteresowanie dojazdami na rowerze do szkół, zakładów pracy, obiektów handlowo-usługowych czy placówek usług publicznych. Podstawowe znaczenie mają jednak nie tyle inwestycje, co zmiany w kształtowaniu rozwoju przestrzennego miasta, a pośrednio zmiany świadomościowe mieszkańców. Anachroniczny model myślenia przyjmował jako zasadę separację kolidujących ze sobą rodzajów użytkowania dróg publicznych, po to by zwiększyć przepustowość tych dróg. Owocem takiego myślenia jest budowa kosztownych „autostrad miejskich” (dwa pasy ruchu samochodowego, a po bokach szeroki na 2,5 m chodnik dla pieszych i 2 m ścieżka rowerowa), nawet tam, gdzie obciążenie ruchem nie uzasadnia takich działań. Oddzielanie różnych form użytkowania drogi ma sens tylko tam, gdzie uzasadnia to duże obciążenie ruchem. Praktyczne doświadczenia pokazują, że nawet w miejscowościach przy ruchliwych drogach krajowych można bezpiecznie łączyć ruch pieszy i rowerowy, oddzielając go od samochodowego. W osiedlach mieszkalnych większą gwarancją bezpieczeństwa jest uspokajanie ruchu, ograniczenia prędkości do 30 km/h, preferowanie na drogach ruchu pieszego i rowerowego. Kształtowanie kultury użytkowników dróg wydaje się, dla poprawy bezpieczeństwa, istotniejsze, niż inwestowanie w kosztowne „miejskie autostrady”.

Rozdział 6. Analiza SWOT Subregionu Północnego.

Prognozy i trendy zostały sformułowane w oparciu o zapisy zawarte m.in. w następujących dokumentach strategicznych: Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Polska 2030, Trzecia Fala Nowoczesności, Średniookresowa Strategia Rozwoju Kraju, Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE, Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego, Diagnoza Społeczna 2012 Warunki i Jakość Życia Polaków, Główny Urząd Statystyczny - analiza demograficzna do roku 2035, Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego "Śląskie 2020+", Strategia Rozwoju Miasta Częstochowy. Zidentyfikowane elementy wpływające na rozwój Subregionu zostały włączone do niżej przedstawionej analizy SWOT.

W wyniku przeprowadzonej diagnozy zidentyfikowano podstawowe siły i słabości Subregionu Północnego, a dla nich oszacowano szanse i zagrożenia, które mogą wzmacniać lub osłabiać działanie czynników wewnętrznych. Kluczowe ustalenia z analizy SWOT przedstawione są w poniższej tabeli.

Tabela 22. Analiza SWOT

<ul style="list-style-type: none"> - Położenie na osi komunikacyjnej północ-południe; północna brama województwa śląskiego; - Korzystna lokalizacja między dużymi ośrodkami gospodarczymi umożliwiająca funkcjonowanie w ponadlokalnych sieciach kooperacji; - Podziemny rezerwuar wody pitnej o znaczeniu regionalnym; - Źródłowy obszar 3 dużych rzek: Warta, Przemsza, Pilica; - Obszary o bardzo wysokich walorach środowiskowych objęte rezerwatami przyrody; podziemny rezerwuar wody pitnej o znaczeniu regionalnym, źródłowy obszar 3 dużych rzek: Warta, Przemsza, Pilica, dobrze zagospodarowane i utrzymane lasy; - Dobrze zachowane walory środowiskowe – tereny bogate w niezmienione i niezdegradowane walory przyrodnicze; - Potencjał dla rozwoju geotermii, - zasoby surowców mineralnych, szczególnie cynku i gazu, - Wysoki poziom wykształcenia technicznego; wykształcone kadry inżynierskie m.in. w dziedzinie energetyki i inżynierii środowiska; - Dobrze rozwinięta baza edukacyjna z 8 wyższymi uczelniami, w tym Politechniką Częstochowską; - Niskie koszty pracy w stosunku do innych subregionów; - Wysoka mobilność pracowników; 	<ul style="list-style-type: none"> - Niekorzystne tendencje demograficzne, - Brak spójności komunikacyjnej (dogodnych powiązań drogowych, kolejowych, transportu zbiorowego), - Niska jakość dróg, wysoka wypadkowość, - Niski poziom integracji multimodalnej transportu, - Brak zintegrowanego transportu zbiorowego obsługującego subregion, - Niska jakość komunikacji zbiorowej wynikająca z zaniedbań w zakresie taboru przewozowego i infrastruktury tramwajowej, - Brak zintegrowanego układu ścieżek i dróg rowerowych łączących miasta i gminy subregionu, - Brak zintegrowanych systemów zarządzania transportem, a w tym preferencji dla transportu zbiorowego i rowerowego, - Niska jakość przestrzeni publicznych (rekreacyjnych), - Słaby rozwój sieci internetowej (szerokopasmowej) na obszarze subregionu, - Utrata funkcji gospodarczych przez mniejsze ośrodki i wiążąca się z tym dezintegracja społeczności lokalnych, - Niekontrolowana sub-urbanizacja, rozlewanie zabudowy, - Niski poziom aktywności zawodowej
---	---

<ul style="list-style-type: none"> - Potencjał przedsiębiorczy – rzemiosło, drobna wytwórczość, firmy rodzinne; - Tradycyjne klastry małych i średnich przedsiębiorstw: odzieżowy, obuwniczy, spożywczy; - Rozwinięta branża automotive (części, komponenty); - Konkurencyjna branża przetwórstwa tworzyw sztucznych; - Tradycje przemysłowe hutnicze i włókiennicze; - prorozwojowa działalność Parku Przemysłowo-Technologicznego (Częstochowa); - Rozwinięte rolnictwo ekologiczne, przetwórstwo rolne, agroturystyka; - Potencjał dla rozwoju turystyki: Jasna Góra oraz inne sanktuaria maryjne, niepowtarzalny krajobraz jurajski, - Znakomitej jakości jurajska woda pitna, - Zróżnicowana oferta kulturalna, - Bogactwo zabytków dziedzictwa kulturowego. 	<p>mieszkańców</p> <ul style="list-style-type: none"> - Słabo rozwinięta sieć powiązań uczelni z gospodarką, - Słabo wykształcone mechanizmy wspierające działalność badawczo-rozwojową, - Niezadowalający stan infrastruktury na terenach inwestycyjnych, - Brak inkubatorów nowej gospodarki, - Brak subregionalnych powiązań i współpracy w ramach branż, - Niedostosowanie do potrzeb gospodarki kształcenia zawodowego i wyższego, - Brak kształcenia w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, kreatywnych, - Brak spójności i współpracy w zakresie planowania i realizacji działań w ramach subregionu, w tym promocji inwestycyjnej, turystycznej, - Nieefektywne wykorzystanie terenów o potencjale turystycznym, - Dysproporcje potencjału i aktywności gospodarczej poszczególnych części województwa - Brak sieci wodociągowej, a szczególne kanalizacyjnej na obszarach wiejskich, - Słabe wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, - Duża energochłonność budynków, - Duże zanieczyszczenie powietrza na obszarach zurbanizowanych spowodowane przez pojazdy samochodowe, a także niską emisję - Odływ wysoko wykwalifikowanych kadr, - Niska „przeżywalność” nowych przedsiębiorstw, - Słabe wyposażenie obszarów wiejskich w placówki opieki przedszkolnej, - Duży odsetek osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, szczególnie na zdegradowanych obszarach zurbanizowanych, - Ubożenie społeczności lokalnej; brak środków na korzystanie z oferty turystycznej i kulturalnej.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - Modernizacja kluczowego układu transportowego kraju z uwzględnieniem obszaru subregionu, - Realizacja autostrady A1; zintegrowanie systemu transportowego z autostradą A1(połączenia z węzłami) - Wzrost popularności zbiorowej komunikacji pasażerskiej, - Wsparcie spójności transportowej subregionów w politykach i funduszach unijnych, - Poprawa jakości kształtowania przestrzeni, - Centralne wsparcie rozwoju usług publicznych, ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych dla rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych, 	<ul style="list-style-type: none"> - Pogłębienie się niekorzystnych tendencji demograficznych, - Spadek atrakcyjności inwestycyjnej województwa, - Brak zainteresowania (motywacji) współpracą nauka-biznes, - Utrudniony dostęp do kredytów na działalność gospodarczą, - Duża konkurencja pomiędzy ośrodkami metropolitalnymi o pozyskanie projektów naukowych i inwestorów, - Pogłębienie kryzysu gospodarczego; osłabienie tempa BIZ, problemy z

- Wsparcie dla budowy infrastruktury stref aktywności gospodarczej i poszerzania SSE, - Dostępność środków UE dla rozwoju obszarów wiejskich, - Rozbudowa infrastruktury udostępniającej obszary przyrodniczo cenne turystom, - Wzrost popularności usług agroturystycznych - Moda na aktywny i zdrowy styl życia, - Rosnąca popularność produktów lokalnych opartych na tradycyjnych przepisach wytwarzania lub na lokalnych surowcach, - Rozwój e-usług i e-edukacji, - Centralne wsparcie działań proekologicznych i produkcji energii odnawialnej - Wzrost popularności nowych pozarolniczych działalności gospodarczych na terenach wiejskich, wspieranych ze środków unijnych, - Wzrost świadomości co do możliwości wykorzystania walorów przyrodniczo-kulturowych dla rozwoju turystyki, - Dostępność środków zewnętrznych wspierających rozwój sektora B+R i współpracy na rzecz inteligentnych specjalizacji - Rozwijanie systemu zachęt dla rozpoczynających i rozwijających działalność gospodarczą w kierunku nowoczesnej gospodarki - Rozwój partnerstwa publiczno-prywatnego.	- kreduytowaniem działalności, - Dewaluacja instytucji szkoły, nauczyciela, wykształcenia, - Postrzeganie subregionu jako miejsca nieatrakcyjnego do zamierzeń gospodarczych, życia i zamieszkania, - Niewłaściwa polityka (kraj, UE) w zakresie wspierania przedsiębiorczości, - Nadmierna fiskalizacja i biurokracja, - Inwestycje zagraniczne lokalizowane w regionie, wykorzystujące niskie koszty pracy a nie technologie (produkcja bez rozwijania innowacji i kreatywności) - Rosnące koszty pracy i podatkowe ograniczające możliwości inwestycyjne firm - Przenoszenie produkcji do innych krajów np. macierzystych koncernów lub do krajów o niższych kosztach produkcji , - Dalszy, niekontrolowany rozwój osadnictwa, - Marginalizacja subregionu w krajowej polityce transportowej i drogowej, - Brak stabilności i konsekwencji w rozwoju transeuropejskich korytarzy transportowych, - Opóźnienia w realizacji autostrady A1, - Preferowanie przez mieszkańców subregionu indywidualnego transportu samochodowego prowadzące do stałego przeciążenia istniejącego układu transportowego, - Duża konkurencja na rynku usług turystycznych i kulturalnych, - Brak środków na organizację prestiżowych imprez kulturalnych i promocję, - Ubożenie społeczeństwa; kultura i turystyka jako potrzeby „drugiego rzędu”, - Globalne zmiany klimatyczne ; częste występowanie zjawisk krańcowych.

Zawarta w diagnozie charakterystyka wybranych aspektów sytuacji społeczno-gospodarczej w subregionie północnym województwa śląskiego wyraźnie wskazuje na znaczne terytorialne/przestrzenne zróżnicowanie poziomu rozwoju (mierzone m in. skalą rozpiętości wartości PKB na jednego mieszkańca, wydajnością pracy (WDB na jednego pracującego), nasyceniem infrastrukturą transportu drogowego, poziomem dochodów budżetów jednostek samorządów terytorialnych, strukturą sektorową gospodarki, sytuacją na rynku pracy, potencjałem demograficznym, stopniem urbanizacji), zarówno w skali województwa, jak i subregionu północnego (pomiędzy poszczególnymi powiatami a nawet gminami).

Analiza przedstawionych danych uprawnia do stwierdzenia, że największym zagrożeniem dla trwałego rozwoju subregionu północnego jest postępujące wykluczenie z procesów rozwojowych istotnych ośrodków jego sieci osadniczej, a zwłaszcza małych miast i obszarów wiejskich (lub niktę tylko wykorzystanie pojawiających się szans rozwojowych).

Proces taki może prowadzić do osłabienia, a nawet utraty wewnętrznej i zewnętrznej spójności funkcjonalno-przestrzennej i gospodarczo-społecznej subregionu, do osłabienia więzi pomiędzy Częstochową i jej subregionalnym zapleczem, pogłębiania się dysproporcji rozwojowych całego regionu a w konsekwencji do dalszej marginalizacji niektórych jego obszarów i wspólnot lokalnych oraz rozwarstwiania społeczeństwa. W świetle powyższego niezbędne jest podejmowanie intensywnych działań na rzecz wyrównywania szans rozwojowych zarówno na szczeblu województwa śląskiego, jak i powiatów oraz gmin subregionu północnego inicjujących długofalowe procesy modernizacyjne, z jednej strony minimalizujące zagrożenie jego peryferyzacją, a z drugiej - uwalniające jego endogeniczne potencjały wzrostu. Można to będzie osiągnąć głównie poprzez koordynację działań proinwestycyjnych i prorozwojowych w ramach określonej wizji strategicznej traktującej subregion jako „zespół naczyń połączonych”, a nie grupę odrębnych jednostek terytorialnych realizujących indywidualne projekty rozwojowe. Tylko w ten sposób można budować wewnętrzną spójność subregionu, wyrównywać dysproporcje a jednocześnie efektywniej wykorzystywać posiadane i pozyskiwane fundusze.

Rozdział 7. Terytorialny wymiar wsparcia.

Mapa 9. Aglomeracja Częstochowska i jej bezpośrednie otoczenie funkcjonalne.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2020+”.

Obszar funkcjonalny Subregionu Północnego zgodnie ze Strategią Rozwoju Województwa śląskiego ŚLĄSKIE 2020+ stanowi obszar prowadzenia polityki rozwojowej w województwie. Subregion Północny jest zorganizowany wokół aglomeracji miejskiej o znaczeniu krajowym tj. Aglomeracji Częstochowskiej, która jest zasilana przez swoje bezpośrednie otoczenie funkcjonalne oraz wspomagana przez Lokalne Ośrodki Rozwoju tj. Myszków, Kłobuck i Konecpol. W ramach każdego z obszarów odbywa się dyfuzja procesów rozwojowych z ośrodka centralnego na teren ją otaczający, w tym na obszary wiejskie.

Agglomeracja Częstochowska to centralny ośrodek północnego obszaru funkcjonalnego obejmujący miasto Częstochowę. Do Aglomeracji Częstochowskiej zakwalifikowana została jedynie Częstochowa. W skład jej bezpośredniego otoczenia funkcjonalnego wchodzi gminy: Mstów, Olsztyn, Rędziny, Kłomnice, Mykanów, Przyrów, Kruszyń, Blachownia, Konopiska, Poczesna, Janów. Agglomeracja Częstochowska to obszar organizacji usług publicznych o znaczeniu krajowym. W Aglomeracji działają uczelnie wyższe kształcące zarówno na kierunkach technicznych, jak i humanistycznych. Obszar ten charakteryzuje się wysokim poziomem przedsiębiorczości mieszkańców, co przekłada się na dużą liczbę MŚP. Agglomeracja posiada duży potencjał związany z rozwojem turystyki, w

szczegółności turystyki pielgrzymkowej. Wyzwaniem dla Aglomeracji jest dalszy rozwój bazy gospodarczej przez tworzenie warunków dla inwestycji oraz sektora badawczo-rozwojowego. Ośrodek ma duże znaczenie w sferze gospodarczej oraz w zakresie zaspokajania dostępu do usług publicznych wyższego rzędu w północnej części województwa śląskiego.

Głównymi wyzwaniami rozwojowymi dla Aglomeracji są:

1. Wsparcie rozwoju funkcji aglomeracyjnych.
2. Poprawa warunków inwestycyjnych.
3. Zmniejszenie wysokiego zanieczyszczenia powietrza oraz wsparcie integracji i organizacji transportu publicznego na obszarze funkcjonalnym i jej bezpośredniego otoczenia.
4. Poprawa jakości i organizacji usług otoczenia biznesu, instytucji kultury, wysokospecjalistycznych placówek ochrony zdrowia oraz rozwój branż kreatywnych.
5. Poprawa jakości i organizacji usług w zakresie gospodarki wodnościekowej.
6. Zwiększenie dostępu do usług społecznych dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem poprzez: rozwój mieszkalnictwa socjalnego i chronionego oraz utworzenie centrum usług społecznościowych, którego siedziba powinna znajdować się na obszarze rewitalizowanym. Analiza potrzeb wskazuje, że interwencja EFS powinna obejmować zarówno realizację usług wsparcia społecznego i zawodowego, jak i usług wsparcia społecznego i kulturowego, a projekty łączące te komponenty przyczynią się do lepszego wykorzystania potencjału miasta.
7. Zwiększenie aktywizacji społeczno-gospodarczej mieszkańców miasta, w tym ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny poprzez diagnozę potrzeb i zasobów społecznych mieszkańców poszczególnych osiedli Częstochowy, tworzenie i rozwój zespołów animatorów oraz osób wspierających animację, realizację działań przy wykorzystaniu istniejącej infrastruktury znajdującej się na obszarze rewitalizowanym/planowanym do rewitalizacji, a także poprzez wspieranie animacji i aktywnych form spędzania wolnego czasu. W pierwszej kolejności wsparcie powinny uzyskać projekty ukierunkowane na wsparcie rodzin.
8. Działania dotyczące włączenia społecznego poprzez kulturę, realizowane m.in. w obiektach związanych z funkcjami kulturalnymi.
9. Konieczność zapewnienia większej liczby miejsc w przedszkolach w wybranych lokalizacjach w mieście, związana z dużą gęstością zaludnienia, maksymalnym obciążeniem w istniejących przedszkolach na danym osiedlu i w osiedlach sąsiednich oraz wzrost dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej.
10. Wzrost zatrudnienia wśród absolwentów szkół i placówek kształcenia zawodowego poprzez poprawę efektywności realizowanego wsparcia oraz zwiększone kompetencje uczniów szkół kształcących w zawodach.
11. Doposażenie bazy dydaktycznej oraz zwiększenie jakości kształcenia zawodowego.

12. Wzrost kwalifikacji i kompetencji w zakresie umiejętności cyfrowych i języków obcych dorosłych mieszkańców województwa śląskiego, w szczególności osób starszych oraz osób o niskich kwalifikacjach.
13. Poprawa środowiska miejskiego oraz rewitalizacja zdegradowanych dzielnic miast.

Lokalne Ośrodki Rozwoju stanowią przejściowe ogniwo dyfuzji rozwoju pomiędzy Aglomeracją, a pozostałymi obszarami Subregionu. Są to jednostki koncentrujące funkcje i usługi dla ludności w szczególności: edukacyjne, zdrowotne, związane z bezpieczeństwem, gospodarcze, administracyjne, kulturalne etc. Szczególną rolę pełnią w odniesieniu do obszarów wiejskich położonych w ich otoczeniu, dla których stanowią swoiste centra rozwoju usług pozarolniczych i realizują funkcje ośrodków inkubujących przedsięwzięcia i projekty aktywizujące te tereny. Wyzwaniem jest poprawa integracji przestrzennej, społecznej i gospodarczej ośrodków miejskich będących lokalnymi ośrodkami rozwoju i ich otoczenia, w większości wiejskiego, poprzez rozbudowę i modernizację infrastruktury transportowej i systemów transportu zbiorowego, rozwijanie i uzupełnianie zakresu usług publicznych: edukacyjnych (głównie na poziomie średnim), ochrony zdrowia (zwłaszcza w zakresie specjalistycznych usług medycznych) oraz kultury. Ważna jest również realizacja tworzenia i modernizacji infrastruktury technicznej zapewniającej lokalizację firm wykorzystujących specyficzny, lokalny potencjał.

Obszary wiejskie obejmują tereny wiejskie położone w gminach wiejskich oraz miejsko-wiejskich subregionu północnego. Elementami wyróżniającymi te obszary są duża powierzchnia użytków rolnych oraz znaczna liczba ludności utrzymującej się z pracy w rolnictwie. Rozwój terenów wiejskich w dużym stopniu opiera się również na agroturystyce, turystyce oraz pozarolniczych usługach dla społeczności lokalnej i turystów. Równoległe ze wsparciem utrzymania rolniczego charakteru i produkcji w tych obszarach, konieczna staje się poprawa możliwości zatrudnienia i mobilności zawodowej, stworzenie warunków do zwiększenia inwestycji okołorolniczych i pozarolniczych oraz rozbudowy lokalnej infrastruktury transportowej i poprawy funkcjonowania transportu zbiorowego, umożliwiającego dostęp do korzystania z usług publicznych wyższego rzędu. Ponadto niezbędne są działania aktywizujące społeczności wiejskie oraz ukierunkowane na poprawę jakości edukacji i kształcenia ustawicznego. Do głównych wyzwań obszarów wiejskich należy wielofunkcyjny i zrównoważony rozwój, służący ich szerszemu włączeniu w procesy rozwojowe m.in. poprzez wzmocnienie potencjału gospodarczego lokalnych ośrodków rozwoju, poprawę skomunikowania z centrum województwa oraz ośrodkami aglomeracyjnymi, działania ukierunkowane na poprawę dostępu i jakości usług, w tym edukacyjnych i społecznych, aktywizację zawodową, przedsiębiorczość i lepsze wykorzystanie kapitału ludzkiego, w tym reorientację zawodową rolników, przeciwdziałanie ubóstwu i wyłączeniu społecznemu, rewitalizację społeczną i infrastrukturalną,

a także ochronę i racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska, w tym wsparcie efektywności energetycznej, gospodarki wodno-ściekowej, wykorzystania lokalnych potencjałów odnawialnych źródeł energii oraz zagospodarowania zasobów przyrody na rzecz zwiększenia atrakcyjności turystycznej i podniesienia jakości życia.

Diagnoza wskazuje, że najtrudniejsza sytuacja społeczna i gospodarcza dotyka **obszarów peryferyjnych**: gmin północnej części powiatu kłobuckiego (Krzepice, Lipie, Popów), wschodniej części powiatu częstochowskiego (Koniecpol, Przyrów, Dąbrowa Zielona, Lelów) i wschodniej części powiatu myszkowskiego (Niegowa). Jest to wywołane barierami przestrzennymi (braki w infrastrukturze transportowej) oraz fizycznym oddaleniem od głównych ośrodków miejskich. Szczególne znaczenie ma tutaj słaba jakość infrastruktury transportowej uniemożliwiająca szybkie przemieszczanie się i dotarcie do aglomeracji. W wyniku takich ograniczeń obszary te mają niski udział w dyfuzji rozwoju z ośrodków wyższej rangi oraz mniejsze możliwości oferowania nowych miejsc pracy. Na terenach tych zauważa się nasilanie procesu depopulacji. Dla tych ośrodków peryferyjnych ważne znaczenie ma rozbudowa infrastruktury komunikacyjnej oraz rozbudowa podstawowej sieci infrastruktury medialnej (wodociągi, kanalizacja, gazociągi, sieci energetyczne).

Obszary wymagające rewitalizacji:

Obszary wymagające rewitalizacji są to obszary, na których istnieją tereny i obiekty zdegradowane, zdewastowane, w tym głównie przemysłowe dotknięte problemami związanymi z degradacją środowiska przyrodniczego oraz nasileniem negatywnych zjawisk społecznych. Znaczenie problematyki przekształcania terenów przemysłowych wynika ze skali ich występowania i ich lokalizacji. Obszary takie występują głównie w potencjalnie wartościowych miejscach jakimi są centra miast, w sąsiedztwie arterii komunikacyjnych i obszarów o walorach przyrodniczo-krajobrazowych. Związane jest to z tym, że osiedla rozwijały się wokół zakładów przemysłowych, a po ich upadku takie obszary pozostały w dzielnicach śródmiejskich. Ponadto tereny zdegradowane i zdewastowane w sensie przestrzennym obejmują także wysypiska, zapadliska oraz tereny po poligonach wojskowych, a także tereny wiejskie o dużym nagromadzeniu negatywnych zjawisk społecznych takich jak wysokie bezrobocie, ubóstwo, patologie społeczne itd. Należy również wskazać na aspekt społeczny terenów zdegradowanych. Upadek tradycyjnych gałęzi przemysłu i brak z tym związanych procesów restrukturyzacyjnych oraz lokowanie inwestycji na nowych terenach powoduje odpływ ludności, wyludnianie dzielnic i zniszczenia w tkance mieszkaniowej. Efektem niskiej przedsiębiorczości i słabej dynamiki miejsc pracy na tych terenach jest segregacja przestrzenna mieszkańców i powstawanie dzielnic biedy i wykluczenia społecznego. Główne wyzwania dla tych obszarów będą dotyczyć przywrócenia im funkcji zarówno społecznych, jak i gospodarczych. Rewitalizacja powinna mieć charakter kompleksowy, a ostateczne wyznaczenie obszarów objętych wsparciem w ramach rewitalizacji powinno zostać określone w Lokalnych

Programach Rewitalizacji.

W subregionie negatywne zjawiska społeczne powodujące konieczność przeprowadzenia działań rewitalizacyjnych zaobserwowano w miastach (Częstochowa, Blachownia, Kłobuck, Krzepice, Koniecpol, Myszków, Żarki). Z uwagi na nagromadzenie problemów społecznych do obszarów wymagających rewitalizacji zalicza się poza większymi miastami również następujące gminy: Dąbrowa Zielona, Przyrów, Lelów, Lipie, Popów, Niegowa, Kłomnice, Rędziny, Miedźno, Koziegłowy. Za objęciem tych obszarów procesami rewitalizacji przemawiają następujące wskaźniki:

- negatywne trendy demograficzne (malejąca liczba urodzeń, wzrastająca liczba osób starszych w wieku poprodukcyjnym),
- uzależnienie od alkoholu i narkotyków,
- przemoc domowa,
- bezrobocie,
- wysoki poziom ubóstwa, widoczny w wzroście zasiłków i innych form pomocy społecznej
- niska dostępność do usług kulturalnych, edukacyjnych, zdrowotnych.

Interwencją w ramach RIT został objęty cały Subregion Północny, na obszarze którego występują zarówno obszary miejskie, jak i obszary wiejskie. Efektywność programowania i realizacji działań rozwojowych została dostosowana do specyfiki potrzeb obszarów Subregionu. Ponadto zakres interwencji został uzgodniony w ramach partnerskich negocjacji Instytucji Zarządzającej Woj. Śląskiego z władzami lokalnymi. Interwencja w ramach RIT będzie dostosowana do zróżnicowanych problemów, potrzeb i potencjałów tych obszarów, które wskazano w kolejnych rozdziałach diagnostycznych Strategii RIT Subregionu Północnego.

Rozdział 8. Wizja, cele, priorytety RIT Subregionu Północnego w perspektywie 2020 roku - zakres wsparcia.

Strategia RIT Subregionu Północnego formułuje następującą wizję Subregionu – co najmniej do 2020 roku - nawiązującą do jego głównego ośrodka miejskiego: **Częstochowskie atrakcyjnym i konkurencyjnym subregionem w strukturze regionalnej kraju** oraz misję strategiczną: **Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych.**

Ta wizja rozwojowa realizowana powinna być poprzez wykorzystanie różnorodnych programów i narzędzi, w tym istotne znaczenie ma Strategia RIT Subregionu Północnego.

W Strategii RIT Subregionu Północnego określono dwa podstawowe cele Strategiczne RIT Subregionu Północnego (CS RIT Spn):

CEL 1. Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego

CEL 2. Wzmocnienie zrównoważonego rozwoju Subregionu poprzez efektywne wykorzystanie zasobów

Cele strategiczne łączą w sobie priorytety złożone z działań. Każde z działań skupia wiązki celów szczegółowych, dla których przypisano wskaźniki rezultatu strategicznego. Zależność tę przedstawia schemat powiązań zawarty w tabeli 23 *Schemat powiązań misji, celów i priorytetów.*

Wartości wskaźników zawarte są w aneksie 1 *Tabela wskaźników produktu, rezultatu bezpośredniego i rezultatu strategicznego – SUBREGION PÓŁNOCNY.*

Wszystkie wskaźniki wymienione w aneksie 1 zastosowano zgodnie z Załącznikiem nr 3 do Porozumienia z dnia 13.03.2015 pomiędzy Gminą Częstochowa a Urzędem Marszałkowskim.

Realizacja wizji i celów strategicznych RIT Subregionu Północnego wymaga skoncentrowania środków **na 4 obszarach Priorytetów:**

Priorytet A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców.

Priorytet B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym.

Priorytet C. Subregion Północny bogaty różnorodnością kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką jakość środowiska naturalnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów.

Priorytet D. Wzmocnienie regionotwórczych funkcji Częstochowy oraz jej powiązań z otaczającym obszarem funkcjonalnym.

Realizacja tak określonych celów oznacza, że Subregion Północny w roku 2020 będzie obszarem:

- stwarzającym szanse rozwojowe mieszkańcom, przy wykorzystaniu ich pracowitości i kreatywności,
- wzmacniającym solidarność społeczną, dającą poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalnego,
- gwarantującym dostępność i równe szanse edukacji na wszystkich poziomach, przy czym poziom kształcenia dostosowany będzie do wyzwań przyszłości,
- otwartym na współpracę w skali krajowej i międzynarodowej, szczycącym się pozytywnym wizerunkiem trwale zakorzenionym w świadomości społecznej,
- zdolnym do tworzenia różnych form powiązań między ludźmi, podmiotami gospodarczymi, instytucjami publicznymi w celu efektywniejszej troski o dobro wspólne,
- gospodarce zdolnej adaptować i współtworzyć zaawansowane technologie i rozwiązania innowacyjne, dysponującym i twórczo wykorzystującym potencjał wysoko wykwalifikowanych zasobów pracowniczych i kadry naukowo-badawczej,
- rozbudowanej i zmodernizowanej infrastrukturze, tworzącej warunki życia w stopniu zgodnym z aspiracjami XXI w.,
- dysponującym układem komunikacyjnym zapewniającym spójność regionalną,
- chroniącym i kreatywnie wykorzystującym posiadane dziedzictwo kulturalne i przyrodnicze dla rozwoju oferty turystyczno-rekreacyjnej,
- wysokiej jakości środowiska naturalnego, tworzącego warunki do zdrowego życia i realizującego zasady zrównoważonego rozwoju.

Tabela 23: Schemat powiązań misji, celów i priorytetów

Misja RIT-SPn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych.			
Cele strategiczne	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego			
Priorytety	Wzmocnienie zrównoważonego rozwoju Subregionu poprzez efektywne wykorzystanie zasobów			
Działania	<p>A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców</p> <p>A.1. Dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki</p> <p>A.2. Infrastruktura rozwoju gospodarczego i sieć wsparcia innowacyjnych form gospodarki</p> <p>A.3. Aktywizacja gospodarcza osób bezrobotnych i absolwentów szkół</p>	<p>B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym</p> <p>B.1. Kształtowanie przestrzeni osadniczych i kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych</p> <p>B.2. Rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego subregionu</p> <p>B.3. Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych</p>	<p>C. Subregion Północny bogaty różnorodnością kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką jakość środowiska naturalnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów</p> <p>C.1. Wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych</p> <p>C.2. Ochrona zasobów środowiskowych</p> <p>C.3. Kreatywne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego</p>	<p>D. Wzmocnienie regionotwórczych funkcji Częstochowy oraz jej powiązań z otaczającym obszarem funkcjonalnym</p> <p>D.1. Wzmocnianie funkcji Częstochowy jako regionalnego centrum usług społecznych, gospodarczych, turystycznych, kulturalnych i edukacji na poziomie wyższym</p> <p>D.2. Poprawa połączeń transportowych w subregionie</p> <p>D.3. Realizacja niskoemisyjnych strategii poprzez promowanie transportu zbiorowego</p>

<p>Cele szczegółowe RT</p>	<p>A.1.1. Poprawa kompetencji i kwalifikacji kadr pracowniczych przedsiębiorstw w z sektora MŚP zgodnie z ich potrzebami</p> <p>A.1.2. Wzrost zatrudnienia wśród absolwentów szkół i placówek kształcenia zawodowego poprzez poprawę efektywności realizowanego o wsparcia.</p> <p>A.1.3. Zwiększone kompetencje uczniów szkół kształcących w w zawodach</p>	<p>A.2.1. Ulepszone warunki do rozwoju MŚP</p>	<p>A.3.1. Wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia</p> <p>A.3.2. Rozwój przedsiębiorców i samozatrudnienia</p>	<p>B.1.1. Wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne</p> <p>B.1.2. Zwiększona aktywizacja społeczno-gospodarcza ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny</p>	<p>B.2.1. Zwiększona liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego</p> <p>B.2.2. Wzrost dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w Subregionie Północnym</p>	<p>B.3.1. Poprawa dostępności do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 roku życia</p> <p>B.3.2. Wzrost kwalifikacji i kompetencji w zakresie umiejętności cyfrowych i języków obcych dorosłych mieszkańców Subregionu Północnego, w szczególności osób starszych oraz osób o niskich kwalifikacjach.</p> <p>B.3.3. Wzrost dostępności i jakości usług społecznych zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu i wzrost dostępności do usług zdrowotnych w Subregionie Północnym</p> <p>B.3.4. Lepszy dostęp do usług społecznych dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem</p>	<p>C.1.1.1. Zwiększony poziom produkcji energii ze źródeł odnawialnych</p> <p>C.1.2. Zwiększona efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym</p>	<p>C.2.1. Zwiększony odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z dyrektywą dotyczącą ścieków komunalnych</p>	<p>C.3. - 6c Działanie nie dotyczy uzgodnień wykorzystania środków z</p>	<p>D.1. Działanie realizowane będzie ze środków własnych samorządów terytorialnych</p>	<p>D.2. - 7b Działanie nie dotyczy uzgodnień wykorzystania</p>	<p>D.3.1. - 4e</p>	<p>D.3.1. Zwiększona atrakcyjność transportu publicznego dla pasażerów</p>
<p>Odniesienie do priorytetów inwestycyjnych</p>	<p>A.1.1. - 8v A.1.2. - 10iv A.1.3. - 10a</p>	<p>A.2.1. - 3a</p>	<p>A.3.1. - 8i A.3.2. - 8iii</p>	<p>B.1.1. - 9i B.1.2. - 9b</p>	<p>B.2.1. - 10a B.2.2. - 10i</p>	<p>B.3.1. - 8iv B.3.2. - 10iii B.3.3. - 9iv B.3.4. - 9a</p>	<p>C.1.1. - 4a C.1.2. - 4c</p>	<p>C.2.1. - 6b</p>	<p>C.3. - 6c Działanie nie dotyczy uzgodnień wykorzystania środków z</p>	<p>D.1. Działanie realizowane będzie ze środków własnych samorządów terytorialnych</p>	<p>D.2. - 7b Działanie nie dotyczy uzgodnień wykorzystania</p>	<p>D.3.1. - 4e</p>	<p>D.3.1. Zwiększona atrakcyjność transportu publicznego dla pasażerów</p>

W STRATEGII RIT SUBREGIONU PÓŁNOCNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO ZDEFINIOWANO NASTĘPUJĄCE PRIORYTETY:

W ramach Priorytetu A zdefiniowano następujące działania i cele szczegółowe wraz z typami działań przewidzianymi do realizacji:

Wyzwaniem jest tworzenie warunków rozwojowych nowej gospodarki opartej na kreatywności i wiedzy pracowników przy jednoczesnym zachowaniu i tworzeniu możliwości rozwojowych istniejących form przemysłu, usług i rzemiosła. Dziedzinami wsparcia powinno być:

- dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki,
- infrastruktura rozwoju gospodarczego i sieć wsparcia innowacyjnych form gospodarki,
- aktywizacja gospodarcza osób bezrobotnych i absolwentów szkół.

Wzmocniony powinien zostać mechanizm współdziałania lokalnych wyższych uczelni z podmiotami gospodarczymi. Pod potrzeby przyszłych pracodawców sformatowane powinny zostać specjalizacje kształcenia uczelni. Preferowana powinna być służąca gospodarce działalność badawczo-rozwojowa, poprzez specjalne mechanizmy wsparcia ułatwione być powinno wdrażanie innowacyjnych rozwiązań będących efektem pracy badawczej. Tworzona sieć powiązań uczelni z gospodarką nie powinna ograniczać się do skali lokalnej; niemniej istotny jest transfer technologii i innowacyjnych rozwiązań z innych, silnych ośrodków akademickich, a także przenoszenie i wdrażanie rozwiązań sprawdzonych w innych państwach. Dostosowane do potrzeb pracodawców powinno zostać szkolnictwo zawodowe - zarówno średnie, jak i wyższe. Wymaga to budowania podstaw, wzmocnienia edukacji w zakresie matematyki i przedmiotów ścisłych na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, wzmocnienie na tym poziomie doradztwa pedagogicznego tak, by identyfikować preferencje młodzieży w kierunku kształcenia zawodowego. System edukacji zawodowej powinien zostać doposażony we właściwe warunki kształcenia praktycznego. Powinien powstać stały system powiązań między szkolnictwem zawodowym a podmiotami gospodarczymi umożliwiający rozwój kształcenia praktycznego i stażów zawodowych. Odbudowany powinien zostać autorytet mistrza – osoby wprowadzającej uczniów w arkany wykonywania zawodu.

Wyznaczone i doinwestowane w odpowiednią infrastrukturę powinny zostać strefy aktywności gospodarczej, umożliwiające rozwój przemysłu w sposób nie kolidujący ze strefą mieszkaniową i terenami wysokiej jakości przyrodniczo-krajobrazowej. Poziom doinwestowania stref powinien być dostosowany do różnorodnych potrzeb przedsiębiorców. Istotną też funkcję powinny

odgrywać doinwestowane we właściwą infrastrukturę parki przemysłowo-technologiczne. W pierwszym rzędzie ich rolą powinno być inkubowanie przemysłu opartego na wiedzy, wykorzystującego najnowsze technologie.

Wzmocniony powinien zostać system wsparcia przedsiębiorców w zakresie finansowym, ułatwiania transferu technologii, doradztwa podatkowego i inwestycyjnego, promocji gospodarczej. Dążyć należy do umacniania roli klastrów otwierających różnorodne formy współdziałania podmiotów gospodarczych, instytucji otoczenia biznesu, instytucji naukowych oraz jednostek samorządu terytorialnego.

Wspierany powinien być proces przekształceń przemysłu tradycyjnego w przemysł nowej gospodarki. Wzmocniony w tym zakresie powinien być system kształcenia ustawicznego, szkoleń i doradztwa umożliwiającego właściwe dostosowanie kwalifikacji pracowniczych. System edukacji ustawicznej powinien sprzyjać także aktywizacji osób bezrobotnych; istotne znaczenie ma upowszechnienie edukacji na poziomie studiów wyższych w grupie osób 50+.

Istotne znaczenie ma utrzymanie systemu wsparcia dla osób odchodzących z działalności rolniczej, podejmujących samodzielną działalność gospodarczą.

Ze względu na specyfikę subregionu szczególne wsparcie powinno być nakierowane na działalność w zakresie usług turystycznych oraz rzemiosła opartego na wzorcach i surowcach lokalnych. Wspierane powinno być tworzenie sieci udostępniającej i promującej lokalne produkty i usługi.

Działanie A.1. Dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki.

Cel szczegółowy A.1.1.: poprawa kompetencji i kwalifikacji kadr pracowniczych przedsiębiorstw sektora MŚP zgodnie z ich potrzebami.

Priorytet będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską na obszarach miejskich oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; minimalna wartość projektu 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Typy przedsięwzięć:

- Dostarczenie usług rozwojowych doradczych, szkoleniowych zgodnych z potrzebami

przedsiębiorstwa (m.in.: usług w zakresie wsparcia kapitałowego, zarządzania i prowadzenia działalności gospodarczej, budowania i rozwoju biznesu, organizacyjnych, ekonomiczno-finansowych, prawnych, marketingowych, w zakresie zarządzania strategicznego, audytów strategicznych, szkolenia z transferu i komercjalizacji wiedzy oraz ochrony własności przemysłowej).

- Wspieranie rozwoju kwalifikacji pracowników zgodnie z potrzebami pracodawców.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty realizowane w wielosektorowym partnerstwie uwzględniającym porozumienie jednostki samorządu terytorialnego, reprezentanta środowiska pracodawców i reprezentanta pracowników. Preferowane także będą projekty związane z rozwojem branż wskazanych w Regionalnej Strategii Innowacji oraz branż związanych ze specjalizacjami wskazanymi w Strategii oraz wynikające z zidentyfikowanych potrzeb rynku pracy (analizy potrzeb WUP, KSSE i innych instytucji).

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego A.1.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (8v) - przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy A.1.2. – wzrost zatrudnienia wśród absolwentów szkół i placówek kształcenia zawodowego poprzez poprawę efektywności realizowanego wsparcia.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; - minimalna wartość projektu wynosi 100 000 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Typy przedsięwzięć:

- Poprawa jakości edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie zawodowe we współpracy z otoczeniem, w szczególności z pracodawcami, w tym doskonalenie umiejętności nauczycieli zawodu.

- Realizacja działań w zakresie stworzenia w szkole i placówkach systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe warunków kształcenia zawodu.
- Kwalifikacyjne kursy zawodowe dla osób dorosłych, zainteresowanych zdobyciem nowej kwalifikacji lub szkolenia przygotowujące do egzaminu sprawdzającego, czeladniczego lub mistrzowskiego.
- Kursy umiejętności zawodowych.
- Pozaszkolne formy rozwoju kompetencji ogólnych, w tym kursy kompetencji ogólnych.
- Turnusy dokształcania teoretycznego młodocianych pracowników.
- Kursy, inne niż wymienione, umożliwiające uzyskiwanie i uzupełnianie wiedzy, umiejętności i kwalifikacji zawodowych.
- Programy formalnej oceny i potwierdzania umiejętności/wiedzy uzyskanych w sposób pozaformalny i nieformalny.
- Kształcenie w formach szkolnych osób dorosłych, z własnej inicjatywy zainteresowanych zdobyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem wykształcenia i kwalifikacji zawodowych.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

W projektach dotyczących doposażenia szkół wymagane będą analizy demograficzne i społeczno-gospodarcze uzasadniające trwałość projektu. W projektach dotyczących poprawy jakości kształcenia w szkołach zawodowych wymagane jest partnerstwo z lokalnymi organizacjami pracodawców lub przedsiębiorców, tak by kierunek projektowanych zmian odpowiadał zgłaszanym przez pracodawców potrzebom. Preferowane będą projekty realizowane przez placówki publiczne adresowane do mieszkańców obszarów wskazanych w Strategii Rozwoju Subregionu Północnego jako obszary problemowe (zdegradowane dzielnice miast i obszary wiejskie, zwłaszcza wschodniej części Subregionu). Preferowane będą projekty chroniące unikatowe umiejętności rzemieślnicze wynikające z tradycji mieszkańców Subregionu.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego A.1.2. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (10 iv) - lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu zrealizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami** - wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy A.1.3. – zwiększone kompetencje uczniów szkół kształcących w zawodach.

Priorytet będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów :

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Inne państwowe lub samorządowe jednostki sektora finansów publicznych, których ustawowym lub statutowym zadaniem jest pełnienie zadań publicznych w zakresie kształcenia ustawicznego;
- Inne państwowe lub samorządowe jednostki sektora finansów publicznych, których ustawowym lub statutowym zadaniem jest pełnienie zadań publicznych w zakresie edukacji
- Organizacje pozarządowe;
- Podmioty prowadzące placówki kształcenia ustawicznego;
- Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły ponadgimnazjalne (wyłącznie w zakresie kształcenia zawodowego);
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków wyznaniowych.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Inwestycje w infrastrukturę szkół i placówek kształcących w zawodach:
- przebudowa, budowa, remont laboratoriów, sal do praktycznej nauki zawodu wraz z zapewnieniem wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty wynikające z lokalnych strategii rozwoju usług edukacyjnych. Przy braku takowych wymagane będą analizy przedstawiające sytuację demograficzną, przewidywalne potrzeby rynku pracy, uwarunkowania związane z lokalnymi specjalizacjami

i unikatowymi, wynikającymi z tradycji, umiejętnościami rzemieślniczymi, wskazanymi przez Izbę Rzemieślniczą. Projekty powinny być zbieżne z projektami wskazywanymi w priorytetach z osi priorytetowej XI RPO WSL (cel – dostosowanie systemów edukacji do potrzeb rynku pracy). Preferowane będą projekty wpisujące się w lokalny program rewitalizacji.

Koncepcje projektów powinny wynikać z ustaleń konsultacji prowadzonej z lokalnymi pracodawcami pod kątem przyszłościowych potrzeb rynku pracy. Preferowane będą projekty realizowane przez szkoły publiczne w partnerstwie lub we współpracy udokumentowanej pisemnie np. w formie zawartej umowy, porozumienia, listu intencyjnego z podmiotami gospodarczymi oraz/lub wyższymi uczelniami.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego A.1.3. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (10a) - inwestycje w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Działanie A.2. Infrastruktura rozwoju gospodarczego i sieć wsparcia innowacyjnych form gospodarki

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy A.2.1. - ulepszone warunki do rozwoju MŚP.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Powiat Częstochowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju na obszarze wiejskim oraz miejskim.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów:

- Podmioty zarządzające inkubatorami przedsiębiorczości;
- Podmioty zarządzające akademickimi inkubatorami przedsiębiorczości;
- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Jednostki sektora finansów publicznych.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Tworzenie terenów inwestycyjnych na obszarach typu brownfield:
- przygotowanie terenów inwestycyjnych typu brownfield (w tym kompleksowe uzbrojenie terenu) w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych wraz z możliwością ich promocji.

Projekty powinny być kierowane na wsparcie małych i średnich przedsiębiorstw.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferencja wyboru dotyczyć powinna projektów na obszarach zdegradowanych wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji oraz na obszarach gmin o wysokim wskaźniku bezrobocia. Wskazany w projektach teren powinien być właściwie zdefiniowany miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego lub określony w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego gminy jako przeznaczony pod przemysł i usługi. Ulokowany powinien być w sposób umożliwiający dogodne skomunikowanie z siecią dróg krajowych.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego A.2.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (3a) – Tworzenie terenów inwestycyjnych na obszarach typu brownfield** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Działanie A.3. Aktywizacja gospodarcza osób bezrobotnych i absolwentów szkół

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy A.3.1. - wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia.

Priorytet będzie realizowany Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów:

- W odniesieniu do typów operacji 1-3: wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych), w tym: agencje zatrudnienia; instytucje szkoleniowe; instytucje dialogu społecznego; instytucje partnerstwa lokalnego; Lokalne Grupy Działania.
- W odniesieniu do typu 4 operacji: wyłącznie podmioty prowadzące agencje zatrudnienia oraz podmioty, o których mowa w art. 18c ust. 1 pkt 2 i 3 oraz ust. 2 pkt 3 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 149), po uzyskaniu akredytacji, o której mowa w art. 36 a ust. 4 pkt 2 wskazanej ustawy.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020 – minimalna wartość projektu 100 000,00 zł; nie określono maksymalnej wartości projektu.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Instrumenty i usługi rynku pracy służące indywidualizacji wsparcia oraz pomocy w zakresie określenia ścieżki zawodowej.
- Instrumenty i usługi rynku pracy skierowane do osób, u których zidentyfikowano potrzebę uzupełnienia lub zdobycia nowych umiejętności i kompetencji.
- Instrumenty i usługi rynku pracy służące zdobyciu doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców jak i przedsiębiorców.
- Realizacja ukierunkowanych schematów mobilności transnarodowej (USMT) EURES zdiagnozowanych na podstawie analiz społeczno-gospodarczych regionu. Realizacja tego typu operacji ma charakter warunkowy, uzależniony od zdiagnozowania branż, zawodów lub kompetencji, w których sytuacja na rynku pracy wymaga realizacji USMT.
- Instrumenty i usługi rynku pracy służące rozwojowi przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty kierowane do mieszkańców obszarów wskazanych w diagnozie Subregionu jako obszary zagrożone problemami społecznymi oraz ujęte w Lokalnych Programach Rewitalizacji.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego A.3.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (8i) – dostęp do zatrudnienia dla osób poszukujących pracy i biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalne inicjatywy na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy A.3.2. - rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia.

Priorytet będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju na obszarach miejskich i wiejskich.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) oraz publicznych służb zatrudnienia.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020 – minimalna wartość projektu 100 000,00 zł; nie określono maksymalnej wartości projektu.

Typy przedsięwzięć:

- Bezzwrotne dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej.
- Preferencyjne pożyczki dla osób planujących rozpoczęcie działalności gospodarczej.
- Wsparcie doradczo – szkoleniowe dla osób planujących rozpoczęcie działalności.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego

Projekt powinien wpisywać się w lokalną strategię rozwiązywania spraw społecznych, wynikającą z Ustawy o pomocy społecznej z 2004r., a wszyscy uczestnicy projektów powinni mieszkać na obszarach objętych rewitalizacją, wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji. Preferowane będą projekty realizowane w wielosektorowym partnerstwie, w którym liderem jest jednostka samorządu terytorialnego lub podmiot związany wg ustawy o samorządzie gminnym, gospodarce komunalnej. Jednostka realizująca projekt powinna wykazać się doświadczeniem w realizacji podobnych przedsięwzięć. Podejmowane w ramach Celu Szczegółowego A.3.2. przedsięwzięcia stanowią dopełnienie kompleksowego programu rewitalizacji podejmowanego na obszarze zdegradowanym, co oznacza, że projekty w ramach tego celu powinny stanowić uzupełnienie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach opracowanych PR.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego A.3.2. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (8iii) – praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw** – wskazanego w umowie Partnerstwa.

W ramach Priorytetu B zdefiniowano następujące działania i cele szczegółowe oraz typy działań przewidziane do realizacji:

Otwarcie możliwości równych szans rozwoju społecznego i zawodowego dla każdego mieszkańca subregionu, bez względu na wiek i miejsce zamieszkania, wymaga działań znoszących istniejące bariery. Dziedzinami wsparcia powinny być:

- świadome kształtowanie przestrzeni i inwestowanie w infrastrukturę wyznaczonych stref osadniczych,

- rozwój usług publicznych, ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych dla rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych,
- poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych.

Subregion wymaga tworzenia wspólnej polityki przestrzennej. Ograniczony powinien zostać niekontrolowany rozwój osadnictwa. Zjawisko to ma swoje negatywne konsekwencje, prowadzi do degradowania wartości obszarów przyrodniczo i krajobrazowo cennych; zwiększa także koszty budowania podstawowej infrastruktury i zapewniania usług z zakresu dostarczania energii, wody, odprowadzania ścieków i transportowania odpadów. Wsparcie dla rozbudowy publicznej infrastruktury bytowej powinno być ogniskowane na terenach już zagospodarowanych (wyjątkiem mogą być realizacje już przyjętych miejscowych planów zagospodarowania oraz uzbrajanie terenów inwestycyjnych pod działalność gospodarczą).

Obszary miejskie subregionu wymagają działań rewitalizacyjnych, szczegółowe wskazania znajdują się w przyjętych przez samorzady lokalnych programach i planach rewitalizacji. Szczególny nacisk położyć tu należy na rozwiązywanie problemów społecznych dzielnic i osiedli zamieszkałych przez ludzi związanych z likwidowanym tradycyjnym, dużym przemysłem. Niemożność odnalezienia się w nowej rzeczywistości powoduje tam narastanie szeregu zjawisk patologicznych.

Niepokojące wskaźniki demograficzne narzucają konieczność priorytetowego potraktowania dwóch sfer usług publicznych. Potrzebne jest rozbudowa sieci wsparcia dla rodzin, umożliwiających wychowanie i edukację dzieci (żłobki, przedszkola, odpowiednie warunki kształcenia w szkołach podstawowych). Równocześnie tworzyć się powinno różnorodne formy wspierania aktywności i opieki nad osobami starszymi. Oprócz form zapewniających dostęp do usług zdrowotnych i opiekuńczych konieczne jest tworzenie oferty aktywnego i zdrowego życia, oferty kulturalnej i rekreacyjnej dla seniorów.

Działanie B.1. Kształtowanie przestrzeni stref osadniczych i kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy B.1.1. - wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; Minimalna wartość projektu wynosi 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs /nabór.

Typy przedsięwzięć - projekty powinny być komplementarne z formami działań określonymi w X osi priorytetowej (Rewitalizacja oraz infrastruktura społeczna i zdrowotna), koncentrując się na obszarach wskazanych w Strategii. Uwzględniane mogą być wyłącznie projekty wynikające z lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, wpisane do lokalnych planów rewitalizacji, realizowane w wielosektorowym partnerstwie angażującym osoby z grup beneficjentów działania. Preferowane będą wiązki projektów łączące działania z osi priorytetowej VIII, IX i X.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty wynikające z wielosektorowego partnerstwa, w którym liderem jest jednostka samorządu terytorialnego oraz powstałe z wykorzystaniem narzędzia partycypacji społecznej (w tym budżetu obywatelskiego) i angażowania lokalnej społeczności w formie wolontariatu.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.1.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (9i) – aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy B.1.2. - zwiększona aktywizacja społeczno – gospodarcza ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów :

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu

terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;

- Podmioty działające na zlecenie samorządu terytorialnego wybrane zgodnie z prawem zamówień publicznych;
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- Organizacje pozarządowe;
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (niewymienione wyżej);
- Spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS, spółdzielnie;
- Instytucje kultury;
- Przedsiębiorcy.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; maksymalna wartość projektu kulturalnego wynosi 2 000 000 euro kosztów kwalifikowanych. IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w obiektach przemysłowych, powojkowych, popegeerowskich, pokolejowych wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych lub społecznych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego Programu Rewitalizacji.
- Zagospodarowywanie przestrzeni miejskich, w tym roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w obiektach wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych lub społecznych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego Programu Rewitalizacji.
- Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w zdegradowanych budynkach wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia, przyczyniające się do likwidacji istotnych problemów gospodarczych lub społecznych na obszarze rewitalizowanym wynikającym z Lokalnego Programu Rewitalizacji.

Projekty wynikać powinny z lokalnych programów rewitalizacyjnych. Projekty powinny być uzupełniające wobec zadań realizowanych w ramach VIII i IX osi priorytetowej.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty dotyczące zagospodarowania przestrzeni miejskich, poprzedzone sporządzeniem miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub zawarciem, poprzedzonej konsultacjami społecznymi, umowy z lokalną społecznością, określającej plan i harmonogram realizacji projektu rewitalizacyjnego. Projekty z zakresu renowacji lub modernizacji budynków i przestrzeni publicznej muszą wynikać i być częścią szerszej wiązki projektów dotyczących rewitalizacji społecznej, gospodarczej lub kulturalnej. Projekty tworzące lub wzmacniające istniejące instytucje kultury muszą uwzględniać w pierwszym rzędzie potrzeby lokalnej społeczności, w tym wpływ na rozwój lokalnej przedsiębiorczości.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.1.2. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego Priorytet inwestycyjny (9b) - wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich** - wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Działanie B.2. Rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego subregionu

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy B.2.1. – zwiększona liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów :

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Inne państwowe lub samorządowe jednostki sektora finansów publicznych, których ustawowym lub statutowym zadaniem jest pełnienie zadań publicznych w zakresie kształcenia ustawicznego;
- Inne państwowe lub samorządowe jednostki sektora finansów publicznych, których ustawowym lub statutowym zadaniem jest pełnienie zadań publicznych w zakresie edukacji;
- Organizacje pozarządowe;
- Podmioty prowadzące placówki kształcenia ustawicznego;
- Osoby prawne i fizyczne będące organami prowadzącymi szkoły ponadgimnazjalne (wyłącznie w zakresie kształcenia zawodowego);
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i innych związków

wyznaniowych.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Inwestycje w infrastrukturę wychowania przedszkolnego:
  - przebudowa, budowa przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego wraz z zapewnieniem niezbędnego wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty wynikające z lokalnych strategii rozwoju usług edukacyjnych. W przypadku braku lokalnych strategii przy projektach budowy/rozbudowy obiektów oświatowych w celu utworzenia nowych miejsc przedszkolnych oczekiwane jest przedstawienie analizy demograficznej wskazującej zasadność inwestycji w perspektywie wieloletniej. Preferowane będą projekty, które – w fazie koncepcji – ustalane były w wyniku konsultacji społecznej z lokalną społecznością. Wymagana jest analiza ekonomiczna wskazująca możliwość zapewnienia środków w budżecie gminy na utrzymanie placówki w perspektywie 5 – letniej.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.2.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (10a) - inwestycje w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy B.2.2. – wzrost dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w województwie śląskim.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; minimalna wartość projektu wynosi 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Programy zapewniania dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej, zwiększające liczbę miejsc przedszkolnych oraz podnoszące jakość edukacji, obejmujące:
- utworzenie dodatkowych miejsc przedszkolnych, w tym ewentualnie adaptacja pomieszczeń i/lub doposażenie danej placówki w pomoce dydaktyczne,
- podniesienie jakości edukacji przedszkolnej, w tym wydłużenie godzin pracy placówek,
- wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci poprzez organizowanie i prowadzenie dodatkowych zajęć wspierających/specjalnych w placówkach wychowania przedszkolnego.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty wynikające z lokalnych strategii rozwoju usług edukacyjnych. W przypadku braku lokalnych strategii przy projektach dotyczących adaptacji nowych pomieszczeń i ich doposażenia w celu utworzenia nowych miejsc przedszkolnych oczekiwane jest przedstawienie analizy demograficznej wskazującej zasadność inwestycji w perspektywie wieloletniej. Przy projektach mających na celu wydłużenie godzin pracy lub wprowadzenie dodatkowych zajęć niezbędne jest przedstawienie analiz, że projekt nie doprowadzi do wykluczenia, z powodów materialnych, części dzieci w zakresie korzystania z nowych usług. W każdym przypadku preferowane będą projekty wspierające, poprzez opiekę nad dziećmi, powrót matek na rynek pracy.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.2.2. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (10i) - ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie kształcenia i szkolenia** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Działanie B.3. Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy B.3.1. - poprawa dostępności do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 roku życia.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; minimalna wartość projektu wynosi 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Wsparcie dla tworzenia i funkcjonowania podmiotów opieki nad dzieckiem do lat 3, w tym żłobków (m.in. przyzakładowych), klubów dziecięcych.
- Wsparcie dla tworzenia nowych miejsc opieki w podmiotach opieki nad dzieckiem do lat 3 już istniejących.
- Wsparcie dla tworzenia i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi w innych formach opieki wymienionych w ustawie o opiece nad dziećmi do lat 3.
- Zwiększenie dostępności usług opieki nad dziećmi (w tym poprzez pokrycie kosztów opieki) dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji, dla których obowiązek opieki nad dziećmi stanowi barierę w dostępie do rynku pracy.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty realizowane na zasadzie wielosektorowego partnerstwa, realizowane na obszarach wskazanych do rewitalizacji w lokalnych planach rewitalizacji, tam gdzie z analiz wynika mała dostępność do usług opieki nad dziećmi do lat 3. Preferowane także będą projekty na obszarach wiejskich adresowane do rodzin pracowników dojeżdżających do pracy w mieście.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.3.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (8iv) – równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy B.3.2. - wzrost kwalifikacji i kompetencji w zakresie umiejętności cyfrowych i języków obcych dorosłych mieszkańców Subregionu Północnego Województwa Śląskiego szczególnie osób starszych oraz osób o niskich kwalifikacjach.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju na obszarze miejskim oraz wiejskim.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; minimalna wartość projektu wynosi 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Szkolenia i kursy skierowane do osób dorosłych, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem umiejętności i kompetencji w obszarach umiejętności ICT i znajomości języków obcych.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty wynikające z lokalnych programów (strategii rozwoju usług edukacyjnych, strategii rozwiązywania problemów społecznych) identyfikujących mapę potrzeb w zakresie edukacji osób starszych o niskich kwalifikacjach lub adresowane do mieszkańców obszarów wskazanych jako problemowe w Strategii (zdegradowane dzielnice miast i obszary wiejskie na wschodnich peryferiach Subregionu) oraz na obszarach wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.3.2. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (10iii) - wyrównanie dostępu do uczenia się**

przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzenie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzenie nabytych kompetencji – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy B.3.3. – wzrost dostępności i jakości usług społecznych zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz wzrost dostępności do usług zdrowotnych w Subregionie Północnym.

W części dotyczącej: wzrost dostępności i jakości usług społecznych zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów - Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; minimalna wartość projektu wynosi 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Działania w zakresie podniesienia jakości i dostępności usług wsparcia rodziny:
- wsparcie dla tworzenia lub działalności placówek oferujących wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży, rozwijanie środowiskowych form opieki nad dziećmi i młodzieżą,
- wsparcie i rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej oraz podnoszenie jakości usług realizowanych w instytucjonalnych formach pieczy zastępczej,
- rozwijanie asystentury rodzinnej, instytucji rodzin wspierających, pomocowych jako wspierających rodzinę w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.
- Działania na rzecz rozwoju usług mieszkalnictwa wspieranego, poprzez zapewnienie dostępu do usług świadczonych w mieszkaniach chronionych, treningowych i wspieranych skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych wspierających proces ich integracji społecznej i zawodowej.

- Działania na rzecz rozwoju usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych z uwzględnieniem priorytetyzacji w kierunku środowiskowej formuły świadczenia (nie wyklucza się wsparcia form instytucjonalnych w przypadku gdy jest to związane ze stanem zdrowia osób zależnych).
- Działania na rzecz rozwoju środowiskowych form usług społecznych innych niż wymienione powyżej wspierających proces integracji społecznej, zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych społecznie zgodnie z kierunkami określonymi na poziomie wytycznych horyzontalnych w zakresie zasad realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Projekty związane z realizacją celu wynikać powinny z lokalnych programów włączenia społecznego, w tym strategii rozwiązywania problemów społecznych. Powinny być one dopełnieniem działań z zakresu rewitalizacji, określonych w 10 osi priorytetowej. Preferowane jest uzupełnienie lub komplementarność projektów z projektami wynikającymi z VIII osi priorytetowej. Preferowane będą projekty realizowane w wielosektorowym partnerstwie.

W części dotyczącej: wzrost dostępności do usług zdrowotnych w Subregionie Północnym.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów.

Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; minimalna wartość projektu wynosi 100 000,00 zł; maksymalna wartość projektu nie może być wyższa niż wartość alokacji przewidzianej na konkurs/nabór.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Działania przeciwdziałające negatywnym procesom demograficznym poprzez zapewnienie dostępu do usług zdrowotnych w zakresie:
  - kompleksowej opieki nad matką i dzieckiem,
  - wczesnej diagnostyki i leczenia wad rozwojowych dzieci,
  - diagnozowania i leczenia chorób cywilizacyjnych u dzieci i młodzieży zwiększających zagrożenie ubóstwem w przyszłości,

- opracowania i wdrożenia programów rehabilitacji leczniczej dla dzieci zagrożonych niepełnosprawnością i niepełnosprawnych.
- Działania w zakresie zwiększenia dostępu i jakości usług zdrowotnych służących zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu lub poprawie zdrowia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zgodnie z kierunkami określonymi na poziomie wytycznych horyzontalnych w zakresie zasad realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Projekty wynikać powinny z udokumentowanej mapy potrzeb gmin wskazanej w dokumentach strategicznych (strategia rozwiązywania problemów społecznych, gminny program opieki zdrowotnej, gminny program ochrony zdrowia psychicznego, programy prorodzinne, programy wspierania osób niepełnosprawnych), zgodnymi z Planem Działań przyjętym przez Komitet Sterujący ds. koordynacji interwencji EFSI w sektorze zdrowia. Preferowane będą projekty uzupełniane działaniami z zakresu rewitalizacji (X oś priorytetowa). Przy projektach wymagane jest uzasadnienie, że ich realizacja nie prowadzi do naruszenia konkurencji między podmiotami świadczącymi usługi zdrowotne.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.3.3. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (9iv) - ułatwienie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy B.3.4. - lepszy dostęp do usług społecznych dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów :

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty działające na zlecenie samorządu terytorialnego wybrane zgodnie z prawem zamówień publicznych;
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- Organizacje pozarządowe;

- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (niewymienione wyżej);
- Spółdzielnie mieszkaniowe, wspólnoty mieszkaniowe, TBS, spółdzielnie;
- Instytucje kultury;
- Przedsiębiorcy.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w zdegradowanych budynkach w celu adaptacji ich na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione.
- Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w zdegradowanych budynkach na potrzeby utworzenia Centrów Usług Społecznych.

Realizowane w ramach tego działania projekty powinny być uzupełnione projektami z IX osi priorytetowej (priorytety 9i i 9iv).

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty realizowane w wielosektorowym partnerstwie, których liderem będzie jednostka samorządu terytorialnego, realizowane na obszarach wskazanych w lokalnych programach rewitalizacji i wynikać z zawartych w tych programach analiz.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego B.3.4. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (9a) - inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

W ramach Priorytetu C zdefiniowano następujące działania i cele szczegółowe oraz typy działań przewidziane do realizacji:

Naturalne walory przyrodniczo-krajobrazowe, czystość środowiska oraz różnorodność kulturowa tworzą tu dobre warunki zamieszkania i umożliwiają rozwój sfery usług turystycznych. Dziedzinami wsparcia powinny być:

- ochrona walorów przyrodniczo-krajobrazowych,
- wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych,
- wdrożenie nowoczesnych form gospodarki odpadami stałymi i płynnymi,
- poprawa jakości wód powierzchniowych i zwiększenie możliwości małej retencji wodnej,
- kreatywne wykorzystanie i promocja zasobów dziedzictwa kulturowego,
- rozwój różnorodnej oferty usług turystycznych i rekreacyjnych,
- poprawa połączeń transportowych między miastami oraz między miastami i obszarami wiejskimi,
- realizacja niskoemisyjnych strategii dla obszarów miejskich, w tym promowanie transportu publicznego.

Jakość posiadanego środowiska przyrodniczego wymaga szczególnej troski w zagospodarowywaniu przestrzeni subregionu. Ochroną przed nadmierną intensywnością osadniczą i gospodarczą powinny być objęte obszary wskazane w katalogu Natura 2000 oraz korytarze ekologiczne tworzone przez rzeki (Warta, Pilica, Liswarta, Wiercica, Białka). Wyzwaniem jest utrzymanie bezpieczeństwa energetycznego przy jednoczesnym zmniejszeniu negatywnych dla środowiska efektów produkowania energii. Zagrożeniem środowiskowym jest nadmierna emisja pyłów, związana ze spalaniem w domowych paleniskach i lokalnych kotłowniach węgla. Podstawowym kierunkiem działań powinna być poprawa efektywności energetycznej. Wymaga to w pierwszych rzędzie modernizacji sieci przesyłowych, wymiany na energooszczędne źródeł oświetlenia ulic i innych miejsc publicznych, konsekwentne termomodernizacje budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych. Wsparcie powinno być kierowane na wymianę pieców grzewczych w domach jednorodzinnych. Preferowane i dotowane powinno być wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii, w tym instalacji solarnych. Wspierany powinien być także rozwój małej energetyki wodnej oraz wiatrowej (tam gdzie nie ma konfliktu z walorami krajobrazowymi).

Cennym zasobem subregionu jest zasób wód podziemnych o wysokiej jakości spożywczej.

Z tych względów szczególną uwagę należy poświęcić eliminowaniu potencjalnych źródeł zanieczyszczeń, w tym gospodarce odpadami stałymi i odpowiednim formom odprowadzania i utylizacji ścieków. Współpracy międzygminnej wymaga stworzenie systemu zbierania i utylizacji odpadów niebezpiecznych; korzystne skutki może także przynieść współpraca

w zakresie selektywnej zbiórki i zagospodarowania innych odpadów komunalnych. Dążenie do tworzenia wspólnego systemu gospodarki odpadami powinno uwzględniać wykorzystanie istniejących już lokalnych instalacji. Problemem wymagającym rozwiązania jest utylizacja gromadzonych osadów pościekowych. Rozrzucone przestrzennie osadnictwo na terenach wiejskich powoduje potrzebę tworzenia preferencji dla przydomowych oczyszczalni ścieków, przy jednoczesnym kontrolowaniu spełnienia przez nie wymogów bezpieczeństwa ekologicznego.

Walorem subregionu jest sieć rzeczna w dużym stopniu zachowująca swój naturalny charakter. Globalne zmiany klimatyczne powodują częste występowanie zjawisk krańcowych (zagrożenie powodzią lub katastrofalne susze). Odpowiedzią na to wyzwanie powinno być zwiększenie retencji wodnej i spowolnienie przepływu rzek przez subregion. Dążyć tu należy do zwiększania ilości małych zbiorników wodnych, do renaturalizacji przepływu rzek a także do zachowania właściwej powierzchni terenów zalewowych. Wdrożony powinien także zostać system monitoringu, wczesnego ostrzegania i zabezpieczenia przez powodzią i innymi formami klęsk żywiołowych.

Możliwość rozwoju usług turystycznych zależy bezpośrednio od jakości zachowanego dziedzictwa kulturowego. Niezbędne jest stworzenie systemu wsparcia mobilizującego prywatnych właścicieli do działań rewitalizacyjnych. Potrzebny jest także mechanizm wzmacniający możliwości samorządów w ochronie i rewitalizacji najcenniejszych lokalnych obiektów zabytkowych. Wzrost dziedzictwa uwypukla właściwa promocja, w tym celu przydatne jest stworzenie wspólnej sieci promocji turystycznej.

Podobnie istotne znaczenie ma współpraca przy wspólnej promocji lokalnych produktów turystycznych. Powstać powinien wspólny system informacji i promocji kulturalnej i turystycznej, udostępniający poprzez media elektroniczne dane o wydarzeniach lokalnych. Dążyć także należy do zwiększania różnorodności oferty. Coraz atrakcyjniejsze stają się formy aktywnego zagospodarowania czasu wolnego. Obszary subregionu dysponują walorami odpowiadającymi tym potrzebom.

Działanie C.1. Wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy C.1.1. - zwiększony poziom produkcji energii ze źródeł odnawialnych.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej);
- Podmioty wykonujące działalność leczniczą, w rozumieniu ustawy o działalności leczniczej, posiadające osobowość prawną lub zdolność prawną;
- Szkoły wyższe;
- Organizacje pozarządowe;
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
- Towarzystwa budownictwa społecznego.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Wymagane będzie przedstawienie studium uzasadniającego ekonomiczną i ekologiczną zasadność projektów; preferowane będą projekty wynikające z gminnych programów/ planów dotyczących ochrony klimatycznej. W przypadku inwestycji dotyczących spalania biomasy wymagane jest przedstawienie zgodności projektu z zapisami Wojewódzkiego Programu Ochrony Powietrza oraz wskazania lokalnych źródeł zaopatrzenia w biomasę. Projekty typu budowa urządzeń do pozyskania energii wiatrowej, muszą być zgodne z miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego i wskazaniami ochrony cennych walorów krajobrazowych Jury Krakowsko-Częstochowskiej.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego C.1.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (4a) – wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Cel szczegółowy C.1.2. - zwiększona efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów :

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej);
- Podmioty wykonujące działalność leczniczą, w rozumieniu ustawy o działalności leczniczej, posiadające osobowość prawną lub zdolność prawną;
- Szkoły wyższe;
- Organizacje pozarządowe;
- Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe;
- Towarzystwa budownictwa społecznego.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych.
- Likwidacja „niskiej emisji” poprzez wymianę/modernizację indywidualnych źródeł ciepła lub podłączanie budynków do sieciowych nośników ciepła.
- Budowa instalacji OZE w modernizowanych energetycznie budynkach.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Preferowane będą projekty realizowane na obszarach zagrożonych wyższymi niż dopuszczalne wskaźnikami zanieczyszczeń powietrza emitowanych z niskiej emisji, zgodne z Programem

Ochrony Powietrza dla Województwa Śląskiego. W przypadku projektów termomodernizacji budynków użyteczności publicznej – szpitali i szkół – niezbędne jest uzasadnienie trwałości projektu perspektywicznymi potrzebami w zakresie usług edukacyjnych i zdrowotnych. Preferowane będą obiekty użyteczności publicznej, o znaczeniu ponadgminnym, służące mieszkańcom Subregionu (obiekty sportowe, bursy i internaty, szkoły ponadgimnazjalne). Zwiększeniu efektywności energetycznej regionalnej gospodarki będą służyć przede wszystkim działania koncentrujące się na realizacji strategii/planów gospodarki niskoemisyjnej w tym Programu ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego mającego na celu osiągnięcie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu oraz pułapu stężenia ekspozycji. W związku z powyższym, działania związane z modernizacją energetyczną budynków (użyteczności publicznej i mieszkalnych wielorodzinnych) będą promowały jej kompleksowy wymiar (tzw. głęboka modernizacja oparta o system monitorowania i zarządzania energią), uwzględniając również wysokosprawne źródła ciepła oraz modernizację sieci dystrybucji ciepła (w tym wymianę źródeł ciepła). Wsparciem będą objęte budynki mieszkalne wielorodzinne (m. in. budynki czynszowe, komunalne, które charakteryzują się wysoką – prawie 70% - tzw. luką remontową) oraz budynki użyteczności publicznej (m. in. budynki użyteczności publicznej objęte obowiązkiem modernizacji energetycznej termomodernizacji na podstawie art. 5 ust. 1 dyrektywy 2012/27/UE w sprawie efektywności energetycznej).

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego C.1.2. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (4c) – Wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Działanie C.2. Ochrona zasobów środowiskowych

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy C.2.1. - zwiększony odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z dyrektywą dotyczącą ścieków komunalnych.

Priorytet inwestycyjny będzie realizowany przez, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu

terytorialnego lub ich związku i stowarzyszenia;

- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej);

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowa i modernizacja sieci kanalizacji deszczowej.
- Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych.
- Budowa instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych.
- Budowa i modernizacja systemów zaopatrzenia w wodę.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

W zakresie instalacji do zagospodarowania ścieków komunalnych preferowane będą rozwiązania wykorzystujące możliwie najlepsze technologie opracowane przy współpracy z uczelniami i jednostkami badawczo-rozwojowymi, pozwalające skutecznie utylizować lub wtórnie wykorzystać przetworzone osady pościekowe.

W zakresie działań dotyczących budowy lub modernizacji sieci wodociągowych wspierane mogą być tylko projekty na obszarach objętych kanalizacją ściekową i wskazane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wsparciem będą objęte przedsięwzięcia realizowane na obszarze aglomeracji w rozumieniu ustawy Prawo wodne o wielkości od 2 000 RLM do 10 000 RLM. Dokumentem stanowiącym podstawę do wyboru projektów będzie KPOŚK wraz z opracowanym w toku aktualizacji KPOŚK Masterplanem dla wdrażania dyrektywy ściekowej, zawierającym listę potrzeb inwestycyjnych w poszczególnych aglomeracjach. Powyższa zasada będzie obligatoryjna dla wszystkich typów projektu.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego C.2.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (6b) - inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Działanie C.3. Kreatywne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego

Wskazane działanie C.3 (priorytet inwestycyjny 6c) realizowane będzie ze środków własnych samorządów terytorialnych oraz środków pozyskanych w drodze konkursu z RPO WSL na lata 2014 - 2020. Nie wpływa także bezpośrednio na wskaźniki przedstawione w aneksie nr 1 dotyczą one tylko działań realizujących cele szczegółowe RIT.

Cel - zwiększona atrakcyjność obiektów kulturowych regionu.

Rodzaj uprawnionych beneficjentów:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Instytucje kultury;
- Organizacje pozarządowe;
- Kościoły i związki wyznaniowe oraz osoby prawne kościołów i związków wyznaniowych;
- Inne państwowe lub samorządowe osoby prawne utworzone na podstawie odrębnych ustaw w celu wykonywania zadań publicznych, których ustawowym lub statutowym celem jest działalność w zakresie kultury

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; maksymalna wartość pojedynczego projektu wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków prowadzonego przez Śląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- Prace konserwatorskie, restauratorskie, roboty budowlane dla obiektów przynależnych do Szlaku Zabytków Techniki.

Projekty będą przyczyniać się do poprawy dostępu do kultury, atrakcyjności obiektów kulturowych, wzmocnienia funkcji edukacyjnych i zwiększenia udziału mieszkańców regionu w kulturze, co stanowić będzie uzupełnienie innych, tzw. „miękkich” form wsparcia kultury w programach EU takich jak: Kreatywna Europa czy Europa dla obywateli. Odpowiednie

wykorzystanie zasobów kulturowych oraz rozwój powiązanej z nimi oferty kulturalnej, przyczynią się również do podnoszenia potencjału turystycznego, co ma pozytywny wpływ na rozwój społeczno - gospodarczy.

Zadania podjęte w związku z realizacją działania C.3 przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (6c) - zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

W ramach Priorytetu D zdefiniowano następujące działania i cele szczegółowe oraz typy działań przewidziane do realizacji:

Dziedzinami wsparcia powinno być:

- wzmocnianie funkcji Częstochowy jako regionalnego centrum usług społecznych, gospodarczych, turystycznych, kulturalnych, edukacji - na poziomie wyższym,
- kompleksowa rewitalizacja wyznaczonych w lokalnych planach rewitalizacji zaniedbanych dzielnic,
- rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego subregionu.

Monocentryczny układ subregionu północnego powoduje, że Częstochowa jest głównym dostawcą usług publicznych o znaczeniu ponadlokalnym. Tu funkcjonują wszystkie służące subregionowi uczelnie wyższe, tu skoncentrowana jest większość usług specjalistycznej i szpitalnej opieki zdrowotnej, specjalistycznych form pomocy społecznej. Tu także funkcjonują instytucje kultury o regionalnym charakterze: Teatr, Filharmonia, Muzeum; odbywają się wydarzenia kulturalne i sportowe o randze ogólnopolskiej. Częstochowa, przez obecność Jasnej Góry, wpływa na rozpoznawalność i postrzeganie atrakcyjności turystycznej całego subregionu. Rozwój subregionu zależny jest w dużym stopniu od poziomu realizacji przez Częstochowę funkcji o charakterze metropolitalnym, odpowiednim dla miast wojewódzkich.

Z analiz wynika, że brak spójności komunikacyjnej prowadzi do wykluczenia z szans rozwoju peryferyjnych obszarów subregionu. Konieczne jest określenie kierunków i realizacja planu modernizacji i rozbudowy subregionalnego układu komunikacyjnego tak, by zagwarantować czasu dojazdu z peryferyjnych miejscowości subregionu do ośrodka centralnego w maksimum 60 min.

Do podstawowych zadań należy modernizacja kluczowych dla subregionu dróg komunikacyjnych, tworzących szkieletowy układ transportowy. Elementami tego układu są

także drogi powiatowe i gminne, w sposób istotny uzupełniające sieć dróg krajowych i wojewódzkich. Zasadnicze znaczenie dla rozwoju gospodarczego ma także powiązanie komunikacyjne tworzonych stref aktywności gospodarczej z głównymi szlakami tranzytowymi prowadzącymi przez subregion. Tworzenie spójności komunikacyjnej wymaga także modernizacji częstochowskiego węzła drogowego, tworzonego przez drogi krajowe DK1, DK43 i DK46 oraz drogi wojewódzkie. Szansą i jednocześnie wyzwaniem jest budowa autostrady A1. Konieczne są rozwiązania uzupełniające, powiązania drogowe z węzłami autostradowymi oraz tworzenie alternatywnych w stosunku do autostrady rozwiązań umożliwiających przejmowanie ruchu lokalnego z północnej części subregionu (gminy Kruszyna, Kłomnice, Mykanów, Rędziny). Pilnym wyzwaniem jest podjęcie renowacji budowanej w latach 70-tych XX w. sieci dróg powiatowych, zniszczonych i niedostosowanych do obecnego natężenia ruchu samochodowego, w tym m.in. zmodernizowanie układu komunikacyjnego stanowiącego zachodnią obwodnicę miasta Częstochowy – połączenia aglomeracji śląskiej w kierunku Kłobuck, Kępno, Łask, Łódź (DW492 – DW 904 – DW791).

Zasadnicze znaczenie dla spójności komunikacyjnej subregionu ma rozwój zbiorowej komunikacji pasażerskiej. Utrzymać tu należy dotychczasowy poziom regionalnej komunikacji pasażerskiej kolejowej na linii Częstochowa – Katowice i Częstochowa – Radomsko oraz przywrócić dobrą obsługę na liniach Częstochowa - Włoszczowa i Częstochowa – Lubliniec. Rozwój osadniczy gmin wokół Częstochowy (Agglomeracja Częstochowska) wymaga budowy spójnego systemu pasażerskiej komunikacji miejskiej i podmiejskiej, opartego na przewozach autobusowych i tramwajowych. Odbudowany także powinien zostać system obsługi komunikacją zbiorową autobusową i mikrobusową całego subregionu. Niezbędne jest tu także stworzenie centrów przesiadkowych gwarantujących wysoką jakość obsługi ruchu pasażerskiego mieszkańców subregionu i przybywających tu turystów.

Tworzenie spójności komunikacyjnej jest podstawowym warunkiem utrzymania spójności społecznej. Częstochowa stanowi tu ośrodek dominujący w zakresie usług edukacyjnych, zdrowotnych kulturalnych, administracyjnych; tu także tworzonych jest największa ilość miejsc pracy. Brak odpowiedniej komunikacji stanowi blokadę dla mieszkańców dzielnic peryferyjnych w korzystaniu z podstawowych usług publicznych, ogranicza szansę na znalezienie dobrej pracy.

Działanie D.1. Wzmacnianie funkcji Częstochowy jako regionalnego centrum usług społecznych, gospodarczych, turystycznych, kulturalnych i edukacji na poziomie wyższym

Wskazane działanie D.1 realizowane będzie ze środków własnych samorządów terytorialnych oraz środków pozyskanych w drodze konkursu z POiŚ 2014-2020 w ramach m.in Osi

priorytetowej VIII Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury, działania 8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury. Działanie nie dotyczy uzgodnień wykorzystania środków z puli dedykowanej RIT. Nie wpływa także bezpośrednio na wskaźniki przedstawione w aneksie nr 1 dotyczą one tylko działań realizujących cele szczegółowe RIT.

Typy przedsięwzięć:

- Prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów oraz w ich otoczeniu;
- Rozbudowa, przebudowa i remont niezabytkowej infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej, archiwów;
- Zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym edukacji artystycznej oraz realizacji prac konserwatorskich;
- Modernizacja wystaw stałych;
- Ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków;
- Konserwacja zabytków ruchomych oraz zabytkowych muzealiów, starodruków, księgozbiorów, materiałów bibliotecznych, archiwalnych i zbiorów audiowizualnych (w tym filmowych) oraz ich ochrona i udostępnienie poprzez proces digitalizacji;
- Zabezpieczenie obiektów przed kradzieżą i zniszczeniem.

Zasady wyboru projektów, kryteria wyboru projektów, poziom dofinansowania oraz informacje o minimalnej i maksymalnej wartości projektu będą zgodne z zapisami w wytycznych programowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014-2020.

Rodzaj uprawnionych beneficjentów:

- Instytucje kultury (państwowe oraz współprowadzone przez ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego) (forma prawna - kod 428, kod 429; kod 430; kod 431);
- Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych oraz archiwa państwowe (forma prawna - kod 428);
- Szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (forma prawna – kod 044; kod 387; kod 397);
- Jednostki samorządu terytorialnego oraz samorządowe instytucje kultury (forma prawna - kod 403, kod 429, kod 430, kod 431);
- Organizacje pozarządowe (forma prawna - kod 148; kod 155; kod 060);
- Kościoły i związki wyznaniowe (tylko w zakresie projektów dotyczących konserwacji i renowacji zabytków ruchomych i nieruchomych) (forma prawna - kod 050, kod 051);
- Podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO inne niż wymienione powyżej (forma prawna - kod 116; kod 117).

Projekty będą przyczyniać się do poprawy dostępu do kultury, atrakcyjności obiektów kulturowych, wzmocnienia funkcji edukacyjnych i zwiększenia udziału mieszkańców regionu w kulturze, co stanowić będzie uzupełnienie innych, tzw. „miękkich” form wsparcia kultury w programach EU takich jak: Kreatywna Europa czy Europa dla obywateli. Odpowiednie wykorzystanie zasobów kulturowych oraz rozwój powiązanej z nimi oferty kulturalnej, przyczynią się również do podnoszenia potencjału turystycznego, co ma pozytywny wpływ na rozwój społeczno - gospodarczy.

Działanie D.2. Poprawa połączeń transportowych w subregionie

Wskazane działanie D.2 (priorytet inwestycyjny 7b) realizowane będzie ze środków własnych samorządów terytorialnych oraz środków pozyskanych w ścieżce konkursowej z RPO WSL 2014-2020 oraz z konkurów finansowanych z innych programów pomocowych. Działanie nie dotyczy uzgodnień wykorzystania środków z puli dedykowanej RIT. Nie wpływa także bezpośrednio na wskaźniki przedstawione w aneksie nr 1 dotyczą one tylko działań realizujących cele szczegółowe RIT.

Cel - lepsza dostępność głównych szlaków drogowych województwa.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- budowa i przebudowa dróg wojewódzkich.

Dzięki realizacji tego priorytetu poprawi się dostępność dróg w regionie, co wpłynie na zwiększenie bezpieczeństwa, oraz skrócenie czasu przejazdu pomiędzy miejscowościami położonymi w Subregionie Północnym.

Zadania podjęte w związku z realizacją działania D.2 przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (7b) - zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Rodzaj uprawnionych beneficjentów – jednostki samorządu terytorialnego.

Działanie D.3. Realizacja niskoemisyjnych strategii poprzez promowanie transportu zbiorowego

Działanie będzie realizowane poprzez:

Cel szczegółowy D.3.1. - zwiększona atrakcyjność transportu publicznego dla pasażerów.

Priorytet będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów:

W zakresie niskoemisyjnego transportu:

- Jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, których statutowym zadaniem jest wykonywanie ustawowych zadań jednostek samorządu terytorialnego w zakresie transportu publicznego;
- Podmioty działające na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego i ich związków, realizujące zadania z zakresu transportu publicznego, wybrane zgodnie z prawem zamówień publicznych;
- Podmioty, w których większość udziałów posiada jednostka samorządu terytorialnego lub związek JST, realizujące na podstawie statutu zadania publiczne z zakresu transportu publicznego.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Budowa, przebudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowane węzły przesiadkowe, drogi rowerowe, parkingi Park&Ride i Bike&Ride, bus pasy).
- Wdrażanie inteligentnych systemów transportowych (ITS).
- Zakup taboru autobusowego i tramwajowego na potrzeby transportu publicznego wraz z budową infrastruktury.
- Budowa i przebudowa liniowej infrastruktury tramwajowej.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Wszystkie projekty powinny uwzględniać cele i kierunki działań Strategii Rozwoju Transportu Województwa Śląskiego, Programu ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego oraz Programy Gospodarki Niskoemisyjnej obowiązujące w województwie. Warunkiem podstawowym jest wpisanie projektu w przyjęty przez jednostkę samorządu terytorialnego lub porozumienie samorządów plan rozwoju transportu publicznego oraz Lokalny Plan Gospodarki Niskoemisyjnej lub plan mobilności miejskiej odnoszący się do gospodarki niskoemisyjnej. W przypadku braku takowych programów rozwojowych niezbędne jest przedstawienie studium uzasadniającego ekonomiczną i ekologiczną zasadność interwencji. Preferowane będą centra przesiadkowe integrujące przynajmniej dwie formy transportu, w tym łączenie transportu szynowego z transportem samochodowym, obsługujące mieszkańców dojeżdżających do Częstochowy z przynajmniej dwóch powiatów ziemskich; preferowane będą centra skomunikowane z siecią ścieżek rowerowych. Projekty zakładające budowę centrum przesiadkowego lub P&R mogą obejmować także budowę dróg dojazdowych lub bus pasów, ale wyłącznie jako część kompleksowego rozwiązania. W przypadku projektu dotyczącego P&R niezbędne jest wskazanie powiązania z głównymi arteriami komunikacyjnymi (drogami o znaczeniu krajowym i wojewódzkim) obsługującymi Subregion Północny oraz z możliwościami obsługi korzystających z P&R przez transport publiczny.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego D.3.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (4e, w części dotyczącej transportu publicznego) – promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu** – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Priorytet będzie realizowany przez Aglomerację Częstochowską, Powiat Częstochowski, Powiat Kłobucki, Powiat Myszkowski oraz Lokalne Ośrodki Rozwoju. Będzie on obejmował obszar wiejski oraz miejski.

Rodzaj Uprawnionych Beneficjentów:

W zakresie poprawy efektywności oświetlenia w gminach:

- Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia;
- Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia;
- Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej);
- Spółdzielnie, wspólnoty mieszkaniowe, towarzystwa budownictwa społecznego.

Maksymalny poziom dofinansowania UE wydatków kwalifikowalnych projektu – 85%

Minimalna i maksymalna wartość udzielonego wsparcia będą zgodne z zapisami Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego 2014-2020; IZ RPO WSL może ustalić minimalną wartość projektu na etapie ogłoszenia o konkursie.

Kryteria wyboru projektów zawarto w załączniku do SZOOP RPO WSL 2014-2020: "Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań".

Typy przedsięwzięć:

- Poprawa efektywności energetycznej oświetlenia.

Wskazania wynikające z diagnozy Subregionu Północnego:

Warunkiem podstawowym jest wskazanie potrzeb interwencji w gminnym dokumencie „Założenia planu zaopatrzenia w energię elektryczną” lub miejscowym planie dotyczącym gospodarki niskoemisyjnej. W przypadku braku takowego wymagane będzie przedstawienie ekonomicznego i ekologicznego uzasadnienia projektu.

Na obszarach aglomeracji częstochowskiej, kłobuckiej i myszkowskiej preferowane będą projekty z zakresu poprawy efektywności energetycznej oświetlenia ulicznego i otoczenia zewnętrznego osiedli budynków mieszkaniowych wielorodzinnych.

Na obszarach wiejskich preferowane będą projekty poprawy efektywności energetycznej oświetlenia ulicznego oraz oświetlenia w obiektach publicznych, jeśli stanowią część wiązki projektu zakładającego kompleksową termomodernizację i wdrożenie systemu sterowania zużyciem energii.

Zakres wsparcia projektów z zakresu niskoemisyjnego transportu miejskiego musi być zgodny z celami i kierunkami działań Strategii Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego oraz Programem ochrony powietrza dla terenu województwa śląskiego mającego na celu osiągnięcie poziomów dopuszczalnych substancji w powietrzu oraz pułapu stężenia ekspozycji. Wszystkie projekty dotyczące zrównoważonej mobilności miejskiej, w tym transportu publicznego oraz oświetlenia miejskiego będą musiały uwzględniać szersze podejście, wpisując się w strategię miejskie (w tym plany mobilności miejskiej lub plany gospodarki niskoemisyjnej), odnoszące się do zagadnień niskoemisyjności.

Działania podjęte w związku z realizacją celu szczegółowego D.3.1. przyczyniają się do realizacji **Priorytetu Inwestycyjnego (4e, w części dotyczącej poprawy efektywności oświetlenia w gminach) – promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności miejskiej i działań adaptacyjnych**

mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu – wskazanego w Umowie Partnerstwa.

Rozdział 9. Wiązki projektów RIT Subregionu Północnego.

Przedstawione wiązki projektów powstały w celu zobrazowania uzyskania jak najlepszego efektu końcowego danego działania realizowanego poprzez połączenie poszczególnych działań wymienionych w Strategii RIT Subregionu Północnego RPO WSL 2014-2020 i odnoszą się tylko do działań finansowanych ze środków RIT. Nie określono wiązek dla działań C.2, D.1 i D.2 wskazanych w tabeli 23 ze względu na fakt, że nie dotyczą uzgodnień wykorzystania środków z puli dedykowanej RIT oraz nie wpływają bezpośrednio na wskaźniki przedstawione w aneksie 1. Opis wiązek zawiera kryteria brzegowe realizacji projektów wynikające z zapisów RPO. Zakres wiązek odpowiada zakresowi interwencji przewidzianej dla Strategii, kierunkom działań wynikającym z diagnozy, jak również określonym celom i priorytetom.

Wiązki projektów cechują się wzajemną komplementarnością w układzie priorytetów i celów Strategii.

Metodyka pomiaru wskaźników wiązek jest zgodna z zapisami RPO, ponadto działania wiązek są zgodne z poszczególnymi Priorytetami Inwestycyjnymi, celami głównymi oraz szczegółowymi dzięki czemu umożliwiają włączenie realizacji Strategii w system wdrażania EFRR i EFS w Polsce.

Tabela 24. Informacje dotyczące wiązki projektów "Brownfield".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców
Działanie RIT Spn	A.2. Infrastruktura rozwoju gospodarczego i sieć wsparcia innowacyjnych form gospodarki
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	A.2.1 Ulepszone warunki do rozwoju MŚP
Wiązka projektów	Brownfield
Poddziałanie RPO WSL	3.1.2 Tworzenie terenów inwestycyjnych na obszarach typu Brownfield – RIT
Główni Beneficjenci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podmioty zarządzające inkubatorami przedsiębiorczości 2. Podmioty zarządzające akademickimi inkubatorami przedsiębiorczości 3. Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia 4. Jednostki sektora finansów publicznych
Typy projektów	Kompleksowe przygotowanie terenów inwestycyjnych typu Brownfield w celu nadania im nowych funkcji gospodarczych wraz z możliwością ich promocji
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego, w szczególności w gminie Częstochowa
Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL	<p>Możliwe działania będą polegały na kompleksowym przygotowaniu terenów pod inwestycje (w tym rekultywacja z zastrzeżeniem, iż powyższe koszty nie mogą stanowić wiodącego zakresu przedsięwzięcia) wraz z możliwością ich promocji.</p> <p>Preferencje uzyskają projekty realizowane na terenach zlokalizowanych w pobliżu inwestycji transportowych (autostrady, drogi szybkiego ruchu, linie kolejowe), terenach zdegradowanych, wymagających rewitalizacji, w związku ze zintensyfikowanym i udokumentowanym zapotrzebowaniem firm poszukujących lokalizacji dla prowadzenia działalności.</p> <p>Projekty mające na celu przygotowanie terenów inwestycyjnych są realizowane pod warunkiem nie powielania dostępnej infrastruktury, chyba, że limit dostępnej powierzchni został wyczerpany.</p> <p>W ramach projektów dotyczących kompleksowego przygotowania terenu inwestycyjnego wydatki na wewnętrzną infrastrukturę komunikacyjną należy traktować jako uzupełniający element projektu a tym samym mogą stanowić jedynie mniejszą część budżetu projektu. Projekty te uwarunkowane będą zapewnieniem</p>

	<p>właściwego dostępu do terenów inwestycyjnych finansowanych ze środków własnych beneficjenta lub w ramach projektu komplementarnego ze środków EFSI.</p> <p>Rezultatem bezpośrednim projektów dotyczących wsparcia terenów inwestycyjnych będzie liczba małych i średnich przedsiębiorstw zlokalizowanych we wspartej infrastrukturze oraz liczba miejsc pracy utworzonych w tych MSP. W umowie o dofinansowanie projektu wpisany będzie wskaźnik rezultatu związany z pełnym wykorzystaniem wspartych terenów inwestycyjnych. Brak osiągnięcia rezultatów bezpośrednich wskazanych w umowie na koniec okresu trwałości projektu będzie skutkowało zgodnie z zasadą proporcjonalności odpowiednim zwrotem środków pomocowych. Ulokowanie dużego przedsiębiorcy na przygotowanych terenach inwestycyjnych będzie skutkowało, zgodnie z zasadą proporcjonalności, odpowiednim zwrotem środków pomocowych na koniec okresu trwałości projektu.</p> <p>Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>
<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<p>- Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych [ha]: 0,5</p>

Tabela 25. Informacje dotyczące wiązki projektów "Gospodarka wodno - ściekowa"

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Wzmocnienie zrównoważonego rozwoju Subregionu poprzez efektywne wykorzystanie zasobów
Priorytet RIT Spn	C. Subregion Północny bogaty różnorodnością kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką jakość środowiska naturalnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów
Działanie RIT Spn	C.2. Ochrona zasobów środowiskowych
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	C.2.1 Zwiększony odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczania ścieków zgodnego z dyrektywą ścieków komunalnych
Wiązka projektów	Gospodarka wodno-ściekowa
Poddziałanie RPO WSL	5.1.2 Gospodarka wodno-ściekowa RIT
Główni Beneficjenci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia; 2. Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia; 3. Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (niewymienione wyżej);
Typy projektów	<ul style="list-style-type: none"> - Budowa i modernizacja sieci kanalizacyjnych dla ścieków komunalnych oraz budowa i modernizacja sieci kanalizacji deszczowej, - Budowa i modernizacja oczyszczalni ścieków komunalnych, - Budowa instalacji do zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego
Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL	<p>W zakresie projektów związanych z gospodarką wodno-ściekową w ramach priorytetu inwestycyjnego 6b RPO WSL 2014-2020 wspierane będą inwestycje, dla których podstawą będą zalecenia wynikające z dyrektywy 91/271/EWG dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych (tzw. dyrektywa ściekowa) oraz z wdrażającego ww. dyrektywę Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych (KPOŚK). Dokumentem stanowiącym podstawę do wyboru projektów będzie KPOŚK wraz z opracowanym w toku aktualizacji KPOŚK Masterplanem dla wdrażania dyrektywy ściekowej, zawierającym listę potrzeb inwestycyjnych w poszczególnych aglomeracjach.</p> <p>Wsparcie uzyskają projekty realizowane na obszarze aglomeracji, w rozumieniu ustawy Prawo wodne, o wielkości od 2 do 10 tys. RLM. Przedsięwzięcia z zakresu systemów zaopatrzenia w wodę będą realizowane na obszarach objętych sieciami kanalizacji ściekowej. W przypadku inwestycji na rzecz gospodarki osadami ściekowymi możliwa będzie budowa instalacji służących do zagospodarowania</p>

Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)	osadów ściekowych, m.in.: kompostowni, suszarni - niewykorzystujących OZE.
	<ul style="list-style-type: none"> - Długość sieci kanalizacji sanitarnej [km] - 71 - Długość sieci wodociągowej [km] - 4 - Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych [szt.] - 1 - Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego oczyszczania ścieków [RLM] - 9 724 - Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszanego zaopatrzenia w wodę [osoby] - 1 715

Tabela 26. Informacje dotyczące wiązki projektów "Rewitalizacja"

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym
Działanie RIT Spn	B.1. Kształtowanie przestrzeni stref osadniczych i kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	B.1.1 Wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne. B.1.2 Zwiększona aktywizacja społeczno-gospodarcza ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny.
Wiązka projektów	Rewitalizacja
Poddziałanie RPO WSL	EFS: 9.1.2 Wzmacnianie potencjału społeczno-zawodowego społeczności lokalnych – RIT EFS: 9.2.2 Rozwój usług społecznych i zdrowotnych – RIT EFRR: 10.3.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).
Typy projektów	EFS, poddziałanie 9.1.2.: Programy na rzecz wzmacniania potencjału społecznego i zawodowego lokalnych społeczności uwzględniające specyfikę terytorium i zamieszkujących je społeczności z uwzględnieniem działań: a. opartych o samopomoc i wolontariat, b. środowiskowych, c. prozatrudnieniowych, d. edukacyjnych. Działania kulturalne mogą być realizowane wyłącznie jako wsparcie uzupełniające. EFS, poddziałanie 9.2.2.: 1. Działania na rzecz rozwoju usług mieszkalnictwa wspieranego, poprzez zapewnienie dostępu do usług świadczonych w mieszkaniach chronionych, treningowych i wspieranych skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych wspierających proces ich integracji społecznej i zawodowej. 2. Działania na rzecz rozwoju usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym prowadzone w miejscu zamieszkania, obejmujące m.in.: a. wsparcie dla tworzenia lub działalności placówek oferujących wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży, rozwijanie środowiskowych form opieki nad dziećmi i młodzieżą, b. tworzenie miejsc opieki w istniejących lub nowotworzonych ośrodkach zapewniających opiekę dzienną lub całodobową, w tym miejsc opieki krótkoterminowej w zastępstwie osób na co dzień

	<p>opiekujących się osobami niesamodzielnymi,</p> <p>c. usługi asystenckie lub opiekuńcze w celu umożliwienia opiekunom osób niesamodzielnych podjęcie aktywności zawodowej,</p> <p>d. usługi dziennych opiekunów, asystentów osób niesamodzielnych, wolontariat opiekuńczy, pomoc sąsiedzka i inne formy samopomocowe,</p> <p>e. usługi zwiększające mobilność, autonomię i bezpieczeństwo osób niesamodzielnych (np. likwidowanie barier architektonicznych w miejscu zamieszkania, dowożenie posiłków),</p> <p>f. rozwój usług opiekuńczych w oparciu o nowoczesne technologie, np. teleopieki, aktywizacja środowisk lokalnych w celu tworzenia społecznych (sąsiedzkich) form samopomocy przy wykorzystaniu nowych technologii).</p> <p>3. Działania na rzecz rozwoju środowiskowych form usług społecznych innych niż wymienione powyżej wspierających proces integracji społecznej, zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych społecznie zgodnie z kierunkami określonymi w Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.</p> <p>4. Działania w zakresie zwiększenia dostępu i jakości usług zdrowotnych służących zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu lub poprawie zdrowia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zgodnie z kierunkami określonymi na poziomie wytycznych horyzontalnych w zakresie realizacji projektów w obszarze zdrowia.</p> <p>EFRR:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Roboty budowlane w obiektach przemysłowych/powojskowych/popegeerowskich/ pokolejowych wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia. 2. Zagospodarowywanie przestrzeni miejskich, w tym roboty budowlane w obiektach wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia. 3. Roboty budowlane w zdegradowanych budynkach wraz z zagospodarowaniem przyległego otoczenia.
<p>Formuła wyboru projektów w ramach wiązki</p>	<p>Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego wynikającym z Lokalnych Programów Rewitalizacji.</p>
<p>Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL</p>	<p>EFS:</p> <p>Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.</p> <p>Premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę wielosektorowego partnerstwa w realizacji zadań.</p> <p>Co do zasady w ramach PI9iv nie będą wspierane usługi opiekuńcze dla dzieci (usługi opieki nad dzieckiem do lat 3 realizowane są w PI8iv, w zakresie opieki przedszkolnej w PI10i), jednak w przypadku opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym dopuszcza się możliwość realizacji wsparcia w zakresie zapewnienia opieki dzieciom niepełnosprawnym w PI9iv.</p> <p>Preferencyjnie będą traktowane przedsięwzięcia mające na celu powstawanie i rozwój środowiskowych form wsparcia oraz działania realizowane w partnerstwie.</p>

Działania w ramach priorytetu inwestycyjnego 9iv stanowią dopełnienie przewidzianego do realizacji kompleksowego katalogu działań w obszarze rewitalizacji, kryteria wyboru projektów wspierać będą kompleksowe działania na obszarach rewitalizowanych. Pożądanymi będą działania mające charakter zintegrowanego świadczenia usług, zakładające zaangażowanie osób z nich korzystających, przy uwzględnieniu ich różnorodnych potrzeb. Kryteria wyboru ukierunkowane zostaną na grupy znajdujące się w szczególnej sytuacji, z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych i terytorialnych. Preferencyjnie będą traktowane przedsięwzięcia mające na celu powstawanie i rozwój środowiskowych form opieki nad osobami niepełnosprawnymi, osobami mającymi problemy ze zdrowiem psychicznym, osobami starszymi, osobami zagrożonymi ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Pożądanymi będą działania mające charakter zintegrowanego świadczenia usług, zakładające zaangażowanie osób z nich korzystających, przy uwzględnieniu ich różnorodnych potrzeb. Kwalifikowane będą projekty zgodne z zakresem wsparcia, celami i narzędziami określonymi w *Policy Paper* dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020. Warunkiem wyboru przedsięwzięć do dofinansowania jest ich zgodność z Planem działań dotyczącym ochrony zdrowia uzgodnionym przez Komitet Sterujący ds. koordynacji interwencji EFSI w sektorze zdrowia.

EFRR:

Projekty finansowane z EFRR będą realizowane w ścisłym połączeniu z działaniami podejmowanymi w ramach wsparcia EFS, w szczególności przewidzianych w ramach PI9i oraz PI9iv.

Projekty realizujące działania rewitalizacyjne muszą wynikać z Lokalnych Programów Rewitalizacji przygotowanych zgodnie z wytycznymi IZ. Ponadto każda wsparta infrastruktura powinna być dostosowana do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Jako iż każda ze społeczności charakteryzuje się innymi potrzebami, ich diagnoza powinna zawierać się w kompleksowym Lokalnym Programie Rewitalizacji tworzonego przy zaangażowaniu wszystkich aktorów lokalnej sceny, zarówno władzy samorządowej, biznesu i organizacji obywatelskich, jak i samych mieszkańców.

Inwestycje w zakresie kultury realizowane będą w ramach Lokalnych Programów Rewitalizacji oraz będą miały na celu poprawę spójności społecznej dzięki umożliwieniu lepszego dostępu do usług społecznych i kulturalnych oraz umożliwienia nowych form uczestnictwa w kulturze.

W ramach kompleksowej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, finansowane w ograniczonym zakresie będą również inwestycje (części wspólne budynków), dotyczące tkanki mieszkaniowej, tylko jako część większego projektu mającego na celu rewitalizacjęuboższych obszarów przestrzeni publicznych.

Preferowany obszar terytorialny interwencji wynika z Lokalnych Programów Rewitalizacji i został wskazany w Aneksie nr 3 niniejszej Strategii.

Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)

EFRR:

- Powierzchnia zrewitalizowanych obszarów [ha] – 6
- Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów wiejskich [osoby] – 47 361

EFS:

- Liczba środowisk objętych programami aktywności lokalnej [szt.]

- 28
- Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje poza rządowe [szt.] - 25
- Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie [szt.] - 630

Tabela 27. Informacje dotyczące wiązki projektów "Szkolnictwo zawodowe".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców
Działanie RIT Spn	A.1. Dostosowanie usług edukacyjnych w Subregionie Północnym do potrzeb nowej gospodarki
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	A.1.2 Wzrost zatrudnienia wśród absolwentów szkół i placówek kształcenia zawodowego poprzez poprawę efektywności realizowanego wsparcia. A.1.3 Zwiększone kompetencje uczniów szkół kształcących w zawodach.
Wiązka projektów	Szkolnictwo zawodowe
Poddziałanie RPO WSL	EFS: 11.2.2 Wsparcie szkolnictwa zawodowego RIT EFRR: 12.2.2 Infrastruktura kształcenia zawodowego RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)
Typy projektów	EFS: 1. Poprawa jakości edukacji w szkołach i placówkach prowadzących kształcenie zawodowe we współpracy z otoczeniem, w szczególności z pracodawcami, poprzez: a. doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli zawodu i instruktorów praktycznej nauki zawodu; b. podnoszenie umiejętności oraz uzyskiwanie kwalifikacji zawodowych przez uczniów i wzmacnianie ich zdolności do zatrudnienia; c. rozwój współpracy szkół lub placówek systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym; d. rozwój doradztwa edukacyjno-zawodowego; 2. Realizacja działań w zakresie stworzenia w szkole i placówkach systemu oświaty prowadzących kształcenie zawodowe warunków kształcenia zawodu, odzwierciedlających naturalne warunki pracy. EFRR: Przebudowa, budowa, remont laboratoriów, sal do praktycznej nauki zawodu wraz z zapewnieniem wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego

<p>Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL</p>	<p>EFS: Udział nauczycieli, kadry pedagogicznej oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu będzie możliwy jedynie jako dodatkowe, uzupełniające działanie względem działań skierowanych do uczniów. Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań. Projekty związane z zakupem sprzętu lub infrastruktury (w ramach cross-financingu) w szkołach i placówkach edukacyjnych będą finansowane wyłącznie, jeżeli zostanie zagwarantowana trwałość inwestycji z EFS. Kryteria będą uwzględniać wyniki edukacyjne szkół i premiować szkoły położone na terenach wiejskich.</p> <p>EFRR: Wsparcie inwestycyjne projektów ze środków EFRR ma charakter uzupełniający (dodatkowy) i możliwe będzie wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi ze środków EFS, które pełnią rolę wiodącą względem EFRR. Wobec powyższego, interwencja ze środków EFRR musi przyczynić się do zwiększenia efektywności szkolnictwa zawodowego. Budowa nowej infrastruktury będzie możliwa do realizacji jedynie w przypadku udokumentowanego braku możliwości zaadaptowania istniejących obiektów, a także z uwzględnieniem trendu demograficznego. Podejmowane działania będą realizowane na obszarach miejskich i wiejskich w oparciu o przeprowadzoną analizę potrzeb rynku pracy lub specjalizacji regionalnych w celu dostosowania efektów kształcenia do wymagań i potrzeb pracodawców, z uwzględnieniem trendów demograficznych oraz stanu istniejącej infrastruktury. Budowa, przebudowa czy remont infrastruktury kształcenia zawodowego wraz z zapewnieniem niezbędnego wyposażenia będzie uwzględniała również usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych oraz specjalistyczny sprzęt wspomagający proces uczenia się osób niepełnosprawnych. Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>
<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<p>EFS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy [osoby] – 500 - Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie [osoby] – 23 - Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wyposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego [szt.] - 7 - Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących wyposażenie zakupione dzięki EFS [szt.] - 6 - Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli

kompetencje po opuszczeniu programu [osoby] - 18

EFRR:

- Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki na dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej [osoby] - 2702
- Liczba wspartych obiektów kształcenia zawodowego [szt.] - 5

Tabela 28. Informacje dotyczące wiązki projektów "Usługi społeczne".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym
Działanie RIT Spn	B.3 Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	B.3.3 Wzrost dostępności i jakości usług społecznych zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz wzrost dostępności do usług zdrowotnych w Subregionie Północnym B.3.4 Lepszy dostęp do usług społecznych dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem
Wiązka projektów	Usługi społeczne
Poddziałanie RPO WSL	EFS: 9.2.2 Rozwój usług społecznych i zdrowotnych – RIT EFRR: 10.2.2. Rozwój mieszkalnictwa socjalnego, wspomaganego i chronionego oraz infrastruktury usług społecznych – RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).
Typy projektów	EFS: Podejmowane w ramach Poddziałania 9.2.2 przedsięwzięcia stanowią dopełnienie kompleksowego programu rewitalizacji podejmowanego na obszarze zdegradowanym, co oznacza, że projekty w ramach Poddziałania powinny stanowić uzupełnienie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach opracowanych PR oraz wpisywać się w Strategię ZIT/RIT poszczególnych Subregionów.: 1. Działania na rzecz rozwoju usług mieszkalnictwa wspieranego, poprzez zapewnienie dostępu do usług świadczonych w mieszkaniach chronionych, treningowych i wspieranych skierowanych do osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych wspierających proces ich integracji społecznej i zawodowej. 2. Działania na rzecz rozwoju usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych, w tym prowadzone w miejscu zamieszkania, obejmujące m.in.: a. wsparcie dla tworzenia lub działalności placówek oferujących wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży, rozwijanie środowiskowych form opieki nad dziećmi i młodzieżą b. tworzenie miejsc opieki w istniejących lub nowotworzonych ośrodkach zapewniających opiekę dzienną lub całodobową, w tym miejsc opieki krótkoterminowej w zastępstwie osób na co dzień opiekujących się osobami niesamodzielnymi c. usługi asystenckie lub opiekuńcze w celu umożliwienia opiekunom

	<p>osób niesamodzielną podjęcie aktywności zawodowej</p> <p>d. usługi dziennych opiekunów, asystentów osób niesamodzielną, wolontariat opiekuńczy, pomoc sąsiedzka i inne formy samopomocowe</p> <p>e. usługi zwiększające mobilność, autonomię i bezpieczeństwo osób niesamodzielną (np. likwidowanie barier architektonicznych w miejscu zamieszkania, dowożenie posiłków),</p> <p>f. rozwój usług opiekuńczych w oparciu o nowoczesne technologie, np. teleopieki, aktywizacja środowisk lokalnych w celu tworzenia społecznych (sąsiedzkich) form samopomocy przy wykorzystaniu nowych technologii).</p> <p>3. Działania na rzecz rozwoju środowiskowych form usług społecznych innych niż wymienione powyżej wspierających proces integracji społecznej, zawodowej osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczonych społecznie zgodnie z kierunkami określonymi w Wytycznych w zakresie realizacji przedsięwzięć w obszarze włączenia społecznego i zwalczania ubóstwa z wykorzystaniem środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego na lata 2014-2020.</p> <p>4. Działania w zakresie zwiększenia dostępu i jakości usług zdrowotnych służących zachowaniu, ratowaniu, przywracaniu lub poprawie zdrowia osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zgodnie z kierunkami określonymi na poziomie wytycznych horyzontalnych w zakresie realizacji projektów w obszarze zdrowia.</p> <p>EFRR: poddziałanie 10.2.2</p> <p>1. Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w zdegradowanych budynkach w celu adaptacji ich na mieszkania socjalne, wspomagane i chronione</p> <p>2. Roboty budowlane (za wyjątkiem budowy nowych obiektów) w zdegradowanych budynkach na potrzeby utworzenia centrów usług społecznościowych.</p>
<p>Formuła wyboru projektów w ramach wiązki</p>	<p>Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego</p>
<p>Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL</p>	<p>EFS:</p> <p>Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.</p> <p>Premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę wielosektorowego partnerstwa w realizacji zadań.</p> <p>Co do zasady w ramach PI9iv nie będą wspierane usługi opiekuńcze dla dzieci (usługi opieki nad dzieckiem do lat 3 realizowane są w PI8iv, w zakresie opieki przedszkolnej w PI10i), jednak w przypadku opieki nad dzieckiem niepełnosprawnym dopuszcza się możliwość realizacji wsparcia w zakresie zapewnienia opieki dzieciom niepełnosprawnym w PI9iv.</p> <p>Preferencyjnie będą traktowane przedsięwzięcia mające na celu powstawanie i rozwój środowiskowych form wsparcia oraz działania realizowane w partnerstwie.</p>

Działania w ramach priorytetu inwestycyjnego 9iv stanowią dopełnienie przewidzianego do realizacji kompleksowego katalogu działań w obszarze rewitalizacji, kryteria wyboru projektów wspierać będą kompleksowe działania na obszarach rewitalizowanych. Pożądane będą działania mające charakter zintegrowanego świadczenia usług, zakładające zaangażowanie osób z nich korzystających, przy uwzględnieniu ich różnorodnych potrzeb. Kryteria wyboru ukierunkowane zostaną na grupy znajdujące się w szczególnej sytuacji, z uwzględnieniem uwarunkowań demograficznych i terytorialnych. Preferencyjnie będą traktowane przedsięwzięcia mające na celu powstawanie i rozwój środowiskowych form opieki nad osobami niepełnosprawnymi, osobami mającymi problemy ze zdrowiem psychicznym, osobami starszymi, osobami zagrożonymi ubóstwem lub wykluczeniem społecznym.

Pożądane będą działania mające charakter zintegrowanego świadczenia usług, zakładające zaangażowanie osób z nich korzystających, przy uwzględnieniu ich różnorodnych potrzeb. Kwalifikowane będą projekty zgodne z zakresem wsparcia, celami i narzędziami określonymi w *Policy Paper* dla ochrony zdrowia na lata 2014-2020. Warunkiem wyboru przedsięwzięć do dofinansowania jest ich zgodność z Planem działań dotyczącym ochrony zdrowia uzgodnionym przez Komitet Sterujący ds. koordynacji interwencji EFSI w sektorze zdrowia.

EFRR:

Projekty finansowane z EFRR będą realizowane w ścisłym połączeniu z działaniami podejmowanymi w ramach wsparcia EFS, w szczególności przewidzianych w ramach PI9i oraz PI9iv.

Wsparcie będą mogły uzyskać wyłącznie projekty oparte o istniejącą infrastrukturę, nie ma możliwości budowy nowych obiektów. Rozwój usług społecznych i zdrowotnych na rzecz osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, wspierany ze środków EFRR, jest zgodny z założeniami europejskich zasad przejścia z opieki instytucjonalnej do opieki środowiskowej oraz z kierunkami wskazanymi w Programie Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020.

Wsparcie powiązane będzie z procesem integracji społecznej, aktywizacji społeczno-zawodowej i deinstytucjonalizacji usług (włączając formy stacjonarne). Tworzenie efektywnej opieki środowiskowej będzie elementem równoległym do dostosowania usług społecznych do potrzeb społeczeństwa. Inwestycje EFRR nie powinny być ukierunkowane na duże instytucje o charakterze opiekuńczo-pobytowym, zdefiniowane zgodnie z polskim prawodawstwem, świadczące usługi długoterminowej pomocy dla osób niepełnosprawnych, dzieci, osób starszych oraz psychicznie chorych.

W zakresie centrów usług społecznościowych zintegrowane wykorzystanie wsparcia jest szczególnie istotne w odniesieniu do terytorialnej koncentracji problemów, dlatego pożądane będą działania przyjmujące formę przedsięwzięć odpowiadających kompleksowo na potrzeby grup wykluczonych w zakresie ich aktywizacji, które będą miały charakter długofalowego organizowania społeczności lokalnej. Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.

<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<p>EFS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie [osoby]: 285 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi w programie [osoby]: 99 - Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu [szt]: 5 - Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych istniejących po zakończeniu projektu [osoby]: 2 - Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu [osoby]: 29 <p>EFRR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Liczba wybudowanych / przebudowanych / wyremontowanych / objętych innymi robotami budowlanymi obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej [szt.]: 9
---	---

Tabela 29. Informacje dotyczące wiązki projektów "Wychowanie przedszkolne".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym.
Działanie RIT Spn	B.2. Rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego subregionu
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	B.2.2 Wzrost dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w Subregionie Północnym B.2.1 Zwiększona liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego.
Wiązka projektów	"Wychowanie przedszkolne"
Poddziałanie RPO WSL	EFS: 11.1.2. Wzrost upowszechnienia wysokiej jakości edukacji przedszkolnej – RIT EFRR: 12.1.2. Infrastruktura wychowania przedszkolnego – RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)
Typy projektów	EFS: Programy zapewniania dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej oparte na subregionalnej analizie deficytów w zakresie dostępności miejsc przedszkolnych zawartej w strategii ZIT/RIT, zwiększające liczbę miejsc przedszkolnych oraz podnoszące jakość edukacji, obejmujące: a. utworzenie dodatkowych miejsc przedszkolnych, w liczbie odpowiadającej faktycznemu i prognozowanemu w perspektywie 3-letniej zapotrzebowaniu na usługi przedszkolne, w tym ewentualnie adaptacja pomieszczeń i/lub doposażenie danej placówki w pomoce dydaktyczne, b. podniesienie jakości edukacji przedszkolnej poprzez doskonalenie umiejętności i kompetencji zawodowych nauczycieli, niezbędnych do pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym, w tym z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, c. wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci poprzez organizowanie i prowadzenie dodatkowych zajęć specjalistycznych, edukacyjnych, rozwijających kompetencje społeczno-emocjonalne, językowe i matematyczne oraz gimnastyki korekcyjnej w placówkach wychowania przedszkolnego. Formy wsparcia wskazane w lit. b i c mogą być realizowane wyłącznie, jako uzupełnienie działań w zakresie tworzenia nowych

	<p>miejsc wychowania przedszkolnego (nie dotyczy realizacji zajęć dla dzieci niepełnosprawnych).</p> <p>EFRR: Przebudowa , budowa (jedynie w przypadku udokumentowania braku możliwości wykorzystania /adaptacji istniejących budynków) przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych form wychowania przedszkolnego wraz z zapewnieniem niezbędnego wyposażenia, w tym przystosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych.</p>
<p>Formuła wyboru projektów w ramach wiązki</p>	<p>Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego</p>
<p>Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL</p>	<p>EFS: Liczba utworzonych w ramach udzielonego wsparcia projektowego nowych miejsc edukacji przedszkolnej będzie odpowiadała faktycznemu i prognozowanemu zapotrzebowaniu na usługi edukacji przedszkolnej w regionie z uwzględnieniem prognoz demograficznych. Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto, premiiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań.</p> <p>EFRR: Wsparcie inwestycyjne projektów ze środków EFRR ma charakter uzupełniający (dodatkowy) i możliwe będzie wyłącznie w powiązaniu z działaniami realizowanymi ze środków EFS, które pełnią rolę wiodącą względem EFRR. Wobec powyższego, interwencja ze środków EFRR musi przyczynić się do wzrostu upowszechniania edukacji przedszkolnej w regionie. Budowa nowej infrastruktury będzie możliwa do realizacji jedynie w przypadku udokumentowanego braku możliwości zaadaptowania istniejących obiektów, a także z uwzględnieniem trendu demograficznego. Podejmowane działania będą realizowane z uwzględnieniem terytorialnych deficytów w dostępie do placówek wychowania przedszkolnego (na obszarach miejskich i wiejskich), trendów demograficznych, stanu istniejącej infrastruktury oraz analizy ekonomicznej po zakończeniu realizacji projektu. Budowa czy przebudowa infrastruktury wychowania przedszkolnego wraz z zapewnieniem niezbędnego wyposażenia będzie uwzględniała również usuwanie barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych oraz specjalistyczny sprzęt wspomagający proces uczenia się osób niepełnosprawnych. Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>

<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<p>EFS:</p> <ul style="list-style-type: none"> - liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]: 1 - liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie [szt.]: 76 - liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej [osoby]: 100 - liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie [osoby]: 2 <p>EFRR:</p> <ul style="list-style-type: none"> - potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej [osoby]: 534 - liczba wspartych obiektów infrastruktury przedszkolnej [szt.]: 6
---	---

Tabela 30. Informacje dotyczące wiązki projektów "Zatrudnienie".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców
Działanie RIT Spn	A.3. Aktywizacja gospodarcza osób bezrobotnych i absolwentów szkół w Subregionie Północnym
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	A.3.1 Wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia. A.3.2 Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia
Wiązka projektów	Zatrudnienie
Poddziałanie RPO WSL	7.1.2. Poprawa zdolności do zatrudnienia osób poszukujących pracy i pozostających bez pracy na obszarach rewitalizowanych – RIT
Główni Beneficjenci	<p>W odniesieniu do typów operacji 1-3: Wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych), w tym: agencje zatrudnienia; instytucje szkoleniowe; instytucje dialogu społecznego; instytucje partnerstwa lokalnego; Lokalne Grupy Działania.</p> <p>W odniesieniu do typu 4 operacji: Wyłącznie podmioty prowadzące agencje zatrudnienia oraz podmioty, o których mowa w art. 18c ust. 1 pkt 2 i 3 oraz ust. 2 pkt 3 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 149), po uzyskaniu akredytacji, o której mowa w art. 36 a ust. 4 pkt 2 wskazanej ustawy.</p>
Typy projektów	<p>Podejmowane w ramach poddziałania 7.1.2 przedsięwzięcia stanowią dopełnienie kompleksowego programu rewitalizacji podejmowanego na obszarze zdegradowanym, co oznacza, że projekty w ramach poddziałania powinny stanowić uzupełnienie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach opracowanych programów rewitalizacji.</p> <p>EFS: Wsparcie indywidualnej i kompleksowej aktywizacji zawodowo-edukacyjnej osób ma opierać się na co najmniej trzech elementach indywidualnej i kompleksowej pomocy (dwa z nich wskazane jako obligatoryjne, trzeci i kolejne – fakultatywne – wybierane w zależności od potrzeb i możliwości osób, którym udzielane jest wsparcie.</p>

	<p>1. Instrumenty i usługi rynku pracy służące indywidualizacji wsparcia oraz pomocy w zakresie określenia ścieżki zawodowej (obligatoryjne) :</p> <p>a. identyfikacja potrzeb osób pozostających bez zatrudnienia oraz diagnozowanie możliwości w zakresie doskonalenia zawodowego, w tym identyfikacja stopnia oddalenia od rynku pracy;</p> <p>b. kompleksowe i indywidualne pośrednictwo pracy w zakresie wyboru zawodu zgodnego z kwalifikacjami i kompetencjami wspieranej osoby lub poradnictwo zawodowe w zakresie planowania rozwoju kariery zawodowej, w tym podnoszenia lub uzupełniania kompetencji i kwalifikacji zawodowych.</p> <p>2. Instrumenty i usługi rynku pracy skierowane do osób, u których zidentyfikowano potrzebę uzupełnienia lub zdobycia nowych umiejętności i kompetencji, w tym m.in.:</p> <p>a. nabywanie, podwyższanie lub dostosowywanie kompetencji i kwalifikacji, niezbędnych na rynku pracy w kontekście zidentyfikowanych potrzeb osoby, której udzielane jest wsparcie, m.in. poprzez wysokiej jakości szkolenia.</p> <p>3. Instrumenty i usługi rynku pracy służące zdobyciu doświadczenia zawodowego wymaganego przez pracodawców jak i przedsiębiorców, w tym m.in.:</p> <p>a. nabywanie lub uzupełnianie doświadczenia zawodowego oraz praktycznych umiejętności w zakresie wykonywania danego zawodu, m.in. poprzez staże i praktyki, spełniające standardy wskazane w Europejskiej Ramie Jakości Praktyk i Staży;</p> <p>b. wsparcie zatrudnienia osoby pozostającej bez zatrudnienia u przedsiębiorcy lub innego pracodawcy, stanowiące zachętę do zatrudnienia, m.in. poprzez pokrycie kosztów subsydiowania zatrudnienia dla osób, u których zidentyfikowano adekwatność tej formy wsparcia, refundację wyposażenia lub doposażenia stanowiska (wyłącznie w połączeniu z subsydiowanym zatrudnieniem).</p> <p>4. Działania EURES związane z bezpośrednim świadczeniem usług dla osób bezrobotnych, nieaktywnych zawodowo i pracodawców:</p> <p>a. pośrednictwo pracy w ramach sieci EURES obejmujące działania, o których mowa w art. 36 ust. 1 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2013 r. poz. 674, z późn. zm.) oraz inne usługi świadczone w ramach tej sieci, określone w przepisach Unii Europejskiej.</p>
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego
Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL	<p>Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.</p> <p>Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań.</p> <p>Dodatkowo w zakresie zapotrzebowania na wsparcie w zakresie tworzenia białych i zielonych miejsc pracy zostanie przeprowadzona analiza, której wyniki będą brane pod uwagę podczas formułowania kryteriów wyboru projektów. Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>

<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób bezrobotnych (łącznie z długotrwale bezrobotnymi) objętych wsparciem w programie [osoby]: 175 - liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie [osoby]: 97 - liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie [osoby]: 5 - liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie [osoby]: 29 - liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie [osoby]: 39 - liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie [osoby]: 162 - liczba osób pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek) [osoby]: 113 - liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu [osoby]: 67

Tabela 31. Informacje dotyczące wiązki projektów "Przedsiębiorczość".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców
Działanie RIT Spn	A.3 Aktywizacja gospodarcza osób bezrobotnych i absolwentów szkół w Subregionie Północnym
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	A.3.2 Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia.
Wiązka projektów	Przedsiębiorczość
Poddziałanie RPO WSL	7.3.2. Promocja samozatrudnienia na obszarach rewitalizowanych – RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty - z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych) oraz publicznych służb zatrudnienia.
Typy projektów	EFS: 1. Bezzwrotne dotacje na rozpoczęcie działalności gospodarczej. 2. Wsparcie doradczo-szkoleniowe dla osób planujących rozpoczęcie działalności.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego
Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL	Wsparcie aktywizacyjne w PI skierowane jest do osób po 29 roku życia. Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną. Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań. Dodatkowo wsparcie w zakresie tworzenia białych i zielonych miejsc pracy będzie uwzględniane na bieżąco w oparciu o analizę potrzeb regionu w tym zakresie. Wyniki tej analizy będą brane pod uwagę podczas formułowania kryteriów wyboru projektów. Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.

Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie [osoby]: 48 - liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej [osoby]: 49
--	---

Tabela 32. Informacje dotyczące wiązki projektów "Adaptacyjność".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców
Działanie RIT Spn	A.1. Dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	A.1.1. Poprawa kompetencji i kwalifikacji kadr pracowniczych przedsiębiorstw sektora MŚP zgodnie z ich potrzebami
Wiązka projektów	Adaptacyjność
Poddziałanie RPO WSL	8.2.2. Wsparcie dla przedsiębiorców i ich pracowników w zakresie rozwoju przedsiębiorstwa – RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).
Typy projektów	<p>Podejmowane w ramach poddziałania 8.2.2 przedsięwzięcia stanowią dopełnienie kompleksowego programu rewitalizacji podejmowanego na obszarze zdegradowanym, co oznacza, że projekty w ramach poddziałania powinny stanowić uzupełnienie przedsięwzięć rewitalizacyjnych w ramach opracowanych programów rewitalizacji. EFS:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dostarczenie usług rozwojowych doradczych, szkoleniowych zgodnych z potrzebami przedsiębiorstwa (m.in.: usług w zakresie wsparcia kapitałowego, zarządzania i prowadzenia działalności gospodarczej, budowania i rozwoju biznesu, organizacyjnych, ekonomiczno-finansowych, prawnych, marketingowych, w zakresie zarządzania strategicznego, audytów strategicznych, szkolenia z transferu i komercjalizacji wiedzy oraz ochrony własności przemysłowej); 2. Wspieranie rozwoju kwalifikacji pracowników zgodnie z potrzebami pracodawców.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego
Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL	Wsparcie ukierunkowane na rozwój przedsiębiorstw sektora MŚP będzie realizowane zgodnie z założeniami podejścia popytowego i zostanie skoncentrowane na usługach najbardziej skutecznych z punktu widzenia potrzeb przedsiębiorców, w tym w szczególności na usługach doradczych, w zakresie zarządzania strategicznego i zasobami ludzkimi oraz szkoleniowych. Tym samym, działania będą koncentrować się na bezpośrednim wsparciu przedsiębiorstw gdzie to przedsiębiorca w oparciu o zidentyfikowane potrzeby będzie dokonywał wyboru usług w ramach oferty dostępnej w RUR,

	<p>odpowiadających w największym stopniu na aktualne potrzeby przedsiębiorstwa . Mechanizmy systemu popytowego zakładają częściową partycypację przedsiębiorcy w kosztach usługi rozwojowej.</p> <p>Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.</p> <p>Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę równoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań.</p> <p>Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>
<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie [szt.]: 50 - liczba osób pracujących objętych wsparciem w programie (łącznie z pracującymi na własny rachunek) [osoby]: 213 - liczba osób pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie [osoby]: 21 - liczba osób pracujących o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie [osoby]: 62 - liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]: 160 - liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw, które zrealizowały swój cel rozwojowy dzięki udziałowi w programie [szt.]: 30

Tabela 33. Informacje dotyczące wiązki projektów "Opieka nad dziećmi do lat 3".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym
Działanie RIT Spn	B.3. Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	B.3.1 Poprawa dostępności do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 roku życia.
Wiązka projektów	Opieka nad dziećmi do lat 3
Poddziałanie RPO WSL	8.1.2. Zapewnienie dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 lat – RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty (z wyłączeniem osób fizycznych, nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych)
Typy projektów	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tworzenie i funkcjonowanie podmiotów opieki nad dzieckiem do lat 3, w tym żłobków (m.in. przyzakładowych), klubów dziecięcych i punktów dziennej opieki; 2. Tworzenie nowych miejsc opieki w podmiotach opieki nad dzieckiem do lat 3 już istniejących; 3. Tworzenie i rozwijanie miejsc opieki nad dziećmi w innych formach opieki wymienionych w ustawie o opiece nad dziećmi do lat 3 obejmujące: <ol style="list-style-type: none"> a. sprawowanie opieki przez nianię, b. sprawowanie opieki przez opiekuna dziennego; 4. Pokrycie kosztów związanych z bieżącym świadczeniem usług opieki nad dziećmi do lat 3 dla osób znajdujących się w trudnej sytuacji, dla których obowiązek opieki nad dziećmi stanowi barierę w dostępie do rynku pracy.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego

<p>Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL</p>	<p>Kryteria formułowane będą w oparciu o terytorialne zróżnicowanie w dostępności do usług opieki nad dziećmi, w szczególności na obszarach cechujących się największymi opóźnieniami społeczno-gospodarczymi.</p> <p>Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.</p> <p>Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa wielosektorowego w realizacji zadań.</p> <p>Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>
<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat [szt.]: 21 - liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie [osoby]: 3 - liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/wychowaniem dziecka, po opuszczeniu programu [osoby]: 2 - liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę, lub poszukują pracy po opuszczeniu programu [osoby]: 1

Tabela 34. Informacje dotyczące wiązki projektów "Kształcenie językowe i ICT".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Poprawa poziomu i jakości życia mieszkańców Subregionu Północnego
Priorytet RIT Spn	B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym
Działanie RIT Spn	B.3 Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	B.3.2 Wzrost kwalifikacji i kompetencji w zakresie umiejętności cyfrowych i języków obcych dorosłych mieszkańców województwa śląskiego, w szczególności osób starszych oraz osób o niskich kwalifikacjach.
Wiązka projektów	Kształcenie językowe i ICT
Poddziałanie RPO WSL	11.4.2 – Kształcenie ustawiczne – RIT
Główni Beneficjenci	Wszystkie podmioty – z wyłączeniem osób fizycznych (nie dotyczy osób prowadzących działalność gospodarczą lub oświatową na podstawie przepisów odrębnych).
Typy projektów	Szkolenia i kursy skierowane do osób dorosłych, które z własnej inicjatywy są zainteresowane nabyciem, uzupełnieniem lub podwyższeniem umiejętności i kompetencji w obszarze umiejętności ICT i znajomości języków obcych.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego
Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL	<p>Wsparcie udzielane w ramach RPO obejmuje działania ukierunkowane na przeprowadzenie formalnej oceny i certyfikacji umiejętności i kompetencji osiągniętych przez uczestników wsparcia. W celu zapewnienia wysokiej jakości działań realizowanych przy udziale interwencji EFS dążyć się będzie do tego, aby system walidacji i certyfikacji stanowił obligatoryjny element działań projektowych.</p> <p>Środki EFS zostaną przeznaczone na wsparcie osób z grup defaworyzowanych, czyli wykazujących największą lukę kompetencyjną i posiadających największe potrzeby w dostępie do edukacji, w tym m. in osób o niskich kwalifikacjach i osób powyżej 50 roku życia.</p> <p>Na etapie wyboru projektów zostaną zastosowane kryteria promujące równouprawnienie kobiet i mężczyzn oraz rozwiązania zapobiegające dyskryminacji ze względu na płeć, pochodzenie etniczne lub rasowe, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek, a także orientację seksualną.</p> <p>Ponadto, premiowane będą rozwiązania realizujące zasadę zrównoważonego rozwoju oraz zasady partnerstwa</p>

	<p>wielosektorowego w realizacji zadań. Projekty w większym stopniu będą odpowiadać na potrzeby mieszkańców regionu, dawać im możliwość samodzielnego wyboru narzędzi i metod wsparcia, zapewniać szybką reakcję na zmiany sytuacji na rynku pracy. Dystrybucja środków oparta będzie na podejściu popytowym pozwalając na to, że centralnym podmiotem podejmowanych działań edukacyjnych będzie osoba dorosła i jej potrzeby. Preferowany obszar terytorialny interwencji został wskazany w części diagnostycznej niniejszej Strategii.</p>
<p>Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie [osoby]: 229 - liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie [osoby]: 44 - liczba osób w wieku 25 lat i więcej objętych wsparciem w programie [osoby]: 202 - liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]: 151 - liczba osób w wieku 50 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]: 36 - liczba osób w wieku 25 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu [osoby]: 138

Tabela 35. Informacje dotyczące wiązki projektów "Bezpieczeństwo energetyczne".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Wzmocnienie zrównoważonego rozwoju Subregionu Północnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów
Priorytet RIT Spn	C. Subregion Północny bogaty różnorodnością kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką jakość środowiska naturalnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów
Działanie RIT Spn	C.1 Wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	C.1.1 Zwiększony poziom produkcji energii ze źródeł odnawialnych. C.1.2 Zwiększona efektywność energetyczna w sektorze publicznym i mieszkaniowym.
Wiązka projektów	Bezpieczeństwo energetyczne
Poddziałanie RPO WSL	4.1.2 - Odnawialne źródła energii – RIT 4.3.2 - Efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii w infrastrukturze publicznej i mieszkaniowej - RIT
Główni Beneficjenci	1. Jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia; 2. Podmioty, w których większość udziałów lub akcji posiadają jednostki samorządu terytorialnego lub ich związki i stowarzyszenia; 3. Jednostki zaliczane do sektora finansów publicznych (nie wymienione wyżej); 4. Podmioty wykonujące działalność leczniczą, w rozumieniu ustawy o działalności leczniczej, posiadające osobowość prawną lub zdolność prawną; 5. Szkoły wyższe; 6. Organizacje pozarządowe; 7. Spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe; 8. Towarzystwa budownictwa społecznego;
Typy projektów	Budowa i przebudowa infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii ze źródeł odnawialnych. Modernizacja energetyczna budynków użyteczności publicznej oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego

Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO

W ramach RPO poddziałania 4.1.2 planuje się skierowanie wsparcia na realizację projektów inwestycyjnych dotyczących wytwarzania energii z odnawialnych źródeł wraz z podłączeniem tych źródeł do sieci dystrybucyjnej/przesyłowej. Wsparcie przewiduje w szczególności budowę i przebudowę infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych, takich jak: biomasa, słońce, woda, geotermia, wiatr, w tym instalacji kogeneracyjnych.

Przewidywane jest wsparcie budowy każdej instalacji/infrastruktury wykorzystującej OZE, w tym instalacji kogeneracyjnych, a także budowa/modernizacja infrastruktury służącej włączeniu źródła wykorzystującego OZE do sieci dystrybucyjnej. Istnieje możliwość wsparcia projektów w formule "słonecznej gminy". Możliwa jest także budowa nowej infrastruktury oświetleniowej opartej o OZE bez podłączenia jej do sieci elektroenergetycznej.

W ramach 4.3.2 wspierane będą także działania polegające na głębokiej modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej i budynków mieszkalnych wraz z budową i przebudową infrastruktury służącej do produkcji i dystrybucji energii pochodzącej ze źródeł odnawialnych w modernizowanych energetycznie budynkach i/lub likwidacji „niskiej emisji” poprzez wymianę/modernizację indywidualnych źródeł ciepła.

Projekty z zakresu głębokiej modernizacji energetycznej zwiększające efektywność energetyczną (obliczaną dla energii końcowej) poniżej 25% nie będą kwalifikowały się do dofinansowania.

Redukcja CO₂ o minimum 30% jest wymogiem niezbędnym w przypadku montażu indywidualnego źródła ciepła zasilanego gazem lub biomasą i nie dotyczy przyłączania do sieci ciepłej lub ogrzewania elektrycznego.

W przypadku realizacji projektów polegających na wymianie/modernizacji indywidualnych źródeł ciepła lub podłączeniu budynków do sieciowych nośników ciepła oraz modernizacji energetycznej budynków użyteczności publicznej oraz wielorodzinnych budynków mieszkalnych konieczne będzie spełnienie warunków ex-ante z dyrektywy 2006/32/EC, w szczególności odnoszących się do instalacji indywidualnych liczników ciepła w budynkach wielorodzinnych podłączonych do ogrzewania sieciowego i poddawanych renowacji oraz dookreślonych nową dyrektywą Energy Efficiency 2012/27/EU, w której kontynuowane są wymogi dyrektywy 2006/32/EC w sprawie indywidualnego pomiaru ciepła. Wprowadzenie indywidualnego pomiaru ciepła powinno mieć miejsce zawsze w połączeniu z wprowadzeniem zaworów termostatycznych w budynkach, w których nie zostały one jeszcze zamontowane.

W zakresie typu projektu (likwidacja „niskiej emisji”) wspierane urządzenia do ogrzewania muszą charakteryzować się obowiązującym od końca 2020 r. minimalnym poziomem efektywności energetycznej i normami emisji zanieczyszczeń, które zostały określone w środkach wykonawczych do dyrektywy 2009/125/WE.

Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa

- liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE [szt.]: 6
- liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE [szt.]: 9
- dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych [MW]: 4

(2023)

- Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO₂/rok]: 729
- liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii [szt.]: 56
- stopień redukcji PM 10 [t/rok]: 51
- zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych [kWh/rok]: 13 490

Tabela 36. Informacje dotyczące wiązki projektów "Transport publiczny".

Misja RIT Spn	Subregion Północny – bogaty różnorodnością miejsc i kultury życia – podejmuje wyzwania o jak najlepsze wykorzystanie szans i okazji rozwojowych dla kształtowania i umacniania spójności jego terytorium oraz tworzenia warunków sprzyjających samorealizacji jednostek, rodzin i grup społecznych
Cel strategiczny RIT Spn	Wzmocnienie zrównoważonego rozwoju Subregionu Północnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów
Priorytet RIT Spn	D. Wzmocnienie regionotwórczych funkcji Częstochowy oraz jej powiązań z otaczającym obszarem funkcjonalnym
Działanie RIT Spn	D.3 Realizacja niskoemisyjnych strategii poprzez promowanie transportu zbiorowego
Cel szczegółowy RIT Spn którego osiągnięcie wspiera realizacja wiązki	D.3.1 Zwiększona atrakcyjność transportu publicznego dla pasażerów.
Wiązka projektów	Transport publiczny
Poddziałanie RPO WSL	4.5.2 - Niskoemisyjny transport miejski oraz efektywne oświetlenie - RIT
Główni Beneficjenci	<ol style="list-style-type: none"> 1. Jednostki samorządu terytorialnego oraz ich związki, których statutowym zadaniem jest wykonywanie ustawowych zadań jednostek samorządu terytorialnego w zakresie transportu publicznego; 2. Podmioty działające na zlecenie jednostek samorządu terytorialnego i ich związków, realizujące zadania z zakresu transportu publicznego, wybrane zgodnie z prawem zamówień publicznych; 3. Podmioty, w których większość udziałów posiada jednostka samorządu terytorialnego lub związek JST, realizujące na podstawie statutu zadania publiczne z zakresu transportu publicznego;
Typy projektów	Budowa i przebudowa liniowej i punktowej infrastruktury transportu zbiorowego (np. zintegrowanych centrów przesiadkowych, drogi rowerowe, parkingi), wdrażanie inteligentnych systemów transportowych, zakup taboru autobusowego i tramwajowego na potrzeby transportu publicznego wraz z budową infrastruktury, budowa i przebudowa liniowej infrastruktury tramwajowej, poprawa efektywności energetycznej oświetlenia.
Formuła wyboru projektów w ramach wiązki	Tryb konkursowy dedykowany dla projektów realizowanych na obszarze Subregionu Północnego

Warunki brzegowe realizacji projektów wskazane w RPO WSL

Typy projektów w ramach działania 4.5.2, wpisujące się w priorytet inwestycyjny 4e realizowane będą w ramach trybu konkursowego. W celu zwiększenia efektywności i komplementarności wsparcia inwestycji w ramach działania, interwencja planowana jest do realizacji w ramach RIT. Zastosowanie RIT pozwoli na dostosowanie interwencji do specyficznych potencjałów i deficytów poszczególnych terytoriów. Wsparcie zostanie skierowane na przedsięwzięcia wynikające ze Strategii RIT.

Przedsięwzięcia związane z niskoemisyjnym transportem miejskim muszą wynikać z przygotowanych przez samorządy planów, zawierających odniesienia do kwestii przechodzenia na bardziej ekologiczne i zrównoważone systemy transportowe w miastach. Funkcję takich dokumentów mogą pełnić plany dotyczące gospodarki niskoemisyjnej, plany mobilności miejskiej, plany rozwoju zrównoważonego transportu publicznego, studia transportowe, itp. Dokumenty te powinny określać lokalne uwarunkowania oraz kierunki planowanych interwencji na danym obszarze i w zależności od zidentyfikowanych potrzeb zawierać odniesienia do takich kwestii jak np.: zbiorowy transport pasażerski, transport niezmotoryzowany, wykorzystanie inteligentnych systemów transportowych (ITS), logistyka miejska, bezpieczeństwo ruchu drogowego w miastach, wdrażanie nowych wzorców użytkowania czy promocja ekologicznie czystych i energooszczędnych pojazdów (czyste paliwa i pojazdy). Przedmiotowe dokumenty powinny zawierać szczegółowe analizy i diagnozy, z których wynika uzasadnienie/ potrzeba planowanego do realizacji przedsięwzięcia.

W ramach 4. typu projektu możliwe jest wsparcie wymiany istniejącego oświetlenia zewnętrznego, w szczególności dróg i placów w gminach na oświetlenie o wyższej efektywności energetycznej. Uzupełniająco dopuszcza się elementy związane z zarządzaniem oświetleniem, będącym przedmiotem projektu pod warunkiem, że system zarządzania dodatkowo wpłynie na wzrost efektywności energetycznej projektu. Budowa nowej infrastruktury oświetleniowej jest możliwa tylko w ramach działania 4.1

Odnawialne źródła energii w przypadku budowy instalacji wykorzystującej OZE, bez podłączenia jej do sieci elektroenergetycznej.

Wskaźnik produktu i rezultatu bezpośredniego - wartość docelowa (2023)

- szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych [tony ekwiwalentu CO₂/rok]: 86
- liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej [szt.]: 11
- liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych [szt]: 3
- liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych [szt]: 1

Rozdział 10. Zasady i kryteria wyboru projektów realizujących Strategię.

Zgodnie z Porozumieniem z IZ, IP RIT w związku z realizacją powierzonych zadań dotyczących wyboru projektów zobowiązała się do:

- Współpracy z IZ RPO WSL przy opracowaniu propozycji kryteriów wyboru projektów dotyczących zgodności ze Strategią RIT dla Działań/Poddziałań do zatwierdzenia przez KM RPO WSL oraz współpracy z IZ RPO WSL w przygotowaniu pozostałych kryteriów wyboru projektów w terminach i na zasadach wskazanych przez IZ RPO WSL,
- Współpracy z IZ RPO WSL przy opracowywaniu harmonogramu konkursów w ramach RPO WSL, na zasadach określonych przez IZ RPO WSL,
- Współdzielenia roli Instytucji Organizującej Konkurs (IOK) z IZ RPO WSL lub IP WUP, tj. odpowiedzialności za organizację, przeprowadzenie i nadzorowanie oceny merytorycznej w zakresie kryteriów zgodności ze Strategią RIT, na zasadach określonych przez IZ RPO WSL,
- Udziału w ocenie projektów w ramach Komisji Oceny Projektów (KOP) w zakresie kryteriów zgodności ze Strategią RIT, na zasadach określonych przez IZ RPO WSL,
- Udziału w procedurze odwoławczej w zakresie oceny kryteriów dotyczących zgodności ze Strategią RIT,
- Zatwierdzenia listy ocenionych projektów wspólnie z IZ RPO WSL, na zasadach określonych przez IZ RPO WSL.

Projekty realizujące strategię wybierane są w **procedurze konkursowej** prowadzonej łącznie przez SPn pełniącym rolę IP RIT dla RPO WSL 2014-202 i IZ RPO WSL lub IP WUP. Wnioski o dofinansowanie są składane w wersji elektronicznej przez system LSI (Isi.slaskie.pl) w ściśle określonych terminach zgodnych z Regulaminem konkursu i ogłoszeniem o konkursie opublikowanym na stronach rpo.slaskie.pl i funduszeuropejskie.gov.pl. Złożone wnioski podlegają ocenom:

- formalnej,
- merytorycznej składającej się z:
  1. oceny zgodności projektów ze Strategią,
  2. oceny stopnia spełnienia pozostałych kryteriów merytorycznych.

Oceny dokonuje Komisja Oceny Projektów (KOP) powoływana przez IOK. W skład KOP wchodzi:

- Przewodniczący KOP lub jego Zastępca (IOK),
- Sekretarz KOP (IOK),
- Członkowie KOP (eksperti i pracownicy IOK),

- Zastępca przewodniczącego KOP z ramienia IOK IP RIT,
- Sekretarz KOP z ramienia IOK IP RIT,
- Członkowie KOP spośród pracowników IOK IP RIT.

Kryteria wyboru projektów zawarte są w załączniku nr 3 do SZOOP „Kryteria wyboru projektów dla poszczególnych osi priorytetowych, działań i poddziałań” oraz każdorazowo są zatwierdzane przez Komitet Monitorujący RPO WSL 2014-2020. Wskazany załącznik zawiera ponadto definicję wyszczególnionych kryteriów, ich rodzaj oraz wskazuje sposób weryfikacji. Przyjęto poniższy podział zasad i kryteriów wyboru projektów w zależności od źródła współfinansowania – EFRR i EFS:

W przypadku projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego ocena składa się z oceny formalnej – kryteriów ogólnych dla wszystkich projektów (dokonywanej przez IOK), których spełnienie jest obligatoryjne oraz oceny merytorycznej. Podczas oceny merytorycznej ocenie podlegają:

a) oceniane przez IOK IP RIT:

- Kryteria zgodności ze Strategią RIT – dostępu (0/1);
- Kryteria zgodności ze Strategią RIT ogólne dla poddziałań RIT – EFRR;

b) oceniane przez IOK:

- Kryteria ogólne – wspólne dla wszystkich projektów, niezależnie od określonego typu projektu;
- Kryteria specyficzne – dedykowane konkretnym działaniom/poddziałaniom/typom projektów, charakterystyczne i niezbędne dla oceny danego projektu, punktowane w zależności od stopnia ich wypełnienia;
- Kryteria dodatkowe – wspólne dla wszystkich projektów, niezależnie od określonego typu projektu.

W pierwszej kolejności złożony projekt będzie podlegał ocenie formalnej, podczas której spełnienie wszystkich kryteriów jest obligatoryjne.

Następnie weryfikowane będzie spełnienie kryteriów zgodności ze Strategią RIT – dostępu (0/1), które mają charakter obligatoryjny. Niespełnienie przez projekt co najmniej jednego z w/w kryteriów spowoduje otrzymanie oceny negatywnej. Projekt nie będzie podlegał dalszej ocenie i nie będzie kwalifikował się do dofinansowania.

Wśród kryteriów dostępu oceniane będą:

- lokalizacja projektu na obszarze funkcjonalnym RIT,
- zgodność uzasadnienia i celu projektu z diagnozą i Priorytetami/Celami Strategii RIT,
- zgodność przedmiotu projektu z zakresem wsparcia wskazanym w Strategii RIT.

Kolejno weryfikowane będą kryteria zgodności ze Strategią RIT ogólne dla Poddziałań RIT - EFRR. W ramach każdego kryterium punktowanego możliwe jest przyznanie maksymalnie 4 pkt. Dodatkowo do poszczególnych kryteriów punktowanych przypisano wagi.

Wyznaczanie punktacji następuje poprzez przyznanie punktów dla poszczególnych kryteriów (przemnożenie punktów i wag), następnie sumowane są wyniki z poszczególnych kryteriów. Określenie wartości punktacji następuje poprzez zsumowanie otrzymanych wyników.

Projekt otrzymuje ocenę pozytywną w tej części oceny pod warunkiem uzyskania co najmniej 40% maksymalnej, możliwej do uzyskania punktacji. Projekt, który uzyska mniej niż 40% punktów otrzymuje ocenę negatywną i nie kwalifikuje się do dofinansowania. Na tym etapie ocenie podlegają:

- adekwatność projektu do zdiagnozowanych problemów/wyzwań oraz Celów/Priorytetów wskazanych w Strategii RIT;
- stopień realizacji przez projekt celów Strategii RIT mierzony stopniem wpływu projektu na osiągnięcie wskaźników produktu lub rezultatu bezpośredniego danego Celu /Priorytetu RIT, adekwatnych dla typu projektu
- komplementarny charakter projektu;
- wpływ Związków RIT/sygnatariuszy Porozumień w sprawie realizacji RIT na realizację projektów na obszarze objętym Strategią RIT;
- udział partnerów lokalnych oraz społeczności lokalnych w planowaniu i realizacji projektu;
- doświadczenie wnioskodawcy.

Kryteria wyboru projektów zgodności ze Strategią RIT odnoszą się do celów szczegółowych Strategii RIT.

Ocena zgodności projektów z celami oraz priorytetami Strategii ZIT stanowi 50% wartości wagowej całkowitej oceny projektu.

Kolejny etap oceny merytorycznej skupia się na weryfikacji zgodności zapisów projektu z regulaminem naboru, racjonalności i niezbędności wydatków zawartych w budżecie projektu, oraz ich kwalifikowalności.

W tej części oceny projekty oceniane są w ramach kryteriów (zarówno ogólnych jak i specyficznych) zerojedynkowo oraz poprzez przyznanie punktów.

Kryteria zerojedynkowe oceniane są w pierwszej kolejności i mają charakter obligatoryjny. Niespełnienie co najmniej jednego kryterium zerojedynkowego skutkuje otrzymaniem oceny negatywnej i nie kwalifikowaniem projektu się do dofinansowania.

Projekt spełniający kryteria zerojedynkowe podlega ocenie punktowej. W ramach każdego kryterium punktowanego możliwe jest przyznanie maksymalnie 4 punktów. Przyznana punktacja dla każdego kryterium będzie pomnożona przez jego wagę.

Otrzymane sumy ocen kryteriów ogólnych i specyficznych mnoży się przez proporcje właściwe dla danego zestawu kryteriów (kryteria ogólne: 60%, kryteria specyficzne: 40%).

Projekt otrzymuje ocenę pozytywną w przypadku uzyskania co najmniej 60% maksymalnej, możliwej do uzyskania punktacji. Projekt, który uzyska mniej niż 60% punktów otrzymuje ocenę negatywną i nie kwalifikuje się do dofinansowania.

Projekt, który uzyska co najmniej 60% maksymalnej, możliwej do uzyskania punktacji, otrzyma punkty przyznane w ramach kryteriów dodatkowych o wartości 0,2 pkt za spełnienie każdego kryterium dodatkowego. Dodatkowe punkty będą zsumowane z ostatecznym wynikiem uzyskanym z oceny kryteriów ogólnych i specyficznych.

W przypadku projektów współfinansowanych z Europejskiego Funduszu Społecznego podczas oceny formalnej (dokonywanej przez IOK) weryfikowane jest spełnienie kryteriów ogólnych formalnych (0/1) oraz szczegółowych dostępu (0/1), które zostały wskazane jako weryfikowane na etapie oceny formalnej. Podczas oceny merytorycznej ocenie podlegają:

a) oceniane przez IOK IP RIT:

- Kryteria zgodności ze Strategią RIT – dostępu (0/1);
- Kryteria zgodności ze Strategią RIT szczegółowe dla Poddziałania RIT (kryteria dostępu, dodatkowe) – EFS;

b) oceniane przez IOK:

- Ogólne kryteria merytoryczne – spełnienie ogólnych kryteriów merytorycznych mierzone jest za pomocą przyznanej liczby punktów lub ma postać 0/1. Ogólne kryteria merytoryczne mają charakter uniwersalny, tj. odnoszą się do wszystkich projektów realizowanych w ramach RPO WSL 2014-2020;
- Ogólne kryteria horyzontalne - ocena ogólnych kryteriów horyzontalnych ma postać 0/1. Spełnienie ogólnych kryteriów horyzontalnych jest obligatoryjne dla wszystkich projektów;
- Szczegółowe kryteria dostępu weryfikowane na etapie oceny merytorycznej – ocena szczegółowych kryteriów dostępu dotyczy zgodności wniosku kryteriami określonymi każdorazowo dla poszczególnych konkursów w ramach RPO WSL 2014-2020. Ocena szczegółowych kryteriów dostępu ma postać 0/1;
- Szczegółowe kryteria dodatkowe - ocena szczegółowych kryteriów dodatkowych polega na przyznaniu zdefiniowanej liczby punktów po osiągnięciu minimum punktowego. Szczegółowe kryteria dodatkowe są dedykowane konkretnym działaniom/poddziałaniom /typom projektów.

W pierwszej kolejności złożony projekt będzie podlegał weryfikacji wymogów formalnych a następnie ocenie formalnej, podczas której spełnienie wszystkich kryteriów jest obligatoryjne.

Następnie, tak jak w przypadku projektów EFRR, weryfikowane będzie spełnienie kryteriów zgodności ze Strategią RIT – dostępu (0/1), które mają charakter obligatoryjny. Niespełnienie przez projekt co najmniej jednego z w/w kryteriów powoduje otrzymanie oceny negatywnej.

Wśród kryteriów dostępu oceniane będą:

- lokalizacja projektu na obszarze funkcjonalnym RIT;
- zgodność uzasadnienia i celu projektu z diagnozą i Priorytetami/Celami Strategii RIT;
- zgodność przedmiotu projektu z zakresem wsparcia wskazanym w Strategii RIT.

W kolejnym etapie weryfikowane będą kryteria zgodności ze Strategią RIT szczegółowe dla Poddziałania RIT (kryteria dodatkowe). W ramach każdego szczegółowego kryterium dodatkowego możliwe jest przyznanie zdefiniowanej liczby punktów.

Projekt otrzymuje ocenę pozytywną w części 1 w przypadku spełnienia wszystkich szczegółowych kryteriów dostępu. W tej części nie ustalono minimum punktowego determinującego wynik oceny wniosku. W tej części ocenie podlegają m.in. Okres realizacji projektu, Lokalne programy rewitalizacji, zgodność projektu z programem rewitalizacji, komplementarność projektów, wielosektorowe partnerstwo oraz zgodność projektów z celami strategii RIT.

Kryteria wyboru projektów zgodności ze Strategią RIT odnoszą się do celów szczegółowych Strategii RIT.

Ocena zgodności projektów z celami oraz priorytetami Strategii ZIT stanowi 50% wartości wagowej całkowitej oceny projektu.

W ramach kolejnej części, projekt oceniany jest na podstawie szczegółowych kryteriów dostępu, ogólnych kryteriów horyzontalnych oraz ogólnych kryteriów merytorycznych. Wniosek, który nie spełnia szczegółowych kryteriów dostępu oraz ogólnych kryteriów horyzontalnych otrzymuje ocenę negatywną. Następnie oceniane są ogólne kryteria merytoryczne składające się z kryteriów 0/1 oraz kryteriów punktowych. Niespełnienie któregokolwiek z 0/1 ogólnych kryteriów merytorycznych skutkuje negatywną oceną. Ogólne kryteria merytoryczne punktowe składają się z kryteriów, dla których określono minimum punktowe oraz takich, dla których nie określono minimum punktowego. Aby wniosek uzyskał pozytywną ocenę musi uzyskać minimum punktowe w wysokości 30 pkt. możliwych do uzyskania w trakcie tej części oceny merytorycznej oraz uzyskać minimum punktowe

w kryteriach, dla których minimum punktowe zostało określone. Ostateczną ocenę wniosku stanowi suma arytmetyczna punktów przyznanych z wszystkich części oceny merytorycznej.

W oparciu o ostateczną liczbę punktów otrzymaną przez projekt IP RIT przygotowuje listę projektów o której mowa w art. 44 ust. 4 Ustawy z dn. 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie 2014-2020.

Wynik naboru następuje poprzez zatwierdzenie przez IZ RPO WSL i IP RIT (na zasadach określonych przez IZ RPO WSL) listy ocenionych projektów oraz jej upublicznienie na stronie internetowej rpo.slaskie.pl oraz portalu funduszeuropejskie.gov.pl. Po dokonaniu pełnej oceny merytorycznej, IZ RPO WSL przygotowuje listę ocenionych projektów i przekazuje do IP RIT SPn celem zatwierdzenia. Po uzyskaniu opinii Komitetu Sterującego RIT wyrażonej w formie uchwały, zatwierdzenie listy projektów wybranych do wsparcia w ramach danego naboru jest dokonywane przez Prezydenta Miasta Częstochowy. Następnie listę projektów zatwierdza IZ RPO WSL.

Z wnioskodawcami, których projekty zostaną wybrane do dofinansowania zostanie podpisana umowa o dofinansowanie.

Rozdział 11. Zakres odpowiedzialności w procesie wdrażania Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego.

Zintegrowane podejście terytorialne w ramach RIT Subregionu Północnego jest realizowane z wykorzystaniem unikalnych w skali kraju doświadczeń uzyskanych przy wdrażaniu Programów Rozwoju Subregionów w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013. W szczególności istotne w tym aspekcie są istniejące dobre praktyki oraz potencjał instytucjonalny m.in. w zakresie partnerskiej współpracy gmin oraz udziału partnerów lokalnych w wyborze przedsięwzięć do dofinansowania. Zasadność kontynuacji podejścia terytorialnego wypracowanego w latach 2007-2013 potwierdzają m.in. badania ewaluacyjne, z których wynika, iż przyczyniło się ono do pogłębienia współpracy jednostek samorządu terytorialnego, a realizowana w jego ramach interwencja w większym stopniu odzwierciedla potrzeby społeczności lokalnych. Ewaluacja *ex-ante* zintegrowanego podejścia terytorialnego w ramach RPO wykazała, iż zastosowano je poprawnie tj. wprowadzono w osiach priorytetowych i obszarach wsparcia, w których jest to zasadne pod względem efektywności oraz możliwości realizacji projektów przy zastosowaniu RIT.

Istotnym elementem realizacji RIT Subregionu Północnego jest forma partnerstwa jednostek samorządu terytorialnego JST, zgodnie z wymogami zawartymi w Umowie Porozumienia zawartej w dniu 6 marca 2015 r. oraz jego Aneks nr 1 z dnia 12 czerwca 2015 roku. Porozumienie w Subregionie Północnym województwa śląskiego podpisały 34 jednostki samorządu terytorialnego: miasto na prawach powiatu Częstochowa, trzy powiaty ziemskie i 30 gmin. Podstawą interwencji RIT Subregionie Północnym jest niniejsza STRATEGIA, która uwzględnia wspólne strategiczne wybory uzgodnione przez jednostki wchodzące w skład Porozumienia.

Proces wdrażania STRATEGII, jest organizowany wspólnie przez Instytucję Zarządzającą oraz Instytucję Pośredniczącą RIT co posiada umocowanie w RPO. Szczegółowo relacje między IZ a IP RIT regulowane są odrębnym porozumieniem. Rolę IZ pełni Zarząd Województwa Śląskiego i realizuje ją zgodnie z posiadanymi uprawnieniami oraz procedurami wewnętrznymi, utworzonymi w związku z autonomią decyzyjną przysługującą samorządowi regionalnemu. Rolę Instytucji Pośredniczącej RIT dla Subregionu Północnego pełni Prezydent Miasta Częstochowy na mocy porozumienia zawartego z IZ, jako podmiot, któremu powierza się część zadań związanych z zarządzaniem i wdrażaniem RIT, w szczególności z wyborem projektów do dofinansowania. IP RIT występuje w imieniu władz lokalnych (gminnych i powiatowych) subregionu północnego, jako Lider Porozumienia przez nie zawiązanego. IP RIT podlega desygnacji. Szczegółowy zakres zadań i obowiązków IP RIT oraz postanowienia szczegółowe

w zakresie uczestniczenia IP RIT w procedurach wdrażania RPO regulowane są przedmiotowym porozumieniem.

Zakres zadań IP RIT Subregionu Północnego:

W ramach działań IP RIT jest zobowiązana do dołożenia należytej staranności w ich realizacji, w tym do:

1. uzgadniania i przedkładania Strategii RIT, zgodnie z ustawą wdrożeniową,
2. współpracy w przygotowaniu przez IZ RPO WSL harmonogramu konkursów dla Działań/Poddziałań,
3. współpracy z IZ RPO WSL przy opracowaniu propozycji kryteriów wyboru projektów dotyczących zgodności ze Strategią RIT dla Działań/Poddziałań do zatwierdzenia przez KM RPO WSL oraz współpracy z IZ RPO WSL w przygotowaniu pozostałych kryteriów wyboru projektów,
4. współpracy w wyborze ekspertów zewnętrznych, dokonujących oceny projektów dla Działań/Poddziałań, w oparciu o kryteria zatwierdzone przez KM RPO WSL dotyczące zgodności z celami Strategii RIT,
5. udziału przedstawiciela IP RIT w pracach Komitetu Monitorującego RPO WSL,
6. realizacji zadań związanych z wyborem projektów do dofinansowania w ramach RPO WSL,
7. realizacji celów Programu mierzonych poziomem osiągnięcia wskaźników postępu rzeczowego oraz finansowego , w szczególności z uwzględnieniem wskaźników do oceny ram wykonania, na zasadach i w terminie ustalonym przez IZ RPO WSL,
8. monitorowania postępów w realizacji Działań/Poddziałań, zgodnie z wytycznymi IZ RPO WSL, w szczególności wskaźników postępu rzeczowego oraz finansowego,
9. przygotowywania i przedstawiania IZ RPO WSL sprawozdań z realizacji zadań powierzonych w Porozumieniu w ramach Działań/Poddziałań, zgodnie z wytycznymi i w terminie określonym przez IZ RPO WSL,
10. współpracy z IZ RPO WSL przy realizacji badań ewaluacyjnych, analiz, ekspertyz prowadzonych lub zleczanych przez Instytucje Zarządzające Programami Operacyjnymi, ministerstwo właściwe ds. rozwoju regionalnego, Komisję Europejską,
11. poddania się procedurze desygnacji i utrzymania kryteriów desygnacji,
12. poddania się kontrolom i audytom,
13. udziału w opracowywaniu i aktualizacji Opisu Funkcji i Procedur RPO WSL na zasadach i w terminach określonych przez IZ RPO WSL,
14. opracowania i bieżącej aktualizacji Instrukcji Wykonawczych IP RIT zgodnie z wskazaniem IZ RPO WSL dla IP RPO WSL, podlegającego każdorazowo pisemnemu zatwierdzeniu IZ RPO WSL,
15. przechowywania i archiwizowania wszystkich dokumentów zgodnie z odrębnymi

przepisami,

16. przygotowywania i realizacji, w tym rozliczania, obejmującego składanie wniosków o płatność, Planów Działań Pomocy Technicznej oraz innych dokumentów związanych z otrzymywaniem środków Pomocy Technicznej w ramach RPO WSL,
17. obsługi wskazanych systemów informatycznych, w szczególności LSI 2014, w zakresie realizowanych zadań,
18. realizacji działań i obowiązków informacyjno-promocyjnych,
19. przygotowania i utrzymania zdolności administracyjnej i technicznej do realizacji powierzonych zadań w tym zapewnienie odpowiedniego zatrudnienia, podnoszenia kwalifikacji pracowników, zapewnienia warunków technicznych i lokalowych do realizacji Porozumienia,
20. przekazywania do IZ RPO WSL na jej prośbę wszelkich materiałów, opracowań, wyjaśnień oraz informacji niezbędnych do prawidłowej realizacji RPO WSL,
21. współpracy z IZ RPO WSL w zakresie zarządzania ryzykiem oraz wprowadzenia skutecznych i proporcjonalnych środków zwalczania nadużyć finansowych.

W realizacji zadań w ramach RIT określonych w niniejszym Porozumieniu uczestniczą jednostki samorządu terytorialnego, które zawiązały współpracę w celu wspólnej realizacji RIT na zasadach określonych w art. 30 ust. 4 ustawy wdrożeniowej.

Zakres obowiązków IP RIT Subregionu północnego:

1. IP RIT ponosi pełną odpowiedzialność przed IZ RPO WSL za formalną, merytoryczną, techniczną oraz organizacyjną stronę realizacji zadań. IP RIT zapewnia środki finansowe na realizację tych zadań.
2. IP RIT zobowiązuje się do przestrzegania przepisów wspólnotowych w zakresie realizacji polityk horyzontalnych (ochrony środowiska, równości szans i niedyskryminacji, społeczeństwa informacyjnego, ochrony konkurencji i zamówień publicznych).
3. IP RIT zobowiązuje się do przedstawiania na żądanie IZ RPO WSL informacji i wyjaśnień związanych z realizacją powierzonych zadań w terminie uzgodnionym z IZ RPO WSL.
4. IP RIT zobowiązuje się do niezwłocznego informowania IZ RPO WSL o trudnościach w realizacji zadań, w szczególności o wszelkich zagrożeniach przy wykonywaniu zadań lub o zamiarze zaprzestania ich wykonywania.
5. IP RIT zobowiązana jest w zakresie zadań związanych z wyborem projektów do dofinansowania w ramach RPO WSL do współpracy z IP WUP w ramach następujących Poddziałań:
  - Poddziałanie 7.1.2 Poprawa zdolności do zatrudnienia osób poszukujących pracy i pozostających bez pracy na obszarach rewitalizowanych – RIT;
  - Poddziałanie 7.3.2 Promocja samozatrudnienia na obszarach rewitalizowanych – RIT;
  - Poddziałanie 8.2.2 Wsparcie dla przedsiębiorców i ich pracowników w zakresie

rozwoju przedsiębiorstwa – RIT;

- Poddziałanie 11.4.2 Kształcenie ustawiczne – RIT.

Szczegółowy zakres i forma tej współpracy określone zostaną we właściwych instrukcjach wykonawczych.

1. IP RIT, w związku z realizacją powierzonych zadań dotyczących wyboru projektów, zobowiązuje się do zachowania zasady bezstronności, poufności oraz braku konfliktu interesów. Pracownicy IP RIT zaangażowani w realizację zadań związanych z wyborem projektów do dofinansowania będą zobowiązani do podpisania deklaracji bezstronności i poufności obowiązujących dla wszystkich wniosków złożonych w ramach konkursu RIT dla Subregionu Północnego.
2. IP RIT zobowiązuje się do prowadzenia działań informacyjnych, animacyjnych i zachęcających do tworzenia partnerstw w ramach przewidzianych do realizacji przedsięwzięć RIT z zaangażowaniem środków technicznych i finansowych określonych przez IP RIT.
3. W ramach swoich zadań IP RIT zobowiązana jest do realizacji Porozumienia, z zachowaniem zasad należytej staranności, zgodnie z najlepszą praktyką, wytycznymi IZ RPO WSL, jak również z przepisami obowiązującego prawa oraz dokumentami określającymi zasady realizacji RPO WSL w szczególności z zapisami:
  - rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006 (Dz. U.UE L 347/320 z 20.12.2013, s. 347, zwanego dalej rozporządzeniem ogólnym,
  - rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1301/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i przepisów szczególnych dotyczących celu „Inwestycje na rzecz wzrostu i zatrudnienia” oraz w sprawie uchylenia rozporządzenia (WE) nr 1080/2006;
  - ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki

- spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014 – 2020 (Dz. U. z 2014 r. poz. 1146 z późn. zm.),
- ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz. U. z 2014 r. poz. 1649 z późn. zm.),
  - ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 885 z późn. zm.),
  - ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 330),
  - ustawy z dnia 29 stycznia 2004 r. Prawo zamówień publicznych (tj. Dz. U. z 2013 r., poz. 907 z późn. zm.),
  - ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. o ochronie danych osobowych (Dz. U. z 2002 r. Nr 101, poz. 926, z późn. zm.),
  - dokumentów programowych w ramach wieloletniej perspektywy finansowej Unii Europejskiej na lata 2014 – 2020, w szczególności: Umowy Partnerstwa, RPO WSL, oraz Szczegółowego Opisu Osi Priorytetowych RPO WSL,
  - Opisu Funkcji i Procedur RPO WSL,
  - Zestawu Instrukcji Wykonawczych dla IP RIT,
  - Kontraktu Terytorialnego dla Województwa Śląskiego,
  - Zasad realizacji Zintegrowanych i Regionalnych Inwestycji Terytorialnych w ramach RPO WSL przez IP ZIT/RIT
4. IP RIT podczas realizacji zadań jest zobowiązana stosować wytyczne wydane na podstawie art. 5 ust. 1 oraz art. 7 ust. 1 ustawy wdrożeniowej, stanowiące zasadnicze elementy systemu realizacji Programu.

W odniesieniu do wyboru projektów w ramach RIT, IP RIT postępuje zgodnie z zasadami opisanymi w rozdziale 11.

Zgodnie z Porozumieniem w strukturze organizacyjnej RIT Subregionu Północnego Strony działają w ramach:

- Zgromadzenia Ogólnego RIT,
- Komitetu Sterującego RIT,
- Lidera RIT,
- Sekretariatu RIT.

Zgromadzenie Ogólne RIT zrzeka wszystkie jednostki samorządu terytorialnego Subregionu Północnego. Przyjęcie i przedłożenie IZ RPO WSL oraz Ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego przez Lidera, pełniącego funkcję Instytucji Pośredniczącej, Strategii RIT wymaga akceptacji wszystkich członków Zgromadzenia Ogólnego, sygnatariuszy niniejszego Porozumienia.

Komitet Sterujący RIT Subregionu Północnego pełni jedynie funkcje opiniodawczo-doradczą dla Prezydenta Częstochowy tj. lidera Porozumienia Subregionu Północnego, w zakresie z programowania, wdrażania, koordynacji, finansowania oraz oceny RIT Subregionu

Północnego. W skład Komitetu Sterującego wchodzi reprezentanci Stron, którymi są:

- Prezydent Miasta Częstochowa,
- Starosta Powiatu Częstochowskiego,
- Starosta Powiatu Kłobuckiego,
- Starosta Powiatu Myszkowskiego,
- Burmistrz Kłobucka,
- Burmistrz Miasta Myszków.

Pracami Komitetu Sterującego kieruje Przewodniczący, którym jest Prezydent Miasta Częstochowa lub osoba go reprezentująca.

Do zadań Komitetu Sterującego należy w szczególności:

- Akceptacja propozycji list projektów wybranych do dofinansowania w ramach RIT Subregionu Północnego w ramach RPO WSL.
- Przyjmowanie raportów, i innych dokumentów dotyczących monitoringu i oceny wdrażania Strategii RIT Subregionu Północnego.
- Akceptacja sprawozdań z wdrażania RIT w Subregionie Północnym przedkładanych przez Sekretariat RIT.

W pracach Komitetu Sterującego RIT uczestniczą przedstawiciele organów wykonawczych jednostek samorządu terytorialnego, o których mowa powyżej lub osoby ich reprezentujące (po jednej osobie z każdej gminy). Każdy członek ma w głosowaniu jeden głos. W pracach Komitetu Sterującego RIT z głosem doradczym mogą uczestniczyć przedstawiciele ministerstwa właściwego do spraw rozwoju regionalnego, samorządu województwa śląskiego oraz zaproszeni przez Przewodniczącego eksperci zewnętrzni.

Komitet Sterujący RIT obraduje na posiedzeniach, które zwołuje Przewodniczący Komitetu. Komitet może być zwołany także na pisemny wniosek 1/3 składu Komitetu Sterującego, w terminie 14 dni od dnia wpłynięcia wniosku do Sekretariatu RIT Subregionu Północnego.

Komitet Sterujący wyraża swoją wolę w formie Uchwał, które zapadają w drodze konsensusu, zaś w przypadku braku konsensusu, zapadają zwykłą większością głosów w obecności, co najmniej połowy składu jego członków. Podmiotem upoważnionym do realizacji Uchwał Komitetu Sterującego jest Prezydent Miasta Częstochowy.

Podmiotem upoważnionym do realizacji Uchwał Komitetu Sterującego jest Prezydent Miasta Częstochowy, który pełni również rolę Instytucji Pośredniczącej RIT. Komitet Sterujący RIT Subregionu

Zgodnie z Porozumieniem z dnia 6 marca 2015 roku oraz Aneksem nr 1 z dnia 12 czerwca 2015 roku do niniejszego porozumienia Gmina Miasto Częstochowa pełniąc funkcję Lidera Subregionu Północnego.

Do zadań Lidera Porozumienia RIT należy reprezentowanie wszystkich jednostek samorządu terytorialnego, będących Stronami Porozumienia, w realizacji zadań związanych z przygotowaniem, koordynacją, wdrażaniem, monitorowaniem ewaluacją i sprawozdawczością

w ramach RIT Subregionu Północnego oraz w realizacji innych zadań, zgodnie z porozumieniem zawartym z IZ RPO WSL, w szczególności:

- opracowanie i uzgadnianie Strategii RIT Subregionu Północnego,
- przyjmowanie Strategii RIT Subregionu Północnego oraz jej przedkładanie do zaopiniowania IŻ RPO WSL oraz ministrowi właściwemu do spraw rozwoju regionalnego,
- przyjmowanie propozycji kryteriów wyboru projektów dotyczących zgodności ze Strategią RIT Subregionu Północnego,
- wybór projektów do dofinansowania w ramach RIT Subregionu Północnego, w tym przyjmowanie i przedkładanie IZ RPO WSL list projektów RIT Subregionu Północnego wybranych do dofinansowania w ramach RPO WSL,
- organizacja i nadzorowanie prac Sekretariatu RIT,
- realizacja innych zadań wynikających z Porozumienia zawartego z IZ RPO WSL.

Zadania Lidera są wykonywane w szczególności za pośrednictwem Sekretariatu RIT, umiejscowionego we właściwej merytorycznie komórce organizacyjnej Urzędu Miasta Częstochowy. W każdej jednostce samorządu terytorialnego, która jest sygnatariuszem Porozumienia, zadania w ramach RIT wykonuje wyznaczony pracownik danej jednostki samorządu terytorialnego lub osoba go zastępująca, współpracujący z Sekretariatem RIT.

Do zadań Sekretariatu RIT należy w szczególności:

- Zapewnienie obsługi merytorycznej i technicznej oraz innych zespołów i grup powołanych w celu realizacji zadań w ramach niniejszego Porozumienia.
- Przygotowywanie projektu Strategii RIT Subregionu Północnego.
- Prowadzenie procesu monitoringu i oceny wdrażania Strategii RIT Subregionu Północnego oraz przygotowanie raportów i innych dokumentów związanych z procesami monitoringu i oceny wdrażania,
- Przygotowywanie sprawozdań z wdrażania RIT w Subregionie Północnym.
- Koordynacja i wykonywanie zadań związanych z wyborem projektów do dofinansowania w ramach RIT oraz przekazywaniem do IZ RPO WSL list projektów wybranych do dofinansowania w ramach RIT Subregionu Północnego w ramach RPO WSL.
- Przygotowywanie propozycji kryteriów wyboru projektów w ramach RIT RPO WSL,
- Bieżąca współpraca dotycząca RIT z IZ RPO WSL, pracownikami jednostek samorządu terytorialnego oraz innymi podmiotami.
- Inne zadania związane z pełnieniem przez Gminę Miasto Częstochowa funkcji IP.

Zobowiązania finansowe gmin i powiatów wynikające z potrzeby zapewnienia wkładu własnego w realizację projektów realizowanych w ramach RIT, stanowią koszt własny w budżetach poszczególnych gmin i powiatów stron Porozumienia. W przypadku nieprawidłowości finansowych lub konieczności zwrotu środków związanych z realizacją projektów w ramach RIT, każda z gmin i powiatów będąca stroną Porozumienia zobowiązana jest do ponoszenia kosztów wynikających z nieprawidłowości powstałych w wyniku swojego

działania lub zaniechania. Koszty związane z wykonywaniem funkcji Instytucji Pośredniczącej w ramach RIT RPO WSL oraz obsługą administracyjną, merytoryczną i techniczną dla RIT, będą dofinansowane ze środków Pomocy Technicznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, zgodnie z właściwymi zasadami dotyczącymi kwalifikowalności wydatków. Koszty, które nie będą finansowane w ramach Pomocy Technicznej RPO WSL, związane z wykonywaniem funkcji IP, w tym w zakresie programowania, wdrażania, koordynacji, finansowania, monitorowania i rozliczania Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 (zwane dalej RIT), ponosi Lider Porozumienia Gmina Miasto Częstochowa. W przypadku nieprawidłowości finansowych lub konieczności zwrotu środków związanych z realizacją Pomocy Technicznej w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, Gmina Miasto Częstochowa jako Lider Porozumienia zobowiązuje się do ponoszenia kosztów wynikających z nieprawidłowości powstałych w wyniku swojego działania lub zaniechania.

Odniesienie do wymagań w zakresie Strategicznej Oceny Oddziaływania na Środowisko oraz Programów Gospodarki Niskoemisyjnej.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, jako Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, zwrócił się do Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Katowicach oraz Śląskiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego o opinię w sprawie możliwości odstąpienia od przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych..

Po przeanalizowaniu przedłożonego wniosku RDOŚ stwierdziła, iż Strategia ZIT nie jest dokumentem, dla którego w art. 48 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) zostały określone podstawy uzasadniające odstąpienie od obowiązku przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Śląski Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny przychylił się do wniosku Instytucji Zarządzającej o odstąpienie od obowiązku przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Zgodnie z art. 46 przywołanej ustawy, przeprowadzenie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, wymagane jest dla dokumentów z dziedzin wymienionych w pkt 2, jak również dla dokumentów wyszczególnionych w pkt 3, których realizacja może spowodować znaczące oddziaływanie na obszary Natura 2000, jeżeli nie są one bezpośrednio związane z ochroną ww. obszaru lub nie wynikają z tej ochrony.

W Strategii RIT zostaną uwzględnione planowane do realizacji przedsięwzięcia, co do których mogą mieć zastosowanie przepisy art. 47 przywołanej ustawy oraz realizacja postanowień tego dokumentu może spowodować znaczące oddziaływanie na środowisko.

Strategia RIT to dokument o charakterze strategicznym, który nie przesądza o konkretnych lokalizacjach przedsięwzięć, technologii stosowanej w trakcie ich realizacji a potem funkcjonowania.

Możliwe oddziaływanie na środowisko przedsięwzięć realizowanych w wyniku wdrożenia Strategii RIT będzie rozpatrywane podczas procedowania możliwości finansowania poszczególnych inwestycji. W przypadku zamierzeń, które mogą znacząco oddziaływać na środowisko zostanie przeprowadzona procedura oceny oddziaływania na środowisko, w trybie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. Nr 199, poz. 1227 z późn. zm.). Analizy, w ramach powyższej procedury, stanowić będą podstawę o podjęciu decyzji o dopuszczalności realizacji, a w szczególności zakresie danej inwestycji.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Katowicach w piśmie z dnia 13 września 2013 r., znak: WOÓŚ.410.325.2013.RK1 zaopiniował pozytywnie Regionalny Program Operacyjny Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, poddany strategicznej ocenie oddziaływania na środowisko.

W związku z tym, że Strategia RIT będzie realizowana w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego, dla którego sporządzono prognozę oddziaływania na środowisko, w ramach strategicznej oceny oddziaływania na środowisko, Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska nie stwierdził konieczności przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko dla przedmiotowego dokumentu, tj. Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych, pod warunkiem spełnienia kryteriów wymienionych w art. 49 ww. ustawy.

Jeżeli z Programów Gospodarki Niskoemisyjnej wymienionych w Arkuszu nr 3 posiadanych lub przygotowywanych przez poszczególne gminy i powiaty Subregionu Północnego będzie wynikać konieczność zmian w Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych dla Subregionu Północnego, Strategia RIT będzie podlegać aktualizacji oraz ponownemu opiniowaniu zgodnie z treścią ustawy wdrożeniowej.

Rozdział 12. Wdrożenie Strategii z wykorzystaniem włączenia społecznego.

12.1. Przebieg przygotowania Strategii RIT Subregionu Północnego

Pierwsze konsultacje poświęcone wyborowi obszarów przeznaczonych do realizacji w perspektywie finansowej 2014-2020 pojawiły się na warsztatach Komisji ds. Unii Europejskiej Śląskiego Związku Gmin i Powiatów poświęconej identyfikacji typów projektów istotnych z punktu widzenia regionu i subregionów w kontekście przyszłego Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego. Warsztaty te odbyły się w dniach 28-29 listopada 2011 r. w Ustroniu, 19 grudnia 2011 r. w Częstochowie oraz 16-17 stycznia 2012 r. w Wiśle. Uczestnikami warsztatów byli przedstawiciele gmin i powiatów województwa śląskiego – w większości członkowie Komisji ds. UE działającej w ramach Śląskiego Związku Gmin i Powiatów.

Prace nad Regionalnymi Inwestycjami Terytorialnymi rozpoczęły się w 2012 r. Do udziału w konsultacjach zostały zaproszone wszystkie zainteresowane samorządy, przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego subregionu północnego.

W grudniu 2012 r. powołany został Zespół Roboczy ds. Przygotowania Programu Rozwoju Subregionu Północnego. W skład zespołu weszli przedstawiciele:

- Urzędu Miasta Częstochowy,
- Starostwa Powiatowego w Częstochowie,
- Starostwa Powiatowego w Kłobucku,
- Starostwa Powiatowego w Myszkowie,
- Urzędu Miejski w Kłobucku,
- Urzędu Miasta w Myszkowie.

Proces przygotowania Strategii RIT miał od początku szeroką formułę partnerstwa, opartą na konstruktywnym dialogu ze wszystkimi zainteresowanymi osobami i instytucjami. W trakcie uzgadniania listy projektów przygotowywanych do realizacji w ramach RIT odbywały się również spotkania Reprezentacji Subregionu z burmistrzami i wójtami powiatów: częstochowskiego, kłobuckiego i myszkowskiego. Odbywały się także spotkania z przedstawicielami Instytucji Zarządzającej RPO WSL.

- 5.12.2012 r. - Posiedzenie Klubu Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów i Starostów Regionu Częstochowskiego,

- 6.02.2013 r. – spotkanie w sprawie propozycji inwestycji strategicznych dla Subregionu Północnego – udział przedstawicieli IZ RPO WSL oraz przedstawicieli jst subregionu północnego,
- 28.02.2013 r. – spotkanie przedstawicieli jst subregionu północnego w sprawie propozycji inwestycji strategicznych dla Subregionu Północnego,
- 1.03.2013 r. – spotkanie w sprawie Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020 – w spotkaniu uczestniczyli: Marszałek Województwa Śląskiego, przedstawiciele Urzędu Marszałkowskiego oraz członkowie Klubu Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów i Starostów Regionu Częstochowskiego,
- 08.04.2013 r. i 27.05.2013 r. warsztaty dotyczące Strategii Rozwoju Subregionu Północnego, których uczestnikami byli przedstawiciel jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych,
- 20.06.2013 r. - Przedstawienie informacji dotyczących projektów Regionalnych Inwestycji Terytorialnych Subregionu Północnego oraz Prezentacja propozycji założeń do Strategii Rozwoju Subregionu Północnego Województwa Śląskiego – Klubu Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów i Starostów Regionu Częstochowskiego,
- 13.08.2013 r. – spotkanie dotyczące Regionalnych Inwestycji Terytorialnych.

W Subregionie Północnym przeprowadzono wielostopniowy proces konsultacji.

Etap 1 - Przeprowadzony w okresie styczeń-maj 2013 r. polegał na analizie projektów zgłoszonych do Bazy Partner III, która stanowiła zbiór propozycji projektów do RPO WSL 2014-2020.

Etap 2 - Przeprowadzony w okresie czerwiec – sierpień 2013 r. polegał na analizie propozycji zebranych na drodze ankiet przez spółdzielnie mieszkaniowe.

Etap 3 - Przeprowadzony w okresie listopad – grudzień 2013 r. obejmuje konsultacje społeczne z udziałem przedsiębiorców, spółdzielni mieszkaniowych i wspólnot mieszkaniowych oraz właścicieli budynków poprzez:

- Radę Zrównoważonego Rozwoju,
- Instytucje Otoczenia Biznesu – Agencję Rozwoju Regionalnego w Częstochowie S.A.

Działania przewidziane do realizacji w ramach Regionalnych Inwestycji Terytorialnych były także omawiane na kilkunastu spotkaniach w poszczególnych powiatach z udziałem władz powiatu i władz gmin Subregionu Północnego.

Projekt Strategii Regionalnych Inwestycji Terytorialnych dla Subregionu Północnego był przedmiotem konsultacji społecznych. Wszystkie przygotowywane wersje projektu strategii były udostępniane na stronie internetowej stanowiącej platformę komunikacji z mieszkańcami Subregionu i wszystkimi zainteresowanymi stronami:

<http://fe.czestochowa.pl/page/4551,regionalne-inwestycje-terytorialne.html>

wraz z podaniem adresu poczty email umożliwiającego zgłaszanie uwag do dokumentu. Dodatkowo poprzez e-mail przesłano dokument do przedstawicieli jednostek samorządowych, organizacji gospodarczych, organizacji pozarządowych, uczelni wyższych i szkół zawodowych. W dniu 14 kwietnia 2015 r. w sali sesyjnej Urzędu Miasta Częstochowy odbyło się podsumowanie konsultacji z udziałem kilkudziesięciu przedstawicieli jst, organizacji gospodarczych i pozarządowych oraz szkół.

Uwagi, jakie otrzymano w wyniku konsultacji społecznych w całym okresie przygotowywania Strategii RIT dotyczyły:

- charakterystyki aspektów społeczno-gospodarczych w Subregionie,
- sił, słabości, szans i zagrożeń zawartych w analizie SWOT,
- uwarunkowań diagnozy w poszczególnych obszarach,
- kierunków rozwoju subregionu,
- sformułowania misji, celów, priorytetów i działań RIT SPn,
- zaproponowanych wiązek projektów,
- założonych wskaźników rezultatów celów szczegółowych,
- preferencji co do wyboru projektów,
- możliwości finansowania wkładu własnego przy realizacji inwestycji w ramach RIT,
- kryteriów wyboru projektów opisanych w strategii.

W trakcie konsultacji z reprezentantami samorządów terytorialnych, organizacji gospodarczych, organizacji pozarządowych, uczelni wyższych i szkół zawodowych oraz społecznością Subregionu wpłynęło 17 uwag, z których większość uwzględniono w modyfikowanych wersjach Strategii. Równolegle od 2013 r. każda, nowa wersja Strategii konsultowana była z przedstawicielami Instytucji Zarządzającej RPO – Urzędem Marszałkowskim. Dnia 29 czerwca 2015 r. uzgodniona z Urzędem Marszałkowskim wersja skierowana została do zaopiniowania przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju Regionalnego.

12.2. Wykorzystanie włączenia społecznego we wdrażaniu Strategii RIT Subregionu Północnego

Pismem z dnia 12.08.2015 r. dyrektor Departamentu Koordynacji i Strategii Polityki Rozwoju odniosła się do otrzymanej Strategii wnosząc o wprowadzenie zmian zgodnych z ustawą wdrożeniową Umowy Partnerstwa. Równoległe o wprowadzenie zmian wnioskowało pismo z dnia 14.08.2015 r. z Instytucji Zarządzającej podpisane przez zastępcę Dyrektora Wydziału Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego w Katowicach. Postulowane zmiany spowodowały konieczność przygotowania nowej wersji Strategii RIT Subregionu Północnego. Strategia ta została we wrześniu 2015r. przekazana pod opiniowanie Instytucji Zarządzającej - Urzędu Marszałkowskiego. Jednocześnie została ponownie przekazana samorządom terytorialnym Subregionu Północnego, partnerom społecznym oraz umieszczona na stronie internetowej dostępnej mieszkańcom Subregionu stanowiącej platformę komunikacji i umożliwiającej zgłaszanie uwag.

Pierwszym, podstawowym poziomem włączenia społeczności lokalnej w proces przygotowania i realizacji Strategii jest powiązanie jej z płaszczyzną współpracy samorządów terytorialnych Subregionu Północnego jaką jest Klub Wójtów, Burmistrzów, Prezydentów i Starostów Ziemi Częstochowskiej. Jest to nieformalne porozumienie utworzone w 1999 r., reprezentowane w nim są samorzady powiatów: częstochowskiego, kłobuckiego, lublinieckiego, myszkowskiego i Miasta Częstochowy. Praca nad Strategią była poprzez reprezentacje Klubu nadzorowana na bieżąco przez reprezentantów wszystkich czterech powiatów Subregionu oraz trzech największych ośrodków miejskich. Podobny parytet terytorialny został zachowany przy tworzeniu Komitetu Sterującego RIT. W pracach nad Strategią uczestniczyły wskazane przez reprezentantów powiatów i ośrodków miejskich osoby, koordynując na szczeblu lokalnym proces opracowywania danych i konsultowania kolejnych propozycji zapisów Strategii.

Drugi poziom włączenia społeczności lokalnej polegał na ze stałej współpracy w trakcie przygotowania strategii z reprezentacją lokalnych przedsiębiorców skupionych w Regionalnej Izbie Przemysłowo-Handlowej oraz innymi organizacjami przedsiębiorców i pracodawców. W procesie przygotowania uczestniczyli także partnerzy społeczni; organizacje pozarządowe stale współpracujące z miastem w zakresie rozwiązywania problemów społecznych. Zakres i forma konsultacji była wykonywana na podstawie Uchwały Rady Miasta Częstochowy określającej Roczny Program Współpracy Miasta Częstochowy z organizacjami pozarządowymi na rok 2015, wynikający z Ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Drugi poziom włączenia społeczności lokalnych obejmuje także upowszechnianie działań IP RIT oraz założeń RIT w wymiarze subregionalnym, co ma skutkować zachęceniem społeczności do wkładu projektowego w ogłaszane konkursy oraz udział w konsultowaniu dokumentów

przygotowywanych przez poszczególne samorzady oraz Związek przy wdrażaniu instrumentu RIT, np. Konsultacje lokalnych programów rewitalizacji zgodnie z którymi będą realizowane projekty w ramach RIT, a których opracowanie wymaga dużego zaangażowania społecznego. Partnerzy społeczno-gospodarczy będą zapraszani do konsultacji w przypadku potrzeby weryfikacji lub przededefiniowania celów Strategii warunkujących aktualizację dokumentu oraz tworzenia założeń do Lokalnych Programów Rewitalizacji. Sygnatariusze Porozumienia będą mogli stosować szerokie spektrum form partycypacji społecznej: spotkania, debaty, warsztaty, spacer studyjne, ankiety, wywiady, zaangażowanie ekspertów lokalnych. Przewiduje się kierowanie zapytań do organizacji pozarządowych „o charakterze parasolowym”, które zrzeszają u siebie inne organizacje pozarządowe. Dodatkowo w proces konsultacji będą mogły być zaangażowane rady pożytku publicznego działające na terenie Subregionu Północnego. Wymienione narzędzia będą stosowane na etapie przed przyjęciem stosownych uchwał przez organy Porozumienia RIT. **Powyższe umożliwi wykorzystanie potencjału sektora społecznego oraz wpłynie na bardziej racjonalne podejmowanie decyzji strategicznych.** Podmioty te cechuje znajomość bieżącej specyfiki obszarów tematycznych realizowanych w ramach Strategii, dzięki temu możliwość współpracy z nimi pozwoli na weryfikację i precyzyjne definiowanie zmian, które muszą zostać w niej uwzględnione. Nadmienić należy, że podmioty z szeroko rozumianego sektora społecznego są również reprezentowane i biorą udział w pracach Komitetu Monitorującego RPO WSL 2014 – 2020, który jest głównym realizatorem zasady partnerstwa na poziomie regionalnym, jako podmiot konsultacyjno-kontrolny.

Trzeci poziom włączania społecznego w realizację strategii RIT Subregionu Północnego przewiduje utworzenie Rady Konsultacyjnej ds. RIT. Będzie ona ciałem doradczym konsultacyjnym dla Komitetu Sterującego RIT w procesie związanym z wdrażaniem i ewaluacją strategii. W skład Rady wejdzie nie mniej niż 10 i nie więcej niż 34 przedstawicieli partnerów społecznych: pracodawców, instytucji publicznych, organizacji pozarządowych. Skład Rady wybierany będzie na 3 lata poprzez pisemne zaproszenie do wskazania kandydatów przesłane przez IP RIT do wszystkich Sygnatariuszy Porozumienia Wyboru składu Rady Konsultacyjnej dokonywać będzie IP RIT, tj. Prezydent Miasta Częstochowy spośród zgłoszonych kandydatów. Wśród zgłoszonych kandydatów mogą znajdować się przedstawiciele organizacji pozarządowych, społeczności lokalnych, prywatnych przedsiębiorców oraz innych organizacji/osób mających znaczący wpływ na rozwój Subregionu Północnego. Prawo rekomendowania członków Rady należeć będzie do wszystkich 34 gmin, sygnatariuszy Porozumienia RIT. Do zadań Rady Konsultacyjnej będzie należało m.in.:

- opiniowanie postępu w rozwiązywaniu problemów wynikających z diagnozy strategicznej,

- opiniowanie raportów i innych dokumentów dotyczących monitoringu i oceny wdrażania Strategii RIT Subregionu Północnego, na podstawie sprawozdań przekazywanych przez do IZ RPO WSL,
- rozpatrywanie innych spraw przekazanych przez Komitet Sterujący RIT

Przewiduje się, iż Rada obradować będzie dwa razy do roku. Przedstawiać będzie ona wtedy rekomendacje do zmian, usprawnień, których wprowadzenie wpłynie pozytywnie na realizację celów strategicznych RIT.

W procesie wdrażania Strategii RIT Subregionu Północnego przewidywany jest udział partnerów społecznych na zasadach zgodnych z art. 33. Ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o zasadach realizacji programów w zakresie polityki spójności finansowanych w perspektywie finansowej 2014-2020. Zgodnie z tymi zasadami wybór partnera następuje przed złożeniem wniosku o dotację w drodze publicznego naboru, z co najmniej 21-dniowym terminem przyjmowania zgłoszeń. Wnioskodawcy mogą składać oferty indywidualne bądź wspólnie z innymi podmiotami. Ponadto, potencjalny partner musi legitymować się zgodnością profilu działalności z celami partnerstwa, co jest weryfikowane na podstawie zapisów w statucie. Jeśli zakres współpracy wymaga stosownych zezwoleń, uprawnień lub certyfikatów po stronie potencjalnego partnera, to wnioskodawca musi takie dokumenty przedstawić. Potencjalny partner musi się również wykazać posiadaniem doświadczenia w realizacji projektów o podobnym do zakresu partnerstwa charakterze. Weryfikacji jest również poddawany potencjał organizacyjny wnioskodawcy. Zgodnie z tym założeniem o pozycję partnera mogą ubiegać się podmioty, których wiedza i doświadczenie pozwolą na prawidłowe wykonanie projektu, ze szczególnym uwzględnieniem doświadczenia w realizacji zadań na terenie danej gminy lub regionu. Powyższy wymóg jest weryfikowany na podstawie oświadczenia o realizacji przynajmniej dwóch przedsięwzięć o przedmiotowym charakterze w przeciągu ostatnich pięciu lat działalności, a jeśli podmiot istnieje krócej to w okresie swojej dotychczasowej działalności. Potwierdzeniem potencjału kadrowego potencjalnej organizacji partnerskiej jest lista osób wraz z zakresem stosownych kwalifikacji niezbędnych do wykonania zadania. Potencjalny partner musi również zadeklarować w formie oświadczenia zdolność do wniesienia finansowego lub niefinansowego wkładu własnego w realizację celów partnerstwa, zgodnie z obowiązującymi zasadami; musi również znajdować się w sytuacji ekonomicznej i finansowej, która pozwoli na prawidłową realizację zadań partnerstwa. Dokumentem wypełniającym ten warunek jest również oświadczenie, w tym przypadku: o niepodleganiu wykluczeniu z prawa do otrzymania dotacji, o którym mowa w art. 145 ust. 6 ustawy z 30 czerwca 2005 r. o finansach publicznych. Zapisem procedury, którego nie znajdziemy w ustawie wdrożeniowej jest wymóg przynajmniej rocznego funkcjonowania organizacji wnioskującej o partnerstwo. Weryfikacja odbywa się na podstawie aktualnego odpisu z Krajowego Rejestru Sądowego, innego rejestru, ewidencji lub innych dokumentów potwierdzających status prawny organizacji. Dodatkowo, potencjalny partner musi przedstawić do oceny koncepcję własnego wkładu merytorycznego

w planowane przedsięwzięcie z uwzględnieniem np.: lokalnych planów rewitalizacji i strategii RIT. Oceny dokonuje komisja rekrutacyjna według przejrzystych kryteriów podanych do wiadomości potencjalnych beneficjentów. Podsumowaniem procedury jest podanie do publicznej wiadomości na stronie internetowej jednostki informacji o podmiotach wybranych do pełnienia funkcji partnera.

IP RIT Spn podpisując Porozumienie w sprawie powierzenia zadań z zakresu realizacji instrumentu Regionalnych Inwestycji Terytorialnych w ramach RPO WSL na lata 2014-2020 zobowiązała się do prowadzenia działań informacyjnych i zachęcających do tworzenia partnerstw w ramach przewidzianych do realizacji przedsięwzięć RIT m.in. poprzez szerokie spektrum działań podnoszących świadomość w zakresie możliwości zawierania partnerstw, aktywne informowanie potencjalnych beneficjentów poprzez spotkania informacyjne, konsultacje, treści zawarte w folderach informacyjnych. IP RIT Spn jako lider Subregionu Północnego będzie inicjowała spotkania z gminami i powiatami subregionu, na których będzie omawiany korzystny wpływ tworzenia partnerstw w realizacji projektów zarówno pod względem możliwości aplikowania o środki jak i pod względem społeczno-gospodarczym. Planuje się, że projekty partnerskie będą realizowane głównie w ramach wiązek projektów, np. zogniskowanych wokół projektów z zakresu rewitalizacji i usług społecznych. Partnerstwo może być utworzone przez podmioty wnoszące do projektu zasoby ludzkie, organizacyjne, techniczne lub finansowe, realizujące wspólnie projekt partnerski, na warunkach określonych w porozumieniu albo umowie o partnerstwie.

Rozdział 13. Monitoring, ewaluacja i sprawozdawczość w Subregionie Północnym.

Monitoring prowadzony będzie w sposób ciągły, stanowiąc kontynuację prac diagnostycznych i programowych związanych z przygotowaniem Strategii. Realizowany będzie w sposób spójny z działaniami prowadzonymi i koordynowanymi przez IZ RPO. Monitoring prowadzony będzie w zakresie

1. Diagnozy strategicznej Subregionu Północnego:
  - gromadzenie danych ilościowych i jakościowych procesów rozwojowych w obszarze Subregionu Północnego.
2. Realizacji celów szczegółowych, wskaźników oraz mierników produktów i rezultatu dla projektów realizowanych w formule RIT wskazanych w aneksie nr 1:
  - przedmiotowe wskaźniki i mierniki są zgodne z przyjętymi w RPO oraz wpisują się w system monitorowania efektów i postępu wdrażania programu zarówno w całości, jak i w obrębie poszczególnych priorytetów inwestycyjnych,
  - w przypadku zidentyfikowania ryzyka związanego z nie osiągnięciem wskaźników/mierników na założonym poziomie, nastąpi natychmiastowe podjęcie działań naprawczych w uzgodnieniu z IZ RPO.
3. Bieżącego postępu przygotowania przedsięwzięć do realizacji w ramach RIT:
  - kontynuacja prac prowadzonych w fazie przygotowania strategii, stałe pozyskiwanie aktualnych informacji, baza informacji o potencjalnych projektach.

Ewaluacja składać się będzie z czterech działań:

- bieżącej ewaluacji dopasowania strategii do sytuacji w Subregionie Północnym i oczekiwań JST oraz partnerów społecznych, połączonej z ewaluacją wdrażalności strategii,
- przeglądów śródkresowych realizacji strategii (będą one podstawą do dokonania aktualizacji strategii),
- aktualizacji strategii na lata 2020-2030 oraz kontynuacji inicjatyw podjętych w ramach RIT,
- ewaluacja ex post wykonana po zakończeniu wydatkowania środków w ramach RIT.

Monitoring i ewaluacja strategii powinna zapewniać:

- wiarygodność (gromadzenie i przetwarzanie niepodważalnych danych, których wykorzystanie minimalizuje ryzyko podejmowania błędnych działań korygujących),
- aktualność (stałe gromadzenie i analizowanie informacji umożliwi reagowanie w odpowiednim czasie),

- koordynację (sposób pozyskiwania, gromadzenia, analizowania i udostępniania informacji unikający powtórzeń oraz minimalizujący obciążenia wszystkich stron zaangażowanych w opracowywanie i korzystanie z informacji),
- obiektywizm (stosowanie wskaźników i kryteriów nie obciążonych subiektywizmem),
- realizm (uwzględnianie kontekstu społeczno-gospodarczego oraz innych kontekstualnych czynników warunkujących wdrażanie strategii),
- strategiczność (odnoszenie się do procesów istotnych z perspektywy wdrażania strategii).

IP RPO zobowiązuje się do przygotowywania materiałów sprawozdawczych dotyczących realizacji Strategii RIT oraz innych zadań związanych z realizacją instrumentu RIT - w zakresie, terminie i na zasadach określonym przez Instytucję Zarządzającą oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju.

Rozdział 14. Indykatywna tablica finansowa Strategii.

Alokacja przeznaczona na realizację działań RIT SPn jest dokonywana za pośrednictwem RPO, w którym znajduje się odniesienie do niniejszej strategii.

Na realizację działań opisanych w strategii z RPO przeznaczone są środki w wysokości 95,9 mln EUR - EFRR oraz 11,2 mln EUR - EFS.

Tabela 37. Szacunkowa wartość wsparcia RIT Subregionu Północnego

Szacunkowa wartość wsparcia RIT Subregionu Północnego (EUR)		
Pozycja	EFRR	EFS
Kwota podstawowa	87 340 441	10 485 044
Rezerwa wykonania	5 574 922	760 199

Głównym źródłem finansowania projektów realizujących Strategię będą środki EFRR i EFS wskazane w tabelach. Środki własne na dofinansowanie będą pochodziły z budżetów beneficjentów. Zakłada się także, celem zapewnienia wkładu własnego, korzystanie przez beneficjentów z instrumentów rynku finansowego tj. zaciąganie pożyczek lub kredytów, a także ewentualną emisję obligacji.

Całościową strategię inwestycyjną w ramach RIT Spn można zobrazować za pomocą Indykatywnej tablicy finansowej Strategii RIT Subregionu Północnego –Tabela 38.

Tabela 38. Indykatywna tablica finansowa Strategii RIT Subregionu Północnego.

Priorytet Strategii RIT Subregionu Północnego	Działanie Strategii RIT Subregionu Północnego	Oś Priorytetowa RPO/Poddziałanie	Priorytet inwestycyjny UP	Wsparcie UE (euro)	Środki własne (euro)	Źródło finansowania wkładu własnego
A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy i mieszkańców	A.1. Dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki	8.2.2 Wsparcie dla przedsiębiorców i ich pracowników w zakresie rozwoju przedsiębiorstwa – RIT	8v przystosowanie pracowników, przedsiębiorstw i przedsiębiorców do zmian	402 600,00	60 390,00	Środki własne/ kredyt
		11.2.2 Wsparcie szkolnictwa zawodowego – RIT	10iv lepsze dostosowanie systemów kształcenia i szkolenia do potrzeb rynku pracy, ułatwienie przechodzenia z etapu kształcenia do etapu zatrudnienia oraz wzmocnienie systemów kształcenia i szkolenia zawodowego i ich jakości, w tym poprzez mechanizmy prognozowania umiejętności, dostosowania programów nauczania oraz tworzenia i rozwoju systemów uczenia się poprzez praktyczną naukę zawodu zrealizowaną w ścisłej współpracy z pracodawcami	4 427 788,00	781 530,27	Środki własne/ kredyt
	A.2. Infrastruktura rozwoju gospodarczego i sieć wsparcia innowacyjnych form gospodarki	12.2.2 Infrastruktura kształcenia zawodowego - RIT	10a inwestycje w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej	4 462 687,00	1 026 477,16	Środki własne/ kredyt
		3.1.2 Tworzenie terenów inwestycyjnych na obszarach typu brownfield – RIT	3a promowanie przedsiębiorczości, w szczególności poprzez ułatwianie gospodarczego wykorzystywania nowych pomysłów oraz sprzyjanie tworzeniu nowych firm, w tym również poprzez inkubatory przedsiębiorczości	500 000,00	104 636,25	Środki własne/ kredyt
A.3. Aktywizacja	7.1.2 zdolności do	8i dostęp do zatrudnienia dla	603 901,00	90 585,00	Środki własne/ kredyt	

gospodarca osób bezrobotnych i absolwentów szkół	zatrudnienia osób poszukujących pracy i pozostających bez pracy na obszarach rewitalizowanych - RIT	osób poszukujących pracy i biernych zawodowo, w tym długotrwale bezrobotnych oraz oddalonych od rynku pracy, także poprzez lokalny inicjatyw na rzecz zatrudnienia oraz wspieranie mobilności pracowników		
B.1. Kształtowanie przestrzeni stref osadniczych i kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych	7.3.2 Promocja samozatrudnienia na obszarach rewitalizowanych - RIT 9.1.2 Wzmacnianie potencjału społeczno-zawodowego społeczności lokalnych - RIT 10.3.2 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych - RIT	8iii praca na własny rachunek, przedsiębiorczość i tworzenie przedsiębiorstw, w tym innowacyjnych mikro-, małych i średnich przedsiębiorstw 9i aktywne włączenie, w tym z myślą o promowaniu równych szans oraz aktywnego uczestnictwa i zwiększaniu szans na zatrudnienie 9b wspieranie rewitalizacji fizycznej, gospodarczej i społecznej ubogich społeczności i obszarów miejskich i wiejskich	1 073 600,00 2 496 456,00 6 865 672,00	Środki własne/ kredyt Środki własne/ kredyt Środki własne/ kredyt
B.2. Rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego subregionu	12.1.2 Infrastruktura wychowania przedszkolnego - RIT 11.1.2 Wzrost upowszechnienia wysokiej jakości edukacji przedszkolnej - RIT	10a inwestycje w kształcenie, szkolenie i szkolenie zawodowe na rzecz zdobywania umiejętności i uczenia się przez całe życie poprzez rozwój infrastruktury edukacyjnej i szkoleniowej 10i ograniczenie i zapobieganie przedwczesnemu kończeniu nauki szkolnej oraz zapewnienie równego dostępu do dobrej jakości wczesnej edukacji elementarnej oraz kształcenia podstawowego, gimnazjalnego i ponadgimnazjalnego z uwzględnieniem formalnych, nieformalnych i pozaformalnych ścieżek	1 041 700,95 3 089 553,00 184 471,00	Środki własne/ kredyt Środki własne/ kredyt Środki własne/ kredyt
B. Subregion Północny obszarem równych szans, względem społecznym			1 041 700,95	Środki własne/ kredyt
			56 044,65	Środki własne/ kredyt

	<p>kształcenia umożliwiających ponowne podjęcie</p>						
<p>8.1.2 Zapewnienie dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 lat - RIT</p>	<p>8iv równość mężczyzn i kobiet we wszystkich dziedzinach, w tym dostęp do zatrudnienia, rozwój kariery, godzenie życia zawodowego i prywatnego oraz promowanie równości wynagrodzeń za taką samą pracę</p>	<p>201 300,00</p>	<p>30 195,00</p>	<p>Środki własne/ kredyt</p>			
<p>11.4.2 Kształcenie ustawiczne- RIT</p>	<p>10iii wyrównanie dostępu do uczenia się przez całe życie o charakterze formalnym, nieformalnym i pozaformalnym wszystkich grup wiekowych, poszerzenie wiedzy, podnoszenie umiejętności i kompetencji siły roboczej oraz promowanie elastycznych ścieżek kształcenia, w tym poprzez doradztwo zawodowe i potwierdzenie nabytych kompetencji</p>	<p>469 700,00</p>	<p>82 888,24</p>	<p>Środki własne/ kredyt</p>			
<p>B.3. Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych</p>	<p>9iv ułatwianie dostępu do niedrogich, trwałych oraz wysokiej jakości usług, w tym opieki zdrowotnej i usług socjalnych świadczonych w interesie ogólnym</p>	<p>1 385 427,00</p>	<p>327 528,78</p>	<p>Środki własne/ kredyt</p>			
<p>10.2.2 Rozwój mieszkalnictwa socjalnego, wspomagane i chronionego oraz infrastruktury usług społecznych- RIT</p>	<p>9a inwestycje w infrastrukturę zdrowotną i społeczną, które przyczyniają się do rozwoju krajowego, regionalnego i lokalnego, zmniejszania nierówności w zakresie stanu zdrowia, promowanie włączenia społecznego poprzez lepszy dostęp do usług społecznych, kulturalnych i rekreacyjnych, oraz przejścia z usług instytucjonalnych na usługi na poziomie społeczności lokalnych</p>	<p>5 190 856,00</p>	<p>1 020 380,03</p>	<p>Środki własne/ kredyt</p>			
<p>C.1. Wzmocnienie bezpieczeństwa</p>	<p>4a wspieranie wytwarzania i dystrybucji energii</p>	<p>8 956 886,00</p>	<p>3 067 760,59</p>	<p>Środki własne/ kredyt</p>			
<p>C. Subregion Północny</p>							

bogaty różnorodnością i kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką jakość środowiska naturalnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów	energetycznego poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych	4.3.2 Efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii w infrastrukturze publicznej i mieszkaniowej – RIT	4c wspieranie efektywności energetycznej, inteligentnego zarządzania energią i wykorzystania odnawialnych źródeł energii w infrastrukturze publicznej, w tym w budynkach publicznych i w sektorze mieszkaniowym	18 252 988,00	4 184 429,74	Środki własne/ kredyt	
	C.2. Ochrona zasobów środowiskowych	5.1.2 wodno-ściekowa RIT	6b inwestowanie w sektor gospodarki wodnej celem wypełnienia zobowiązań określonych w dorobku prawnym Unii w zakresie środowiska oraz zaspokojenia wykraczających poza te zobowiązania potrzeb inwestycyjnych, określonych przez państwa członkowskie	23 062 494,00	3 459 374,14	Środki własne/ kredyt	
	C.3. Kreatywne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego	5.3.1. Dziedzictwo kulturowe	6c zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego	W miarę pozyskania środków	W miarę pozyskania środków	-	-
	D.1. Wzmocnienie funkcji Częstochwy jako regionalnego centrum usług społecznych, gospodarczych, turystycznych, kulturalnych i edukacji na poziomie wyższym	W miarę pozyskania środków	POIiŚ 2014-2020 Rozwój obszarów regionalnych	W miarę pozyskania środków	W miarę pozyskania środków	-	-
D. Wzmocnienie regionotwórczych funkcji Częstochwy oraz jej powiązań otaczającym obszarem funkcjonalnym	D.2. Poprawa połączeń transportowych w subregionie	6.1. Drogi wojewódzkie	7b Zwiększenie mobilności regionalnej poprzez łączenie węzłów drugorzędnych i trzeciorzędnych z infrastrukturą TEN-T, w tym z węzłami multimodalnymi	W miarę pozyskania środków	W miarę pozyskania środków	-	
	D.3. Realizacja niskoemisyjnych strategii poprzez promowanie transportu zbiorowego	4.5.2 Niskoemisyjny transport miejski oraz efektywne oświetlenie - RIT	4e promowanie strategii niskoemisyjnych dla wszystkich rodzajów terytoriów, w szczególności dla obszarów miejskich, w tym wspieranie zrównoważonej multimodalnej mobilności	22 534 227,00	7 006 175,41	Środki własne/ kredyt	

	miejskiej i działań adaptacyjnych mających oddziaływanie łagodzące na zmiany klimatu	104 160 606,00	26 364 673,73
OGÓLEM			

Aneks 1. Tabela wskaźników produktu, rezultatu bezpośredniego i rezultatu strategicznego – SUBREGION PÓŁNOCNY

WSKAŹNIKI PRODUKTU, REZULTATU BEZPOŚREDNIEGO I REZULTATU STRATEGICZNEGO - Wskaźniki uznaje się za osiągnięte, jeśli dotyczą przedsięwzięć w pełni zrealizowanych, lecz dla których niekoniecznie zostały dokonane wszystkie płatności².

TABELA 39 WSKAŹNIKI PRODUKTU, REZULTATU BEZPOŚREDNIEGO I REZULTATU STRATEGICZNEGO EFRR:

Priorityet Strategii RIT Spn./ Działanie/ cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
Priorityet A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców									
Działanie A.1 Dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki									
Cel szczegółowy A.1.3 Zwiększone kompetencje uczniów szkół kształcących w zawodach	Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej	P	osoby	0	519	2 702	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba wspartych obiektów kształcenia zawodowego	P	szt.	0	1	5	TAK	LSI/KSI	rok
	Zdawalność egzaminów zawodowych w Subregionie Północnym	RS	%	68,7**	n/d	70	NIE	OKE	rok
Działanie A.2 Infrastruktura rozwoju gospodarczego i sieć wsparcia innowacyjnych form gospodarki									
Tabela Cel szczegółowy A.2.1 Ulepszone warunki do rozwoju MŚP	Powierzchnia przygotowanych terenów inwestycyjnych	P	ha	0	n/d	0,5	NIE	LSI/KSI	rok
	Nakłady inwestycyjne w przedsiębiorstwach w stosunku do PKB	RS	%	4,7*	n/d	5,7	NIE	GUS	rok
Priorityet B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym									
Działanie B.1. Kształtowanie przestrzeni stref osadniczych i kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych									

² Art. 5 ust. 3 Rozporządzenia wykonawczego Komisji (UE) nr 215/2014 z dnia 7 marca 2014 r. ustanawiające zasady wykonania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 ustanawiającego wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Wiejskich i Rybackiego oraz ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego w zakresie metod wsparcia w odniesieniu do zmian klimatu, określania celów pośrednich i końcowych na potrzeby ram wykonania oraz klasyfikacji kategorii interwencji w odniesieniu do europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych.

Cel szczegółowy B.1.2 Zwiększona aktywizacja społeczno-gospodarcza ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny	Powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją	P	ha	0	1	6	TAK	LSI/KSI	rok
	Ludność mieszkająca na obszarach objętych zintegrowanymi strategiami rozwoju obszarów miejskich	P	osoby	0	n/d	47 361	NIE	LSI/KSI	rok
Liczba funkcjonujących form aktywizacji ludności zamieszkującej rewitalizowane tereny	RS	szt.	11	n/d	24	n/d		opracowane własnie	na początku okresu programowania, 2 razy w trakcie wdrażania programu, na końcu okresu programowania

Działanie B.2. Rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego Subregionu Północnego									
Cel szczegółowy B.2.1 Zwiększona liczba miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego	Potencjał objętej wsparciem infrastruktury w zakresie opieki nad dziećmi lub infrastruktury edukacyjnej	P	osoby	0	107	534	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba wspartych obiektów infrastruktury przedszkolnej	P	szt.	0	n/d	6	NIE	LSI/KSI	rok
	Odsetek dzieci w wieku 3-4 lat objętych wychowaniem przedszkolnym	RS	%	71,6 **	n/d	74,3	NIE	opracowane własnie	rok

Działanie B.3. Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych									
Cel szczegółowy B.3.4. Lepszy dostęp do usług społecznych dla osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem	Liczba wybudowanych/ przebudowanych/ wyremontowanych/ objętych innymi robotami budowlanymi obiektów, w których realizowane są usługi aktywizacji społeczno-zawodowej	P	szt.	0	n/d	9	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba gospodarstw domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	RS	[tys. sztuk]	5	n/d	6,6	n/d	GUS	rok

Priorytet C. Subregion Północny bogaty różnorodnością kulturową i przyrodniczą, chroniący wysoką jakość środowiska naturalnego poprzez efektywne wykorzystanie zasobów

Działanie C.1 Wzmocnienie bezpieczeństwa energetycznego poprzez działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystanie energii ze źródeł odnawialnych									
Cel szczegółowy C.1.1 Zwiększony poziom	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	P	szt.	0	n/d	6	NIE	LSI/KSI	rok

produkcji energii ze źródeł odnawialnych	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	P	szt.	0	n/d	9	NIE	LSI/KSI	rok
	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych	P	MW	0	n/d	4	NIE	LSI/KSI	rok
	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	P	tony ekwiwalentu CO ₂ /rok	0	n/d	729	NIE	LSI/KSI	rok
	Zwiększony poziom produkcji energii ze źródeł odnawialnych w produkcji energii elektrycznej ogółem***	RS	%	7,1*	n/d	17,32	NIE	GUS	rok
	Liczba jednostek wytwarzania energii elektrycznej z OZE	P	szt.	0	n/d	3	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba jednostek wytwarzania energii cieplnej z OZE	P	szt.	0	n/d	3	NIE	LSI/KSI	rok
	Dodatkowa zdolność wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych	P	MW	0	n/d	1	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba gospodarstw domowych z lepszą klasą zużycia energii	P	szt.	0	n/d	56	NIE	LSI/KSI	rok
	Stopień redukcji PM 10	RB	t/rok	0	n/d	51	NIE	LSI/KSI	rok
	Zmniejszenie rocznego zużycia energii pierwotnej w budynkach publicznych	P	kWh /rok	0	n/d	13 490	NIE	LSI/KSI	rok
	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	P	tony ekwiwalentu CO ₂ /rok	0	n/d	657	NIE	LSI/KSI	rok
	Sprzedaż energii cieplnej na cele komunalno-bytowe obejmująca mieszkalnictwo i budynki publiczne***	RS	GJ	19.526.897	n/d	14.262.898	NIE	GUS	rok
	Średnioroczne stężenie pyłu zawieszonego (PM10)***	RS	µ/m3	45,88	n/d	43	NIE	WIOŚ	rok
C.2. Ochrona zasobów środowiskowych									
Cel szczegółowy C.2.1. Zwiększony odsetek ludności korzystającej z oczyszczania ścieków zgodnego z dyrektywą dotyczącą ścieków komunalnych	Długość sieci kanalizacji sanitarnej	P	km	0	14	71	TAK	LSI/KSI	rok
	Długość sieci wodociągowej	P	km	0	n/d	4	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba wspartych oczyszczalni ścieków komunalnych	P	szt.	0	n/d	1	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych oczyszczalni ścieków	P	RLM	0	n/d	9 724	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba dodatkowych osób korzystających z ulepszonych zaopatrzenia w wodę	P	osoby	0	n/d	1 715	NIE	LSI/KSI	rok

Odsetek ludności korzystającej z systemu oczyszczalni ścieków	RS	%	42,36 *	n/d	49,4	NIE	opracowane własne	rok	
Priorytet D. Wzmocnienie regionotwórczych funkcji Częstochowy oraz jej powiązań z otaczającym obszarem funkcjonalnym									
Działanie D.3 Realizacja niskoemisyjnych strategii poprzez promowanie transportu zbiorowego									
Cel szczegółowy D.3.1 Zwiększona atrakcyjność transportu publicznego dla pasażerów	Liczba zakupionych jednostek taboru pasażerskiego w publicznym transporcie zbiorowym komunikacji miejskiej	P	szt.	0	3	11	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba wybudowanych zintegrowanych węzłów przesiadkowych	P	szt.	0	0	3	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba zainstalowanych inteligentnych systemów transportowych	P	szt.	0	0	1	TAK	LSI/KSI	rok
	Szacowany roczny spadek emisji gazów cieplarnianych	P	tony ekwiwalentu CO ₂ /rok	0	n/d	86	NIE	LSI/KSI	rok
	Przewozy pasażerów środkami komunikacji miejskiej	RS	mln. osób	34,3 *	n/d	35	NIE	opracowane własne	rok

TABELA 40 WSKAŹNIKI PRODUKTU, REZULTATU BEZPOŚREDNIEGO I REZULTATU STRATEGICZNEGO EFS:

Priorytet Strategii RIT Spn. / Działanie / cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
Priorytet A. Subregion Północny obszarem rozwoju gospodarczego opartego na kreatywności i wiedzy mieszkańców									
Działanie A.1. Dostosowanie usług edukacyjnych do potrzeb nowej gospodarki									
Cel szczegółowy A.1.1 Poprawa kompetencji i kwalifikacji kadr pracowniczych przedsiębiorstw z sektora MŚP zgodnie z ich potrzebami	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw objętych usługami rozwojowymi w programie	P	szt.	0	n/d	50	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób pracujących objętych wsparciem w programie (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	P	osoby	0	43	213	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba osób pracujących (łącznie z pracującymi na własny rachunek) w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	21	NIE	LSI/KSI	rok

Priorytet Strategii RIT Szn. / Działanie / cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
Cel szczegółowy A.1.2 Wzrost zatrudnienia wśród absolwentów szkół i placówek kształcenia zawodowego poprzez poprawę efektywności realizowanego wsparcia.	Liczba osób pracujących o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	62	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	160	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw, które zrealizowały swój cel rozwojowy dzięki udziałowi w programie	RB	szt.	0	n/d	30	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba uczniów szkół i placówek kształcenia zawodowego uczestniczących w stażach i praktykach u pracodawcy	P	osoby	0	80	500	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	23	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego doposażonych w programie w sprzęt i materiały dydaktyczne niezbędne do realizacji kształcenia zawodowego	P	szt.	0	n/d	7	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba szkół i placówek kształcenia zawodowego wykorzystujących doposażenie zakupione dzięki EFS	RB	szt.	0	n/d	6	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba nauczycieli kształcenia zawodowego oraz instruktorów praktycznej nauki zawodu, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	18	NIE	LSI/KSI	rok
	Zdawalność egzaminów zawodowych w Subregionie Północnym	RS	%	68,7**	n/d	70	NIE	OKE	rok
	Działanie A.3. Aktywizacja gospodarstwa osób bezrobotnych i absolwentów szkół								
Cel szczegółowy A.3.1. Wzrost aktywności zawodowej osób pozostających bez zatrudnienia	Liczba osób bezrobotnych (łącznie z długotrwale bezrobotnymi) objętymi wsparciem w programie	P	osoby	0	53	175	TAK	LSI/KSI	rok
	Liczba osób długotrwale bezrobotnych objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	97	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób z niepełnosprawnościami objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	5	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	29	NIE	LSI/KSI	rok

Priorytet Strategii RIT Spn. / Działanie / cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	39	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	162	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób pracujących po opuszczeniu programu (łącznie z pracującymi na własny rachunek)	RB	osoby	0	n/d	113	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	67	NIE	LSI/KSI	rok
Cel szczegółowy A.3.2 Rozwój przedsiębiorczości i samozatrudnienia	Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w ogóle bezrobotnych	RS	%	43,5	n/d	40,1	NIE	PUP	rok
	Liczba osób pozostających bez pracy, które otrzymały bezzwrotne środki na podjęcie działalności gospodarczej w programie	P	osoby	0	n/d	48	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba utworzonych miejsc pracy w ramach udzielonych z EFS środków na podjęcie działalności gospodarczej	RB	osoby	0	n/d	49	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba utworzonych mikroprzedsiębiorstw działających 30 miesięcy po uzyskaniu wsparcia finansowego	RS	szt.	0	n/d	40	NIE	ARR	rok
Priorytet B. Subregion Północny obszarem równych szans, spójnym pod względem społecznym									
Działanie B.1. Kształtowanie przestrzeni stref osadniczych i kompleksowa rewitalizacja obszarów zdegradowanych									
Cel szczegółowy B.1.1. Wzmocnienie aktywności społecznej i zawodowej społeczności lokalnych zamieszkujących obszary zdegradowane i peryferyjne	Liczba środków objętych programami aktywności lokalnej	P	szt.	0	n/d	28	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba projektów zrealizowanych w pełni lub częściowo przez partnerów społecznych lub organizacje pozarządowe	P	szt.	0	n/d	25	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych wsparciem w programie	P	szt.	0	202	630	TAK	LSI/KSI	rok

Prioritytet Strategii RIT Spr. / Działanie / cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	RB	osoby	0	n/d	240	NIE	LSI/KSI	rok
	poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu								
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym	RS	osoby	7173	n/d	67	n/d	LSI/KSI	rok
	poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu								
B.2. Rozwój usług edukacyjnych nakierowanych na wzmocnienie kapitału ludzkiego Subregionu Północnego									
Cel szczegółowy B.2.2. Wzrost dostępu do wysokiej jakości edukacji przedszkolnej w Subregionie Północnym	Liczba nauczycieli, którzy uzyskali kwalifikacje lub nabyli kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	1	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego dofinansowanych w programie	P	szt.	0	n/d	76	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba dzieci objętych w ramach programu dodatkowymi zajęciami zwiększającymi ich szanse edukacyjne w edukacji przedszkolnej	P	osoby	0	n/d	100	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba nauczycieli objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	2	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba miejsc wychowania przedszkolnego, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	RS	szt.	0	n/d	65	NIE	opracowa nie własne	rok
Działanie B.3 Poprawa jakości usług zdrowotnych i opiekuńczych ze szczególnym uwzględnieniem usług kierowanych do rodzin z małymi dziećmi i do osób starszych									
Cel szczegółowy B.3.1. Poprawa dostępności do usług opiekuńczych nad dziećmi do 3 roku życia	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do 3 lat	P	szt.	0	n/d	21	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób opiekujących się dziećmi w wieku do lat 3 objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	3	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób, które powróciły na rynek pracy po przerwie związanej z urodzeniem/ wychowaniem dziecka, po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	2	NIE	LSI/KSI	rok

Priorytet Strategii RIT Spn. / Działanie / cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
	Liczba osób pozostających bez pracy, które znalazły pracę lub poszukują pracy po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	1	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba utworzonych miejsc opieki nad dziećmi w wieku do lat 3, które funkcjonują 2 lata po uzyskaniu dofinansowania ze środków EFS	RS	szt.	0	n/d	15	NIE	opracowana nie własne	rok
Cel szczegółowy B.3.2 Wzrost kwalifikacji i kompetencji w zakresie umiejętności cyfrowych i języków obcych dorosłych mieszkańców Subregionu Północnego, w szczególności osób starszych oraz osób o niskich kwalifikacjach.	Liczba osób o niskich kwalifikacjach objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	229	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	44	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób w wieku 25 lat i więcej objętych wsparciem w programie	P	osoby	0	n/d	202	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób o niskich kwalifikacjach, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	151	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób w wieku 50 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	36	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób w wieku 25 lat i więcej, które uzyskały kwalifikacje lub nabyły kompetencje po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	138	NIE	LSI/KSI	rok
	Bezrobotni zarejestrowani pozostający bez pracy dłużej niż 1 rok w ogóle bezrobotnych	RS	%	43,5	n/d	40,1	NIE	PUP	rok
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami społecznymi świadczonymi w interesie ogólnym w programie	P	osoby	0	n/d	285	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym objętych usługami zdrowotnymi w programie	P	osoby	0	n/d	99	NIE	LSI/KSI	rok
	Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług społecznych istniejących po zakończeniu projektu	RB	szt.	0	n/d	5	NIE	LSI/KSI	rok
Liczba wspartych w programie miejsc świadczenia usług zdrowotnych istniejących po zakończeniu projektu	RB	osoby	0	n/d	2	NIE	LSI/KSI	rok	
Cel szczegółowy B.3.3. Wzrost dostępności i jakości usług społecznych zapobiegających ubóstwu i wykluczeniu społecznemu oraz wzrost dostępności do usług zdrowotnych w Subregionie Północnym									

Priorytet Strategii RIT Spn. / Działanie / cel szczegółowy	Nazwa wskaźnika	Typ wskaźnika (P/RB/RS)	Jednostka miary	Wartość bazowa (2014)	Wartość pośrednia (2018)	Szacowana wartość docelowa (2023)	Ramy wykonania	Źródło	Częstotliwość pomiaru
	Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym poszukujących pracy, uczestniczących w kształceniu lub szkoleniu, zdobywających kwalifikacje, pracujących (łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek) po opuszczeniu programu	RB	osoby	0	n/d	29	NIE	LSI/KSI	rok
	Wzrost zdolności do zatrudnienia osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym	RS	%	0	n/d	20	NIE	PUP	rok

* wartość bazowa odnosi się do roku 2012

** wartość bazowa odnosi się do roku 2013

*** dane dotyczą całego województwa, a nie jedynie obszaru Subregionu Północnego

<p>oraz poprawę jakości nauczania. Przyjęcie projektu strategii na rzecz uczenia się przez całe życie (...)</p> <p>Zalecenie Rady nr 4 na lata 2013-2014: Kontynuowanie wysiłków na rzecz zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy, szczególnie poprzez inwestowanie w wysokiej jakości, przystępną cenowo opiekę nad dziećmi i przedszkolne, oraz przez zapewnienie stabilnego finansowania i wykwalifikowanego personelu. Podjęcie regularnych działań na rzecz reformowania KRUS w celu poprawy międzysektorowej mobilności pracowników (...)</p> <p>Wsparcie ogólnej reformy emerytalnej za pomocą środków zwiększających szanse starszych pracowników</p>	<p>oraz poprawę jakości nauczania. Przyjęcie projektu strategii na rzecz uczenia się przez całe życie (...)</p> <p>Zalecenie Rady nr 4 na lata 2013-2014: Kontynuowanie wysiłków na rzecz zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy, szczególnie poprzez inwestowanie w wysokiej jakości, przystępną cenowo opiekę nad dziećmi i przedszkolne, oraz przez zapewnienie stabilnego finansowania i wykwalifikowanego personelu. Podjęcie regularnych działań na rzecz reformowania KRUS w celu poprawy międzysektorowej mobilności pracowników (...)</p> <p>Wsparcie ogólnej reformy emerytalnej za pomocą środków zwiększających szanse starszych pracowników</p>	<p>Zwiększenie wysiłków na rzecz obniżenia bezrobocia osób młodych, np. poprzez gwarancje dla młodzieży, zwiększenie dostępności przyuczania do zawodu i uczenia się poprzez praktykę, zacieśnienie współpracy szkół i pracodawców oraz poprawę jakości nauczania. Przyjęcie projektu strategii na rzecz uczenia się przez całe życie (...)</p> <p>Zalecenie Rady nr 4 na lata 2013-2014: Kontynuowanie wysiłków na rzecz zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy, szczególnie poprzez inwestowanie w wysokiej jakości, przystępną cenowo opiekę nad dziećmi i przedszkolne, oraz przez zapewnienie stabilnego finansowania i wykwalifikowanego personelu. Podjęcie regularnych działań na rzecz reformowania KRUS w celu poprawy międzysektorowej mobilności pracowników (...)</p> <p>Wsparcie ogólnej reformy emerytalnej za pomocą środków zwiększających szanse starszych pracowników</p>	<p>Kontynuowanie wysiłków na rzecz zwiększenia udziału kobiet w rynku pracy, szczególnie poprzez inwestowanie w wysokiej jakości, przystępną cenowo opiekę nad dziećmi i nauczanie przedszkolne, oraz przez zapewnienie stabilnego finansowania i wykwalifikowanego personelu. Podjęcie regularnych działań na rzecz reformowania KRUS w celu poprawy międzysektorowej mobilności pracowników (...)</p> <p>Wsparcie ogólnej reformy emerytalnej za pomocą środków zwiększających szanse starszych pracowników</p>
--	--	--	---

<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Poprawa społecznej i terytorialnej spójności Włączenie społeczności zamieszkujących obszary peryferyjne i zdegradowane Wzrost szans na zatrudnienie dla osób dotkniętych lub zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym Ograniczenie ryzyka wykluczenia społecznego spowodowanego dysproporcjami w dostępie do usług publicznych</p>	<p>Ograniczenie ryzyka wykluczenia społecznego spowodowanego dysproporcjami w dostępie do usług publicznych</p>	<p>Ograniczenie ryzyka wykluczenia społecznego spowodowanego dysproporcjami w dostępie do usług publicznych</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Podniesienie indywidualnej kreatywności ludzi i innowacyjności gospodarki Osiągnięcie dobrobytu poprzez pracę dzięki wsparciu aktywności edukacyjnej i zawodowej oraz powszechny dostęp do usług publicznych na każdym etapie życia. Wzrost konkurencyjności ludzkiego</p>	<p>Podniesienie indywidualnej kreatywności ludzi i innowacyjności gospodarki Osiągnięcie dobrobytu poprzez pracę dzięki wsparciu aktywności edukacyjnej i zawodowej oraz powszechny dostęp do usług publicznych na każdym etapie życia. Wzrost konkurencyjności</p>	<p>Podniesienie indywidualnej kreatywności ludzi i innowacyjności gospodarki Osiągnięcie dobrobytu poprzez pracę dzięki wsparciu aktywności edukacyjnej i zawodowej oraz powszechny dostęp do usług publicznych na każdym etapie życia. Wzrost konkurencyjności</p>	<p>Podniesienie indywidualnej kreatywności ludzi i innowacyjności gospodarki Osiągnięcie dobrobytu poprzez pracę dzięki wsparciu aktywności edukacyjnej i zawodowej oraz powszechny dostęp do usług publicznych na każdym etapie życia. Wzrost konkurencyjności</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Wzrost konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i funkcjonalnych na poziomie regionalnym Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Wzrost konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i funkcjonalnych na poziomie regionalnym Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Wzrost konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i funkcjonalnych na poziomie regionalnym Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Wzrost konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i funkcjonalnych na poziomie regionalnym Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Wzrost konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i funkcjonalnych na poziomie regionalnym Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>
<p>Lepsze kompetencje kadr gospodarki Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw</p>	<p>Wzrost konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i funkcjonalnych na poziomie regionalnym Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego poprawa stanu środowiska</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>	<p>kulturowych oraz ich zachowanie</p>

<p>konkurencyjności regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i powiązań funkcjonalnych na poziomie regionalnym</p> <p>Wzrost społeczno-kapitału rozwojowy</p>	<p>wzrostu oszczędności oraz podaż pracy i innowacji</p>	<p>poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”</p>	<p>ci regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i powiązań funkcjonalnych na poziomie regionalnym</p> <p>Wzrost społeczno-kapitału rozwojowy</p>	<p>ci regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i powiązań funkcjonalnych na poziomie regionalnym</p> <p>Wzrost społeczno-kapitału rozwojowy</p>	<p>ci regionów oraz budowa spójności terytorialnej poprzez wspieranie potencjału rozwojowego i powiązań funkcjonalnych na poziomie regionalnym</p> <p>Wzrost społeczno-kapitału rozwojowy</p>			<p>przyjaznego użytkownikom systemu transportowego w wymiarze krajowym (lokalnym), europejskim i globalnym</p>	<p>przyjaznego użytkownikom systemu transportowego w wymiarze krajowym (lokalnym), europejskim i globalnym</p>	<p>dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego w wymiarze krajowym (lokalnym), europejskim i globalnym</p>
<p>Cele Strategii Rozwoju Kraju 2020</p> <p>II.2. Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>II.3. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>II.2. Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>II.3. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>II.2. Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>II.3. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>II.2. Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>III.1. Integracja społeczna</p> <p>III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>I.2. Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>I.2. Wzrost wydajności gospodarki</p> <p>III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych</p> <p>III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych</p>	<p>II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p>	<p>II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p>	<p>II.3. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>II.7. Zwiększenie efektywności transportu</p>	<p>II.3. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p> <p>II.7. Zwiększenie efektywności transportu</p>	<p>II.3. Rozwój kapitału ludzkiego</p> <p>II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko</p> <p>II.7. Zwiększenie efektywności transportu</p>

Cele Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego	regionalnych	regionalnych	regionalnych II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko	regionalnych	regionalnych	regionalnych	
1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi	1.2. Tworzenie warunków dla rozprzestrzenienia procesów rozwojowych i zwiększania ich absorpcji na obszary poza ośrodkami wojewódzkimi
1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności	1.3. Budowa podstaw konkurencyjności
Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym	Wzmocnienie spójności w układzie krajowym
Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze	Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze
1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu	1. Podwyższenie konkurencyjności ośrodków miejskich w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu

Cele Strategii Innowacyjności i Efektywności Gospodarki „Dynamiczna Polska 2020”	obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych h.	ekonomicznie i fizycznie obszarów miejskich. 5. Stworzenie warunków dla skutecznego, efektywnego i partnerskiego zarządzania rozwojem na obszarach metropolitalnych h.	obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych h.	obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych h.	obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych h.	negatywnym zjawiskom niekontrolowanemu w obszarach metropolitalnych h.	negatywnym zjawiskom niekontrolowanemu w obszarach metropolitalnych h.	negatywnym zjawiskom niekontrolowanemu w obszarach metropolitalnych h.	negatywnym zjawiskom niekontrolowanemu w obszarach metropolitalnych h.
	obszarach miejskich, w tym w szczególności na obszarach metropolitalnych h.	1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki 2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy	1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki 2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy	1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki 2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy	1. Dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej i efektywnej gospodarki 2. Stymulowanie innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy	3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców	3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców	3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców	3. Wzrost efektywności wykorzystania zasobów naturalnych i surowców
Cele Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020	1. Wzrost zatrudnienia 2. Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych	1. Wzrost zatrudnienia 2. Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych	1. Wzrost zatrudnienia 2. Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych	1. Wzrost zatrudnienia 2. Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych	1. Wzrost zatrudnienia 2. Wydłużenie okresu aktywności zawodowej i zapewnienie lepszej jakości funkcjonowania osób starszych				

Cele Strategii Rozwoju Systemu Transportu Województwa Śląskiego	-	-	-	-	-	-	budujące tożsamość metropolitalną województwa śląskiego	1. Otwarta i spójna sieć ośrodków różnej rangi 2. Komplementarność systemu transportowego 3. Efektywna mobilność 4. Wzrost bezpieczeństwa systemu transportowego 5. Wysoka innowacyjność transportu	1. Otwarta i spójna sieć ośrodków różnej rangi 2. Komplementarność systemu transportowego 3. Efektywna mobilność 4. Wzrost bezpieczeństwa systemu transportowego 5. Wysoka innowacyjność transportu	1. Otwarta i spójna sieć ośrodków różnej rangi 2. Komplementarność systemu transportowego 3. Efektywna mobilność 4. Wzrost bezpieczeństwa systemu transportowego 5. Wysoka innowacyjność transportu	1. Otwarta i spójna sieć ośrodków różnej rangi 2. Komplementarność systemu transportowego 3. Efektywna mobilność 4. Wzrost bezpieczeństwa systemu transportowego 5. Wysoka innowacyjność transportu	-	-	-	-
Cele Strategii Ochrony Przyrody Województwa Śląskiego do roku 2030	-	-	-	-	-	-	-	1. Zachowanie różnorodności biologicznej i georóżnorodności w dobrym stanie oraz umożliwiający korzystanie z ich zasobów obecnym i przyszłym pokoleniom 2. Zachowanie i ochrona obszarów o wysokich walorach krajobrazowych oraz powstrzymanie degradacji krajobrazu i przywracanie ładu przestrzennego 4. Wysoki poziom świadomości ekologicznej i	-	-	-	-	-	-	

<p>Cele Programu Ochrony Powietrza w Województwie Śląskim</p>	-	-	<p>Wyliminowani e spalania odpadów w kociach i plecach domowych Wyliminowani e spalania węgla ziej jakości w kociach i plecach domowych Stworzenie mechanizmów umożliwiający ch wdrożenie i zarządzanie POP</p>	-	<p>holistycznej wiedzy o przyrodzie i krajobrazie oraz zaangażowania mieszkańców województwa śląskiego w ich ochronę</p>	-	<p>Ograniczanie emisji ze źródeł komunikacyjnych h w tym emisji wtórnej oraz emisji z pojazdów ciężarowych, autobusowych oraz niepełniających norm EURO na obszarach przekroczeń</p>
<p>Założenia Programu usuwania azbestu z terenu województwa śląskiego do roku 2032</p>	-	-	<p>Gospodarowanie odpadami w województwie w oparciu o regionalne instalacje przetwarzania odpadów Zwiększenie udziału odzysku, w szczególności recyklingu w odniesieniu do szkła, metali, tworzyw sztucznych oraz papieru i tektury, jak również odzysku energii z odpadów zgodnego z wymogami</p>	-	-	-	-

ochrony
środowiska
Selektywne
zbieranie
odpadów
ulegających
biodegradacji i
w konsekwencji
ograniczenie
składowania
tych odpadów
Zwiększenie
ilości zbieranych
selektywnie
odpadów
niebezpiecznych
występujących
w strumieniu
odpadów
komunalnych
Wyeliminowanie
praktyki
nielegalnego
składowania
odpadów
Osiągnięcie celów
określonych w
przyjętym w
dniu 15 marca
2010r. przez
Radę Ministrów
Rzeczypospolitej
Polskiej
„Programie
Oczyszczania
Kraju z Azbestu
na lata 2009 –
2032” oraz
„Programie
usuwania
azbestu z
terenu
województwa
śląskiego do
roku 2032”

Aneks 3. Stan prac nad przygotowaniem dokumentów wdrożeniowych w gminach Subregionu Północnego Województwa Śląskiego (stan na sierpień 2015).

Lp.	Beneficjent Subregionu Północnego	PGN – Plan gospodarki niskoemisyjnej	SEAP – Plan działań na rzecz zrównoważonej energii	Plan mobilności miejskiej /Plan rozwoju transportu publicznego/ Studium transportowe	Lokalny program rewitalizacji zgodny z wytycznymi Ministerstwa Infrastruktury i Rozwoju	Strategia Rozwoju Gminy/ Miasta /Powiatu	Lokalna Strategia Usług Edukacyjnych
1	Gmina Miasto Częstochowa	Nie będzie opracowany	Został opracowany/ przyjęty z dniem 02.07.2015	Zrównoważony Plan Transportu Zbiorowego na lata 2009-2015. Plan Transportowy dla Miasta Częstochowy - planowane przyjęcie IV kw. 2015	Zostanie opracowany do czerwca 2016	Została opracowana i przyjęta 24.08.2009. Aktualizacja Strategii w opracowaniu.	Planowane opracowanie w 2016 roku.
2	Gmina Blachownia	W trakcie opracowywania	Nie będzie opracowany	Studium w zakresie Planu zróżnicowanego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla powiatu częstochowskiego tzw. Studium Transportowe	Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Blachownia na lata 2016-2025	Strategia Rozwoju Gminy Blachownia na lata 2016-2030	Będzie opracowywana
3	Gmina Dąbrowa Zielona	Został opracowany i przyjęty 26.06.2015	Zostanie opracowany do końca 2016	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany	Została opracowana i przyjęta z dn. 29-09-2014	Zostanie opracowana
4	Gmina Janów	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Została opracowana/ przyjęta z dniem 4.1.2014	Zostanie opracowana do 30 X 2015
5	Gmina Kamienica Polska	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Został opracowany/przyjęty z dniem 18.12.2009r. Uchwałą Nr 191/XXVI/2009 Rady Gminy Kamienica Polska (Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Kamienica Polska na lata 2007-2013 - już nieaktualny)	Została opracowana/przyjęta z dniem 11.04.2001	Nie będzie opracowywana

6	Gmina Kłomnice	Zostanie opracowany do końca września 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do końca marca 2016 roku	Zostanie opracowana do końca grudnia 2015	Nie będzie opracowana
7	Gmina Koniecpol	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Planowane opracowanie do końca I kw. 2016	Nie będzie opracowana	Nie będzie opracowana
8	Gmina Konopiska	Zostanie opracowany do 30.11.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do 31.12.2016	Zostanie opracowana do 31.12.2015r.	Zostanie opracowana jeżeli będzie niezbędna do aplikowania o środki zewnętrzne
9	Gmina Kruszyna	Zostanie opracowany do 31.12.2016	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Została opracowana - przyjęta z dniem 30.09.2014	Nie będzie opracowana
10	Gmina Lelów	Zostanie opracowany do dnia 30.09. 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Została opracowana - przyjęta z dniem 30.01.2015	Nie będzie opracowana
11	Gmina Mstów	Zostanie opracowany do dnia 31.10.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Opracowana i przyjęta z dniem 07.09.2001	Nie będzie opracowana
12	Gmina Mykanów	Zostanie opracowany do 30.10.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowana	Nie będzie opracowana
13	Gmina Olsztyn	Zostanie opracowany do 31.12. 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do 30.06.2016	Została opracowana i przyjęta z dniem 29.IX.2014	Nie będzie opracowana
14	Gmina Poczesna	Zostanie opracowany do stycznia 2016	Zostanie opracowany do 2018	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do 2017	Opracowana - przyjęta z dniem 26.02.2004	Zostanie opracowana do 2016
15	Przyrów	Zostanie opracowany do listopada 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowana do grudnia 2016	Nie będzie opracowana
16	Gmina Rędziny	Zostanie Opracowany do listopada 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Została opracowana, planowana aktualizacja marzec 2016	Nie będzie opracowana

17	Gmina Starcza	Zostanie opracowany do 2017	Zostanie opracowany do 2017	Nie będzie opracowany	Planowana aktualizacja dokumentu.	Została opracowana Strategia Rozwoju Gminy Starcza/ zostanie przyjęta na najbliższej sesji Rady Gminy (w 2015r.)	Nie będzie opracowana
18	Powiat Częstochowski	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	W trakcie opracowywania jest Plan zrównoważonego rozwoju publicznego transportu zbiorowego dla Powiatu Częstochowskiego, zakończenie do 31.03.2016r.	Nie będzie opracowany	Obecnie obowiązuje Strategia Rozwoju Powiatu Częstochowskiego na lata 2007-2015. Powiat jest w trakcie przygotowywania Programu Rozwoju Powiatu Częstochowskiego na lata 2016-2020 - zakończenie do 31.12.2015	Nie będzie opracowana
19	Gmina i Miasto Koziegłowy	Zostanie opracowany do listopada 2015	Zostanie opracowany do listopada 2015	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do listopada 2015	Strategia Rozwoju Gminy i Miasta Koziegłowy Przyjęta z dniem 26 VI 2014	Zostanie opracowana
20	Powiat Myszkowski	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Strategia Rozwoju Powiatu Myszkowskiego 2000-2015, trwają przygotowania w kierunku opracowania nowej strategii	Nie będzie opracowana
21	Gmina Myszków	Został przyjęty z dniem 25 VI 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do końca listopada 2015	Została przyjęta z dniem 25 VI 2015	Nie będzie opracowana
22	Gmina Poraj	Został opracowany/ przyjęty z dniem 10.07.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do 31 marca 2016	Zostanie opracowana do 31 marca 2016	Nie będzie opracowana
23	Gmina Zarki	Zostanie opracowany do 30.10.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do końca 2015	Zostanie opracowana do końca 2015	Nie będzie opracowana

24	Gmina Niegowa	W trakcie opracowania. Termin zakończenia prac - październik 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do połowy 2016	Została opracowana/ przyjęta z dniem 25.02.2009	Nie będzie opracowana
25	Gmina Panki	Zostanie opracowany do 31.10.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowana	Nie będzie opracowana
26	Gmina Miedźno	Przyjęty z dniem 27 stycznia 2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Została opracowana	Nie będzie opracowana
27	Gmina Opatów	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowana	Nie będzie opracowana
28	Gmina Krzepice	Został opracowany/ przyjęty z dniem 17.07.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowana do 31.12.2016	Nie będzie opracowana
29	Gmina Wręczyca Wielka	Zostanie opracowany do dnia 31.12.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowana do dnia 31.12.2016	Nie będzie opracowana
30	Gmina Przystajń	Zostanie opracowany do 15.10.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany,	Nie będzie opracowany,	Zostanie opracowana do 30.09.2016	Nie będzie opracowana
31	Gmina Kłobuck	Został opracowany i przyjęty Uchwałą Nr 93/XII/2015 Rady Miejskiej w Kłobucku z dnia 18.08.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do 30.06.2016	Zostanie opracowana do 31.12.2016	Nie będzie opracowana
32	Gmina Lipie	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do końca 2016	Została opracowana	Zostanie opracowana do końca 2016
33	Gmina Popów	Zostanie opracowany do 31.01.2016	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Została opracowana w 2002 roku	Nie będzie opracowana
34	Powiat Kłobucki	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowany	Zostanie opracowany do 31.12.2015	Nie będzie opracowany	Nie będzie opracowana	Nie będzie opracowana

Spis tabel:

Tabela 1. Gminy i powiaty Subregionu Północnego Województwa Śląskiego	8
Tabela 2. Wyniki finansowe przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 10 osób	15
Tabela 3. Relacje ekonomiczne w podmiotach powyżej 10 zatrudnionych	15
Tabela 4. Podmioty gospodarcze w wybranych miastach Województwa Śląskiego.	16
Tabela 5. Podmioty gospodarcze w Subregionie Północnym.	16
Tabela 6. Szkolnictwo zawodowe w Subregionie Północnym	21
Tabela 7. Stan zdrowia dzieci i młodzieży w wieku 0-18 lat będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej	24
Tabela 8. Stan zdrowia osób w wieku 19 lat i więcej będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej	25
Tabela 9. Przyczyny zgonów Częstochowian w latach 2009-2010 (współczynnik na 10 tys. mieszkańców)	25
Tabela 10. Liczba dzieci wg wieku.	28
Tabela 11. Spodziewany deficyt/nadwyżka miejsc przedszkolnych na koniec 2016r.	28
Tabela 12. Wyniki egzaminów maturalnych w 2015 r. ogłoszonych przez OKE w Jaworznie.	30
Tabela 13. Ilość płyt azbestowo-cementowych w gminach Subregionu w Mg	35
Tabela 14. Ilość płyt cementowo-azbestowych w powiatach Subregionu Północnego	36
Tabela 15. Koszty usunięcia u osób fizycznych – kalkulacja 47 zł/ m2 wg cen 2009	36
Tabela 16. Gospodarka wodno - ściekowa w Subregionie Północnym	38
Tabela 17. Drogi powiatowe i gminne oraz ścieżki rowerowe w Subregionie	43
Tabela 18. Zapotrzebowanie mieszkańców subregionu na wybierany rodzaj transportu.	47
	204

Tabela 19. Samochody zarejestrowane w Subregionie Północnym w 2013 r.	47
Tabela 20. Tabor MPK Częstochowa	54
Tabela 21. Zestawienie kosztów działalności publicznej i przychodów ze sprzedaży biletów w latach 2010 – 2014	57
Tabela 22. Analiza SWOT	68
Tabela 23: Schemat powiązań misji, celów i priorytetów	75
Tabela 24. Informacje dotyczące wiązki projektów "Brownfield".	110
Tabela 25. Informacje dotyczące wiązki projektów "Gospodarka wodno - ściekowa"	112
Tabela 26. Informacje dotyczące wiązki projektów "Rewitalizacja"	114
Tabela 27. Informacje dotyczące wiązki projektów "Szkolnictwo zawodowe".	117
Tabela 28. Informacje dotyczące wiązki projektów "Usługi społeczne".	120
Tabela 29. Informacje dotyczące wiązki projektów "Wychowanie przedszkolne".	124
Tabela 30. Informacje dotyczące wiązki projektów "Zatrudnienie".	127
Tabela 31. Informacje dotyczące wiązki projektów "Przedsiębiorczość".	129
Tabela 32. Informacje dotyczące wiązki projektów "Adaptacyjność".	132
Tabela 33. Informacje dotyczące wiązki projektów "Opieka nad dziećmi do lat 3".	134
Tabela 34. Informacje dotyczące wiązki projektów "Kształcenie językowe i ICT".	136
Tabela 35. Informacje dotyczące wiązki projektów "Bezpieczeństwo energetyczne".	138
Tabela 36. Informacje dotyczące wiązki projektów "Transport publiczny".	141

Tabela 37. Szacunkowa wartość wsparcia RIT Subregionu Północnego	165
Tabela 38. Indykatorywna tablica finansowa Strategii RIT Subregionu Północnego.	166
Tabela 39 wskaźniki produktu, rezultatu bezpośredniego i rezultatu strategicznego EFRR	171
Tabela 40 wskaźniki produktu, rezultatu bezpośredniego i rezultatu strategicznego EFS	174